

בסיעתא דשמיא

קונטרס

בנין יעקב

סוכות

עניני שמחה

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעזרד הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספידים

אשר חנני השי"ת

יעקב עקיבא הכהן דבינוביץ

בלאאמו"ד הגה"צ רבי גמליאל שליט"א

התודה והברכה

הנני בזה להביע את תודתי והערכתי מעומק הלב לידידי האברך כמדרשו, אשר שמו הולך לפניו בטוהר מדותיו ונועם הליכותיו, אוצר כלי חמדה, זך הרעיון וברוך הכשרון, יאה לקלוסין ומוכתר בנימוסין, אשר לו עט סופר מהיר, ספרא וסייפא, איש יקרות רוח חכמה, מגזע אראלים ותרשישים לבית נאראל

הרה"ג **יהושע שלום שפירא** שליט"א
מעיי"ת בית שמש

אשר לא חסך עמל ויגיעה ימים ולילות, ונטה על שכמו עול משא עריכת הקונטרסים '**בנין יעקב**' - מועדים ברוב עמל וכשרון ברוך, ותיקנם וסידרם בטוב טעם למען ירוץ הלומד בו, עד אשר הוציא דבר נאה ומתוקן מתחת ידו, דבר נאה ומתקבל, העולה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה, להמשיך בעבודת הקודש מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש ביתר שאת וביתר עז להגדיל תורה ולהאדירה כאוות נפשו העדינה וכחפץ לבו הטהור, ויברכו ה' בכל הברכות הכתובות בספר התורה, ובכל אשר יפנה יצליח, וירוה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח באורך ימים ושנות חיים, ויתקיים בו לא ימוש התורה פיו ומפי זרעך מעתה ועד עולם אמן ואמן.

המחבר

כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס:

02-999-8201

או למייל:

3122131@gmail.com

ניתן להשיג הקונטרס בירושלים:

ספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים

או בטלפון 05331-53661 | 05041-75336

בית שמש:

בבית המחבר רח' חזון איש 26

טלפון 02-991-0636 | 05276-30720

בני ברק:

חנות פרידמן ע"י בית הכנסת איצקוביץ

ניתן להשיג את שאר ספרי המחבר

'בנין יעקב' הלכה:

בשר בחלב תערוכות (ג"כ) מליחה (ד"כ)

'בנין יעקב' על המועדים:

ראש השנה יום הכפורים

סוכות - שמחה חנוכה שובבי"ם

ט"ו בשבט פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר

שבועות ט"ו באב בין המצרים אלו

'בנין יעקב' על התורה:

בראשית שמות ויקרא במדבר דברים

'בנין יעקב' קבלה:

כוונת המועדים

ניתן לשמוע שיעורי המחבר בקול הלשון

מספר ישיר: 0733-718-414

הסכמות

יצחק טובי' ווייס

רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

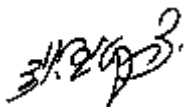
בס"ד

יום שני פרשת משפטים תשפ"א לפ"ק

שמח ליבי בקרבי כאשר שמעתי שמע"כ הכהן שדעתו יפה חוב"ט הרה"ג
מוה"ר יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ שליט"א בן הגה"צ המקובל מורינו
הרב גמליאל הכהן שליט"א עומד להוציא לאור את ספרו "בנין יעקב"
והם דרושים נחמדים חיוקים ומוסרים, על פרשיות התורה ומועדי השנה
נאמרים, על יסודות איתנים בנויים, למען יתחזק האדם ללכת בדרכי ישרים.
וכבר איתמחי גברא בספריו הקודמים על שולחן ערוך יורה דעה, ובודאי
שרבים יהנו מפרי עמלו.

והריני מצרף בזה את ברכתי שיזכה להרבות פעלים לתורה בכתב ובעל פה,
ולראות ברכה בפרי עמלו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, הרחבת הדעת
ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, וברכה והצלחה בכל הענינים, עדי נזכה
בקרוב לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

והריני חותם בברכת התורה

הסכמות

CHAIM RABINOWITZ

Rabbi of

Cong. Mishkenos Haroyim

11 Chagai Street

Jerusalem

חיים רבינוביץ

ב"ר אברהם יצחק רבי בנימין וצוקלחה

רב דק"ק משכנות הרועים

מח"ס ומשפטי ישראל

רח' חגי 11

מחנה ירושלים תשנ"א

ליל ששי לסדר והיה ברכה תשפ"ב לפ"ק

נס"ד

חזיתי איש עט סופר מהיר, ה"ה הרב הגאון ר' **יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ** שליט"א בן ידידי עוז הרה"צ המקובל מקרב לבן של ישראל לאביהן שבשמים **מוהר"ר גמליאל שליט"א**, וכבר יצא שמו לשם ולתהילה בספרו בנין יעקב על הלכות בשר בחלב ותערובות, אשר תפס מקום חשוב בקרב לומדי התורה בכל אתר ואתר, לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, ושמועותיו מתבדרין בי מדרשא.

ועתה יצא שוב ושלח ידו לחזק ולקרב לבן של ישראל לעבודתו ית', בספר **בנין יעקב על התורה ומועדים**, ועיינתי בגליונות הספר וראיתי שיש בהם חיזוק גדול לתורה ועבודה ויראת שמים, וחיבה יתירה מודעת בספרו על המועדים, אשר בו הניף ידו לבאר איך להתכונן כראוי למועדי השנה באמונה ובעבודה, ואיך לנצל את הימים הנעלים לקנין תורה ויראת שמים, ולהשאיר השפעתם הגדולה על נפש האדם לכל השנה.

ע"כ אברכנו בזכות כ"ק מרן אאמו"ר הגה"ק זיע"א שחפץ ה' בידו יצליח לזכות את הרבים ולרומם את לבן של ישראל אל עבודתו ית' עוד כהנה וכהנה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה בקרוב לגילוי כבוד מלכותו ית"ש בעולם בביאת משיח צדקינו בב"א.

הסכמות
ביום כ"ב אלול
ד'תשפ"ב
בנין יעקב
הרב
חיים רבינוביץ

מכתב

מאת אבי מורי

הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שיל"ת

אלול תשפ"ב

מכתב ברכה

לבני חביבי הרב הגאון ר' יעקב עקיבא שליט"א

אני נותן לך הודאה עצומה, שהשי"ת זיכה אותך במצוות כיבוד אב בשלימותה במסירות נפש נפלאה, ולהתאמץ ביותר על עריכת והוצאת ספריו.

וב"ה עתה השי"ת זיכה אותך בזכות המצוה הזאת שראיתי ספרך "בנין יעקב על המועדים", והוא חיבור נפלא מאוד, ושוה לכל נפש, להכין את עצמו ליכנס לימים טובים כמו שצריך, ולא להיכנס בלי הכנה, וכן נהנתי מאוד שלכל דבר ודבר אתה מביא מקור לזה, ולא רק מילי דהרגשים לבד.

ואני מיעץ לכל אדם שרוצה להרגיש את קדושת ומעלת החג, שילמוד את ספר בנין יעקב כראוי, אז יבנה לו בנין החג כראוי ונכון.

וכידוע דברי מרן האריז"ל (בשער הכוונות) לגבי השפע שיוּרד עלינו מן השמים, שכל השנה הוא בחינת מעיין הנוטף טיפין טיפין, אבל בימים טובים הוא בבחינת וארובות השמים נפתחו, ולכן כדאי ונכון ללמוד את בנין יעקב שיקוים בנו 'וארובות השמים נפתחו', ואני שמח מאוד לראות את זה, והוא דבר נחוץ מאוד בדורנו לכל אחד ואחד

בברכת אביך באהבה ושנה טובה ומתוקה לנו ולכל עם ישראל

הסכמות

ישיבת מיר ירושלים
YESHIVAS MIR YERUSHALAYIM

Presented in May 1917, to September 1944.

MARTINE N. FISKE†

MEAN

19007438 YYY

מס' 1 סיסדה בספר בעצם תק"י. בירושלים בעצם תש"י

הרב א.י. פינשל

רמז חשיבות

מכתב ברכה

הנה הרה"ג ר' יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ שליט"א בן ידידי הגה"צ המפורסם ר' גמליאל הכהן שליט"א, כבר איתמחי בספריו הנפלאים "בנין יעקב" בהלכה ובאגדה.

ועתה הערה רוחו לזכות את הרבים בפנינים
נבחרים על המועדים ערוך בטוב טעם ודעת
כדרכו, ויש בזה תועלת גדולה למעיינים להתבונן
ולהתרומם עיניו יותר ויותר.

יהא רעוא שיזכה הרהמ"ח שליט"א להוסיף עוד כהנה וכהנה לזכות את הרבים, ולילך בדרכי אביו הגדול שליט"א לקרב את ישראל לאבינו שבשמים, ונזכה כולנו לראות מהרה בגילוי כבודו יתברך, אכ"ר.

בדיקת 13'31

ל. בנימין פנקס

הסכמות

Rabbi Y.M. Morgenstern
Rosh hayeshiva of
"Toras Chochom"
Yerushalaim

יצחק מאיר מארגנשטערן
רב וריש וקק התורה חכם
לתורה הגולה העצומה
מנצחיק ירושלים תוכביא

בעה"מ, בחמישי לסדר לבקש ייטב לך והאיכות ימים משל"ב לפ"ק

כבר נודע בשערים מעלת הרב הגאון התסיד המופלג
ומאוד נעלה ה"ה כמ"ע מוהר"ר יעקב עקיבא הכהן
רבינוביץ שליט"א בן הרב הגאון הצדיק המקובל
המפורסם בכל קצוי ארץ הכהן הגדול מאחיו מוהר"ר
גמליאל שליט"א טראשי ישיבת שער השמים, שכבר זכה
לתבר כמה חיבורים יקרי ערך הן בהלכה והן באגדה
ונתקבלו בבי מדרשא בעץ יפה, והן פתח הדור ידו
בספריו בנק יעקב על התורה והמצוות שחכם רצוף
דברי חיוק והתעוררות ע"ד הדרוש כו' לעורר ולחזק
הלכות בקדושת הימים, וכמעשהו בראשונים כך נוסף
והולך באחרונים, וערך הדברים בכוב טעם ודעת בלשון
צח ורך בחכמה ומלאכה, ואשרי חלקו שהולך בזה בדרכי
אבותיו הגדולים שהעניקו חמה בתורתן וביראתן וזכו
חיבו את ישראל. והנה כבר נתעסרו חיבוריו בדברי
גדולי וצדיקי הדור שעלו עליהם בהסכמה, ומי רואה
אותם יוצאים ואינו יוצא עמהם, ויה"ר שיזכה לזכות
הרבים עוד רבות בשנים, ולא תכוש התורה משיו ומפי
ורעו כו', יפוצו מעיינותיו תוצה להתגדיל תורה
ולהאדירה, ויזכה להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים עם
כאח"כ, ולשנת גאולה וישועה בביאת גואל צדק במהרה
דין, אכ"ר.

בברכה נאמנה

י"ח אדר א' תש"ל

תוכן הענינים

פתח הבניין

צילא דמהימנותא ג

הקדמה כללית לבנין יעקב - חג הסוכות ושמחת תורה

מה ה' אלקיך שואל מעמך ♦ הכון לקראת אלקיך ישראל ♦ גודל מעלת ימי חג הסוכות ♦ בסוכות תשבו שבעת ימים ♦ ולקחתם לכם ביום הראשון ♦ ושמחת בחגך ♦ טעמו וראו כי טוב ה'

בין יום הכפורים לסוכות

בין יום הכיפורים לסוכות יז

שגב רוממות ד' הימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות

הצדיקים לא מצאו מנוח לנפשם ♦ יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת ♦ ענפים מיום כפורים לכפר עוונות של השנה שעברה ♦ השטן אינו מקטרג ♦ הטרדה דמצוה גדולה מן המצוה גופא ♦ עסק המצוות מתוך התעוררות הלב

עניני של יום

כי רוצה ה' בעמו כז

השמחה בחג הסוכות

על שרצה השי"ת בבני ישראל לאחר החטא ולא התחלל כבודו

בחירה אהבה ורצון - פסח שבועות וסוכות ♦ החילוק בין אהבה ורצון ♦ בחג הסוכות נודע כי רוצה ה' בעמו ♦ מעשה במלך שהשיא את בתו עם עבד פשוט ♦ בחטא העגל היה נראה שצדקו מלאכי השרת בטענתם ♦ ויאמר ה' סלחתי כדברך ♦ ביום הכיפורים נתבסס כבוד ה' והוסרה חרפת המלאכים ♦ חג הסוכות - חגו של הקב"ה ♦ ג' לשונות של שמחה בחג הסוכות

תוכו רצוף אהבה לט

ראשית העבודה בחודש תשרי על ידי יראה ובחג הסוכות מתוך אהבה

לפניו נעבוד ביראה ופחד ♦ ושמחתם לפני ה' אלוהיכם ♦ בדחילו ורחימו ♦ ראשית חכמה יראת ה' ♦ ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה ♦ הושענא רבה יום של חשבון הנפש על עבודת ימי התשרי ♦ סדר העבודה ♦ והחזירנו בתשובה שלימה ♦ כמה מעלות טובות לשב מאהבה ♦ ראשון לחשבון עוונות ♦ ויאמר ה' סלחתי כדברך

סוכה

בסוכות הושבתי את בני ישראל נה

השמחה בחג הסוכות על שזכינו בו שנית לענני הכבוד

ולמיתב בצילא דמהימנותא

חג הסוכות לזכר ענני הכבוד ♦ חג הסוכות בחודש תשרי בכדי שיוכר הזכר להגם ♦ בט"ו תשרי חזרו העננים לשכון בישראל ♦ אין שמחה כשמחת

מציאת האבדה ♦ בכל שנה בחג הסוכות שב הקב"ה להשרות שכינתו עלינו
 ♦ בזכות התשובה מאהבה בחג הסוכות זוכים לענני הכבוד ♦ בסוכות מזמנים
 את האושפיזין שיהיו לנו לסייעתא

ע ענני הכבוד

הטעם שקבעו זכר רק לנס ענני הכבוד ולא לניסי הבאר והמון
 למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ♦ מפני מה לא
 עשו זכר לנס המון והבאר ♦ תירוץ א': בענני הכבוד התגלה חיבתן של
 ישראל ♦ הכרת הטוב אמתית ניכרת לאחר זמן ♦ תירוץ ב': הענן הקיף רק
 לישראל ופלט את הערב רב ♦ חובת ההתבדלות מהשפעת הרחוב והטומאה
 ♦ תירוץ ג': ישראל זכו לעננים ללא תרעומת ♦ הקב"ה זן מקרני ראמים
 ועד ביצי כינים

פא תבאינה בהיכל מלך

קדושת הסוכה וקדושת האיש הישראלי היושב בצל כנפי השכינה
 בסוכות תשבו שבעת ימים ♦ כל רגע שיושב בסוכה זוכה לעוד מצווה
 דאורייתא ♦ ההנהגה בתוך הסוכה צריכה להיות מתוך כובד ראש ♦ קדושת
 הסוכה מקפת ומאירה על כל איש ישראל ♦ משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו
 ♦ היושב בסוכה דומה למשרת את הקב"ה לפני ולפנים ♦ המדבר דיבורים
 בטלים בסוכה כהופך את פניו מן המלך ♦ מצוות צריכות כונה

צה וישמחו כל חוסי בך

הישיבה בסוכה מורה על בטחון ואמונה בהשי"ת שמביא לידי שמחה
 עשה לפניו סוכה נאה ♦ יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד ♦ ההולך בגלות
 עיניו וליבו תמיד לשמים ♦ טרם נכנסו לארץ התעכבו במדבר כדי לחזק את

מדת הבטחון ◇ בחג הסוכות קונים אמונה ובטחון לכל ימות השנה ◇ המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור שמח לעולם ◇ המצטער פטור מן הסוכה - כי חסר לו באמונה ובטחון

דירת עראי **קיא**

מן הסוכה אנו למדים לעשות את הגשמיות עראי והרוחניות קבע

מצוה קלה יש לי וסוכה שמה ◇ דירת עראי - דירה זמנית ◇ התקן עצמן בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ◇ צא מדירת קבע ושב בדירת עראי ◇ אנשי אמת אינם משקיעים בעולם הזה ◇ מצוות סוכה שקולה כנגד כל המצוות ◇ הסוכה דומה לגלות או זכר לענני הכבוד ◇ ישמח בתוך הארעי כאילו היה קבוע ◇ ושמחתם לפני ה' אלוהיכם ◇ טעם שעושים הסוכות אחר שנצחו בדין ◇ בסוכה איננו מתביישים להזמין את האושפיזין

ארבעת המינים

ובנענועי אותם **קלא**

בנטילת הלולב והנענועים זוכה לדבקות עצומה בהבורא יתברך שמו

שורש מצוות ארבעת המינים ◇ ארבעת המינים מכוונים כנגד שם הוי"ה ב"ה ◇ כשמנענע הלולב מעורר החסדים למעלה ומשפיע למטה ◇ ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול כרצונו ◇ הממליך את השי"ת בעולם זוכה לכח עצום ונורא ◇ עבודת הנענועים - להמליך את הקב"ה על כל העולם ◇ להמליך את הקב"ה על כל ישראל ועל עצמו ◇ הושענא חבוקה ודבוקה כך ◇ אנשי ירושלים לא הניחו את הלולב מידיהם כל היום ◇ בנטילת לולב מתקן הפגם של 'מלך עלוב'

ויעשו כולם אגודה אחת קמז

בחג הסוכות מתאחדים כל ישראל באהבה ואחוה אפילו עם הפשוט שבהם

ארבע מינים כנגד ארבע מעלות בישראל ♦ ויהי בישורון מלך - בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ♦ מאן דאיהו זעיר איהו רב ♦ בחסרון הערבה יתבטל כל המצווה ♦ לבלתי ידח ממנו נידח ♦ אפילו הריקנים שבך מלאים מצוות ♦ הרחק משכן רע ♦ הפורש מהם כפורש מן החיים ♦ ופרוס עלינו סוכת שלומך ♦ חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין ♦ בקהלם תחד כבודי ♦ באהבת ישראל יתגלה מלכות שמים בעולם

שמחה

עבדו את ה' בשמחה קסז

מילין אחדין והקדמה קצרה בעמדנו על פתח שער השמחה

ישמח לב מבקשי ה' ♦ תחת אשר לא עבדת בשמחה ♦ ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצותיך ♦ תוחלת צדיקים שמחה ♦ כי בשמחה תצאו מכל הצרות ♦ מבוא ופתח לשערי השמחה

זמן שמחתנו קעח

חג הסוכות הוא עיקר הזמן של שמחה ומשפיע שמחה לכל הימים

שמחת הרגל ♦ חג הסוכות - שמחה יתירה ♦ זהירות מקלות ראש ושמחת כריסו ♦ שמחת הגוף והנשמה ♦ והיית אך שמ"ח ♦ המתקת הדינים על ידי השמחה בחג הסוכות

ושמחתם לפני ה' קפז

השמחה היתירה בחג הסוכות על שנמחלו עוונותיהם של ישראל

שמחה יתירה בחג הסוכות ◇ יום הכיפורים מכפר ◇ המלך שמחל על כל
שטרי חובותיו ◇ השמחה של ישראל שנמחלו עוונותיהם ◇ תגלנה עצמות
דכית ◇ הימים שבין יוה"כ לסוכות משומרים מן החטא ◇ הקב"ה שש ושמח
על שמחל העוונות ◇ חבוקה ודבוקה בכך

הושענא סובלת סבלך רא

בני ישראל שמחים ביסורים ועושים רצון קונם בתמימות

גשמים בחג - כרב השופך קיתון על פני העבד ◇ קבלת יסורים באהבה ◇
אומות העולם בועטים ביסורים ◇ אברח ממך אליך ◇ כשם שקיימתי וישבתי
בסוכה כן אזכה ◇ ישישו וישמחו בכך כל מבקשך

תשמיעני ששון ושמחה ריג

דרכים ועצות כיצד לזכות לשמחה

שמחה הינה המצוה הקשה ביותר ◇ מצוות צריכות הכנה ◇ מרחיבה דעתו
של אדם ◇ היש חֵיף מתוק מזה!? ◇ שמחה בכל מידי דמשמחו ◇ אני משמח
את שלך ◇ וישמחו בכך כל מבקשך

ישמעו עננים וישמחו רכז

המחזיק את עצמו בעניות זוכה לשמחה של מצוה

תכלית ענוה שמחה וגיאאות עיצבון ◇ תועבת ה' כל גבה לב ◇ והיית אך -
שמח ◇ לב חכם לימינו

על טובותיך שבכל עת רל

להתבונן בכל הטוב שמשפיע עלינו הקב"ה מאוצר מתנת חנם ולא בחסדונות

הרגשת מחסור מרחקת את השמחה ♦ כי ממך הכל ומידך נתנו לך ♦ אברהם
אבינו לא הרהר גם לאחר כל הנסיונות ♦ עיני יצחק כהו ממעשה העקידה
ולא התרעם ♦ יעקב אבינו אמר 'קטנתי מכל החסדים' ♦ יוסף הורד מצרימה
ולא הרהר אחר מדתו ♦ האדם מוקף בחסדים – רק יפקח עיניו ויראה ♦ כי
חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ♦ ברגע אחד יכול כל איש ישראל להתהפך
לטוב ♦ להיות בשמחה תמיד

שמחת בית השואבה

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו רמט

במעלת המנהג לעשות זכר לשמחת בית השואבה

שמחת בית השואבה - ששואבין רוח הקודש ♦ ושאתם מים בששון ♦
ושמחתם לפני ה' ♦ זכר לשמחת בית השואבה

שבת חול המועד

הבל הבלים הכל הבל רנט

כאשר יבין שכל ענייני העולם הם הבל יוכל לשמוח באמת

טעמים לאמירת קהלת בשבת חוה"מ סוכות ♦ מרבה נכסים מרבה דאגה ♦
דיא וועלט איז נישט ווערט איין קרעכץ ♦ איזהו עשיר השמח בחלקו ♦ צא
מדירת קבע ושב בדירת עראי

❧ הושענא רבה ❧

הושע נא והושיעה נא רסט

גודל מעלת קדושת היום של הושענא רבה וענין גמר החתימה

נידונים על המים ❧ יום תפילה לכל ❧ גמר החתימה – חותם בתוך חותם
 הושענא רבה כיום הכיפורים ❧ תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רע
 הגזירה ❧ בני העיר שחטאו לפני המלך ❧ הפקחים הקדימו לבקש מחילה
 הבטלנים נזכרו ביום האחרון ❧ אם לא עכשיו אימתי ❧ הקב"ה יושב ומצפה
 לאלו הדומים לערבה ❧ שואגים הושענא ❧ הושע נא והושיעה נא אבינו אתה
 ❧ שמחתי מתוך יראתי

למען באי לך היום רצב

ביאור הענין מדוע נתגלה הסוד של הושענא רבה רק בדורות האחרונים

תוקף קדושת היום ❧ הושענא למען סודך ❧ לאהבה וליראה את שמך
 ושמחתם לפני ה' אלוקיכם ❧ תכלית התשובה – תשובה מאהבה

אין מים אלא תורה רחצ

בהושענא רבה נידונים על התורה שאינה נקנית אלא במי שבולם שפתיו

בחג נידונים על המים ❧ הוי גולה למקום תורה ❧ פה שעוסק בתורה דומה
 לכלי שרת ❧ ערבה דומה לשפתיים – שמירת הפה

שמיני עצרת ושמחת תורה

קשה עלי פרידתכם שז

הקירוב הנורא שמתקרבים בני ישראל אל הקב"ה בשמיני עצרת

שמיני רגל בפני עצמו ♦ עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך ♦ עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם ♦ מאן דיתיב עם מלכא כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה ♦ כל החגים מסובבים לשמיני עצרת - הנקודה המרכזית ♦ עתה נתברר למפרע שעבודתנו רצויה לפניו ♦ יזהר לא לאבד את סגולת היום

שישו ושמחו בשמחת תורה שטז

תכלית דביקות ישראל בהשי"ת בשמיני עצרת הוא על ידי התורה

המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ♦ שמחת תורה - על שם הסיום וההתחלה של התורה ♦ אלול ותשרי הם הכנה להגיע ל'אתה הראת' ♦ התקשרות בני ישראל עם הקב"ה על ידי התורה ♦ התכלית של אלול ותשרי להגיע לתורה ♦ נגילה ונשמחה בכך - בכך בתורתך ♦ בני ישראל מוסיפים תענוג להקב"ה עם התורה ♦ בכח התורה להמשיך את קדושת המועדים ♦ עשה לי קיטון אחד שאדור אצלכם ♦ שמחת תורה - התורה שמחה שנפלה בחלק ישראל ♦ שאיל ויהיב ליה - לבקש לזכות לתורה ♦ סעודה לגמרה של תורה ♦ ונדבק בכך ובתורתך תמיד

לילות החורף

די גאלדענע נעכט שלט

הלומד תורה בלילה זוכה לכתרה של תורה

הימים שעברו עלינו לטובה ♦ לילה כיום יאיר ♦ הלומד בלילה זוכה לכתר תורה ♦ בהגותו בתורה בלילה מוכיח כי ראוי לכתרה של תורה ♦ כל ערום יעשה בדעת

צילא דמהימנותא

הקדמה כללית לבנין יעקב – חג הסוכות ושמחת תורה

מה ה' אלקיך שואל מעמך

ברוך המקום ברוך הוא אשר זיכה אותנו להיות נמנים בין יושבי בית המדרש, ולא שם חלקנו כגויי הארצות שאין להם בעולמם אלא ד' אמות של הבל וריק, ולהיות בני ישראל עם קרובו אשר בנו בחר א-ל, עוד הוסיף לנו מועדים ורגלים קדושים בהם יוכל כל נפש מישראל להתעלות ולהתרומם מעל גבי חומר הארציות ולהידבק בקדושתו יתברך שמו.

אכן אמת ונכון הדבר שכל ימי חייו של האיש הישראלי הינם מקשה אחת של עבודה השי"ת ודביקות, מכל מקום כולי עלמא מודי שאינו דומה העבודה של ימות השנה הרגילים אל סדר העבודה בימים טובים ומועדי קודש, שנעשית מתוך הרגשים מיוחדים והתלהבות מרוממת, הלא בשביל זה נתן לנו הקב"ה את המועדים בכדי שנתרומם בטפח וטפחיים מעל גבי הקרקע ונתקרב אליו ביותר^א.

הערות והוספות

לשונו: התגלות טוב העליון, אינו מושג לרעיון לבות בני אל חי, כי אם באמצעות

א. וראה דיבורים נפלאים בספר 'אור המאיר' (פרשת בלק ד"ה 'או יאמר'), וזה

גם עתה, בעמדנו על מפתן פתחו של הקונטרס החדש והנפלא שלפניכם, שכל כולו מוקדש לחג הסוכות וענייני שמחה, אין אנו מספיקים להודות ולשבח למי שאמר והיה העולם, על שהעניק לנו את הזכות להוציא לאור עולם את הקונטרסים 'בנין יעקב' על המועדים, אשר מלאים מזן אל זן בדיבורים נפלאים השווים לכל נפש בגודל תפארת ויקר המועדים, קונטרסים אלו כבר התקבלו בהתלהבות רבה בין תופשי התורה ומבקשי דעת אשר חפצים לדעת את הכוונה הפנימית של הימים טובים, בבחינת "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך" (דברים י, יב).

בקונטרסים דנן השתדלנו עד כמה שידינו מגעת לבאר כיד ה' הטובה עלינו את המהות של יום טוב, הכוונה הפנימית של המצוות, כמו גם העבודה הנדרשת מאתנו בימים אלו, ואם כי לא אלמן ישראל וישנם רבים וגם טובים אשר כבר הבהירו בבאר היטב את עבודת המועדים ומהותם, יחד עם זאת עדיין הניחו לנו מקום להתגדר בו, ולהאיר את אור

העדות והוספות

לשאל בקשה אחרת, כי אם התגלות פניך המאירים, באמצעות התלבשות המועדים הנקראים אנפי מלכא, כמו דאיתא בזוהר (ח"ג זג, ב), לך אמר לבי בקשו פני, ודרש אילין זימניא ומועדייא, ע"ש, והכל תולה בהתחלקות העתים ורגעים ומועדים וזמנים, שהקדוש ברוך הוא משתנה כביכול בתואר כינויו ושמותיו הקדושים, לערך חלקי העתים והזמנים והמועדים אשר דיבר משה לישראל, ועם קרובו ישראל מתנהגים את עצמם בעבודתם, כאשר משיגין אותם באמצעות התלבשות חלקי העתים.

המשך הזמנים וימים טובים, שהם נקראים אנפי מלכא, בפסח התגלות מדות החדש, בשבועות מדות ת"ת (ר' זו"ח תולדות כז, ב), וכן סוכות וראש השנה, ושארית פרטי הימים, כללותם מורים על בהירות אורות עליונים, הנתגלים באמצעות אותן הימים, ולכן נקראים ימים טובים, שנתגלה באמצעותם טוב עליון, והקדוש ברוך הוא בקש זאת מאתנו (שמות כג, טו) לא יראה פני ריקם, ע"ש.

ודוד המלך עליו השלום אמר (תהלים כז, ח) את פניך ה' אבקש, לכוונה הנזכר,

המועדים בביאורים נפלאים ומקוריים על פי יסודות נאמנים ועל פי דברי רבותינו הקדושים בעלי המוסר והחסידות.

בל מועד עם העבודה המיוחדת דייקא לו, שהרי לא ראי פסח כראש השנה ואף אינו שווה העבודה של שבועות לזה של שביעי של פסח, כל רגל עם העניינים שלו ועם סגולותיו ששייכים רק בו, אבל הצד השווה שבהם שהם מרוממים את נפש האדם ומגביהים אותו אל פסגות גבוהות ומדרגות קדושות, כמובן בתנאי שהאדם הכין את עצמו כראוי ובהכנה דרבה לקראת יום טוב, וזהו מחובתנו התמידית לדרוש ולחקור אחר טיב המועדים ולעמוד על סודותיה וטעמיה, שזהו גם המטרה אשר לשמו אנו עומדים כאן בסיעתא דשמיא.

קובע ברכה לעצמו הקונטרס אשר לפניכם, שהוא הרגל הרביעי בעמודי התווך של חיבור 'בנין יעקב' על סדר הימים הנוראים מבואר ועד צאתו, במשך השנים הקודמות זכינו להוציא לאור עולם שלוש קונטרסים נפרדים על חודש אלול - ראש השנה - ויום הכיפורים, וכעת חיה יש לנו הזכות להגיש לפניכם את הקונטרס הנוכחי, שהוא אוצר בלום הכולל בתוכו תוכן יקר ורב הערכין על המועדים האחרונים של ירח האיתנים, דהיינו סוכות - הושענא רבה - שמיני עצרת ושמחת תורה, ובהופעת חלק זה יש בו משום דבר השלם.

הכון לקראת אלקיך ישראל

ועד כמה שהקונטרסים הללו מועילים בכל הזמנים והימים הטובים, אזי על אחת כמה וכמה שהם נחוצים בימים הללו של ימי הסוכות וזמן שמחתנו, כי אם בכל המועדים יש לנו די זמן והותר בכדי להתעסק בהכנה דרבה ולהתכונן כדבעי לקראת הזמן הגדול שקרב ובא, וכגון בחג הפסח

ששלושים יום קודם החג כבר דורשים ולומדים בהלכות החג, ותוך כדי חג הפסח מתחילים למנות מ"ט ימי ספירת העומר שכל כולם מקשה אחת של הכנה לקראת היום הגדול והקדוש מתן תורה וחג השבועות, וכמו כן בחנוכה ופורים שגם אז יש לכל אחד די זמן והותר להתכונן לקראתם.

ומי מדבר באלו הימים הנוראים שרק עתה עבר עלינו לטובה, שמזה כשלושה חודשים לפני זה, בחודש תמוז, כבר מתחיל רוחנו ונשמתנו להיפעם מזמני התשובה הממששים ובאים, וביותר בראש חודש אלול, שמתחילים לתקוע בו בקול שופר, וכל האוויר מתעלה ומתרומם לספירות עליונות, מי לא יירא כהיום הזה, כמעט ואין לך בנמצא מי שלא הספיק להגות ולעיין בכמה וכמה ספרי מוסר וחסידות העוסקים בגודל מעלת הימים, כך, שכשמגיע ראש השנה ויום הכיפורים, הלב כבר ספוג בהכנות נפלאות והרגשים מרוממים, ומובן מאליהו שכפי ההכנה כך באמת מתרומם כל הזמן של המועד.

אלא שכל זה יציב ונכון בעיקר בשאר המועדים מלבד חג הסוכות, כי אם בכל המועדים ישנם די והותר זמן להתכונן אליהם, כפי שביארנו, אזי בחג הסוכות אינו כן, שהרי בכל התקופה שקדמה לחג הסוכות היינו עסוקים בימי הדין ובימי הרחמים והסליחות, כמעט שלא היה סיפק בידינו להתבונן ולו במעט בענייני חג הסוכות, ועל אחת כמה וכמה שלא נותר לנו די רווח להתבונן במשך הימים שבין יום הכיפורים וחג הסוכות, שהרי כל אחד טרוד בימים האלו למעלה ראש זה בסוכתו וזה בלולבו, עד כדי כך, שאפילו עבירות אין עושים בעת הזאת מחמת חוסר הפנאי וטרדת המצוות (ראה ויקרא רבה ל, א ועוד).

נמצא שהאיש ישראל עלול למצוא את עצמו בעיצומו של החג בעוד שלא הספיק להתכונן אליו כלל ועיקר, ואיזה פנים כבר יכול להיות ליום

טוב כזה כאשר אינו יודע מימינו ומשמאלו ואף אינו מבין את משמעות המצוות הנפלאות שאנו זוכים לקיים בימי חג הסוכות, ואת גודל הימים בהם אנו שרויים לעת הזאת, אלא הכל עושה כמעשה קוף בעלמא ובבוקר אומר מי יתן ערב ובערב מי יתן בוקר.

דווקא משום כך יש לקונטרס דנן חשיבות מיוחדת ומשנה תוקף, משום שבמחברת הזאת ימצא כל אחד את אשר אהבה נפשו באופן השווה לכל נפש ובשפה ברורה ובנעימה, דבר דבור על אופניו, בלא שיצטרך לטרוח ולתקן את הסעודה, אלא הכל מונח לפניו כשולחן הערוך ממתין ומצפה שיבואו לטעום ממנו, ובזמן מועט יוכל למלא את אסמיו בחכמה ומדע ולהבין את טעמי המצוות ואת פנימיות צפונותיה, ועל ידי כך יזכה ליום טוב נעלה ושמח באמת, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו.

ובבדי שאכן יוכלו להפיק מן הקונטרס הלזה תועלת מרובה ככל היותר, השקענו בזה עבודה מרובה ולא חסכנו כל יגיעה בכדי שיהיו הדברים בבחינת סולת מגופה ולמען יוכל הקורא לרוץ בו ולמצוא מהרה את שאהבה נפשו, תקוותינו שאכן תזכו להפיק תועלת מרובה מן המאמרים הנפלאים המשובצים עלי גויל כפנינים ומרגליות בכתרו של מלך, לטעום מן הטעם המתוק והאור המופלא של המועדים, והיה זה שכרנו.

גודל מועלת ימי חג הסוכות

בל המתבונן - ולו במעט - בספרים הקדושים במהות הימים הללו, מיד יתלהב לבו בקרבו ויתרונן במאד מאד על גודל הזכות שזיכנו השי"ת לבוא ולהגיע אל הזמנים הגבוהים והנעלים של חג הסוכות, שבועות ארוכות של עבודה עצומה ויגיעה כבירה קדמו לזה, כבר בחודש אלול חגרנו עוז לפשפש במעשינו ולקום באשמורת הבוקר לומר סליחות ותחנונים ולבקש

על נפשותינו מחילה סליחה וכפרה, ואחר כך העבודה הקדושה והנעלית של ראש השנה ותקיעת שופר, מלכויות זכרונות שופרות, עשרת ימי תשובה, ועל כולנה העבודה של יום הכיפורים, בו עלה ונתעלה כל אחד מישראל להיות דומה למלאך ה' צבקות, מבלי אכילה ושתייה, רק תפילות ותחנונים לפני מלך מתרצה בדמעות.

או אז יוצאת בת קול המבשרת לנו ואומרת: "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך (קהלת ט, ז)", וזהו האות והמופת על יציאתנו מימים של חרדת הדין ויראת הרוממות, אל עבר ימים של שמחה ותענוגים וקרבת אלקים לי טוב, בו אנו ששים ושמחים על נועם קדושתו יתברך שמו ואף נהנים מזיו השכינה.

בל כך גדלה מעלת הימים הללו, עד שאפילו אותם אנשים אשר בימים הנוראים לא התעוררו די הצורך ולא עשו את כל מה שהיה מוטל עליהם לעשות, בימים אלו יש להם עליה ויכולים לתשובה שלימה ותיקון המעשים, כדכתב בספר הק' 'ישמח ישראל': "מי שנדחה בכל הימים האלה, ומשים אל לבו צרת נפשו שהימים הקדושים עברו ועונותיו רבו למעלה ראש, עם כל זה בל יאמר לנפשו נואש חלילה, כי אבינו האב הרחמן בגודל חיבתו - חבת הקודש לעם סגולתו - דורש וחושב מחשבות בלב ידח ממנו נדח, ונתן לנו חג הסוכות, שנוכל לזכות בקדושת היום לתשובה שלימה, ולעינים פקוחות להשיג ולהבין ולהכיר רוממות ד', ולחזות בנועם ד', באור פני מלך חיים".

בסוכות תשבו שבעת ימים

בבואנו לעסוק בענייני התקופה ובחבילי המצוות המקיפים אותנו מכל צד בימים הללו, כמעט ואין אנו יודעים היכן להתחיל ובמה לסיים, כל

מצוה ומצוה בפני עצמה חביבה היא ואהובה עד למאד, וכגון מצוה זו של ישיבת סוכה שציוה אותנו הקב"ה (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים", הלא רק למשמע אוזן תעלוך רוחנו בקרבנו ואף ישיש בשמחה, שהלא על ידי כך אנו זוכים להיכנס ולהסתופף בצל השכינה הקדושה 'צילא דמהימנותא', ובזהר הק' אף מכונה הסוכה הקדושה בשם 'אימא עילאה', כאימא המסוככת ומגוננת באהבה וחיבה על בניה רחומיה, כדוגמת ענני הכבוד אשר עטף אותנו השי"ת בעת אשר הוציאנו מארץ מצרים, "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאני אותם מארץ מצרים".

לשון נפלא אנו מוצאים בספר הק' 'אוהב ישראל', שמצייר לנו את גודל האהבה והחיבה המתגלה עלינו במצות סוכה, וזה לשונו: "ענין הסוכה הוא כדוגמא שאנו רואין מן התרנגולת, שמתחילה מצפצפת וקוראת לבניה ונותנת מזונות לפניהם, ואחר כך מכנסת אותם תחת כנפיה. כענין הזה נוהגת השכינה הקדושה עמנו, בראש השנה ויום הכיפורים היא כותבת לנו מזונות וחיים טובים, ואחר שקוצבת לנו מזונות אזי מכנסת אותנו תחת כנפיה. וזהו ענין סוכות שהאמא הקדושה מסככת אותנו בכנפיה", עד כאן לשונו².

הערות והוספות

העובדות שאנו עושים בחודש זה, ראש השנה ויום הכיפורים שופר סוכה ולולב, תכלית הכל הוא בשביל שמיני עצרת שאנו מתייחדים עם הבורא ברוך הוא באחדות הגמור... כי יולד - היינו ביום הכיפורים שמוחלים כל העונות ונעשה כקטן שנולד נותנת התורה עצה, והיה שבעת ימים תחת אמו, היינו בסוכה בחינת אמא המסככת על בניה כנ"ל, ומיום

ב. וראה גם מה שכתב בספר הק' מאור עינים (פרשת האזינו), וזה לשונו: שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' (ויקרא כב, כז), דהיינו השי"ת צוה אותנו לישב בסוכה והיא בחינת אמא המסככת על בניה, שהבורא ברוך הוא מסכך ומגין עלינו, ובה אנו ממשיכין הגנה על כל השנה, והנה כל

ולא זו בלבד, אלא שבתוך הסוכה אנו גם זוכים לקבל את פני האורחים הקדושים - 'אושפיזין עילאין קדישין', הלא המה האבות הקדושים - שבעת הרועים - אשר באים לשהות יחד עמנו בצל קורתנו ומאצילים עלינו רוח של קדושה מזיו אורם הבהיר לארץ ולדרים עליה, כמסופר בספר הזוהר הק' (ח"ג קג:): על התנא הקדוש רב המנונא סבא, שלא היה נכנס אל תוך הסוכה בטרם הזמין לתוכה את האושפיזין קדישין לבוא ולשהות יחד עמו בצל הסוכה הקדושה.

ולקחתם לכם ביום הראשון

בנוסף לכל אלו עוד הוסיף הקב"ה לזכות אותנו במצוה יקרה ונפלאה, אשר לגודל חביבותה מוכנים בני ישראל לשפוך בעדה ממון ודמים יקרים מבלי לחסוך שום הוצאה ככל אשר יושת עליהם, הלא הוא המצוה של ד' מינים, כמו שנאמר (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", וכבר רמזו בספרים הקדושים שד' מינים אלו מכוונים כנגד ד' אותיות אשר בשם הגדול והקדוש, שם הוי"ה ב"ה, ועל ידי מה שאנו לוקחים את המינים אל תוך ידינו ואוחזים אותם זה אצל זה, אנו זוכים לצרף ולחבר את אותיות שמו הגדול והקדוש.

מה גם שעל ידי מצוה זו נודעת לכל חיבתו של הקב"ה אלינו, וניכר לכל באי העולם שיצאנו זכאים בדין, כהמשל המובא במדרש (ויקרא רבה

הערות והוספות

השמיני וגו' ירצה לקרבן - להתקרב להוי"ה שהקב"ה גוזר והצדיק מבטל... ולהתייחד עם השי"ת באחדות הגמור, ואז

פרשת אמור ל) בשני אנשים שנכנסו לדון אצל הדיין ואין אנו יודעים מי מהם ניצח בדין, אך לאחר שיצאו שניהם מבית הדיין ואנו רואים את אחד מהם שאוחז בידו כף של תמרים, הרי זה סימן מובהק כי הוא המנצח, כך גם בחודש תשרי כשבני ישראל עומדים למשפט אצל הקב"ה ואומות העולם באים לקטרג עליהם עד שאין אנו יודעים מי המנצח, 'אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחיאי'.

ועל כל אלו אנו משבחים ומפארים להבורא יתברך שמו על אשר זיכה אותנו להתבונן בטיב המצוות הללו ובכוונה הפנימית של המצוות, לא לעשותם כמצוות אנשים מלומדה ומעשה קוף בעלמא, אלא עם התבוננות ומחשבה, ואמרנו להעלותם על גבי הכתב למען יעמדו ימים רבים, והיות שרבים אומרים מי יראנו טוב, ואין טוב אלא תורה, לכן קבענו אותם בעט ברזל ובצפורן שמיר בכדי שישוטטו בו רבים ויאמרו גם הם ברקאי מנועם זיו המועדים הקדושים.

ושמחת בחגך

אפם כי עוד מצוה מיוחדת אשר נצטוונו עליה מפי הגבורה בימי חג הסוכות יותר משאר כל המועדים והרגלים האחרים, והוא המצוה של שמחה, שלוש פעמים מוזכר בתורה הקדושה החיוב לשמוח בימים האלו של חג הסוכות, מה שאין לו אח ורע בשום מועד אחר, כדכתב ברמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח): "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג) 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'".

ואכן בזמן שעמד הבית על תילו ותפארתו, נחוג היה חג הסוכות ברוב פאר והדר, בכל לילה מלילות חול המועד נערכה שם שמחה גדולה ואדירה, שמחת בית השואבה, אשר עליה אמרו שכל מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, וכדמתואר השמחה ברמב"ם: "והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכינור ובנבלים ובמצלותים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות... ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות".

והגם שענין השמחה מורגש ביותר בימים האלה, ואף מצוין בתורה לעת הזאת יותר משאר הזמנים, אולם אין בזה בכדי לומר חלילה שעבודת השמחה שייכת 'רק' לימים האלה, כי לאמיתו של דבר השמחה הינה אחד מציפורי הנפש והיסודות העיקריים של היהדות כולה, והוא עיקר גדול בעבודת השי"ת בכל ימות השנה כולם ללא שום יוצא מן הכלל, לכן בחרנו להקדיש תשומת לב מיוחדת לנושא הזה ולבארו יותר כי ה' הטובה עלינו וכפי שעיניכם תחזינה מישרים.

ברוך ה' אשר חפץ ה' עלתה בידינו, וזכינו לערוך כמה וכמה מאמרים בענין השמחה אשר היו ראויים להתקבץ יחדיו לפונדק אחד ולצאת בקונטרס בפני עצמו, היות שעיקרי הדברים נוגעים לכל מעגל השנה ולאוו דווקא לחג הסוכות, אך מאחר והרבה מיסודות הדברים שזורים ובלולים בתוך ענייני ימי חג הסוכות, ואף הרבה מן הספרים הקדושים מרחיבים בעניינים אלו בתוך דבריהם לחג הסוכות, לכן היה קשה מאד להפריד בין הדברים והיינו צריכים לקבוע את מקומו כבוד בתוך הקונטרס לחג הסוכות, ומכאן תדרשנו לכל הימים כולם, והם עולים לכאן ולכאן.

טעמו וראו כי טוב ה'

ויהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא, שיהיה הקונטרס הזה לתועלת ולעזר גדול לדורשי ה', שיוכלו לדעת את המעשה אשר יעשון ואת טעמי המצוות הפנימיים ואף את המוסרים העולים מהם, ויזכו להתכונן לקראת הימים הטובים הבאים עלינו לטובה כראוי וכנכון, ובזכות זה יוכלו לטעום ממתיקות וערבות המועדים הקדושים, כמו שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (לד, ט) **'טעמו וראו כי טוב ה'.**

בך גם נזכה לשאוב ששון ושמחה להמשך השנה כולה מתוך מעיינות השמחה המפכים בכל עוז בימים האלה, שהרי חג הסוכות הוא גם **'חג האסיף'**, הזמן שאוספים את היבולים מן השדה ומכניסים אותם אל תוך הבית להתקיים ולהתפרנס מהם בהמשך השנה, ואם במזון הגשמי כן אזי במזון הרוחני על אחת כמה וכמה, ומן החג הזה שנקרא **'זמן שמחתנו'**, שהוא הזמן שבו מושפע מן השמים השפעות גדולות של שמחה, יכולים אנו לאסוף אל כלינו שמחה לרוב, לאגור אותם באסמינו שבע וליהנות משפע של שמחה בכל ימות השנה, וכלשון ה'שפת אמת' שכתב (סוכות תרמ"ד), **'לכן נקרא זמן שמחתנו - שכל השמחות נובעין מזמן זה'.**

ובצאתנו את הקודש נפרוש תפילה לקל נורא עלילה שיחיש לנו את משיח בן דוד ויבנה לנו את בית הבחירה, שם נזכה לקיים את מצוות החג בתכלית השלמות, לראות כהנים בעבודתם ולוויים בשירם ובזמרים, ולהשתתף בשמחת בית השואבה יחד עם אחינו כל בית ישראל הקטנים עם הגדולים במהרה בימינו אמן.

וְשִׂמְחָתָם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׂבַעַת יָמִים

בין יום הכיפורים לסוכות

שגב רוממות ד' הימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות

הצדיקים לא מצאו מנוח לנפשם

אלו הארבע ימים שבין יום הכיפורים וחג הסוכות לא כשאר ימות השנה הרגילים הם, ואף לא נועדו רק בכדי ליתן רווח בין פרשה לפרשה ולחזק את הלב מן התענית ועינויי יום הכיפורים, כי אם עניינים גדולים ונפלאים עד למאד נאמרו בשגב רוממות התקופה המיוחדת הזאת, וכפי שכבר נודע על הצדיקים והקדושים מצוקי ארץ זכותם יגן עלינו, שלגודל קדושת הימים האלו לא מצאו מנוח לנפשם הסוערה, וכך העיד הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע על עצמו, שבימים אלו אינו שומע מה שמדברים אליו, ומי שמדבר אליו הרי זה דומה כמי שמדבר אל עצי השדה.

בך גם ידוע ומפורסם על מרנא ורבנא ה'חתם סופר' זי"ע שחיבר גליונות שלמים של שירים וזמירות מלאי כיסופין והשתוקקות למלך קל חי וקיים, ובערוב ימיו גילה שאת השירים האלו חיבר בימי עלומיו באלו הארבע ימים שבין יום הכיפורים לסוכות, שמחמת גודל הדבקות שהיה שרוי בו ובהגיגיו תבער אש לא הצליח לרכז את מוחו הק' וללמוד את שיעוריו הקבועים, לפיכך חיבר את השירים המעוררים האלו, כך העיד עליו נכדו

הגאון רבי שלמה אלכסנדרני סופר בהקדמה לספר 'שירת משה' בשם אביו הגה"ק רבי שמעון סופר זצוק"ל^א.

יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת

בבדי להבין את הענין לאשורו, על מה ולמה חדו וחרדו כל כך האראלים ותרשישים בעת הזאת, צריכים אנו להתבונן בדברי המדרש (ויקרא רבה ל, ז - תנחומא אמור כב) על הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וכו'" (ויקרא כג, מ), ומקשה המדרש, הלא יום טוב של סוכות חל ביום ט"ו לחודש תשרי ולא בא' בו, אם כן מדוע זה כינתה התורה את חג הסוכות 'יום הראשון', ולכאורה היה צריך לומר 'ולקחתם לכם ביום החמשה עשר'.

אלא מבאר המדרש, שאין כוונת 'ביום הראשון' ליום הראשון בחודש, אלא ראשון לחשבון עונות, דהיינו שחג הסוכות הוא היום הראשון בו מתחילים למנות את עונותיהם של ישראל, כי ביום הכיפורים נמחלו כל עוונותיהם של ישראל, ואילו במשך הימים שבין יום הכיפורים לסוכות היו טרודים בני ישראל במצוות מהבוקר ועד הערב, זה בסוכתו וזה בלולבו,

הערות והוספות

תמיד היה עוסק בתורה ולא בטל מתורה אפילו רגע, והשיב החת"ס, שבד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות מגודל הדביקות שלו לא היה יכול ללמוד, אז יסד וחיבר שירים להקב"ה עי"ש, מזה רואין גדולתו וקדושתו של רבינו שבגולה זי"ע, אבל אנחנו בני אדם פשוטים אין לנו רק להידבק בתורה הקדושה, 'עזרינו ה' אלוקינו.

א. וראה מה שכתב בענין זה הגה"ק רבי שלמה זלמן עהרנרייך זצוק"ל אב"ד שימלויא בספר 'טיול בפרדס' (אות ד), וזה לשונו: צא וראה מה שכתב הגאון מהר"ש סופר מקראקא זלה"ה, בספר השירים שחיבר מאביו רבינו החתם סופר זי"ע, וכתב שם, ששאל את אביו החתם סופר, מתי היה לו פנאי לעשות שירים, הלא

עד שלא היה להם שום פנאי לחטוא, ולכן היום הראשון של סוכות הוא גם היום הראשון שבו מתחילים לעקוב אחר העוונות, וזהו 'ולקחתם לכם ביום הראשון'.

ומדברי המדרש הללו חזינן שהימים האלו הינם ימים קדושים ונעלים, זכים ונקיים מכל חטא ועוון, עד שמכוח זה כתבו בשולחן ערוך (סימן תרכ"ד סעיף ה) ושאר פוסקים, שבימים האלה שבין יוה"כ וסוכות אין נופלים אפיים ואין אומרים שום תחנון, ומבאר הגר"א (שם), שהטעם לזה הוא על פי דברי המדרש הנ"ל, ואף הוסיף לכתוב בזה הלשון: 'אין אומרים תחינות כו', משום דהוי יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת', ומשמע מלשון קדשו, שגדולת הימים הללו אינם מחמת העדר החטא בלבד, אלא שקדושת יום הכיפורים חופפת עליהם ונמשכת עד לחג הסוכות, 'והוא יום טוב במקצת'.

ענפים מיום כפורים לכפר עוונות של השנה שעברה

השל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות ב) בהתייחסו למעלת הימים האלו, הביא תחילה את לשון המהר"א קלוזנער בספר המנהגים (סימן מד), שם כתב כי אין נופלין אפיים בימים האלו, "לפי שאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנה לישראל, שאינו מונה להם עוונות באלו ד' ימים ואינו מתחיל להם למנות אלא מיום ראשון של סוכות, שנאמר 'ולקחתם לכם ביום הראשון', פי' ראשון לחשבון עוונות", עד כאן לשונו, והוא דומה מאד למה שכתב גם המהר"א טירנא בספר המנהגים שלו.

אולם השל"ה הק' אינו מסכים עם הדברים האלה כפשוטם, כי מלשון זה יש משמעות שאפילו אם יחטא האדם באלו הימים לא תיחשב לו הדבר כעוון, ודבר זה לא יעלה על הדעת לומר, כאילו שיש ארבע ימים

בשנה שהם הפקר לכל ואיש הישר בעיניו יעשה בלית ולית דייך, ולכן הולך השל"ה הק' ומונה כמה וכמה טעמים להסביר מדוע החטא בימים האלו עוד גרוע בהרבה ממה שהיה חוטא בשאר הימים, ובתוך הדברים כותב שהימים האלו נמצאים ועומדים בין שני קדושות, קדושת יום הכפורים וקדושת סוכות, וממילא החטא בימים הללו חמור שבעתיים כי כל המקודש מחבירו חמור מחבירו.

אלא אומר השל"ה הק' שבוודאי התכוונו לומר אחרת קצת, שכשם שיום הכיפורים הוא היום אותו העניק הקב"ה בחמלתו הגדולה לעם ישראל לכפר בו על כל עוונותיהם של ישראל, כך הוסיף הקב"ה ליתן גם את הד' ימים שלאחר מכן, שאף הם יהיו ענפים מיום הכיפורים וגם הם יהיו מסוגלים לכפרת עוונות, אם כי חילוק יש בין יום הכיפורים לימים שלאחר מכן, כי ביום הכיפורים זוכים לכפרת עוונות ומחילה על ידי העינויים ועבודת התשובה, ואילו בארבע ימים שבין יוה"כ וסוכות זוכים למחילה וסליחה על ידי הטירחה והעסק במלאכת שמים, דהיינו ההכנות למצוות סוכה וד' מינים, שאם עושה אותם מתוך התעוררות הלב וכוונה טהורה זוכה לכפרת עוונות.

ומסיים השל"ה בזה הלשון: "על כן החכם עיניו בראשו, יעסוק במצוות סוכה ולולב, בעסק ובטורח גדול, ובדמים יקרים, לשם הידור מצוה, ותהיה לו התעוררות גדולה בלבו וישוב אל ה' וירחמהו וישמח ישראל בעושהו".

השטן אינו מקטרג

ואילו הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע כתב (יערות דבש - חלק שני - דרוש י), שלגודל קדושת הימים הללו אין לו רשות להס"מ להשטין ולדבר

סרה על עם בני ישראל כלל וכלל, ומביא לזה סמך מן הגמרא במסכת יומא (כ.) שאמרה כי ביום הכיפורים אינו רשאי השטן לקטרג על בני ישראל, שהרי בשנה פשוטה ישנם שס"ה ימים, ואילו תיבת 'השטן' עולה למספר שס"ד, אחד פחות משס"ה, הווי אומר שישנו יום אחד בשנה שבו אין לו להשטן שום שליטה על ישראל, ואיזהו, זה יום הכיפורים.

אלא שקשה קצת על דברי הגמרא מדוע צירפה אל החשבון את האות ה' הראשונה של 'השטן', הלא אות זה איננה חלק משמו של השטן כי אם ה' הידיעה בלבד, ולעולם הגימטריא של 'שטן' הוא רק מספר שנ"ט.

לפיכך כתב הרבי ר' יונתן, שעל כרחך אתה חייב לומר שיש כח להשטן לקטרג רק שנ"ט ימים מתוך כללות שס"ה ימות השנה, ואילו שישה ימים אחרים שבהם אין לו שום כח ושליטה, והשישה ימים הללו הם יום הכיפורים וחג הסוכות והארבע ימים שביניהם. ביום הכיפורים אינו יכול לקטרג מחמת תוקף קדושת היום כי נורא ואיום הוא, ואילו בימים שלאחר מכן, עד היום הראשון של סוכות, אינו רשאי לקטרג, היות שזכות המצווה ועסק המצוות של אתרוג ולולב מגינים על בני ישראל להינצל מקטרוגו של אותו זקן וכסיל.

הטירדא דמצוה גדולה מן המצוה גופא

עוד מצאנו בספרים הקדושים שביארו במעלת הימים הללו שבין יוה"כ לסוכות, שהם מעולים ומסוגלים לשמירה מעוונות עוד יותר מחג הסוכות עצמו, היות שבאלו הימים טרודים בני ישראל עד למעלה ראש בהכנות לקראת המצוות החביבות הבאים לקראתנו לשלום, אם זה בבנין הסוכה על כל פרטיה ודקדוקיה, ואם זה בזמן שמתרוצץ מהכא להתם ומהתם להכא לחפש אתרוג נאה ולולב מהודר וכו', לכן גדלה מעלת הימים

הללו עד למאד, כי באיזה בחינה יש מעלה להכנה למצוה יותר מקיום המצוה גופיה.

בביאור הדבר כתב בספר 'שפת אמת' (האזינו תרל"ד) ב' טעמים, קודם כל כתב שהעבודה של קיום המצוה בפועל מוגבל לזמן, ויותר משיעור זמן זה אינו יכול לקיים את המצוה, מה שאין כן עבודת ההכנה אין לה שום הגבלה ויכול להתעסק בזה עד אין שיעור, וכגודל היגיעה בהכנה למצוה כך גודל השמירה מן העבירה, כמאמר החכם מכל אדם (קהלת ח, ה) "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

עוד כתב שם (וכע"ז בויקרא תר"ס), שקיום מעשה המצוה בלתי לה' לבדו הוא דבר הקשה עד למאד, דהא מי זה שיכול לקיים המצוה בשלמות בלי שום פניות וכדו', אולם לא כן ההכנה למצוה, שההכנה שמכין האדם לקראת המצוה הוא לכבוד שמו יתברך, כי הרצון של האדם הוא לקיים את המצוה בתכלית השלמות, ואם אמרו חכמינו ז"ל (יומא כט.) הרהורי עבירה קשים מעבירה, כל שכן מדה טובה מרובה, הרהורי מצוה שאדם מהרהר ומשתוקק לקיים פקודת השי"ת טובים מהמצוה ושומרים האדם ועל ידי זה אין עושיין עוונות.³

הערות והוספות

עדיפי ד' ימים אלו מיום הראשון גופי' שעושיין המצוות סוכה ולולב בפועל. ואדמו"ר זצלה"ה הכהן גדול מאלכסנדר אמר כי טרוד טרדה דמצוה היא גדולה ממצוה גופא. ונראה לפרש דבריו זצלה"ה כי במעשה המצוה האור הוא מלוּבש בכלי וטרדה דמצוה היא אור בלתי מלוּבש בכלי, וכל דבר שהוא בלי לבוש הוא

ב. וראה עוד בענין זה מה שכתב בספר 'שם משמאל' (יום הכפורים תרע"ב) בשם הרבי ר' הענין מאלכסנדר זי"ע ובמה שביאר בדבריו, וזה לשונו: במדרש תנחומא (פ' אמור סי' כ"ב) ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות. כי בד' ימים אלו שבין יוה"כ לסוכות זה טרוד בסוכתו וזה בלולבו ואינן עושיין עוונות. ויש להבין למה

עסק המצוות מתוך התעוררות הלב

ועתה, לאחר שידענו את גודל קדושת הימים הללו שבין יום הכיפורים לחג הסוכות, שאינם רק זמן של ליתן מגוחה ורווח בין פרשה לפרשה, אלא עוד יש בהם תוקף וקדושה משלהם, והם ימים נעלים ונשגבים עד למאוד, לפיכך יש לנו להתחזק ביותר בימים האלו לנצל אותם לתורה ולתפילה עד כמה שידינו מגעת, ועל אף שהם ימים טרודים ועמוסים עד למאד, מכל מקום צריך לפנות זמן עבור מזון הנפש, שהוא תורה ומצוות ומעשים טובים.

וביותר צריך לדעת, שכל המעלה של הימים האלו וכל הסגולה של עסק טרדת המצוות, הוא רק כאשר עושים זאת מתוך 'התעוררות הלב' ולא כמצוות אנשים מלומדה, כי מלבד התועלת הגדולה שיש לנפש הישראלית מכל טרחה ועסק של מצוה כמבואר בספרים הקדושים¹, אזי

העדות והוספות

הלשון: כי האדם צריך לקדש איבריו וגידיו בעובדין טבין ולייגען במעשים טובים, שיהיו האיברים מקודשים לדביקות הבורא ברוך הוא ולעבודתו, ומזומנים שלא יעכבו כלל במחשבת רוממות האל-יתברך, ולזה נצטוינו במצוות העבודה בידים ובכל הגוף למען התקדש גופנו שיהיה מוכן לעבוד הבורא האמיתי... דהיינו למשל לעשות סוכה בידיו ממש כדי לייגע גופו בעבודה.

וראה עוד בספר 'סידורו של שבת' (חלק ב דרוש 2 פרק א) שכתב בזה הלשון: וכן

יותר גדול כי הלבוש מכסה על האור. ובזה יובן שגם לענין עשיית עוונות נמי יותר מציל טרוד טרדה דמצוה ממצוה גופא, כי המצוות הן רמ"ח כנגד רמ"ח אברי אדם, וכל מצוה היא כנגד אבר פרטי ואיננה מקיפה את כל חלקי האדם, מה שאין כן הטרוד טרדה דמצוה, שהטרדה היא מקפת את כל חלקי האדם, על כן מצלת את כל חלקי האדם שלא להיות נמשך אחר עבירה. והבן הדברים.

ג. כמו שכתב בספר 'נועם אלימלך' פרשת קדושים (ד"ה וכרמך לא) בזה

נוסף כאן עוד ענין, כמו שכתב השל"ה הק', שאם מתעסקים במצוות בהתעוררות הלב וכוונה טובה הרי זה מסוגל למחילה סליחה וכפרה, כדרך שכתב ב'קדושת לוי' (שבת תשובה ד"ה והנראה כי) "אחר יום הכפורים כשעוסקין במצות סוכה ולולב וד' מינים, וצדקה כיד ה' הטובה בנדבה, וחיבה לעבוד את עבודת ה' בשמחה וטוב לב, אזי התשובה הזאת תשובה מאהבה".

יעזור ה' שיהיה לנו את הדעת הנכונה שלא לאבד זמן יקר וגדול זה, זמן של השפעת חסדים עליונים (פרי עץ חיים - שער ראש השנה - פרק ב), ונוכל לעבוד את השי"ת מתוך שמחה ורננה, להתעסק במצוות תמיד מתוך כוונה נכונה וישרה בלא לשכוח חלילה את התכלית והעיקר, כדי שנוכל להגיע אל החג הגדול והקדוש הזה, חג הסוכות, מתוך רוב שמחה וחדוה, ונזכה לשמוח בשמחת בית השואבה יחד עם כל בית ישראל בבנין בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו.

העדות והוספות

כוונת מצוה לשם מצות בוראו, מוציא את הניצוץ הלז השייך לשורש נשמתו מתוך עמקי הקליפות, ומקרב ומיחדו לעלות לשמי מרום להתאחד במקורו מקור שורש נשמתו של האיש הלז.

בעשות האדם מצוה ממצות ה' מדברי ארציות, כמו ציצית ותפילין, סוכה ולולב, בנין בית הכנסת וכדומה, על ידי הטרחה והיגיעה בהמצוה, משבר ומכניע תוקף הרע והס"א הנאחז בדבר ההוא, ובכח כוונתו,

כי רוצה ה' בעמו

השמחה בחג הסוכות על שרצה השי"ת בבני ישראל לאחר החטא
ולא התחלל כבודו

בחירה אהבה ורצון - פסח שבועות וסוכות

בתפילת המועדים אומרים אנו, "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות, וקידשתנו במצותיך, וקרבנתנו מלכנו לעבודתך, ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת".

ב'סידור הגר"א מופיע פירוש על סדר התפילה שנקרא 'שיח יצחק' (להח"ג רבי יצחק מאלצאן זצ"ל), והוא מפרש כי תפילה זו עולה על כל השלש רגלים וכל חלק מכוון על אחד מן המועדים הללו, וכן הוא הסדר, 'אתה בחרתנו מכל העמים' - עולה על חג הפסח, ונקרא כן על שם שבזמן הזה בחר בנו הקב"ה מכל העמים והוציאנו ממצרים, ועל אף שהיינו אז בשפל המדריגה ממש 'ואת עירום ועריה', מכל מקום נטל אותנו ורוממנו להיות לו לעם סגולה.

'אהבת אותנו' - הכוונה לחג השבועות, כי בו גילה הקב"ה את אהבתו וחיבתו אלינו כאשר מסר לנו את חמדתו הגנוזה, התורה הקדושה, אשר בו הסתכל וברא עלמא. ואילו 'ורצית בנו' - עולה על חג הסוכות,

שבו גילה הקב"ה כי הוא חפץ בנו ובכל מצב שנהיה בו עדיין בנים אנו לה' אלוקיננו.

החילוק בין אהבה ורצון

עתה מבאר ה'שיח יצחק' כי הדרגה של 'רצון' הוא למעלה הרבה ממדריגת 'אהבה', כי האהבה, הגם שאפשר למצוא אהבה שאינה תלויה בדבר, מכל מקום יש לזה שיעור וגבול, שהרי כאשר יכעיס אחד את אוהבו מיד תיפגם האהבה השרויה ביניהם. אבל ה'רצון' מעולה הוא מן ה'אהבה', כי אף כאשר יתמלא האוהב חמה על אוהבו שחטא לפניו אך לאחר זמן כאשר ינוח מכעסו יעלה בו הרצון למחול ולהתפייס.

ויסוד זה אנו מוצאים עוד בספרים הקדושים, שביארו גם המה שבחינת 'רצון' הוא גבוה בהרבה מבחינת 'אהבה', שכן הרבה פעמים שהאהבה היא תוצאה של איזה דבר חיצוני, כלומר, כאשר יש לאיש אחד איזה תועלת מחבירו אזי מרגיש אהבה כלפיו, אולם ברגע שתיפסק אותו התועלת תחלוף עמה גם האהבה.

מה שאין כן הדרגה של 'רצון' הוא למעלה מכל היגיון ושכל, וכפי שמבאר הרב בעל התניא (ליקוטי תורה פרשת ואתחנן) שיש דרגה של רצון שהוא למעלה מטעם ודעת, וכלשונו: "שלפעמים אדם רוצה בדבר שאפילו יבואו כל [בני] אדם ויִרְאוּ לוֹ בשכלם ותבונתם שאין לעשות כן, אף על פי כן לא יאבה ולא ישמע להם מפני עקשותו בדבר, והוא הרצון שלמעלה מן הדעת שאין הדעת פועל בו שום פעולה"^א.

הערות והוספות

א. וראה גם ב'שפת אמת' (שבת תשובה תרנ"ד) שביאר את החילוק בין 'אהבה' ל'רצון' וכתב

בחג הסוכות נודע כי רוצה ה' בעמו

והנה בני ישראל בשעה שקבלו את התורה הקדושה זכו להתעלות למדרגות עליונות שאפילו מלאכי השרת אינם יכולים להשיגו, עד שהגיעו לשער החמישים של הקדושה, אך לא יצאו אלא ימים מועטים וכבר נפלו לבירא עמיקתא ונתטנפו בחטא העגל, כמו שאמר החכם מכל האדם בשיר השירים (א, יב), "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו", ופירש שם רש"י, שבעוד שהמלך יושב אצל שולחן מסיבת חופתו כבר הבאישו ישראל את ריחם, דהיינו בעוד שהשכינה הקדושה שורה על הר סיני וכבר קלקלו בעגל.

מעתה היה מקום שחלילה תיאבד לנצח אהבת השי"ת אל בניו, שהרי חטאו לפניו באופן גרוע כל כך, אך למעשה לא כן היה, ועל אף שבשעת מעשה אכן כעס הקב"ה על בני ישראל, אך כעבור זמן מה כבר נתרצה הקב"ה לבני ישראל ומחל להם, זאת לאחר שבראש חודש אלול עלה משה רבינו בפעם השלישית להר, שם התנפל לפני הקב"ה ארבעים יום וארבעים לילה, עד שליום הארבעים - יום הכפורים - התרצה אליו הקב"ה והשמיעו את מאמר 'סלחתי כדבריך', וחזרה האהבה להימצא כבראשונה.

ברם, למרות שכבר ביום הכיפורים סלח ומחל הקב"ה לבני ישראל, אבל הגילוי והפרסום לזה היה בחג הסוכות - ט"ו תשרי, כי ביום זה - כך מגלה הגאון מוילנא זי"ע (ביאור הגר"א שיר השירים א, ד) - שבו ענני הכבוד

הערות והוספות

יותר מבחינת 'אהבה', וכן כתב בפרשת משפטים (תרע"א): אהבה תלויה בדבר ואם ח"ו בטל הדבר בטלה אהבה, אלא הבחירה בישראל היא למעלה מן הטעם ותלויה ברצון ואין לבקש טעם לרצון.

בזה הלשון: כי אהבה היא מצד מעשים טובים ודביקות הצדיק כפי מעשיו. אבל רצון הוא גזירה מכח איזה טעם שרוצה כך. גם ב'שם משמואל' ביאר בכמה מקומות את המעלה של 'רצון' שהוא הרבה

לשרות על מחנה ישראל לאחר שהסתלקו בחטא העגל, כדכתיב (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא", ודרשו חז"ל (ראה באלשיך שמות לב, כה) שנפרעו בני ישראל ונתגלו מענני הכבוד, אבל היום הזה – היום הראשון של חג הסוכות – בא העניין על תיקונו וראו כולם כי נגלה כבוד השי"ת על ישראל ופרס את ענני כבודו עליהם.

נמצא שביום זה נתגלה הרצון והחשק של השי"ת בבניו עם בני ישראל ושאין הוא מואס בהם בכל מצב שיהיה, ולכן כאשר אנו אומרים 'ורצית בנו' הרי זה מכוון כנגד חג הסוכות, כיוון שבו נתגלה כי הרצון של הקב"ה בבני ישראל הוא ללא שום גבול ומדה.

ואפשר לומר שזהו הטעם מדוע ציוותה התורה על ריבוי השמחה בחג הסוכות עד שנקרא בשם 'זמן שמחתנו', כי כפי שאמרנו, ביום זה התגלה הרצון והחשק שיש להקב"ה בישראל, ואין לך שמחה גדולה מזו, על עצם הגילוי שלא ידח ממנו נדח וישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ובכל מצב שיהיה הרי שביד האיש הישראלי לשוב ולעורר את רחמי האב על הבן, אך ישוב בתשובה ויתנחם על מעשיו הרעים ומיד מתחדשת האהבה כבתחילה וכמים הפנים לפנים.

מעשה במלך שהשיא את בתו עם עבד פשוט

אולם לעולם יש לנו לומר ביתר שאת וביתר עז, דעד כמה שבני ישראל שמחים בחג הסוכות בהקב"ה, אזי שמחתו אל הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא פי שנים, ויתבאר הדבר על פי משל למלך שהייתה לו בת יחידה מושלמת בכל מיני מדע ובכל מיני חכמה, והיתה אהובה לפניו יותר מבבת עינו, כשהגיעה אותה בת לפרקה ביקש לחפש עבורה את החתן המהולל ביותר שרק שייך, הלך המלך לשוטט ממדינה למדינה ולא הצליח למצוא

את שאהבה נפשו, עד שהגיע למדינה אחת שם מצא איזה עבד פשוט שנשא חן וחסד לפניו ובו חשק המלך לקחתו לחתן.

משנודע הדבר ליועצי המלך ולסגל משרתיו נחרדו מאד מעצם המחשבה שמלכם הגדול והמהולל יקח לחתן את העבד הפשוט הלזה, וכי מכל באי העולם לא מצא לו איש אחר מלבד אותו עבד נקלה?! באו כל משרתי המלך ויועציו לפניו וניסו להניא את המלך ממחשבתו, ואמרו כי אין זה נאה לכבוד המלך לבחור בעבד, ואין שום ספק שאותו עבד לא ידע ולא יבין בכבודה של מלכות ולא יכבד את בת המלך האצילית כפי כבודה הראוי, שהלא רחוק הוא מגינוני מלכות כרחוק מזרח ממערב.

אולם המלך התחזק בדעתו ולא אבה לשמוע אליהם מכל וכל, מה עשה, הלך בכח הזרוע והוציא את העבד מבור שבייתו, הכניסו לביתו ביותרת הכבוד, שם ערך לו שמחת נישואין באופן שאין בדומה לו, כל מיני כבוד ויקר עשה לו מתחת חופתו עד שראו כל העמים למי הכבוד ולמי היקר ואת מי אוהב המלך יותר מכולם.

אולם לגודל הבושה ולמרבה החרפה הלך אותו חתן, ולא פחות ולא יותר, אלא ימים מועטים לאחר שנכנס לחופה חטא כנגד המלך ובתו באופן נורא מאד, לאותו מלך שהוציאו משפלות ועבדות ונתן לו את בתו יחידתו להיות לו לאשה, הבזיונות היו נוראים מאד עד כדי ביזיון וקצף, ביותר נבוך המלך מיועציו אשר כבר מתחילה בקשו להניאו מלקחת את העבד הזה לחתן, כאשר אמרו שלא יידע עבד זה להתנהג בנימוסי המלכות ולא יוכל לשמור על בת המלך, והנה עתה נתברר שאמת וצדק היה בדבריהם ואכן לא ראוי החתן לאותו איצטלא, ומה יענה להם עתה.

והנה, למרות שאליבא דאמת היה המלך צריך לקחת את החתן הזה ולשלחו מעם פניו לארבע כנפות הארץ, בכל זאת לא עשה כן המלך, אלא

המתין לו שתצטלל דעתו ויבין לבד את גודל העוולה שעשה ויתחרט על מעשיו הנפסדים, ואכן כאשר בא העבד לבקש ממנו מחילה, התמלא עליו המלך ברחמים ומחל לו בלב שלם והכניסו שוב לביתו בכבוד ויקר, השיבו על מעמדו הראשון ועוד הוסיף לו הרבה מתנות טובות כהנה וכהנה, עד שחזר השמחה לשכון באוהל המלך עוד יותר מקודם.

והיה כאן שמחה כפולה ומכופלת, החתן שמח שהנה על אף שחטא נוראות אל המלך וכבר נתבטל האהבה הראשונית שאהב אותו המלך בעת שנשא את בתו, בכל זאת נוכח לראות שהמלך חפץ בו ורוצה אותו, אפילו שלפי השכל הפשוט היה צריך להשליכו, ואילו המלך שמח על שעתה כבר לא היה צריך להתבייש מיועציו וחבר משרתיו שהזהירו אותו מפני פגיעתו הרעה של אותו חתן, כי עתה יכול להראות להם כי הנה החתן שב בתשובה שלימה וכבר מבין את מעמדו החשוב, ומעתה לא ישוב לכסלה עוד ואף ידע לשמור על כבודה של מלכות כראוי וכנכון.

בחטא העגל היה נראה שצדקו מלאכי השרת בטענתם

הנמשל מובן לכל, המלך - הלא הוא מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, העבד - הכוונה לבני ישראל שהיו עבדים שפלים בארץ לא להם ועבדום ועינום שם בחומר ובלבנים, והנה בבית גנזיו של הקב"ה היתה מונחת התורה הקדושה זה תתקע"ד דורות (זבחים קטז). בה השתעשע בכל עת ועונה, ורצה הקב"ה למסרה ליצוריו שיעבדוה וישמרוה, ולאחר שסובב הקב"ה על כל אומות העולם לעמוד על טיבם, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא בני ישראל שהיו אז עבדים בארץ לא להם, רק הם יוכלו לקיים את התורה ככל פרטותיה ודקדוקיה, וירד הקב"ה לבדו, הוא ולא מלאך הוא ולא שליח, ונגף את כל ארץ מצרים באותות ובמופתים בפרעה ובכל עבדיו והוציא משם את בני ישראל ביד חזקה ובזרוע נטויה.

תיבה לאחר מכן העמיד הקב"ה חופה מפוארת בהר סיני והכניס שם את בני ישראל בברית הנישואין ומסר להם אוריינתא, ובשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה וראו אותו מלאכי השרת, מיד נבהלו ובאו לפני הקב"ה בזעקה גדולה ומרה, היתכן למסור את התורה לידי בשר ודם, והלא כבר נאמר (תהלים ח, ה) "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו", והיאך תמסור את התורה לידי אנשים קרוצי חומר, הלא הם אינם יודעים מבינים בגדלות הבורא יתברך שמו ולא ידעו לשמור על התורה כראוי.

והאמת הוא, שהמלאכים כבר צעקו טענה זו הרבה שנים קודם לכן, עוד בטרם בריאת העולם, אז נמלך הקב"ה עם מלאכי השרת האם לברוא את האדם, וכבר אז צעקו מלאכי השרת ואמרו (תהלים ח, ה) 'מה אנוש כי תזכרנו', ובכל זאת לא שעה הקב"ה אל טענותיהם, לא בבריאת העולם ולא במתן תורה, אלא הקב"ה ברא את העולם ויצר את האדם, ולאחר מכן נטל את בני ישראל ומסר להם את התורה הקדושה.

אולם לבסוף לא עמדו בני ישראל בנסיון, ואך ימים מעטים לאחר מתן תורה, כשעדיין עמדו רגליהם למרגלות הר סיני, כבר חטאו ישראל בחטא העגל, מה מאד רבתה הבושה והחרפה, וכדאמרו בגמרא (שבת פח:): 'עלובה כלה מזנה בתוך חופתה', ובאותה שעה נדחו בני ישראל מגדולתם שהגביה אותם הקב"ה בעת מתן תורה, כתרי הכבוד ניטלו מהם וגם ענני הכבוד הסתלקו מעליהם, עד שנותרו בני ישראל גלויים וחשופים לעין כל, ולא ידעו היכן להטמין את עצמם מגודל הבושה.

אך עוד יותר מכן נתחלל כבוד השי"ת בעולם, שהרי עתה כביכול הוכח צדקת המלאכים בשעה שבקשו לעכב את הקב"ה מיצירת האדם וממתן תורה, הם צעקו אז 'מה אנוש כי תזכרנו' ואינו ראוי להיכרא ולקבל את התורה, והנה עתה נתברר שהצדק היה עמהם, בני ישראל אינם יודעים

להתנהג כפי הראוי לבני מלכים ואינם יודעים לשמור על התורה הקדושה, וכאשר שיערו המלאכים כן היה, עד שממש לא היה מה לענות להם, והיה שם שמים מחולל ביותר.

ויאמר ה' סלחתי כדברך

באותה שעה קצף השי"ת על עמו באופן נורא ביותר עד שרצה לכלותם כהרף עין מעל פני האדמה, אולם משה רבינו הוא הגבר אשר עמד בפרץ והתנפל לפני הקב"ה לחלות את פניו ולבקש רחמים רבים על עם בני ישראל, כדכתיב (שמות לב, יא ושם) "ויחל משה את פני ה' אלוקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים... שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך", עד שלבסוף קיבל השי"ת את תחנוניו וחזר בו מכוונה זו, כדכתיב שם בהמשך הפרשה (שם, יד), "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו".

אם כי עדיין היה חרון האף גדול ביותר ואכתי כבוד השי"ת מחולל בעולם, ומשה רבינו - העבד הנאמן - לא נח ולא שקט יומם ולילה, וכראותו את המצב עלה שוב השמימה לארבעים יום וארבעים לילה, באותם ימים התחנן עוד אל השי"ת שימחל לבני ישראל, כשבד בבד משתדל ביותר להחזיר את בני ישראל בתשובה ולהשיב את ליבם אל אבינו שבשמים (פרקי רבי אליעזר פרק מו)³.

הערות והוספות

במרום, וזה לשונו: שמי"ז בתמוז התחילו ארבעים יום אמצעים שביקש משה רבינו ע"ה רחמים על ישראל, כמו דאיתא במדרש (דברים רבה ג, יא) שבארבעים

ב. וראה בספר הק' 'עבודת ישראל' (ליקוטים לאבות פרק ג משנה א) שביאר כיצד היה יכול משה רבינו להחזיר את העם בתשובה, הלא באותם ימים היה משה רבינו

לאחר שירד מן השמים עלה שוב פעם לעוד ארבעים יום וארבעים לילה, וביום הארבעים האחרון - שהוא יום הכיפורים - זכה משה רבינו לשמוע מפי הגבורה כי התקבלה תשובת בני ישראל לרחמים ולרצון לפני אדון כל, כמו שנאמר (במדבר יד, כ) "ויאמר ה' סלחתי כדברך", ובאותו היום ירד מן השמים ובידו שני לוחות הברית, לוחות השניות בהם כרת הקב"ה ברית חדשה עם בני ישראל לאחר שהברית הקודמת נתבטלה בחטא העגל, וכדכתיב (שמות לד, י) "הנה אנכי כורת ברית" (ראה רמב"ן ויקרא כה, א).

ביום הכיפורים נתבסס כבוד ה' והוסרה חרפת המלאכים

ברגע שנשמעה אמירת 'סלחתי' יוצא מפורש מפי הגבורה, נעשה שמחה גדולה בחללו של עולם, שמחה בעליונים ושמחה בתחתונים, בני ישראל שמחו על מחילת העוונות ועל שזכו להיות שוב רצויים אצל הקב"ה, אפילו לאחר שלא עמדו בנסיון וכשלו בעגל, ולא רק זו שעוד הוסיף ה' לתת להם עוד כמה וכמה מתנות שלא היה להם לפני העגל, וכגון הציווי של (שמות כח, ה) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שגם זה היה ביום הכיפורים,

העדות והוספות

צריכים להתבודד וגופם היה בטל, אבל משה רבינו ע"ה היה איש אלהים, ואמרו במדרש (דברים רבה יא, ד) מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלהים, פירוש שהיה יכול לדבק עצמו למעלה בהבורא יתברך שמו, ולמטה היה איש ומדבר עם בני אדם, ובאותם ארבעים יום עשה שני הדברים כאחד, שביקש רחמים במרום, ולמטה הוכיח להחזיר בתשובה והעלה תשובתם לפני כסא כבודו יתברך שמו.

האמצעים לא הניח מקום אחד במרום שלא התגולל בו לבקש עליהם רחמים, עד שנאמר לו בראש חודש אלול פסל לך. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) כתיב שבאותן ארבעים יום חזר עליהן להחזירם בתשובה, ולכאורה נראה שהם מדרשים חלוקים, אבל באמת נראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, שזה היה מעלת משה רבינו ע"ה יתירה משאר נביאים, ששאר נביאים כשהיו מקבלים נביאות היו

כדאיתא במדרש (תנחומא תרומה ח), "ביום הכפורים נתכפר להם ובו ביום אמר לו הקדוש ברוך הוא 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא משכן העדות, שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם".

ובפי שכבר הבאנו לעיל בשם הגר"א ז"ל (בפירושו לשיר השירים - א, ד), הרי שימים ספורים לאחר יום הכיפורים, דהיינו ביום טוב הראשון של חג הסוכות, שבו העננים לשכון כבוד מעל בני ישראל, לאחר שנסתלקו בשעת חטא העגל, וראו כולם כי הקב"ה חפץ בישראל ורוצה בהם אפילו לאחר שחטאו, ובאותו היום גם התחילו בבניין המשכן, והיו בני ישראל בשמחה גדולה על שרצה ה' את מעשיהם, ואף הראה להם כלפי חוץ ולעיני כל העולם את חיבתו הגדולה אליהם בבחינת 'ורצית בנו'.

אפם כי עיקר השמחה הוא שמחתו הגדולה של הקב"ה, שהיה שש ושמח על שעתה נתרוממה כבודו בעיני מלאכיו ומשרתיו אראלי אש, כי גם אם עד עתה היו יכולים המלאכים לטעון שצדק היתה בפיהם ולא היו צריכים למסור לישראל את התורה, אזי עתה, לאחר ששבו בני ישראל בתשובה שלימה ונעשו כתינוק שנולד הנקי מכל חטא ופשע נסתתמו כל טענותיהם, וכבר אינם יכולים לטעון על בני ישראל שאינם יודעים לשמור את התורה, כי אפילו אם יכשלו ח"ו בעבירות, עדיין נותר להם כח התשובה והשי"ת מוחל להם בלבב שלם, ודבר זה הוי תשובה ניצחת למלאכים, ובזכות זה ניצל כבודו של הקב"ה מחילול.

חג הסוכות - חגו של הקב"ה

ועל פי מהלך זה מבאר האלשיך הק' בפרשת אמור (ויקרא כג, לג) את פשר השמחה הגדולה ששוררת בחג הסוכות יותר משאר כל המועדות, כי

השמחה של חג הפסח וחג השבועות הוא שמחה שנוגעת יותר אלינו, שאנו שמחים שהקב"ה הוציא 'אותנו' מבית עבדים ומסר 'לנו' את חמדתו הגנוזה, ואם כי בודאי הוי דבר זה שמחה גדולה ועצומה, אולם אין זה מגיע כלל למעלת השמחה של חג הסוכות, כי אז אנו שמחים בשמחתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו על שניצל מחילול.

וביותר מבאר האלשיך הק' מדוע התורה הקדושה מכנה את חג הסוכות בשם 'חג ה'', מה שלא מצאנו בשאר המועדים, וכמו שכתוב בתורה על חג הסוכות (שם, לט), "אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי... תחגו את חג ה' שבעת ימים", וכותב שם האלשיך בזה הלשון:

"והנה על הדרך שקרה בעת צאתם ממצרים על ענין חג הסוכות, מעין זה יקרנו בכל שנה ושנה, כי מראשית השנה יתלכלך האדם בדברי עוונות גברו מנו, ומראש השנה והלאה יעשו תשובה ויתקנו מעשיהם, ויתוקן העולם מאשר היה מתקלקל כל השנה ביום הכפורים. ולכן על ידי התיקון שהוא שמחתו יתברך, יהיה חג לה' בחג הסוכות, ואז מתמלא חסד על העולם", עד כאן לשונו.

הנה כי כן מבאר לנו האלשיך הק', שחג הסוכות הוא יום שמחתו של הקב"ה על שניצל כבודו מחילול ח"ו, ועל שביום זה נתבסס העולם שלא ימוט, כי זה עתה מחל הקב"ה לעוונותיהם של ישראל ונסתתמו טענותיהם של המלאכים שטענו כי אין שווה להקב"ה להניח את בריותיו בעולם, ובודאי אין שמחה להקב"ה כבזמן זה שמעשה ידיו ניצולו מכיליון ואבדון, ועל כן השמחה ששוררת בחג הסוכות עולה עשרות מונים על השמחה של שאר המועדים, וכפי שכתב עוד באלשיך הק' (שם): "אך חג הסוכות הוא בעצם וראשונה חג ה' לכבודו יתברך, ואנחנו חוגגים את חגו כמאמרו יתברך באומרו (פסוק לט) תחוגו את חג ה'".

ג' לשונות של שמחה בחג הסוכות

מעשה נוכל להבין היטב במה יתרון חג הסוכות יותר משאר מועדים ורגלים אחרים שבהם כמעט ולא נזכר בתורה הקדושה לשון של שמחה, בחג השבועות לא נאמר 'שמחה' אלא פעם אחת (דברים טז, י), "ועשית חג שבועות לה'... ושמחת לפני ה' אלקיך", ואילו בחג הפסח לא נזכר כלל לשון של שמחה, מה שאין כן בחג הסוכות מוזכר בתורה שלושה לשונות של שמחה, "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), "והיית אך שמח" (שם, טו), "ושמחתם לפני ה' אלקיכם" (ויקרא כג, מ).

בי אכן בחג הסוכות יש בו שמחה יתירה יותר מכל המועדים, והוא שמחה כפולה ומכופלת, שמחת הבורא ושמחת ישראל, השמחה ששמח הקב"ה במעשה ידיו ובישראל עמו שניצולו מטענותיהם ומענותיהם של מלאכי השרת, וגם השמחה של ישראל שהתגלה זה היום כי רצה ה' בהם ובמעשיהם, והקב"ה חפץ בהם אפילו לאחר שבגדו בו, ואפילו שמצד הטבע כבתה האהבה הטבעית והראשונית, בכל זאת רוצה ה' בעמו באופן שהוא למעלה מטעם ודעת.

תוכו רצוף אהבה

ראשית העבודה בחודש תשרי על ידי יראה ובחג הסוכות מתוך אהבה

לפניו נעבוד ביראה ופחד

הראשית והתחילה של קדושת ירח האיתנים נעוצה עדיין בחודש אלול של שלהי השנה הקודמת, או אז מתחיל ההתעוררות והעבודה של ימי הרחמים והסליחות, ימים של התעוררות לתשובה ותיקון המעשים, כל אחד מפשפש במעשיו מתוך אימה ויראה ומתכונן לקראת היום הדין הגדול בראש השנה, וכלשון הכתוב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

מתוך הכנה נעלה ומרוממת זו מגיעים כלל ישראל אל תוך היום הגדול והנשגב של ראש השנה, אשר מי לא נפחד כהיום הזה, וכמו שהיטיב להביע רבינו אמנון ממגנצא את הפחד הגדול השורר ביום הזה בפיוטו הידוע למשגב, "ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום, ובו תינשא מלכותך ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת וכו', ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע, ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון".

משם ממשיכים אנו אל הימים שבין כסה לעשור - עשרת ימי תשובה - שבהם בינונים תלויים ועומדים, ועל צבאם נכנס ובא יום הכפורים, היום הגדול והקדוש שבו שרויים כל ישראל בתענית וצום, מענים את הגוף והנפש למן ועד צאתו, עומדים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בתפלה ובתחנונים לחלות ולחנן פני מלך מוחל וסולח לעוונם.

ושמחתם לפני ה' אלוהיכם

ואם כי עד עתה מנינו רק ימים של דין ויראה, פחד ופלצות, הרי שלא חולפים כי אם ימים ספורים בלבד והנה ששון ושמחה, ימים של גילת ורנן מגיעים עלינו לטובה, ימי חג הסוכות - זמן שמחתנו, כשבזמן הזה אנו מקיימים בהידור רב את ציווי השי"ת של "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ), ואף לקיים מה שנאמר "ושמחת בחגך וכו' והיית אך שמח (דברים טז, יד)", עד שלא ניתן להכיר כי אך זה עתה היינו שקועים באימת וחרדת הדין.

בך עוברים עלינו ימי חג הסוכות בגילה וברינה, מתוך התרוממות הרוח ושמחה של מצווה, בשיר ושבחה הלל וזמרה, "שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח" (תהלים טז, יא), אך לפלא ייחשב, שבהגיע היום האחרון של חול המועד, הושענא רבה, והנה מוצאים אנו את עצמינו חוזרים לתחילת המערכה, שוב מתכנסים בני ישראל לבתי כנסיות ובתי מדרשות ושופכים את לבם כמים בתפלה ובתחנונים, ממש כבימי ראש השנה ויום הכיפורים שזה עתה עברו עלינו לטובה, ולא נודע כל השמחה הגדולה להיכן נגוזה.

אך לא אמרנו די, כי בערכו של יום הושענא רבה, עם פרוס יום שמיני עצרת ואחרון של חג, שוב פושטים ישראל צורה ולובשים צורה אחרת,

השמחה פורצת מחדש במלוא עוזה, וישראל עם קדושים מתאספים שנית בבתי כנישתא, מפזזין ומכרכרין בכל עוז יחד עם ספרי התורה, ששים ושמחים בשמחת התורה ובחדותא דאורייתא, עד שכל הרואה אומר ברקאי.

בדחילו ורחימו

ובאן הבן שואל, הלא הדברים נראים ממש כתרתי דסתרי, מדוע מתחילה הייתם בוכים ולסוף אתם שמחים, ואחר שכבר זכיתם לשוב ולשמוח מדוע באתם שוב לידי בכי ותחנונים. ממה נפשך, אם דרך העבודה הוא בשמחה, אזי עבדו את ה' בשמחה ובואו לפניו ברננה, ואם הדרך הישרה שיבור לו האדם בעבודת השי"ת הוא מתוך אימתה ופחד, אזי אספו עם קדשו צום וקראו עצרה, ולשמחה מה זו עושה.

וענית ואמרת לו, שלעולם אין שום סתירה ושום שינוי בין שני המהלכים האלו, כי על שני מידות הללו העולם עומד, על היראה ועל האהבה, ושני הדרכים האלה ממקור אחד יהלכון והם תורת אמת. אלא פעמים שצריך לעבוד את ה' באופן של 'את ה' אלקיך תירא' (דברים י, כ), ופעמים שיש להתנהג במדה של 'ואהבת את ה' אלוקיך' (דברים ו, ה), ושניהם אמת לאמיתה.

דברים נכוחים ויסודיים כתב בעל ה'חינוך' בהקדמת הספר, שמתוך כל התרי"ג מצוות שנאמרו בתורה, רובם אינם נוהגים אלא לזמנים מיוחדים ולעתים מזומנות, מלבד שש מצוות שהם תמידיות ונוהגים תמיד ללא שום הפסק כלל, בין ביום ובין בלילה, ובין אלו הששה מצוות מונה ה'חינוך' את שתי העניינים שאנו עוסקים בהם זה עתה, והמה המצוות של 'לאהבה אותו' ו'ליראה אותו'.

את שורשי וטעמי המצוות האלה כתב ה'חינוך' כל אחד במקומו, ב'מצות אהבת השם' (מצוה תיח) כתב בזה הלשון: "שורש מצוה זו ידוע, שלא

יקיים האדם מצות השם ברוך הוא יפה, רק באהבתו אותו". וב'מצות יראת השם' (מצוה תלב) כתב: "שורש המצוה ביראת השם יתברך נגלה לכל רואי השמש, כי השמירה הגדולה מן החטא היא יראת ענשו".

על כל פנים, חזינן מתוך דבריו שהאהבה והיראה אינם סותרים זה את זה כלל וכלל, אלא אדרבה, שניהם גם יחד הם תורת ה' צבקות, וכל אדם מישראל מצווה לעבדו בין באהבה ובין ביראה, ושניהם גם יחד נדרשים לשלמות בעבודת השי"ת, וכדרך שאמרו בזוהר הק', שמי שחסר לו במידות אהבה ויראה, הרי שדברי תורתו נותרים מרחפים בחלל העולם ואינם עולים לרצון לשמי השמים, וזהו לשון הזוהר (תיקוני זוהר תקן י'), "ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא", ומובן מזה, שמי שזכה להשלים את עצמו במידות האלו, אשרי חלקו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא.

ראשית חכמה יראת ה'

הלומד והוגה בספרים הקדושים ובכתביהם של צדיקי האמת, יודע ומכיר בגודל החשיבות שהועידו רבותינו מורי ומאורי דרכינו על העניין של יראה ואהבה, כולם כאחד מלאים מזן אל זן בדברים נכוחים ומפיקים נוגה בנחיצות העבודה התמה בשני המידות הללו.

והנה, על אף שהדבר גלוי וידוע, שאהבה ויראה הינם מצוות תמידיות, ולעולם צריך לעבוד את ה' גם באהבה וגם ביראה. אבל יחד עם זאת צריך לדעת שיש סדר לעבודה, ולעולם יהא אדם שונה ולומד את הסדר הנכון ועל איזה מהם צריך לתת את הדגש, מתי יש להשתמש יותר במדת האהבה ואימתי יבוא לפניו במדת היראה. ועל דבר זה באו רבותינו הקדושים ומגלים לנו לנכון איזוהי הדרך אשר יבור לו האדם וחי בהם.

בספר הקדוש 'קדושת לוי' (ליקוטים) כתב לנו דברים יסודיים אשר ישפכו לנו אור בהיר להבין ולדעת את הדרך הנכון אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ונעתיק את לשונו הבהיר: "יסוד ושורש עבודת השם יתברך ליראה ולאהבה את שמו יתברך, ובכל מקום היראה קודמת לאהבה, שמקודם צריך לירא מהשם יתברך ומהדר גאווה. ואמר מורי הקדוש מוה' דוב בער (המגיד הק' ממעזריטש זי"ע), שהאדם צריך להשתדל ולהתאמץ שיהיה יראת שמים על פניו, ואז האהבה בא ממילא, שמחמת שזיכך את עצמו להיות יראת ה' על פניו זוכה גם כן לאהבת השם יתברך". ממשיך ה'קדושת לוי' בדיבוריו הקדושים וכותב, "והיראה הוא שער והתחלה לעבודת השם יתברך, ואחר כך האהבה", עד כאן.

הרי לנו מפורש, שיסוד החסידות ושורש העבודה הוא דווקא על ידי שיתחיל האיש הישראלי עם מדת היראה, ועל ידי כך, מתוך שיתחזק ביראה, יבוא גם למדת האהבה, ונמצאת אומר שהיראה הוא פתח והקדמה למדת האהבה.

ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה

על פי ההקדמה הבהירה שביארנו זה עתה נבוא להבין היטב את סדר המועדים של חודש תשרי, שגם היא כלולה וכלולה מב' הבחינות של אהבה ויראה, שהרי כפי שאמרנו אי אפשר לעבוד את השי"ת רק ביראה או רק באהבה, אלא חייבים לעבוד בשניהם גם יחד, גם באהבה וגם ביראה, אולם יחד עם זאת למדנו שיש סדר למשנה, שתחילת העבודה הוא יותר במידת היראה שהוא השער והתחלת העבודה, אכן, אחר שהתייגע במדת היראה כראוי וכנכון, אז זוכה לבוא ולהיכנס לשערי האהבה והמתיקות.

ועל כן התחילה והראש של חודש תשרי הוא בעבודת השי"ת מתוך אימתה ופחד, וזה כולל את העבודה של חודש אלול וראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, שבכל אלו עובדים את השי"ת ביראה גדולה, והם ימים של דין ומשפט, שבהם יושב הקב"ה על כסא דין לשפוט את כל יושבי תבל ולחפוש כל חדרי בטן, ובינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים.

רק לאחר מכן, בחלוף יום הכיפורים, אחר שכבר התבססה עבודת היראה כראוי וכנכון וזכינו לצאת זכאים בדין, אז יורדת לעולם שמחה גדולה ועצומה, ובזמן זה עושים ישראל את חג הסוכות שהוא זמן שמחתינו שיש בו חיוב מצד הדין להיות בשמחה גדולה למשך כל ימי החג, ומתעלים בני ישראל בימים האלה לעבוד את השי"ת מתוך אהבה וכיסופין אל השי"ת שהוא הדרגה המעולה יותר מן העבודה מתוך יראה.

הושענא רבה יום של חשבון הנפש על עבודת ימי התשרי

אולם הסדר בבני ישראל הוא, שעל כל דבר ועניין שהם עושים, גם במצוות ובמעשים טובים, אינם מסתפקים בעצם עשיית מעשה המצווה, אלא עוד מוסיפים המה לערוך אחר כך גם חשבון הנפש, לדעת ולבחון האם עשו את מעשיהם כראוי וכדת של תורה, האם היה זה לשם שמים או שמא נתערב במעשיהם גם פניות חיצוניות כלשהם.

בן הוא הדבר גם עם העבודה של חודש תשרי, שלאחר שעבדנו את הבורא ביראה ובאהבה - בימים הנוראים ביראה ובחג הסוכות באהבה - מגיע היום של הושענא רבה, וביום הזה שבים אנחנו אל ימי הדין שהיו בתחילת החודש, ימים של יראה ורעדה. ואפשר לומר העניין, שביום הזה אנו עורכין את חשבון נפשנו האם העבודה שעבדנו עד עתה היה בלתי לה' לבדו באמת ובתמים, או שמא נפלו כאן גם כוונות אחרות שאינם ממין העניין.

אין זה מן הנמנע, שהיראה הגדולה שהיה לנו בראש השנה ויום הכיפורים, לא היתה כל כך מחמת ההתבוננות בפחד הדר גאוונו יתברך, אלא יותר היינו מפחדין על עצמנו ועל נפשנו שמא יגזרו עלינו גזירות שאינם טובות. ושמא האהבה והשמחה שהיה לנו בחג הסוכות, גם הוא לא היה בלתי לה' לבדו, אלא מושפע היה מכל מיני שמחות חיצוניות אחרות, ועל כל אלו נבוא למשפט וצריכים אנו לחשב את חשבוננו של עולם.

על כן אתא ובא היום הגדול של הושענא רבה, שבאותו היום אנו שבים אל העבודה מתוך יראה ודין, ובעת הזאת אנו מחשבים את חשבון נפשנו כיצד זה התנהלנו בחודש הזה, האם היה זה כפי הצריך או לאו, ומתוך ההתבוננות באלו העניינים מתחזקים לבוא לידי יראה טהורה, יראה אמתית שאינה אלא מגודל העיון בגדלות השי"ת ובעוצם עיוזו.

עתה, לאחר שכבר זכינו ליראה אמתית בתכלית השלימות, מגיע יום שמיני עצרת ושמחת תורה, ובו שבין אנו אל העבודה מתוך אהבה אמתית בהקב"ה, אהבה שאינה תלויה בדבר, שאין אנו שמחים ביום הזה אלא בהקב"ה ובתורתו בלבד, ללא שום תערובת זמורת זרה, רק להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, ללא שום פניות חיצוניות, וכמים הפנים לפנים, שבשעה שאנו שמחים בהקב"ה באמת גם הוא שמח אתנו, וכדאמרו בזוה"ק (חלק ג, עג.) 'קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד'.

סדר העבודה

בזה יונח לנו היטב ואף נבוא להבין כראוי את סדר המועדים בחודש תשרי שהולכים בדרך של רצוא ושוב, קודם דין ואחר כך שמחה, ושוב דין ושוב שמחה. כי ראש השנה ויום הכיפורים שהם הראשית של עבודת ימי

התשרי הדרך לעבוד במידת היראה, ורק אחר כך, בחג הסוכות, ניתן להמשיך אל מעלת העבודה באהבה, וזהו הסדר הנכון בעבודה, קודם יראה ואחר כך אהבה, וכדרך שביארנו בתחילה.

אלא שעוד נוסף לנו את יום הושענא רבה שאז שבים אנו אל עבודת היראה, כי ביום זה מחשבים אנו את חשבוננו של עולם האם כל מעשינו עד עתה היו לשם שמים, ומתוך כך אנו שבים לאהבה אמתית ושלמה בשמיני עצרת ושמחת תורה, ונמצא הכל מסודר על נכונה דבר דבור על אופניו, קודם יראה ואחר כך אהבה, וזהו תכלית העבודה של חודש תשרי, לעבוד את הקב"ה ביראה ובאהבה, בתכלית השלמות וללא שום פניות חיצוניות.

והחזירנו בתשובה שלימה

הלום מצאנו בספה"ק 'בית אהרן' (קארלין - לשבת שובה), שעוסק בהרחבה בחילוק וההפרש בין העבודה של ראש השנה ויום הכיפורים לבין העבודה של ימי הסוכות, ועל המיזוג בין מידות האהבה והיראה, שאינם אלא מקשה וחטיבה אחת של עבודת הבורא יתברך שמו.

בתחילת הדברים שואל ה'בית אהרן', הכיצד זה אנו עומדים בתפילת מעריב של מוצאי יום הכפורים ומבקשים 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך', והלא אנו מאמינים באמונה שלימה שעיצומו של יום הכיפורים מכפר, ועל אחת כמה וכמה אחר שכל היום כולו היינו עסוקים בתשובה ותיקון המעשים, בוודאי זכינו למחילה סליחה וכפרה על כל חטאותינו, ומה לנו לבקש שוב 'והחזירנו בתשובה שלימה', על מה נשוב עתה בתשובה.

אלא, מיישב ה'בית אהרן' על פי דרך העבודה ואומר, שעבודת התשובה לא נועדה לראש השנה ויום כיפור בלבד, אלא כל חודש תשרי וירח האיתנים נועדו בכדי להתעורר לתשובה ותיקון המעשים, אפס כי הפרש יש בין תחילת החודש, דהיינו ראש השנה ויוה"כ, לבין סופו שהוא חג הסוכות, כי עבודת התשובה של ראש השנה ויום הכיפורים עדיין איננה בשלמות לגמרי, שהרי לא מרצון עצמו התעורר האדם לתשובה, אלא רק מחמת שנפל עליו אימה ופחד מיום הדין הגדול והנורא, ומתוך שחושש שלא יצא זכאי בדין מפשפש במעשיו ושב תשובה.

לעומת זה בחג הסוכות, אז מתגלה אהבת וחמלת השי"ת שפורס את כנפיו עלינו ועל כל עמו ישראל ומכניסנו בצל כנפי הסוכה שהוא צילא דמהימנותא, ואף נתן לנו את המצווה החביבה של נטילת לולב שהוא כנגד שמא דקודשא בריך הוא, ומרוב האהבה והשמחה שמשפיע עלינו הקב"ה ממרום, מתעוררים גם בקרבינו רשפי אש ולהבת שלהבת של אהבה וגעגועים אל השי"ת, ומגודל האהבה והכיסופין חוזר וניערור בנו רגשי בושא וכלימה, הכיצד זה העזנו פנים לחטוא כנגד אבינו רוענו, ועל ידי זה אנו באים לתשובה שלימה וחרטה גמורה.

חזוי אומר, שהגם שביום הכיפורים זכינו למחילה סליחה וכפרה, עדיין אין זה אלא מחילה על חלק התשובה מיראה, וכל זמן שלא נתעורר לשוב בתשובה מאהבה חסר לנו חלק יפה מעבודת התשובה, ולפיכך תיכף במוצאי יום הכיפורים, אחר שזכינו לשוב בתשובה מיראה, מבקשים אנו שוב ומפצירים 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך', שאנו חפצים לזכות גם למעלה העליונה של תשובה מאהבה, שיהיה התשובה בתמימות ובשלמות, ואכן, בהגיע חג הסוכות וזמן שמחתנו אנו זוכים לתשובה מאהבה ולשלימות בעבודת התשובה.

כמה מעלות טובות לשב מאהבה

ממסקנת הדברים אתה למד, שבחג הסוכות, שעושין בו תשובה מאהבה, אנו זוכים למחילה וסליחה וכפרה בבחינה הגבוהה בהרבה מראש השנה ויום הכיפורים, שהרי שנינו בפירוש בגמרא (יומא פו:), שהעושה תשובה מיראה ממתקין לו את זדונותיו ונעשות לשגגות, אבל גדול ממנו מעלת השב מאהבה, שזוכה שיתהפכו לו זדונותיו לזכויות.

עוד מידה טובה אמרו במעלת התשובה מאהבה – והוא חידוש פלא שכתב בעל ה'מנחת חינוך' (מצוה שסד – אות לה) – שכל החטאים שאמרו בגמרא (שם פו.) שאין מועיל להם התשובה בלבד אלא בצירוף מיתה או יסורים ח"ו, לא אמרו אלא בעושה תשובה מיראה, אבל השב מאהבה זוכה מיד למחילה גמורה ונפטר כליל מן העונש^א.

העדות והוספות

תשרי מאמר ד - גדולה תשובה, דרוש יד) שעמד על דברי החיד"א ז"ל והוסיף על דבריו בזה הלשון: ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה. והנה ענין שב מאהבה כתב המהרש"א זללה"ה שעושה ענינים יתירים יתר על ציווי התורה והוא ויתור הנה י"ל כיון שהוא עושה דרך ויתור עם השי"ת כביכול הנה כתורה הוא שהשי"ת יעשה עמו גם כן דרך ויתור ומתכפר לו הכל בתשובה לבדה.

א. גם הרב החיד"א ז"ל כתב כן בספרו 'מדבר קדמות' (מערכת ת' י"ח) וזה לשונו: כתבו המפרשים, דהשב מאהבה תכף מתקבל, ובשב מאהבה לא נאמרו ד' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, דדוקא בשב מיראה בחלקות ישית למו רבי ישמעאל, אמנם אם שב בכל לב מאהבה אינו מחוסר זמן ותכף מתקבל ברצון. ויש ליתן טעם, דכיון דבשב מאהבה זדונות נעשו לו זכויות א"כ אין כאן ל"ת וכריתות ומיתות ב"ד, כי אם זכויות, עכ"ל.
וראה ב'בני יששכר' (בני יששכר מאמרי חודש

ונמצא, שעל ידי התשובה מאהבה שעושין בחג הסוכות, אנו זוכים למידה טובה כפולה ומכופלת, גם להפך את הזדונות לזכויות וגם להינצל מכל מיני יסורים הבאים בעטיה של החטא.

ראשון לחשבון עוונות

השתא דאתינא להכי, נבואה לבקר בהיכלו של סניגורן של ישראל - הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע - לחזות בחידוש מתוק שכתב בספה"ק 'קדושת לוי' (שבת תשובה) שכל כולו מליצה ישרה על ישראל עם קדושים.

נאמר בתורתנו הקדושה (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר", ותמה על זה המדרש (תנחומא אמור כב), הלא חג הסוכות הוא בחמשה עשר לחודש ולא בראשון בו, ומדוע כתבה תורה 'ולקחתם לכם ביום הראשון'. לפיכך בא המדרש לומר שאין כוונת הכתוב כפשוטו, אלא לומר בא שחג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עוונות". ובביאור דברי המדרש כבר נתחבטו רבים וגם טובים, וכי לאיזה עניין צריך למנות ולהזכיר את עוונותיהם של ישראל ומה תועלת יש בכך.

אולם הקדושת לוי מבאר באופן נפלא ביותר, ואומר שדברי המדרש נסובים על התשובה שעושים בני ישראל בחג הסוכות, דהנה בראש השנה ויום הכיפורים אין הבריות שבים בתשובה אלא מפחד הדין הגדול והנורא, כאשר הקב"ה במשפט יעמיד ארץ ויושב על כסא דין ובוחן בסקירה אחת את כל מעשי האנשים, וכל איש אשר מעט שכל בקדקדו מתעורר מיד לשוב בתשובה כי לא יצדק לפניו כל חי.

מאידך גיסא, בהגיע חג הסוכות נכנסין בני ישראל אל תוך הסוכה לחסות בצל כנפי השכינה הקדושה, ואף נוטלין את הארבע מינים שהם כנגד שמותיו של הקב"ה, ומתוך גודל החביבות והשמחה של מצוה מתלקח בקרבם אש האהבה אל אביהם שבשמים ועל ידי כן באים לתשובה שלימה ותיקון המעשים.

היוצא לנו מזה, שהגם שבני ישראל שבו בתשובה שלימה בראש השנה ויום הכיפורים, אבל היות שכל התשובה לא הייתה אלא מיראה, לא זכו אלא שייעשו זדונותיהם לשגגות, ומובן מאליו שאין לו להקב"ה כל חפץ בשגגות האלו, מוטב היה אילו היו בטלין לגמרי וכלין מן העולם, שהרי סוף כל סוף עוונות המה.

אבל שונה הדבר בחג הסוכות, שכן בעת הזאת עושין בני ישראל תשובה מתוך אהבה ותענוגים, ומתוך כך זוכין להמתקה גדולה עד שנהפכין כל הזדונות לזכויות, כל חטא שנכשל בו מלפנים זוכה עתה לעדנה ונעשית לזכות, ואם כן מתחיל הקב"ה למנות את כל העוונות שהיה להם לישראל עד עתה, כי מרוב אהבתו את ישראל הריהו מתאוה להרבות להם זכויות, וצריך לו לדעת על נכון את מניין העוונות שהיה להם לישראל בכדי שיוכל להעניק להם זכויות תמורתם.

ובזה יתיישבו לך דברי המדרש במאמר 'ראשון לחשבון עוונות' על נכון, שבא המדרש לומר, כי עד עתה לא היה חפץ הקב"ה למנות ולידע את מספר עוונותיהם של ישראל, שהרי מה תועלת יהיה לו מזה, ורק עתה, בהגיע חג הסוכות, זהו היום הראשון שבו מתחיל הקב"ה למנות את עוונותיהם של ישראל, אבל לא בכדי לעשות בהם דין ומשפט חלילה, אלא היות שעתה מתהפכים כל עוונותיהם של ישראל לזכויות, והקב"ה ברוב טובו חפץ להרבות לנו זכויות, על כן מבקש הוא בחפש מחופש אחר כל

העוונות שהיו לנו, אפילו הנידחים שבהם, ועל ידי התשובה מאהבה הופך את כולם לזכויות.³

ויאמר ה' סלחתי בדברך

לא נותר לנו אלא להשלים את מאמרנו במרגניתא טבא שכתב בספר 'אילה שלוחה'⁴ (ימים נוראים), שם מספר על הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע שהופיע

העדות והוספות

מאהבה, 'ובו תדבק' - בדביקות הנעלה, כמב' בזהר הקדוש בר"מ שם. עד כאן מתוך דברי ה'תפארת שלמה'.

וראה עוד מה שכתב ב'שפת אמת' (סוכות תרס"ב), שעיקר התשובה ניכר בחג הסוכות, כי אז שבין מאהבה ולא מיראת העונש, וזה לשונו: עיקר התשובה שלימה הוא בסוכות. דכתיב (ישעיהו מד, כב) 'מוחיתי כעב פשעין וכענן חטאתיך שובה אלי כו'. וזו התשובה היא לשמו. כי התשובה מחמת פחד העונשין וגם מפחד הפגם שנעשה בנפש האדם אינו לשמה ממש. רק אחר שמחיתי פשעין וחטאתיך ואין לו פחד כלל. רק שמתגגע לשוב להתקרב אל השי"ת לעורר האהבה הנסתרת ע"י החטאים זו תשובה שלימה. ולכן חג הסוכות הנסיון והעדות על בני ישראל שאחר המחילה הם עוסקים בתשובה לשמה.

ג. להרה"צ מוהר"ר נפתלי זללה"ה אבדק"ק ליטאוויסק בנו של הרה"צ הק' המפורסם בכל קצוי תבל ה"ה הרבי ר'

ב. ראה ביאור העניין בהרחבה ב'תפארת שלמה' (מועדים - סוכות), וזה לשונו: 'את ד' אלקיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק כו'. דהנה אמרו רז"ל בגמ' (יומא פו:) במה שמצינו פעם אחת שהעונות נעשו זכויות ופעם אחת נאמר שנעשים כשגגות. כאן מאהבה כאן מיראה כנודע. והנה זה הוא הנעשה בימים האלו, כי בראש השנה ויום כפור התשובה הוא מיראה כנודע מאימת הדין ואזי הזדונות נעשים שגגות, וזהו שכתוב ביו"כ 'ונסלח לכל עדת בני ישראל כו' כי לכל העם בשגגה'. אבל אח"כ בסוכות הנה התשובה הוא מאהבה, וזהו 'בסוכות תשבו' לשון תשובה, וכו'. ולכך בסוכות שהתשובה היא מאהבה הנה העונות נעשים זכויות. וזהו ראשון לחשבון העונות לעשות מהם זכויות, וכמבואר בספר הקדוש קדושת לוי (לשבת תשובה) ע"ש. והנה על דרך זה אמר הכתיב 'את ד' אלקיך תירא' - בראש השנה ויום כפור, 'ואותו תעבוד' - בבחי' התשובה, תחילה בבחינת היראה, ואח"כ בסוכות תזכה לתשובה

בחלום הלילה אצל אחד מתלמידיו, וגילה לו שראשי התיבות של 'סוכה' הוא "ויאמר ה' סלחתי כדברך".

ואם כי הוא דבר נפלא בפני עצמו, אבל הם גם עולים בקנה אחד עם הדברים שביארנו עד עתה, שהשמחה והתענוג הרוחני הנשפעים בחג הסוכות מעוררים את לבבות ישראל לתשובה מאהבה, ועל ידי שעושין תשובה מאהבה זוכים למחילה גמורה באמת ובתמים, והוא הדבר אשר גילה הרבי ר' זושא שבחג הסוכות מפציע האור הבהיר של 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'.

הערות והוספות

ותלמיד מובהק של הרהצה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זללה"ה.

שמעון מיערוסלב זלה"ה ותלמידו של הרהצה"ק רב שלום מבעלזא זללה"ה

בסוכות הושבתי את בני ישראל

השמחה בחג הסוכות על שזכינו בו שנית לענני הכבוד
ולמיתב בצילא דמהימנותא

חג הסוכות לזכר ענני הכבוד

בל חג וכל רגל שנקבע להם לישראל לעשותם למקראי קודש, נקבע ליום מיוחד בשנה, לאותו היום בו אירע להם לישראל נס ידוע או איזה מאורע חשוב, ולזכר זה קבעוהו ועשאוהו יום מועד עד עולם, כגון חג הפסח שחל תמיד ביום ט"ו ניסן, כי בעצם היום הזה שבר הקב"ה את עול מוטות מצרים והוציאנו מעבדות לחירות ומאפלה לאור גדול, וכן גם הוא חג השבועות, שבאותו היום מסר לנו הקב"ה את התורה הקדושה על כל חוקותיה ודקדוקיה, וכן על זה הדרך.

ומקובלים אנו מרבוחינו, שבכל שנה ושנה, בהגיע היום שבו אירע הנס לאבותינו בימים ההם, מתעורר שוב האור הבהיר וההשפעה של אותו הנס גם לנו, צאצאיהם אחריהם, כך שבכל שנה מתעורר אצל כל איש ישראל בחינה חדשה של יציאת מצרים וקבלת התורה, כשם שהיה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

אכן, גם חג הסוכות נקבע לזכר מאורע נשגב שהיה להם לישראל, שבעת אשר יצאו בני ישראל מארץ מצרים והיו הולכים במדבר בארץ ציה וצלמות, הקיף אותם הקב"ה בענני הכבוד מכל סביבותיהם, והיו אלו העננים מגינים עליהם מכל משמר ומכל פגע, ביום היו למחסה ולצל ועמוד אש בלילה, והיו העננים האלה לאות ולמופת להגיד שבחם של ישראל וחיבתם אצל הקב"ה, שלא זו בלבד שסיפק להם את צרכי קיום הנפש במזון ובמחיה, אלא עוד הוסיף להם כהנה וכהנה ונתן להם גם העננים שיהיו למגן ולצינה.

לזכר הנס הגדול והנורא הזה קבעו את חג הסוכות, וכמו שהתפרש בכתוב (ויקרא כג, מב), "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", והביא שם רש"י את הדעה בגמרא (סוכה יא:): שאין הכוונה שעשה להם סוכות ממש, אלא לענני הכבוד שהקיף אותנו השי"ת במדבר, ולזכר זה ציוותה אותנו התורה הקדושה לעשות את חג הסוכות ולשבת שבעת ימים מוקפים בצל הסוכה (וכן הוא בתרגום יונתן ואונקלוס)^א.

הערות והוספות

א. הנה נחלקו התנאים במסכת סוכה (יא:): בביאור הכתוב (ויקרא כג, מז) 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים', רבי אליעזר אומר ענני הכבוד היו, ורבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם, והנפקא מינה לדינא בין שני הדעות הללו הוא בכוונת מצוות סוכה, שלרבי אליעזר צריך לכוון במצוות סוכה שהוא לזכר נס ענני הכבוד,

ולרבי עקיבא יש לכוון שהוא לזכר יציאת מצרים (ראה ט"ז אורח חיים סימן תרכה, פרי מגדים שם במשבצות, משנה ברורה שם סק"א). **אכן** יש לציין שרש"י על התורה (שם), נקט בפשיטות כדעת רבי אליעזר שענני הכבוד היו, וכן כתבו גם הטור והשולחן ערוך (סימן תרכה), דלא כרבי עקיבא שפירש סוכות ממש היו, ורבים הקשו כיצד נקטו כדעת רבי אליעזר, הלא איתא בגמרא

חג הסוכות בחודש תשרי בכדי שיוכר הזכר להנס

אלא שלפי זה תתעורר התמיהה כמאליה, כי אם אכן נקבעה חג הסוכות להיות זכר לענני הכבוד, מדוע זה קבעה לעשותו בחודש תשרי, הלא הנס של העננים היה בחודש ניסן בשעה שיצאו מארץ מצרים, ואם כן, גם הזכר להנס היו צריכין לקבוע לאותו הזמן שבו אירע הנס ולא לחודש תשרי שהוא כמה ירחים לאחר מכן, ולכאורה אף אין לו כל שייכות עם הנס של ענני הכבוד.

קושיא זו כבר נשאלה על ידי הקדמונים (ראה בטור אורח חיים סימן תרכ"ה) ואף תירצוה על נכון, שלעולם היו אכן צריכים לקבוע את הזכר להנס בחודש ניסן, אבל דא עקא, שחודש ניסן מזדמן תמיד בתקופת האביב, שאז הוא הדרך של כל הבריות לצאת מן הבתים אל הגנות והפרדסים לשאוף מן האוויר הצח השורר בתקופה זו, וכאשר ייצאו בני ישראל מן הבית אל הסוכה, לא יהיה ניכר כלל שלזכר הנס הם עושים כן, שהרי כולא עלמא נהיגי כן.

הערות והוספות

ובספר 'בית אל' (הלכות סוכה ולולב פ"ד ה"א) לרבי אריה ליבוש נאטאנזאהן זצ"ל - אביו של מרן הגאון רבי יוסף שאול נאטאנזאהן זצ"ל - יישוב הקושיא על פי הגירסא בתורת כהנים, שם גרס איפכא, דרבי אליעזר סבר סוכות ממש ורבי עקיבא סבר זכר לענני הכבוד, ולפי זה אתי שפיר למה נקט רש"י זכר לענני הכבוד, כי זהו דעתו של רבי עקיבא והלכה כמותו.

(עירובין מו:): שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, ואם כן כיצד שבקו את רבי עקיבא והכריעו כבר פלוגתא ידידיה. **ותירצו** המפרשים (ראה מזרחי וכלי יקר שם), שרש"י וסייעתו הוכרחו לפרש כרבי אליעזר שענני הכבוד היו, כי כן משמע מלשון הפסוק 'הושבתי', שעשה להם הקב"ה פעולה של נס להושיב בתוכם את בני ישראל, ואם הכוונה לסוכות ממש מה נס יש כאן.

לפיכך התקינו שיהיו עושים את חג הסוכות לאחר הקיץ, בחודש תשרי, שבאותו הזמן כבר נכנסים כל באי העולם אל תוך בתיהם, להיטמן ולתפוש מחסה מן הקור והגשמים העתידים לבוא, וכאשר כנגד זה יוצאים בני ישראל מן הבית אל הסוכה, יש בזה היכרא טובא שלזכר הנס הם עושים.

בט"ו תשרי חזרו העננים לשכון בישראל

אבל גם לפי הביאור הזה, עדיין צריך להבין מדוע קבעה התורה הקדושה שיחול חג הסוכות דווקא בט"ו תשרי, הניחא חג הפסח שנקבע ליום ט"ו ניסן, זהו מחמת שבעצם היום הזה יצאנו ממצרים, אבל הנס של חג הסוכות הרי לא אירע כלל בחודש תשרי, והגם שיש סיבה מיוחדת לעשותה בימים האלה, מכל מקום לא התבאר לנו כל הצורך מדוע יהיה זה דווקא ביום ט"ו לחודש ולא ביום אחר.

אך הגאון מוילנא זי"ע בפירושו לשיר השירים (א, ה) תירץ באופן נפלא ומחודש ביותר, ואומר, שהן אמת שתחילת הנס של ענני הכבוד לא היה בחודש תשרי, שהרי תיכף לאחר שיצאנו מארץ מצרים כבר התחילו העננים להקיף את ישראל, אבל בעוונותינו כי רבים הם לא החזיקו העננים לזמן מרובה, כי בשבעה עשר בתמוז, תיכף לאחר שחטאו ישראל בעגל, נוטלה מהם העטרה ונסתלקו ענני הכבוד ונותרו בני ישראל גלויים וחשופים לעין השמש (ראה גם באלשיך פרשת כי תשא שמות לב, כה), ורק כמה חודשים לאחר מכן שבו העננים לשכון כבוד על ישראל.

עתה צא וחשוב אימתי היה זמן תחילת בניין המשכן ולפי זה תדע אימתי שבו העננים לישראל, דהנה, לאחר חטא העגל עלה משה למרום עוד ב' פעמים (מלבד הפעם הראשונה תיכף לאחר מתן תורה), להפציר ולהפיל תחנונים לפני הקב"ה שימחול להם לישראל על חטא העגל, עד שביום הכיפורים –

היום האחרון להיותו במרום - נעתר אליו הקב"ה ואמר לו "סלחתי כדברך" (במדבר יד, כ), ובאותו היום הוסיף עוד הקב"ה להורות את משה רבינו על המצווה של (שמות כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ואז ירד משה רבינו אל הארץ ושב אל בני ישראל (מדרש תנחומא פרשת פקודי וברש"י פרשת עקב דברים ט, יח).

למחרת אותו היום - ביום י"א תשרי - פנה משה רבינו אל העם "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (שמות לה, א), באותו מעמד בישר להם משה רבינו על בניין המשכן וציווה עליהם להביא את נדבת לבם למלאכת המועד ולכל עבודתו. בשני הימים שלאחר מכן - י"ב וי"ג בתשרי - היו בני ישראל מרכיבים להביא את תרומתם ונדבת לבם כל אחד כפי אשר חננו השי"ת, כדכתיב (שמות לו, ג) "והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר" - שני בקרים (מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ג).

ביום שלמחרת - י"ד תשרי - נטלו חכמי הלב את כל הנדבות אשר התקבצו מיד בני ישראל, הזהב והכסף הארגמן ותולעת השני, וביום שלאחר מכן - ט"ו בתשרי - התחילו החכמים להתעסק במלאכת

הערות והוספות

אם כן יקשה לך כיצד התחילו לבנות את המשכן ביום א' דסוכות, הרי המלאכה אינה דוחה יו"ט.

ואולי יש לומר, שבריש פרשת פקודי (שמות לח, כא) מביא רש"י, שמשה רבינו הפקיד את איתמר בן אהרן על חכמי הלב ולמסור לכל בית אב את העבודה שעליו, ולפי זה אפשר לומר שביום הראשון של סוכות לא עסקו במלאכת כפיים, אלא

ב. מו"ח הרב הגאון **רבי יוסף קרויזר** שליט"א הקשה, שלדברי הגר"א ימצא שתחילת בניין המשכן הייתה ביום א' דסוכות, והוא מילתא דתמיהא, שהרי בפרשת ויקהל כתב רש"י, מדוע הקדימה התורה אזהרת השבת לציווי מלאכת המשכן, לומר לך שבניין המשכן אינו דוחה את השבת, ואין שום סברה לחלק ולומר שעבודת המשכן יהיה דוחה את יום טוב,

המשכן^ב בפועל, ובעצם היום הזה שבו העננים לשכון כבוד מעל ראשי עם בני ישראל^ג.

אמור מעתה - מחדש לנו הגר"א - שחג הסוכות הוא לא רק זכר לתחילת נס העננים שהיה בחודש ניסן בעת יציאתם מארץ מצרים, אלא הוא גם זכר לעננים ששבו בפעם השנית ביום ט"ו תשרי עם תחילת בניין המשכן, ונמצאת למד, שחג הסוכות שווה לשאר המועדים הנחוגים ביום של המאורע, שביום הראשון של פסח יצאו מארץ מצרים, בשבועות קבלו את התורה, ובעצם היום הראשון של חג הסוכות - דהיינו ט"ו תשרי - זכו לעננים ולהשראת השכינה ששבו לשכון עליהם כבוד כבראשונה והכל על מקומו בא בשלום^ד.

הערות והוספות

עלינו, והוא לימוד לכל איש ישראל, שאע"פ שהרבה לפשוע והתרחק עד ביותר, אולם אם יבחר לזנוח את דרכיו ומעלליו הרעים, הרי שברגע שיקבל על עצמו ויתחיל לשוב אל השי"ת, מיד יקרבו הקב"ה בימין פשוטה ויזכה להיות מעון להשראת השכינה הקדושה.

ד. על פי החידוש של הגר"א מבאר ה'משך חכמה' (פרשת משפטים) מדוע בתחילה (בפרשיות משפטים וכי תשא) מכנה התורה את חג הסוכות בשם 'חג האסיף', ורק לאחר מכן (בפרשיות אמור פנחס וראה) מתחילה התורה לקרוא אותה בשם 'חג הסוכות', והטעם, משום שרק לאחר חטא העגל, כשירד משה רבינו עם הלוחות השניות והתחילו לבנות את המשכן אז שבו

בסדר עבודת חלוקת התפקידים שלצורך מצוה הותר לעשות ביום טוב, ולא קשה ולא מיד.

ג. ונוכל להוציא מזה חיזוק גדול עבורנו, שהרבה פעמים מדמה האדם לנפשו, שמחמת כי הרבה להשחית את דרכו על פני הארץ התרחק ביותר מאת השי"ת, ואיככה יוכל לשוב ולהתקרב, הלא עד שיצליח לתקן את כל דרכיו יעבור עליו זמן מרובה וקירבת ה' מזה תהא עליה, כך נשבר לבו בקרבנו. אולם מדברי הגר"א נוכל לקחת חיזוק גדול, כי גם אחר חטא העגל מצאנו שלא המתין הקב"ה עד שבניין המשכן יעמוד על תילו, אלא מיד בשעה שהתחילו לעסוק במלאכת המשכן מיד השיב הקב"ה את העננים ואת שכינתו

אין שמחה כשמחת מציאת האבדה

מעשה נקבל הבנה חדשה במהות השמחה של חג הסוכות, שכידוע התורה הקדושה ציוותה אותנו על חובת השמחה בחג הסוכות יותר משאר המועדים האחרים, וכלשונו של הרמב"ם בהלכות סוכה ולולב (פרק ח), "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמחה בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר (ויקרא כג, מ) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". וצריך ביאור מפני מה באמת תתרבה ותתגדל השמחה בחג הסוכות יותר משאר הרגלים האחרים.

אולם בהתבונן ביסודו הנפלא של הגר"א ז"ל יובן לך שפיר, שהלא אין לך שמחה כשמחת מציאת האבדה, שהוא השמחה הגדולה ביותר, ויתבאר בדרך משל, מעשה היה בעני ואביון מרוד ביותר שביום מן הימים שפר עליו גורלו ונפלה לחלקו אבן יקרה מפז ומפנינים, הרבה השתעשע העני במרגלית טובה זו, הוא שקל הרבה בדעתו באיזה אופן ימכרנה וכך יהיה בידו ממון ונכסים עד אין מספר, אולם שוד ושבר, באחד הימים כשהושיט את ידו אל כיסו להוציא את האבן, והנה היא איננה, הפך בה והפך בה ולא מצאה, אין לשער את רוב יגונו של אותו עני על האבדה הגדולה, ובפרט עתה לאחר שכבר זכה לטעום את טעם העשירות והנה ברגע כמימרא נפל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא.

חלפה לה תקופת זמן, ובאחד הימים, לגודל השתאותו, הוא מוצא את האבדה הגדולה אשר אבד ממנו, הימצא אומן שיוכל

הערות והוספות

גם העננים ונעשה חג הסוכות זכר לענני הסוכות, לזכר ענני הכבוד השניים. הכבוד, ולכן, רק לאחר הפרשה של הלוחות

לצייר לנו את הרגשי הלב והשמחה העצומה שעולים בקרבו, הלא הוא היה לאחר יאוש וכמעט שכבר אבדה תקוותו, והנה לבסוף הוא מצא את מרגליתו וחוזר למעמדו כבראשונה, וניתן לומר ללא ספק כלל, כי עד כמה שהיה שרוי בשמחה כשזכה בפעם הראשונה במרגלית, הרי שעתה הוא שמח הרבה יותר, כי בפעם הראשונה עדיין לא טעם טעמה של עשירות ולא התאוה לזה, אבל אחר שהאבן כבר הייתה ברשותו ואבדה ממנו, בוודאי שתגדל שמחתו לאין ערוך בשעת המציאה.

זהו אפוא השמחה הגדולה של חג הסוכות, לא על העננים שהיה לנו בעת היציאה מארץ מצרים בחודש ניסן, כי אלה אבדו מאתנו בחטא העגל, אלא השמחה בחג הסוכות הוא על ענני הכבוד והשראת השכינה שקיבלנו בשנית ביום ט"ו תשרי, באותו היום שהתחילו להתעסק בהקמת המשכן, והיות שהעננים השניים קיבלנו בדרך של מציאה והשבת אבדה, בוודאי אין לך שמחה כשמחת מציאת האבידה^ה.

העדות והוספות

מחמת שנסתלק הפירוד. כי הנשמות של זכר ונקבה כלולים בשרשם, ואח"כ כשירדו לעוה"ז נתפרדה החבילה זה לצפון וזה לדרום, וכשהשי"י מזווגם יחד וחזרו ונתאחדו מתהוו ביניהם שמחה. וכמשל שני אחים אהובים שהיו מפורדים זמן ארוך שלא ידע זה מזה ונזדמנו לפונדק אחד והכירו זה את זה שנתעוררה השמחה ביניהם בלי גבול. וכדוגמא זו כביכול בעל אבידה שמוצא את אבידתו.

ה. ראה ב'שם משמואל' (פרשת מטות - שנת תרע"ו), שהיטיב לבאר את מהות וגודל השמחה שנגרם לבעל האבידה בשעה שמוצא את אבידתו, דהיינו, השמחה הגדולה שמתעוררת בעת אשר בני ישראל מוצאים את הקב"ה שכביכול אבד מהם מרוב העבירות שבידם. ה'שם משמואל' כתב את הדברים הללו על עניין אחר אבל הדברים נכונים גם לענייננו ומשם תדרשנו. וזה לשונו: שהשמחה היא

בכל שנה בחג הסוכות שב הקב"ה להשרות שכינתו עלינו

אבל דבר זה ברור לנו כשמש בצהרים, שאין שמחתנו רק על השמחה שהייתה בימים ההם, אלא גם על השמחה הגדולה והאור הבהיר בשחקים שמתעורר ומתנוצץ בכל שנה ושנה בעת הגיע המועד של הנס, כמבואר בספרים הקדושים (ראה בשל"ה הק' מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות רב), שבכל שנה ושנה, בעת אשר מגיע עלינו לטובה הזמן של אחד מן החגים והמועדים, מתנוצץ עלינו ההארה וההשפעה של אותו הנס שאירע בימים ההם¹.

הערות והוספות

ר' אלימלך זי"ע, שכתב כי מי שראוי אף זוכה ורואה את ענני הכבוד, וזה לשונו: בסוכות כתיב (ויקרא כג, מב) 'בסוכות תשבו וכו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וכו'. וקשה, הוה ליה לכתוב למען ישמעו דורותיכם, ודו"ק. ונראה כך, דבסוכות היו ענני הכבוד (עי' סוכה יא:), והנה על דרך דאיתא (עי' פרי עץ חיים שער מקרא קודש פ"ג - ד) דבכל ימים טובים מתנוצץ מציאות הראשון, לפי זה מסתמא בסוכות נתנוצץ ענין ענני כבוד, ומי שזוכה רואה. לפי זה קאמר שפיר למען ידעו וגו', והיינו מי שיוכה ויראה בסוכות ענני הכבוד, לא יתמה על זה, וידע כי בסוכות הושבתי וגו', ומזה הענין נתנוצץ. ולפי זה ענין סוכה בכל שנה הוא ענין חדש, כי לפי אדם המקבל, זוכה ורואה יותר בהירות ענני כבוד.

ו. כן מצאנו מפורש בהרבה מן הספרים הקדושים, וראה מה שכתב בספה"ק **'נועם אלימלך'** (פרשת בהעלותך) שכתב שבחג הסוכות מתעורר על בני ישראל השפעת ענני הכבוד, וזה לשונו: וזהו פירוש (שמות כג, יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה: פירוש, דהנה בשלש רגלים היה בכל אחד נס גדול לישראל כידוע. פסח, היה יציאת מצרים. שבועות, מתן תורה. סוכות, היה ענני הכבוד. וזה שצוה הקדוש ברוך הוא שיזכרו ישראל ויתנו דעתיהם להכיר הנסים שנעשה להם בימים האלו כדי שעל ידי זה יעוררו חדוה ושמחה להבורא ברוך הוא ויעשה להם גם עתה נסים כמאז וזהו תחוג לי.

וראה כיצא בזה בספר **'ליקוטי מהרי"ל'** (פרשת ראה) להרה"ק רבי יהודה ליב אב"ד זאקילקוב, תלמיד מובהק של הרבי

ובמו שהיה לאבותינו בימים ההם כך הוא גם לעת הזאת, שלאחר שעברנו את ימי הרחמים והסליחות, וזכינו לטהר את נפשותינו מכל סיג ופגם ומכל חטא ועוון, בוודאי שגם אנו זוכים לבחינה של השראת השכינה והשבת ענני הכבוד שאבדו מאתנו על ידי חטאינו שגברו למעלה ראש, ועתה, בהגיע חג הסוכות, שוב נעשינו ראויים להיכנס ולהסתופף בצל הסוכה שהוא צילא דמהימנותא וזכר לענני הכבוד, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וזהו פשר ריבוי השמחה שיש בחג הסוכות וראויה העת הזאת שתיקרא 'זמן שמחתנו'.

בזכות התשובה מאהבה בחג הסוכות זוכים לענני הכבוד

ואפשר לומר עוד טעמא במילתא, מדוע דווקא חג הסוכות הוא הזמן שזוכים בו בני ישראל להשראת השכינה וענני הכבוד, אין זה אלא מכח מה שבימי חג הסוכות מתעוררים בני ישראל לשוב אל השי"ת מתוך אהבה, ועל אף שבני ישראל כבר שבו בתשובה במשך כל ימי הרחמים והסליחות, בראש השנה ויום הכפורים, אבל עדיין אין זה רבונא כל כך, שכן בשעה שספרי חיים וספרי מתים פתוחים מלפניו, ומלך המשפט יושב על כסא דין וחיותך חיים לכל חי, מי פתי ולא ישוב, מי הוא זה ואיזהו אשר לא יחפץ לזכות בשנה טובה ומבורכת בכל מילי דמיטב, רק מן ההתבוננות בפיוט של 'ונתנה תוקף' מתעורר האדם לפחד ולמורא לדעת מה יעלה בגורלו, ולכן על אף שעושה האדם תשובה עדיין אין זה בשלמות כל כך, כי סוף כל סוף את טובת עצמו הוא דורש.

אבל בהגיע ימי חג הסוכות, אחר שכבר ניצחו בני ישראל בדין ואינם חוששים מה יעלה בגורלם, ובאותו הזמן, מתוך כל המצוות החביבות של זמן שמחתנו, ד' מינים ומצוות סוכה, מתעורר האדם להתבונן בגדלות

הבורא יתברך שמו ובאהבה אשר אוהב אותנו הקב"ה, אהבה שאין לה תחילה וסוף, מתוך זה מתעורר בקרב האיש הישראלי רשפי להבת שלהבת של אהבה אל הקב"ה אשר גם מים רבים לא יוכלו לכבותה, ומגודל האהבה השקט לא יוכל, ועולה בקרבו הרהורי תשובה מתוך אהבה, כי היאך יוכל להיות חוטא ופושע כלפי השי"ת שאוהב אותנו באהבה אין סוף^ז.

על כן - כמים הפנים לפנים - משיב הקב"ה את אהבתו אלינו ומשרה את שכינתו עלינו ומשיב לנו את ענני הכבוד ומושיב אותנו בתוכם, ואלו הם עצי הסוכה והסכך שהם בבחינת ענני הכבוד, כדאיתא בזוהר הקדוש (חלק ג, קד). שהסוכה הוא צילא דמהימנותא, וכך אנו אומרים התפלה קודם שנכנסין לסוכה, "למיתב בצילא דמהימנותא עילאה בצילא דקודשא בריך הוא", כי הסוכה הוא אכץ הצל של הקב"ה כדוגמת ענני הכבוד שהיו בני ישראל מסתופפין בצילה, והכל הוא מכח מה שעושין בני ישראל תשובה מאהבה שהוא הדרגה המעולה ביותר מבין מדרגות התשובה, ובזמן שעושים ישראל תשובה מאהבה, זוכים להתגלות יתירה של האהבה מאת הקב"ה.

דבר זה מבואר ביותר בספרים הק' שכל עצם הסוכה הוא שמותיו של הקב"ה, שהקב"ה מקיף אותנו בשמותיו הקדושים עד שדומה הדבר כאילו אנו נכנסים אל תוך קדושת הקב"ה בעצמו, בבחינת חבוקה ודבוקה כך^ח.

הערות והוספות

ז. את הכתוב (תהלים קלו, יד) 'והעביר ישראל בתוכו', שהכוונה לחג הסוכות, שבו כביכול מעביר הקב"ה את בני ישראל בתוך עצמו ממש. וזה לשונו: ולכן אחר יום הכיפורים שמכפר בחינת עתיק על דרך האמור, צוה

ז. ראה עוד במאמר 'תוכו רצון אהבה', שם ביארנו בארוכה את גודל העניין של תשובה מאהבה שעושים ישראל בחג הסוכות, ומשם תדרשנו.
ח. וראה ב"ייטב לב" (פרשת אמור) שביאר

זהו הטעם שהיו הצדיקים הקדושים בוערים ומתלהטים בדבקות קדושת הסוכה, עד שלא היו מסוגלים לצאת ממנה אפילו לשעה קלה, ואף כאשר הגיע היום האחרון של סוכות וכבר היו צריכים להיפרד מן הסוכה, הגיע אליהם הדבר בקושי רב ולא יכלו להינתק הימנה, מנשקים היו ומחבקים את עצי הסוכה בחביבות נפלאה ובדבקות גדולה, ובשעה שיצאו משם ניכר עליהם בעליל צער הפרידה מן הסוכה.^ט

אפשר שזהו כוונת התפלה שאנו מבקשים בעת צאתנו מן הסוכה, "יהי רצון מלפניך וכו', כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו, כן אזכה לשנה הבאה לישב בסוכת עורו של לווייתן", ומבואר בספה"ק ש'לווייתן' הוא

הערות והוספות

שם: אמר אדמו"ר מפרשיסחא ז"ל, שאין לך חביב ממצות סוכה, שהוא נכנס בכל איבריו ומלבושיו ומנעליו לתוך המצוה. בצעירותו, בעת שהיה סמוך על שולחן חותנו הנגיד, הרה"ח ר' משה אוהרעווערגער ז"ל מבנדין. בחג הסוכות כשהיה נכנס לסוכה, היה מנשק את דפנות הסוכה ואת הרצפה, מרוב התלהבות דקדושה. וכמה רקודין ומחולות עשה מגודל הלהב אש שהיה בוער בקרבו. ובעת ההיא עוד לא נודע ברבים כי לבו נוטה לחסידות. ולפתע פתאום התחיל לרוץ ולצעוק ולנשק את מחיצות הסוכה ואת הרצפה, עדי כי היה נראה כמשתגע ח"ו ממש מרוב התבערה, עד ששקט ונח. ומהיום ההוא והלאה ידעו כולם כי הוא שייך לכת החסידים ואנשי מעשה הגדולים. זי"ע ועכ"א.

אותנו לישב בסוכה, בחינת אור מקיף (שער הכוונות, ענין סוכות ריש דרוש ד), כי סוכה קדוש ועצי הסוכה מוקצה מדאורייתא (סוכה ט.), וכולה שמותיו יתברך ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש וזכרו לנצח. והיא מרמזת שמעביר ישראל בתוכו ממש באותו טהירו הנזכר. וזהו גם כן ענין לקיחת ארבעה מינים שבלולב, המרמזים לשם הוי"ה יתברך, כידוע ומבואר בכתבי האריז"ל (שער הכוונות, שם דרוש ה עמ' שז) ובבני יששכר.

ט. בספר 'רמתיים צופים' (תדבא"ר, פרק כ"ז אות ע"ה ואות ע"ז, ומשם נעתק לספר 'קול מבשר' חלק ג - חג הסוכות אות א), מביא תיאור נפלא המתאר את הנהגתו הנאדרה בקודש של הרה"ק רבי שמחה בונים מפרשיסחא זי"ע בחג הסוכות, וכך כתב

מלשון לווייה וחיבור. דהיינו, שאנו מתפללין ומבקשין מאת הקב"ה, שכשם שזכינו עתה לשבת בצל כנפי השכינה ומתחת לענני הכבוד, כן אנו מבקשים שלשנה הבאה כבר יהיה לנו התגלות השכינה האמתית והשלימה, כשאור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו יחד מהרה לאורו, או אז נהיה דבקים ומקושרים באור השכינה הקדושה בתכלית הדבקות'.

בסוכות מזמנים את האושפיזין שיהיו לנו לסייעתא

על זה הדרך נוכל להוסיף ולומר, שעל כן דווקא בחג הסוכות אנו מזמנים את האושפיזין, דהיינו האבות הקדושים, שיבואו לשהות עמנו במסיבה אחת מתחת צל קורתנו, וכפי המובא בזוהר הק' (פרשת אמור קג:), שרב המנונא סבא לא היה נכנס אל הסוכה מקודם שהזמין את האושפיזין קדישין שיבואו לחסות בצל סוכתו, ובשעה שהתקין וערך את שולחנו אמר, "תיבו [= שבו] אושפיזין עילאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו".

הערות והוספות

עבודה זרה) כתב רבינו המהר"ל כהלשון הזה: הרי שמו מורה על ענין זה, שנקרא 'לויתן' כמו (משלי א, ט) 'לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך', לשון לויה וחבור, כי בריאה זאת מיוחדת להתחבר הרצון עמה. עד כאן מדברי המהר"ל.

כעניין זה ראה גם בספה"ק 'נועם אלימלך' (פרשת ראה ד"ה השמר לך), שכתב בזה הלשון: וזהו 'לויתן' זה יצרת לשחק בו, רוצה לומר כנ"ל, שהצדיק נקרא בשם 'לויתן' לשון חיבור ודביקות, זה יצרת גם שאינו אלא מעולם יצירה לשחק בו, השם יתברך משחק ומשתעשע עמו מאד.

י. ראה ב'חדושי אגדות' לרבינו המהר"ל (חלק שלישי עמוד קד - מסכת בבא בתרא), שהאריך שם באריכות גדולה ונפלאה לבאר את מהות סעודת הלוויתן שתהיה לעתיד לבוא, וכתב שם, שבעת ההיא ישבו הצדיקים כשעטרותיהם בראשיהם ויהיו נהנים מזיו השכינה, וסעודת הלוויתן אין כוונתה לסעודה גשמית גרידא אלא לאכילה רוחנית שהנשמה נהנית ממנה.

ומוסיף שם רבינו המהר"ל, שעצם השם 'לויתן' מורה על חיבור להקב"ה. ובמקום אחר (שם חלק רביעי עמוד כד - מסכת

בי עתה, אחר שכבר זכינו לתשובה שלימה מתוך אהבה, וכבר זכינו שישוב הקב"ה להשרות שכינתו עלינו ולסכך מעל ראשינו בענני הכבוד, משתוקקים אנחנו שחסדו לא יסור מאיתנו ונזכה להישאר תמיד בדרגה הגדולה שזכינו בחג הסוכות, והיות שאנו חוששים שמא לא יעלה בידינו להישאר באותו המדרגה, על כן אנו קוראים לאבות הקדושים וכל האושפזין כולם, שיעמוד לנו זכותם לסייעתא ולזכות שנוכל באמת לעשות תמיד רצון קונינו ולהישאר תמיד תחת צל השכינה הקדושה.

ולהאבות הקדושים יש באמת הכח והעוז לעמוד לעזר וסעד לימין בני ישראל, שיוכלו להתמיד בדרכי התורה והקדושה שיהיו בשלמות הראוי ובתכלית הנרצה, וכלשון קדשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (נפטר אלימלך פרשת קרח), "ושורש הדבר, שזכות אבות הוא דבר גדול, ועומדת לו לאדם בשעה שהוא רוצה לעבוד את ד' שיהיה לו סייעתא מן השמים לעשות המצוה בשלימות" ^א.

יעזור השי"ת שאכן נזכה להסתופף בצל הקודש, בתוך הסוכה הקדושה שהוא צילא דמהימנותא והשראת השכינה הקדושה, בבחינת ענני

העדות והוספות

האבות הן המרכבה. וכמו כן נמצא בסוכות מעין גירות זה בכל איש ישראל. ולכן איתא בזוה"ק בסוכות תשבו על האושפזין. שלהיות עתה עושין בני ישראל כמעשה אבותיהם בא כח האבות לסייע להם. לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, וכו'.

ושמעת מפי מו"ז ז"ל בפסוק (תהלים קיג, ז) 'מאשפות ידים אביון'. שהקב"ה עוזר לבני" ומעלה את הרצונות

יא. ב'שפת אמת' (סוכות - תרנ"ב) הרה"ב לבאר על גודל הסייעתא והעזר שמושפיעים האושפזין הקדושים על בני ישראל בחג הסוכות, שיוכלו להתדבק תמיד בקדושה. וזה לשונו: ובאמת עיקר התשובה הוא להיות דבוק בשורש למעלה. כמש"ל בשם פרקי דר"א והשיב לב אבות על בנים. וכ"כ גר אנכי כו' ככל אבותי שהאבות היו גרים בעולם. ועיקר תהלוכות שלהם הי' למעלה עד שאמרו

הכבוד שהיו לאבותינו במדבר, ונזכה לסייעתא מאת האושפיזין קדישין שנוכל להישאר עם השפעת הקדושה לאורך ימים טובים, עדי נזכה מהרה לאור חדש על ציון תאיר להיות דבקים בה' אלקים חיים, ולשבת בסוכת עורו של לויתן במהרה בימינו.

הערות והוספות

עתה אחר ימי התשובה שנעשין בני נדיבים. ומושיב אותנו עם אושפיזין עילאין נדיבי עמו. כמו שנאמר 'כל האזרח כו' ישובו בסוכות'.

של בני שהיו מונחין באשפות והבלי עולם. וע"י תשובה הקדוש ברוך הוא מעלה אותם להיות מתהפך לאהבתו ית' להושיבו עם נדיבים כו' ודפח"ח. וכמו כן נתקיים

ענני הכבוד

הטעם שקבעו זכר רק לנס ענני הכבוד ולא לניסי הבאר והמן

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל

התורה הקדושה, בפרשת אמור (ויקרא כג, מג), מצווה אותנו ואומרת, "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", וממשיכה התורה הקדושה ומגלה לנו את הטעם על מה ולמה נצטוונו במצווה זו, "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם".

מבארת הגמרא (סוכה יא: - לשיטת רבי אליעזר) שהכתוב "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וכו'" מכון על הנס של ענני הכבוד, שלאחר שיצאו בני ישראל מארץ מצרים והלכו אל תוך המדבר, הקיף אותם הקב"ה בענני הכבוד שסוככו עליהם למעלה ומלמטה ומארבע רוחות השמים, וגוננו על בני ישראל מכל הפגעים המצויים במדבר, וכדכתב ברש"י על הפסוק (במדבר י, לד) "וענן ה' עליהם יומם - שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבע מד' רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפניהם מנמיך את

הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים", ובפרשת עקב (דברים ח, ד) כתב רש"י עוד, "שמלתך לא בלתה - ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגהצים".

על כל פנים, לזכר הנס הזה של ענני הכבוד ציווה הקב"ה שכל ישראל ישבו בסוכות שבעת ימים, למען ידעו ויזכרו את הנסים הגדולים אשר עשה עמנו בעת אשר הוציא אותנו מארץ מצרים וגאלנו מעבדות לחירות.

מפני מה לא עשו זכר לנס המן והבאר

הנה כבר נודע הקושיא שהקשו הקדמונים, הלא ידוע שבמדבר זכו בני ישראל לג' מתנות טובות, מן, באר, וענני הכבוד. ונפרטם אחת לאחת: מן - הקב"ה האכיל את בני ישראל בלחם אבירים שמלאכי השרת ניזונים הימנו, ובני ישראל קראו למאכל זה בשם 'מן'. באר - זהו בארה של מרים שממנו נשתלחו פלגי מים לבתי כל ישראל והיו שותים מהם לרוויה. ענן - הלא המה ענני הכבוד שהגינו עליהם מכל דבר רע כמבואר לעיל.

וקשה הדבר להבין, אם אכן העניק להם הקב"ה שלושה מתנות גדולות ונפלאות למעלה מדרך הטבע, מדוע אם כן תיקן חג ומועד רק לזכר הנס של ענני הכבוד ולא עשו שום זכר לנסים הגדולים של הבאר והמן.

רבינו החיד"א ז"ל בספרו 'ראש דוד' (פרשת אמור) הביא כמה וכמה תירוצים נפלאים, ובספה"ק 'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי מאמר י - צלא דמהימנותא) העתיק והזכיר את הדברים האלה בשם אמרם ועוד הרחיב עליהם כדרכו בקודש, וגם אנו נלך בדרכיהם הקדושים ונמנה את התירוצים האלה בתוספת נופך וביאור כיד ה' הטובה עלינו, כי הרבה יש ללמוד מהם.

תירוץ א': בענני הכבוד התגלה חיבתן של ישראל

התירוץ הראשון הוא, שהגם שבאמת נעשו לישראל עוד כמה נסים ונפלאות, על ידי שנתן להם את המן והבאר, אבל עדיין אינם ראויים אותם הנסים שיקבעו להם זכר מיוחד, כי מאחר שהוציא הקב"ה את בני ישראל מארץ מצרים והוליכם אל תוך המדבר, מקום ציה וצלמות, היה סברא לומר שהתחייב בזה לספק להם מים ומזון למען לא יגועו ברעב, ועל אף שהיה זה בדרך של נס גדול ונפלא, מכל מקום אין הנס הזה מורה על חיבה יתירה, כי לא היה יכול להשאיר את בני ישראל בתוך המדבר השמם מבלי להמציא להם כדי מחייתם.

שנינה הוא הנס של העננים, שאותם לא היה מחויב הקב"ה להעניק להם, שכן הגוף מסוגל להתקיים במדבר גם מבלעדי העננים, ולאחר שבכל זאת נעשה להם הנס הגדול והנפלא הזה, היה זה גילוי נפלא של חיבה ואהבה, ובכך הראה הקב"ה ופרסם לעין כל את אהבתו וחיבתו הגדולה אל בני ישראל, שנותן להם מתנות יתירות ומבכר אותם ומנשאם מעל שאר כל אומות העולם, ועל כן ראוי אותו הנס שיעשו עבורו זכר מיוחד. כן תירץ בשם הגה"ק רבי חיים כפוסי זי"ע בעל 'מקור חיים'.

הכרת הטוב אמתית ניכרת לאחר זמן

על פי הדברים האלה אפשר להוסיף ולתת טעם על מה שקבעו לחוג את חג הסוכות דווקא ביומין דתשרי, כי לכאורה היו צריכין לקבוע את חג

הערות והוספות

שנעשו לאבותינו על ידי העננים, וזהו לשון התוספתא: באברהם הוא אומר 'והשענו

א. ראה **בתוספתא** (מסכת סוטה פרק ד) שם מתאר את גודל הנסים והנפלאות

הסוכות בחודש ניסן, שכן הנס של יציאת מצרים וענני הכבוד החלו בחודש ניסן ולא בתשרי.

אכן, הטור כבר יישב את התמיהה רבתית הזאת בדרכו, שאם היו בני ישראל יוצאין אל הסוכה בחודש ניסן, לא היה ניכר שלזכר הנס הם עושים כן, מאחר שבתקופת האביב נוהגים כל באי העולם לצאת מן הבית לנפוש ולשאוף מן האוויר הצח, אבל בהגיע חודש תשרי חוזרים הכל אל תוך בתיהם, וכאשר בני ישראל נוהגים בהיפך ויוצאים להסתופף בצל הסוכה, אזי ניכר לעין כל שלזכר הנס הם עושים.

אבל לדרכינו ייאמר בעוד אופן, שהרי זה עתה ביארנו שהעננים היו גילוי של חיבה יתירה מאת המקום ברוך הוא, ואך לזכר זה אנו עושים את חג הסוכות, להראות את השמחה וההודאה ואת רגשי הכרת הטוב שיש בנו להשי"ת, על כל הטוב אשר גמלנו בשעה שהוציאנו מארץ מצרים.

ודבר זה גופא הווי סיבה הגונה שלא לעשות את הזכר וההודאה בשעת הנס בחודש ניסן, אלא מוטב להשהותה ולעכבה לזמן מאוחר יותר, לחודש תשרי. שאם יקבעו את ההודאה לחודש ניסן לא יהיה ניכר בזה כל כך שיש בנו הכרת הטוב באמת, אבל אחר שכבר חלף זמן מרובה ועדיין אנו מודים על הנס שהיה עמנו בעבר, דבר זה מראה כי מידת הכרת

הערות והוספות

את השפל ועושה להן את הדרך מיושר, דרך סרט מושך והולך, שנאמר 'וארון ברית ה' נוסע לפניו וגו'', ובו היו משתמשין כל ארבעים שנה שהיו במדבר, שנאמר 'וענן ה' עליהם יומם', מה תלמוד לומר 'לא ימיש עמוד הענן יומם', מלמד של יום משלים לשל לילה ושל לילה משלים לשל יום.

תחת העץ, אף המקום נתן לבניו שבעה ענני כבוד במדבר, אחד מימינם ואחד משמאלם, אחד לפניו ואחד לאחריהם ואחד למעלה מראשיהם ואחד לשכינה שביניהם, ועמוד ענן שהיה מקדים לפניו הורג נחשים ועקרבים ושורף סירים וקוצים ואטד, משפיל להם את הגבוה ומגביה להם

הטוב שיש לנו היא אמיתית וחרוטה בחביוני הנפש פנימה, ולא רק מן השפה ולחוץ.

בכדי לסבר את האוזן יש לדמות את הענין לאחד שנקלע לעת צרה רח"ל באופן שלא ידע להשית עצות בנפשו, והנה באחד הימים הופיע עליו אחד מידידיו כמלאך המושיע ועזר לו באופן נפלא עד שנחלץ מתוך צרתו. מובן מאליו שבשעת מעשה יכביר לשפוך דברי תהילות ותשבחות למי שעמד לו לימין ולעזר בשעת דחקו, אדרבה, מי שאינו נוהג כן לא ייחשב בגדר אנוש כלל.

אבל אימתי נוכל לדעת שבקרבו פועמת הרגש אמתי של הכרת הטוב ולא רק בלית ברירה, דבר זה נוכל לידע רק לאחר שיעבור זמן מרובה מאותו המקרה, ועדיין בכל אימת שיתראה עם איש חסדו ומטיבו לא יכלא את פיו מלתת שבח והודיה על החסד שגמל עמו מלפנים, אז נדע אל נאמנה כי אדם זה מכיר באמת בטובתו של חברו ואינו שוכח את חסדו לאורך ימים ושנים טובים.

זהו אכן העניין שנקבע חג הסוכות לחודש תשרי ולא בניסן, בכדי להראות את אמיתת ההודאה, דאף על פי שכבר עבר זמן מרובה מעת הנס, ובכל זאת פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו למען שמו הגדול והנורא, דבר זה מגלה ומוכיח שההודאה להשי"ת באה באמת ומעומק פנימיות ליבנו ולא רק הודאה הבאה מפני ההכרח ודרכי הנימוס.

תירוץ ב': הענן הקיף רק לישראל ופלט את הערב רב

עתה נבוא אל התירוץ השני, שאותו שמע רבינו החיד"א ז"ל מפי הגה"ק רבי יהודא חאביליוו זללה"ה, והוא על פי מה דאיתא בזוהר הק' (ח"ב

פרשת כי תשא קצא:) שהענן היה חופף רק על בני ישראל, מה שאין כן הערב רב היו נפלטין מתוך הענן בלא יכולת להיכנס פנימה כלל וכלל, ומשונה הייתה נס הענן משאר הנסים של המן והבאר שגם הערב רב נהנו מהם, על כן אין אנו עושים שמחה וזכר אלא על נס הענן בלבד שרק עם ישראל בני א-ל חי התענגו בו ללא שום תערובת זמורת זרה, על דרך הכתוב (משלי יד, י) "ובשמחתו אל יתערב זר"³.

חובת ההתבדלות מהשפעת הרחוב והטומאה

הנלמד לנו מזה, שהסוכה, שהוא זכר לענני הכבוד, מורה אותנו על עניין ההתבדלות מן הרחוב ומכל אנשי השוק, שכידוע הרחובות שטופים בסכנות, לא רק בגשמיות אלא עוד יותר מזה בסכנות רוחניות, אשר כידוע אין לשער ואין לתאר את גודל הסכנות האורבות שם בכל פינה, וכל מי שאינו מתבדל ואינו בונה לעצמו חומות להגנה ולמחסה לא ימלט אשר לא ימנע בהם חלילה, העצה היחידה להינצל מהם ומהמונם הוא רק על ידי שמקים מחיצת גדר מסביב לו ונטמן בתוכה.

הערות והוספות

ולא יכניס לתוכה עובדי גלולים שהסוכה היא צלא דמהימנותא ועובד גלולים לית ליה מהימנותא ואז בורחת הקדושה ושבעה הצדיקים מקללים קללות נמרצות, אם כשאנינם נותנים להם חלקם שהוא חלק העניים מקללים אותם קללות שכתב הזוהר עיין שם, כל שכן אם בא כותי ובפרט שהוא עובד עבודת גלולים שהוא א-ל קנא.

ב. ומן הראוי לציין לדברי הש"ך על התורה בפרשת אמור (ויקרא כג, מוב), שם מזהיר שלא להכניס עכו"ם אל תוך הסוכה הקדושה, וזה לשונו: הרי השבעה צדיקים רמוזים שהם באים עם שאר הצדיקים ויושבים בסוכה, על כן צריך לשבת בה באימה ויראה בבושה וענוה, ולא ימשך אחר האכילה ושתייה שלא יבוא לידי דברי נבילה,

זהו אכן הדרך להקים את הסוכה שהוא הזכר לענני הכבוד, שיוצא האדם לרחובה של עיר, מעמיד שם דפנות ומחיצות מארבע רוחותיה, מסכך מלמעלה, ומוסיף לה דלת ופותחת, ואחר כך נכנס לתוכה יחד עם כל משפחתו וסוגר הדלת בעדו, ומן הסוכה אנו למדים על ההסתגרות הנצרכת תמיד, להתבדל מהערב רב אשר לא פסו מקרב הארץ עד עצם היום הזה רח"ל, ואין לנו אלא לקוות ולייחל שבקרב תימלא הארץ דעה את ה' ויכירו וידעו כל באי עולם כי ה' אמת ותורתו אמת.

באותו העניין אפשר להוסיף ולומר כי זהו מה שאמרו חז"ל (סוכה מז. ועוד) "שמיני רגל בפני עצמו הוא", ובאותו היום כבר יוצאין מן הסוכה ונכנסין אל תוך הבית פנימה, כדפירש רש"י (שם מח.) "רגל בפני עצמו – שאין יושבין בסוכה".

זאת אומרת, שבעבור שבעת ימי המועד, אחר שעמלנו ויגענו לטפח ולגדל את חומות ההבדלה מסערות הרחוב ורוחות הפרצים השולטים בה, כעת, בשמיני עצרת אנו נכנסים אל הבית פנימה ומכניסים אל תוכו את רוח ההתבדלות וההתנתקות מן הרחוב ומכל מה שיש לה להציע, כי אינו די במה שהאדם בונה לעצמו חומות מן הטומאה והזוהמה, אלא הוא גם צריך להנחיל זאת בתוך ביתו פנימה ולחנך את בניו ובניו באופן אשר גם כי יזקין לא יסור מהם.

ואם בכל הדורות אמרינן כן, על אחת כמה וכמה בדורנו השפל והנבזה, שנכבש ונאנק מתחת עול שעבודו של אותו מלך זקן וכסיל, שדרך איתן את קשתו והוציא עלינו את כלי מלחמתו הכבדים והנוראים ביותר אשר לא שיערנוהו מימות עולם, וכבר לא די לו בנסיונות והמכשלות שהוא מערים בחוצות קריה, אלא עתה נתעורר עלינו להחדיר את ארס תרעלתו מבין החורים והסדקים, ואם עד הזמן האחרון ידענו שדי לנו

להיכנס אל תוך הבית השמור ושם מובטחים אנו מעונשו שלזה, הרי שעתה התהפכו היוצרות והס"מ בכבודו ובעצמו המציא את כלי המשחית והטכנולוגיא שעלולים לחדור אל תוך הבית, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

זהו אם כן הלימוד שאנו למדים מן הסוכה ושמיני עצרת, לבסס את החומה בעוז ובתעצומות, להעמיד מגן ומחסה לבל נישטף אחר טומאת הערב רב ושאר כל הנחשלים במחנה שנושאים את כלי המשחית בידיהם, להישמר וליזהר גם מן הסכנות האורבות לנו ברחוב העיר וגם מן הסכנות המאיימות לפרוץ מן החורים והסדקים אל תוך הבית, אם חלילה לא נעמוד על המשמר כראוי, "לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם" (ישעיהו כו, כ). ואם נעשה את המוטל עלינו מלמטה, נזכה לסייעתא דשמיא למעלה מן המשוער, שכל הבא לטהר מסייעין אותו.

ואם אתה עושה כן, בוודאי יהיה חלקך עם נוחלי התורה הקדושה, ותזכה לשוב ולשמוח עמה בשמיני עצרת ושמחת תורה בבחינה של קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד, כי כאשר ישראל עם קדושים משומרים מן הטומאות והזוהמות השוצפים וקוצפים ברחובות קריה, אז ראשם נקי וזך ופנוי לקבל ולקלוט את דברי התורה הקדושה, וגם התורה הקדושה בעצמה שמחה ומחזרת אחר הלומד תורה בקדושה ובטהרה.

תירוצ' ג': ישראל זכו לעננים ללא תרעומת

עוד בה שלישיה, והוא תירוצו של הגה"ק רבי ישועה זיין זצ"ל, שהיה מחלק בין הנס של העננים לבין הנסים של הבאר והמן, שאילו הבאר

והמן קבלו בני ישראל רק לאחר שהתלוננו והתרעמו על הנהגתו יתברך שמו, והתמרמרו שאין להם מים ומזון לקיום הגוף, לעומת זה, את הענני הכבוד פרש הקב"ה עליהם מבלי שיבקשו כלל, ועל כן התקינו את חג הסוכות שיהיה זכר לענני הכבוד, ולא קבעו זכר לבאר והמן שבאו על ידי תלונה ותרעומת.

הקב"ה זן מקרני ראמים ועד ביצי כינים

הלקח שאנו יכולים ללמוד מכך, שאסור לבוא בתרעומת על הנהגת הבורא יתברך שמו, שהרי הקב"ה, שהוא יוצר הכל ומדתו רחום וחנון, יודע היטב היטב מה טוב עבורנו, בין בגוף ובין בנפש, הוא הרי זן מביצי כינים עד קרני ראמים, ואין אנו יכולים להשיג את גודל רחמיו על כל מעשיו שהם ללא גבול ומדה, ממילא, מה לנו כי נתלונן על הנהגתו שנוהג עמנו, הרי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומוטב לנו לסמוך על הבורא יתברך שמו, כי שווא תשועת אדם.

ואין לך ראייה יותר גדולה מן הנס של העננים, שהקב"ה זן ומפרנס לכל ויודע את צרכי בריותיו, שהרי לא רק מזון ומחיה סיפק להם הקב"ה לישראל, אלא עוד הוסיף להם כבוד ותפארת ואף נתן להם עננים לשמרם ולכבס שמלותם, והגע בעצמך, אם העננים שאינם חיוניים לקיום הגוף נתן להם הקב"ה בתשואות חן, על אחת כמה וכמה שהיה מספק להם את המן והבאר שאין הגווייה יכולה להתקיים בחסרונם, שהרי לא יעלה על הדעת לומר שהוציא הקב"ה את עמו ממצרים לגווע במדבר, ואילו זכינו היינו מקבלים את המן והבאר בדרך אהבה וחיבה, אלא שאותם מתמרמרים מקטני אמנה היו, ולא השליכו את יהבם על השי"ת שהוא יכלכל אותם.

ופשיטא לך, שכשם שביציאת מצרים לא עזב הקב"ה את חסדו מאתנו, ולא זו בלבד שמוטט את ארץ מצרים ושיבר את מוסרותיה מעלינו, אלא שגם אחר כך לא עזב אותנו לנפשנו וסיפק לנו את כל צרכנו ארבעים שנה במדבר, בין את הצרכים ההכרחיים לקיום הגוף ובין את אלו שאינם הכרחיים, וכדרך שאנו אומרים בסדר ההגדה של פסח 'כמה מעלות טובות למקום עלינו', שהולכים אנו ומונים שם את כל הטובות שעשה עמנו הקב"ה בעת ההיא באופן של 'לא זו אף זו', למן הרגע שבו הוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים ועד העת שהכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה.

בך גם עתה בטוחים אנו בהקב"ה שהוא מוליך ומביא אותנו בדרך הטובה ביותר למעננו, ומה לנו כי נלין על הנהגתו יתברך שמו שהיא כולו חסד ורחמים, ואין אנו חייבים אלא להתחזק באמונה טהורה בהבורא יתברך שמו, שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ועתה בחג הסוכות הינו העת היותר מוכשר לזה, שכן בזמן הזה אנו חוסים בצל הסוכה הקדושה שהוא 'צילא דמהימנותא' (-צל האמונה), כמו גוזלים רכים שמסתופפים תחת כנפי סינרה של אמם, שם מרגישים בטוחים יותר מכל מקום אחר, כי יודעים הם היטב ומרגישים בעומק נפשם שאין עוד אחד בעולם שדואג עבורם לתכלית הטוב יותר ממנה, כך צריכים אנו להרגיש בשעה שהננו נמצאים תחת צל כנפי הסוכה.

עד שבסופו של דבר יתגלה עלינו כבוד השי"ת מהרה, והוא יולייכנו קוממיות לארצנו ויבנה לנו שוב את בית הבחירה, אז תתמלא כל העולם אורה ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ואז ייפקחו העיניים לראות שכל מה שעשה הקב"ה עמנו היה במדת הרחמים

והחסדים, כן יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך לראות בעינינו את התגלות כבוד השי"ת עלינו.^ג

הערות והוספות

הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי.

וכמו כן לעתיד לבוא כשנוכח לזה במהרה, נאמר 'ביום ההוא אודך כי אנפת בי', שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקדוש ברוך הוא לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, 'בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת', שסובר שזהו מצד מדת הדין, ו'לעולם הבא כולו הטוב והמטיב', פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוהר"ר אפרים זצ"ל.

ג. איתא בגמרא במסכת פסחים (נ), "אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב".

וראה מה שכתב על כך בספר **הצל"ח** (שם) 'מה ששמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוהר"ר אפרים רישר זצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה', וזה לשונו:

ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב (ישעיה יב, א) 'אודך כי אנפת בי', לפי שמעליו לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפילו הפרעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכר אותו ולהכניע יצה"ר ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם

תבאינה בהיכל מלך

קדושת הסוכה וקדושת האיש הישדאלי היושב בצל כנפי השכינה

בסוכות תשבו שבעת ימים

שורש מצוות סוכה בתורתנו הקדושה הוא ממה שנאמר (ויקרא כג, מב-מג),
”בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען
ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאני אותם מארץ
מצרים אני ה' אלקיכם”.

בספר החינוך ביאר היטב את טעם המצווה, וכה כתב שם (מצוה שכה):
”משרשי המצוה, מה שמפורש בכתוב (שם, מג), למען נזכור הניסים
הגדולים שעשה האל- ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים,
שסיככם בענני כבוד שלא יזיק להם השמש ביום וקרח בלילה. ויש שפירשו
סוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו
ועם אבותינו ניזהר במצוותיו ברוך הוא, ונהיה ראויים לקבלת הטובה מאתו,
וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להיטיב”, כה הם דברי ה'חינוך'.

חביבות יתירה נודעת להם לישראל עם קדושים למצוה זו של סוכה, ולא
זו בלבד שנכנסים לשבת בצילה לשבעה ימים, אלא שעוד נהגו

לקיימה בהידור אחר הידור ולייפותה בכל מיני נוי ועיטורים בעדי עדיים, וכדמצאנו התיאור בברייתא (סוכה י.) "סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצורין, ותלה בה אגוזין, שקדים, אפרסקין ורימונים, פרכילי ענבים ועטרות של שבולין, יינות שמנים וסלתות", ולהודיעך כמה מצוות חביבות עליהן.

כל רגע שיושב בסוכה זוכה לעוד מצווה דאורייתא

מעיקרי המצוה הוא, שלמשך שבעת ימי החג זונח האדם את ביתו וקורת גגו הקבוע מעליו וקובע את מושבו איתן בצל הסוכה, ולא רק עבור עסקי אכילה ושתייה הוא עושה כן, אלא את כל צרכי הגוף והנפש מקיים האיש הישראלי בתוך הסוכה, וכדשנינו במסכת סוכה (כח:): "תנו רבנן, כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים – מעלן לסוכה, מצעות נאות – מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה. מנא הני מילי? דתנו רבנן: 'תשבו – כעין תדורו'. מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי". וכן על זה הדרך נפסק בשולחן ערוך (סימן תרלט) להלכה ולמעשה.

עוד מצאנו לכמה וכמה מן הפוסקים שכתבו, כי מצוות סוכה איננה מצווה אחת הנמשכת למשך שבעת ימי החג, אלא כל רגע ורגע שיושב האיש הישראלי בצל הסוכה הריהו מקיים מצוה בפני עצמו, וככל שמרבה לשבת בצל הסוכה הרי בידו יותר מיותר מצוות, "וקובץ על יד ירבה" (משלי יג, יא)^N.

הערות והוספות

עשה דסוכה, נשמע שכל רגע שהוא בתוך הסוכה זוכה לקיים עוד מצוות עשה. וראה גם בספר 'כף החיים' (או"ח סימן תרלט יב),

א. כן משמע בספר 'פני יהושע' (סוכה כה.), דמתוך שכתב שבכל שעה ושעה שנמצא מחוץ לסוכה הריהו עובר על מצות

משבך הם פני הדברים, ראוי לכל אחד ואחד שייתן את לבו בימים שמקודם החג, להכין את הסוכה על הצד היותר טוב, שיהיה לו שם הכן את כל צרכיו ההכרחיים עד כמה ששייך, בכדי שיוכל לשבת בתוך הסוכה כמה שיותר ולא יהיה אנוס לצאת משם שלא לצורך, לשם כך צריך להרבות במחשבה ולטכס עצות מבעוד מועד כיצד להנעים את שהותו בסוכה שלא יהיה לו נסיון לצאת משם, ומי שמתכוון לשם שמים בוודאי יזכה לסייעתא דשמיא מרובה ויוכל להוציא את זממו הטוב מן הכח אל הפועל.

ההנהגה בתוך הסוכה צריכה להיות מתוך כוונת ראש

ואתה בן אדם, בשעה שהנך עומד להיכנס ולדרוך על מפתן הסוכה, עמוד נא מעט והתבונן היטב לדעת ולהבין להיכן אתה נכנס, כי המקום

הערות והוספות

על מצות עשה מן התורה. זולת הלימוד כשהיא בעיון רב ועצום והתפלה, התירו רבותינו ז"ל (סוכה כח:) חוץ לסוכה כמו שהובא בטור ובשלחן ערוך (סימן תרלט ס"ד). ועל זה ידוע לב כל הדוים, לבקרים תפקדנו, לרגעים תבחננו, שכמה רגעים מטייל אדם בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי כלל ועובר בכל רגע מצות עשה כנ"ל, אוי לאותה בושא אוי לאותה חרפה... וכמו שכששואה חוצה לה עובר בכל רגע על מצות עשה מן התורה כנ"ל, כן הדבר הזה, מדה טובה מרובה - שבכל רגע ורגע שהוא שואה בסוכה, מקיים מצות עשה זו.

שהזכיר את דבריו של הגה"ק היעב"ץ מתוך סידורו (סעיף א) בזה הלשון, "על כל רגע ששואה בביתו בלי הכרח עובר בעשה, ובכל רגע ששואה בסוכה מקיים מצות עשה".
וראה עוד בזה העניין בספר **'יסוד ושורש העבודה'** (שער יא פרק יב), שמוכיח את אלו ששואים מחוץ לסוכה שלא לצורך, ומאידך גיסא משבח את המתאמצים שלא לצאת כלל מן הסוכה לבד מצורך גדול או לתלמוד תורה ותפילה, וזה לשונו:
כי אם יש מה מעט יותר מכדי צרכו בבית, עובר על מצות עשה של 'בסכת תשב'... ועל כל רגע ורגע ששואה בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי כנ"ל עובר

אשר אתה עומד עליה אדמת קודש הוא, שהלא אין אויר הסוכה כשאר חללו של עולם, אלא כל כולה מלאה ושופעת קדושה וטהרה ורוח אלקים מרחפת שם, וכדאיתא בזוהר הק' (ח"ג שט.) שתיבת 'סוכה' עולה בגימטריא מספר צ"א, והוא שקול למספר היוצא משני שמותיו של הקב"ה - הוי"ה ואדנ"י, נמצאת אומר, שבשעה שנכנס האדם אל תוך הסוכה הריהו נכנס לשכון בתוככי שמות הקודש, ולב מי לא יחרד כהיום הזה².

במו כן איתא מהרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, שהיה נוהג לחזור על דברי אביו הרה"ק המהר"י זי"ע, שאמר לו כמה פעמים בשם אביו רב 'שר שלום' מבעלזא זי"ע, שבאויר הסוכה שורה קדושה עצומה - קדושת ארץ ישראל, הדפנות הקרקע והסכך, הכל הם בחינת קדושת ארץ ישראל, ואפילו מי שנמצא בחוץ לארץ ונכנס אל תוך אויר הסוכה הרי הוא זוכה לשהות בחללה של ארץ ישראל המקודשת בכל מיני קדושות³.

הערות והוספות

ג. ואמר הרה"ק המהרי"ד זי"ע, שלפי זה הבין את כוונת התפילה שנהגו לאומרה בשעה שיוצאים מן הסוכה, "ותהא חשובה מצות סוכה זו שאני מקיים וכו', ותזכנו לישיב ימים רבים על האדמה אדמת קודש בעבודתך וביראתך", ולכאורה קשה להבין הקשר של בקשה זו בתוך התפילה הזאת, שהרי בענייני סוכה עסקינן כאן ולא באדמת ארץ ישראל, אלא וודאי צריך לומר שבתוך הסוכה עצמה שורה קדושת ארץ ישראל, וכאשר אנו נפרדים מן הסוכה אנו מבקשים מאת הקב"ה, כי כשם שזכינו לישיב בסוכה בבחינת אויר ארץ ישראל כן יזכנו במהרה לישיב באמת על אדמת

ב. ראה הלשון שכתב בספר 'שם משמואל' (חלק המועדים - סוכות שנת תר"פ): הנה ידוע דסוכה רומזת לדברים נעלמים וגבוהים מאד, וכשם שחל שם שמים על הקרבן כן חל שם שמים על הסוכה, ובדברי חכמי האמת שכולה השמות הקדושים, וגם הגמטריא צ"א כחיבור יחוד שני השמות הקדושים. וע"כ היושב בסוכה כיושב תוך השמות הקדושים. והיא מעלה גדולה לישראל, ובאמצעותה זוכין להסתופף בצל הקב"ה, ואפי' לא היתה מציאות הרע בעולם ולא היו צריכין להגנה מכחות הרודפים היתה נמי תועלת הסוכה גדולה מאד ומעין לעתיד.

על כן צריך זהירות יתירה ושמירה מעליא בתוך הסוכה, שחלילה לא יבוא לידי שחוק וקלות ראש, ולא ישחית את הזמן היקר והקדוש לדברי הבל ורעות רוח, אלא ישתמש בכל רגע ורגע לצורך דברי תורה ויראה, וכדהביא השל"ה הק' (מסכת סוכה פרק גר מצוה, יב) בשם ספר 'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק יד) שהעיד בהן צדק על דרך הנהגת קדשו של מורו ורבו הרמ"ק ז"ע, "שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד, שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה ט).".

הנה כי כן אנו רואים מדברי ה'ראשית חכמה' שאפילו עצי הסוכה קדושים בעצמותם, ואין זה מן הראוי להתנהג בקלות ראש בשעה שיושב ביניהם, והנראה לומר בדבריו שיש כאן ב' כוונות, גם מצד הדין, שעצי הסוכה קדושים בקדושת הסוכה למשך כל ימי החג ואסורים להשתמש בהם לשום תשמיש מלבד המטרה שלשמה קבעוה (שו"ע סימן תרלח סעיף א), אבל גם נתכוון על הקדושה העילאה החופפת על עצי הסוכה, שהקרשים עצמם מקודשים בקדושת שמות הקודש של הקב"ה.

הערות והוספות

ימים שאמרו נלכה ונזבחה כו' קשה מאוד היכן היה. אך הנה אמרו חכמינו ז"ל (סוכה ט.) מה חג לד' - כשם שחל שם שמים על החגיגה כן חל שם שמים על הסוכה, נמצא הסוכה היא בחינת הקדושה של הקרבנות ובחינת ארץ ישראל, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. לכן כאשר באו בני ישראל לסוכות זכו בזה לקדושת ארץ ישראל והקרבנות כנ"ל.

הקודש בארץ ישראל ולעבדו שם בלבב שלם, אמן כן יהי רצון.
וראה גם מה שכתב בעניין זה בספה"ק 'תפארת שלמה' (מועדים חג סוכות), וזה לשונו: 'ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה' (שמות יב, לו). הנראה לי דהנה כבר הקשו הראשונים על ההבטחה שהבטיחם הש"י להכניסם לארץ ישראל מיד, הלא לא נתקיים ההבטחה ההיא. גם דרך שלשה

עד כדי כך, שכתב המהרי"ל (הלכות סוכה אות ו' והובא בבאר היטב או"ח תרל ס"ק ו'), כי רבו המהר"ש נהג לרשום סימנים על קרשי סוכתו לידע באיזה רוח הייתה מונחת, ולשנה הבאה היה מעמידם באותו הסדר, וטעם נתן למעשיו, שדומה קדושת עצי הסוכה לקדושה של קרשי המשכן, וכשם שבמשכן לא שינו את סדר הקרשים כך גם בסוכה אין לשנות, וכדשנינן בירושלמי (שבת פרק יב הלכה ג) שהקדש שזכה להינתן בצפון ינתן בצפון לעולם, וכן בדרום ינתן בדרום, שנאמר (שמות כו, ל) "והקמות את המשכן כמשפטו".

אכן, לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומחובת האדם לעסוק גם במילי דעלמא ולא אסרו עליו את זאת, על כן, כל מה שמן הדרך לעשות בבית עושה גם עתה בתוך הסוכה, אוכל ושותה וכל כי האי גוונא, אבל יחד עם זאת ייזהר מאד שיהיו הדברים האלה טפלים אל העיקר שהוא תלמוד תורה ועבודת הבורא יתברך שמו.

בך כתב ה'משנה ברורה' (תרל"ט ס"ק ב' בדיבור המתחיל 'וישן ומטייל'): "וכן אם ירצה לספר עם חבריו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה, וכמו שמסיים המחבר. ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד, ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכל שכן שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים".

קדושת הסוכה מקפת ומאירה על כל איש ישראל

באמת, כשנתבונן עוד נראה, שלא מצאנו הפלגות גדולות ונוראות של גילויי אהבה וחביבה מאת הקב"ה, כמו שאנו מוצאים על חג הסוכות בכלל ועל קדושת הסוכה בפרט, עד שדומה הדבר ואנו נכנסים אל

תוך צילו של הקב"ה בכבודו ובעצמו¹, וכדאיתא בספרי המקובלים (פרי עץ חיים - שער חג הסוכות - פרק א) שהפסוק בשיר השירים (ב, ו) "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", עולה על קדושת הסוכה שמקפת את האדם ומחבכת אותו מכל עבריו².

על דרך זה איתא בזוהר הק' (תיקו"ז הקדמה ב:), שה'סכך' הוא מלשון של סיכוך, כמו שהאימא מסוככת על בניה ואפרוחיה, כן מסוכך הקב"ה באברתו על הסוכה ומגין עלינו - בניו אהוביו, וכדאיתא במדרש (פסיקתא - נספחים אות ב) על הפסוק (ישעיהו פרק ד, ו) "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר" - "כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, מסיך (מכסה) עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו", שכן נאמר (תהלים צא, ד) "באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה".

בהביננו את זאת נוכל לעמוד באפס קצהו על דעת רבותינו שכתבו (שער הכוונות - דרושי חג הסוכות דרוש ד), שהסוכה הוא בחינה של אור המקיף, דהיינו שהאור הזה הולך ומקיף אותנו מכל צד ומכל עבר, ואפילו מי שמצד מעשיו אינו ראוי כל כך למדרגות הקדושה, גם הוא מואר באור יקרות ובזיו נוגה השכינה בשעה שנכנס אל תוך הסוכה.

הערות והוספות

(סוכה ט.), וכולה שמוותיו יתברך ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש וזכרו לנצח. והיא מרמזת שמעביר ישראל 'בתוכו' ממש.

ה. וראה הלשון שם: ולפי שהיא בחי' וימינו תחבקני, ובזרוע יש ב' פרקין שלימים, ואחריהם הוד שהוא טפה, ולכן שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפה.

ד. ראה מה שכתב בספר "יטב לב" (פרשת אמור ד"ה ולכן אחר), וזה לשונו: ועל דרך זה פירשתי (תהלים קלו, יג-יד) 'לגזור ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו והעביר ישראל בתוכו'... ולכן אחר יום הכיפורים שמכפר בחינת עתיק על דרך האמור, צוה אותנו לישב בסוכה, בחינת אור מקיף (שער הכוונות, ענין סוכות ריש דרוש ד), כי סוכה קדוש ועצי הסוכה מוקצה מדאורייתא

הלא כך מתאמרא בשם הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע (רמתים צופים) תדבא"ר פרק כז אות עז - הובא כאן במאמר 'בסוכות הושבתי' בהערות), שאין לך חביב ממצות סוכה, שנכנס האדם אל תוכה יחד עם כל מלבושיו ואפילו עם המנעלים שנועל לרגליו, וכלומר, שכל איש מישראל, אפילו הנידחים שבהם העטופים במלבושים צואים ובמנעלים מטונפים מן ההתבוססות בטיט היוון וברפש זוהמת העוונות, גם המה זוכים להאיר נפשם מאור קדושת הסוכה, על אף שלא זכו לטעום מצוף יערת הדבש.

ממזמרא זו נבין ונשכיל בינה, שאם על בעלי העוונות והחטאים אמרו כן, על אחת כמה וכמה על אלו הצדיקים שזוכים להשיג ולהאיר נפשם באור קדושת השכינה הקדושה המאירה בתוך הסוכה ללא שיעור וללא גבול.

משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו

עתה אמרנו להוסיף עוד הרגש נפלא שעלה ברעיוננו, והוא על פי דברי המשנה במסכת סוכה (כח:): בדין היושב בסוכה וירדו עליו גשמים, וכה הם דברי המשנה, "ירדו גשמים, מאימתי מותר לִפְנוֹת - משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה - לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו".

הגמרא שם מבארת היטב את המשל והנמשל, דומה הדבר לעבד שהשתוקק לשאת חן בעיני רבו, אשר על כן הכין ומזג כוס מלא ברכה ונכנס אצל הרב והניח לפניו, אולם לגודל הפלא, לא זו בלבד שהרב לא הראה שום קורת רוח ממעשהו, אלא שעוד נטל קיתון מלא מים והתیزו על פני העבד המוכה תימהון, ליותר מכך הוא כבר לא היה צריך, העבד

הבין מיד שהרב כועס עליו כהוגן עד שמאס במעשיו וכלל אינו חפץ לראותו כנגד פניו.

הנמשל פשוט ביותר, הן בני ישראל חפצים לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו ולעבדו בלבב שלם, ועל כן בונים הם את הסוכה כפי מצוות הא-ל האדון על כל המעשים, אולם בסופו של דבר, כאשר מגיע העת לקיים את המצווה ונכנסים אל הסוכה בגיל ורון מתוך הכנה והתלהבות, אזי תמורת שיוכלו לשבת שם בשוכה ונחת ולקיים את המצווה ככל משפטו וחוקתו, נפתחים עליהם ארובות השמים וגשמי זלעפות נשפכים עליהם ממרומים, עד שלא נותר להם כל ברירה אלא להימלט מן הסוכה כל עוד נשמתם בם, הכי יש לך סימן מובהק יותר מזה שהקב"ה מקפיד עליהם ואינו חפץ במעשיהם, זהו פשטות המשל והנמשל כפי שמבואר בגמרא.

היושב בסוכה דומה למשרת את הקב"ה לפני ולפנים

אולם אם ננחת קצת לעומק העניין בדברי חז"ל נראה כאן גילוי נפלא של דבקות וקרבת השי"ת באופן שאין לה כמעט אח ורע ומכלל לאו אתה שומע הן, שהרי המשילו כאן רבותינו את מצוות הישיבה בסוכה לעבד המשמש את הרב, אבל לא עסקינן כאן בעבד כשאר העבדים הפשוטים, שעובדים בשדות ובכרמים ואינם רואים את פני האדון כלל ואינם באים לפניו, אלא המדובר בעבד חשוב ביותר שיש לו מהלכים בתוך הבית פנימה ומדרכו להיכנס לפני ולפנים ולשמש את הרב בעצמו.

ומכלל זה אתה יודע שגם הנמשל הוא כיוצא בזה, ובשעה שנכנס האיש הישראלי אל תוך הסוכה הריהו נכנס לפני ולפנים, היכל לפניו

מהיכל, וכביכול עומד לפני מלך מלכי המלכים בעצמו בתוך היכלו ומשמשו בקירוב נורא, פנים אל פנים, ועל אף שקורה לעתים ומוריד הקב"ה גשמים בחג הסוכות ודוחה את בני ישראל מתוך הסוכה, אבל על פי הרוב אינו כן, ואדרבה, מתוך כך אנו יודעים נאמנה שמעשינו מרוצים לפני המקום ברוך הוא וחפץ הקב"ה שנבוא לפניו אל תוך היכלו ונשמשו בקרבה וחביבות.

נמצאנו מעתה מתבוננים באור בהיר ומחודש על כל העניין של קדושת ומצוות הסוכה, כי אם עד עתה ידענו רק על החיבה והאהבה שמרעיף עלינו הקב"ה בתוך הצילא דמהימנותא, הרי שעתה נוסף לנו הידיעה על גודל הזכות שנפל בחלקנו לעמוד ולשרת בקודש את מלך מלכי המלכים באופן של עבד המשמש את הרב בתוך היכלו הפנימי, ממש אין לך גדול מזה¹.

מדריגה נוראה זו יכולים להשיג רק לאחר שעבר עלינו לטובה הימים הנוראים, ימי הרחמים והסליחות, שמאחר שזכו בני ישראל לטהר ולקדש עצמם בקדושה של מעלה ולהלבין חטאותיהם כשלג וכצמר, אזי יכולים הם לבוא ולהיכנס אל היכל המלך בלבוש מלכות ועטרת זהב ולעשות לפניו את רצונו בלבב שלם בכל מיני קירוב ואהבה עד אין שיעור.

הערות והוספות

סוכה נקרא גם כן מוזג כוס לרבו, כמו שאמרו בסוכה (כח). דבסוכה יושבין בצלא דמהימנותא, כמו שמובא בזה"ק (ח"ג ק"ד א). ונקרא עובד לרבו בהיכלא דמלכא כמוזג כוס לרבו.

ו. יוסמך לזה מה שכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'פרי צדיק' בספר ויקרא פרשת צו (אות ו), וזה לשונו: בשבת זוכין לקדושת ההיכל ויש שזוכין לקדושת קודש קדשים, וזה הענין שבקיום מצות

מעתה לא ייפלא כלל מדוע זכתה חג הסוכות להיקרא 'זמן שמחתינו', שהלא הרבה שאלו כן תמהו, על מה ולמה שינתה התורה ואף שילשה לכתוב לשונות של שמחה על החג הזה ואילו על חגים וזמנים אחרים לא מצאנו כל כך ריבוי לשונות של שמחה, שבחג הפסח לא נזכר כלל הלשון של שמחה ואילו בחג השבועות נזכר רק פעם אחת.

אולם אחר שכבר נודע לנו על גודל קרבת השי"ת שאנו זוכים לה בחג הסוכות, באופן שאין לה אח ורע בשאר הזמנים, אם כן הוי השמחה כמילתא דפשיטא וכדבר הבא מאליו ולא נותר כל מקום לתמיהה כלשהוא, וכלשון הכתוב (שיר השירים א, ד) "משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", שאנו שמחים מגודל קרבת ה' שזכינו לעת הזאת¹.

המזדבר דיבורים בטלים בסוכה כהופך את פניו מן המלך

על פי הדברים האלה נבוא להבין ביתר שאת וביתר עוז את דברי האזהרה שהבאנו לעיל מספר השל"ה הק', "שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג

הערות והוספות

ונשמחה בך', וכל איש ישראל אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי. ומכל מקום הזמן הנאות לזה הוא דוקא אחר יום הכפורים, ובפייט הנ"ל שלולא משום אין מערבין שמחה בשמחה היה בדין להיות חג הסוכות תיכף אחר יום הכפורים, הטעם משום כי בעוד משא העוונות על האדם אין לבוא לחדר המלך, כענין שכתוב (אסתר ד, ב) כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק.

ז. ראה מזה שכתב בספר 'שם משמואל' (סוכות - תרע"ט), וזה לשונו: ויש לפרש עוד ענין זמן שמחתינו על פי מאמר הכתוב (שיר השירים א, ד) 'הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך', וכן הוא חג הסוכות שכל הסוכה היא חדר המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וחל שם שמים על הסוכה, ואיתא בספרים הק' שסוכה היא דוגמת בית המקדש, ועל כן נתקיים 'נגילה

הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה". כי עתה, כשכבר ידענו שהאיש הישראלי הנמצא בתוך הסוכה דומה לעומד לפני המלך בתוך היכלו ומשרתו, הרי כמה תגדל החוצפה והעזות של המסיח דעת ועוסק בדברי שטות והבל באותו השעה שמשרת את המלך, אין דינו אלא כמורד במלכות.

להבנת חומר העניין נסמך לכאן את הדברים הידועים שכתב הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע (עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ה) בגודל האיסור לדבר באמצע התפילה, וכה כתב שם: "לכן צריך להיזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשרי לדבר עמך רק אדבר חפצי ובהו הוי דוחק רגלי השכינה חס ושלום" ע"כ. וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, כי בשעה שעומד לפני המלך ומשרתו חייב להשית את כל מעייניו רק במה שעוסק כעת בכבוד ראש ובהכנעה, וחלילה לו מלהסב את פניו מן המלך ולצחק בדברים בטלים.

מצוות צריכות כונה

הבלל העולה מתוך כל הדיבורים האלה, שמצווה זו של סוכה הוא מצווה חביבה עד למאד ועל ידה אפשר לזכות לקרבת השי"ת מאין כמוה, כי כל רגע ורגע שיושב בתוך הסוכה זוכה לקיים עוד מצוות עשה מדאורייתא ונחשב הדבר כאילו עומד לפני המלך ומשרתו, ומשום הכי חייב להשתדל ולמעט שלא לצאת מן הסוכה עד כמה שידו מגעת, אבל יחד עם זאת חייב להיזהר שלא יימשך שם אחר כל מיני בטלה בדברי הבל ורעות

רוח, שחלילה לא יצא שכרו בהפסדו, רק יראה לשבת שם בקדושה ובטהרה ומתוך העסק בדברי תורה וקדושה.

הנה כי כן מספרים על כ"ק אדמו"ר הגה"צ רבי יהודה'לה הורוביץ מדייקוב זצוק"ל, שבמשך כל ימי חג הסוכות לא בירך 'לישב בסוכה' אלא פעם אחת, כי מהרגע שנכנס לסוכה בליל יו"ט הראשון של חג, לא יצא משם עד היום האחרון של החג וכלל לא הסיח את דעתו מקדושת הסוכה, ויכולים אנו ללמוד מזה עד היכן מגעת גודל חביבות המצוה והדבקות בתורה ובמצוות.

ואך למותר להעיר ולהזכיר כי מצוות צריכות כוונה, ובכל עת ששוהה בסוכה צריך לחקוק על לוח לבו ולידע שכל עצם ישיבתו בתוך הסוכה הוא אך בכדי לקיים מצוות סוכה ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, כמו שסיפר לי אא"ז הגה"צ רבי לוי רבינוביץ זצוק"ל בעל מחבר ספרי 'מעדני השולחן', ששאל את פי מרן הגאון האדיר רבי דוד יונגרייז זצוק"ל, על מי שישן בסוכה למשך שמונה שעות רצופות, האם כשהתעורר יש לו עתה בידו שמונה שעות מלאות ועמוסות במצוות, וענה לו כי זה תלוי כיצד הוא נשכב לישון.

ובוונת הדברים, שאם הולך האדם לישון מתוך ידיעה ברורה וכוונה לקיים את מצוות הבורא יתברך שמו שציווה לנו 'בסוכות תשבו שבעת ימים', אז בוודאי עלתה לו כל רגע ורגע משנתו למצוה בפני עצמה.

יעזור השי"ת שבזכות המצווה הזאת נזכה באמת לרוב השפעת הקדושה לעלות ולהתעלות במעלות הקדושה והטהרה, ויהא לנו הסוכה לצילא דמהימנותא בעולם הזה ובעולם הבא, ולמגן ולמחסה מכל צרה

וצוקה ומכל פורעניות המתרגשות לבוא לעולם, "ופרוש עלינו סוכת רחמים וחיים ושלום"^ה.

העדות והוספות

עילאין אור נצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדושתה כקדושת בית הכנסת, ומטעם זה אסרו לנהוג מנהג בזיון וכל שכן שחוק וקלות ראש, ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חולין תוך הסוכה, ובודאי שמי שנוהר לקבוע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדושה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדושה ותוספת הארה בנר"ן ומצא כדי גאולתו לכל השנה לעבוד את בוראו עבודה תמה.

ה. ראה דברים נבחרים הנוגעים לענייננו מתוך הספר **'פלא יועץ'** (ערך סוכה): סוכה היא מצוה חשובה וחביבה הבאה מזמן לזמן, ואשריהם ישראל רובם נזהרים ועושים סוכה נאה בכלים נאים זכאה חולקהון וכו'.

ולו חכמו ישכילו כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות, ובין לפי הסוד גבהו סודותיה, ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא, שהשכינה פורשת כנפיה עלינו והאם רובצת על האפרוחים ושבעה אושפיזין

וישמחו כל חוסי כך

הישיבה בסוכה מורה על בטחון ואמונה בהשי"ת שמביא לידי שמחה

עשה לפניו סוכה נאה

בביאור ענין מצות סוכה מצאנו כמה דעות, עיקר הטעם שכתוב בתורה הקדושה בחיוב מצות סוכה, הוא לזכר ענני הכבוד שהושיב אותנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו בשעה שהוציאנו מארץ מצרים, כדכתיב בפרשת אמור (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל... למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

ולפי טעם זה מצות סוכה הוא אכן לשם תענוג וזכר להנסים הגדולים שעשה לנו השי"ת, ומחמת זה הטעם אף ראוי ונכון לקיים מצוה זו מתוך שמחה ותענוג, לפאר ולרומם את הקב"ה על רוב הנסים שהפליא עמנו בעת הוציאנו מבית עבדים, לקיים מה שנאמר (שמות טו, ב) 'זה א-לי ואנוהו', כדפירשו חז"ל (שבת קלג:) 'התנאה לפניו במצות - עשה לפניו סוכה נאה'.

ובן איתא ברשב"א (שו"ת ח"א סימן נה), שמצוה מן המוכחר להעלות אל תוך הסוכה כלים נאים ולתלות שמה סדינים המצוירים, בכדי 'לחבב את

המצוה ושתהא דירתו עריבה', וכענין זה כתב בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות ה), שיש ענין גדול 'לחבב מצות הסוכה וליפותה בקרמין וסדינין, ולתלות בה פירות חשובין... וכל המרבה הרי זה משובח'.

עוד יותר מזה אמרו בגמרא (סוכה כה:), וכך גם נפסק בשולחן ערוך להלכה ולמעשה (אורח חיים סימן תרמ סעיף ד), שהמצטער פטור מן הסוכה. כלומר, הסוכה הוא מקום העשוי לשמחה ולתענוג, וכל מי שעל ידי הסוכה נגרם לו איזה צער כל שהוא, כבר אינו שייך במצות סוכה כלל ויש לו לצאת הימנה.

יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד

אולם כנגד טעם זה מצאנו עוד טעם, שהוא לכאורה בהיפך הגמור מן הטעם הקודם, וכפי שמובא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנג) שענין מצות סוכה הוא במקום גלות, שהרי בראש השנה ויום הכיפורים יושב הקב"ה על כיסא משפט לדון את האדם על פי מעשיו אם לטוב ואם להיפך ח"ו, ואם יצא דינו של האדם לחובה ונתחייב בעונש גלות, אזי על ידי היציאה שיוצא בחג הסוכות מביתו הנעים והקבוע וגולה אל חצירו לדור שם בסוכת העראי, על ידי זה יוצא ידי חובת גלות ונפטר מגלות בפועל ממש, ומעתה אינו צריך יותר להיות נע ונד בריחוק מקום מביתו וממולדתו.

זהו גם מה שאנו אומרים בתפילת 'יהי רצון' בשעה שנכנסים אל תוך הסוכה, שם מובא כהלשון הזה: "ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד, והֶרַב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני". וזהו אותו הטעם המובא במדרש לעיל, שהסוכה שווה בערכה כמו גלות ויסורים, ועל ידי הגלות המועטת של ישיבת סוכה נפטר מן הגלות הקשה שנגזר עליו בדין.

אלא שלפי הטעם הזה קשה מאד להבין מדוע אמרו חז"ל שהמצטער פטור מן הסוכה, אדרבה, כל כמה שמרבה להצטער עדיף טפי וזוכה לקיים ביתר שאת את התכלית של המצוה, שהרי כל הענין של מצות סוכה הוא לצאת ידי חובת גלות, וכל כמה שתתרבה צערו בסוכה הריהו טועם יותר את טעם הגלות ועל ידי זה זוכה לכפרה יתירה. ועוד קשה לטעם זה, מפני מה יש לייפות ולעטר את הסוכה במיני רימונים ופרכילי ענבים ובשאר כל סדינים המצויירים, אם כל הסוכה לשם גלות היא באה איזה ענין יש לייפותה ולעטרה, זהו לכאורה היפך הכוונה.

ההולך בגלות עיניו וליבו תמיד לשמים

לנוכח כל הני קושייתא ובכדי ליישב את כל התמיהות הללו, אין לנו אלא לבוא ולבאר על נכון את פנימיות הענין של גלות, ובפשטות נראה לומר, כי התכלית של הגלות הוא היסורים שיש בו, כי זה שהולך בגלות כל ימיו מלאים יסורי גוף ונפש, אין לו אכילה ואין לו שתיה, כל רגע צריך להגיע לטובתם של אחרים, אפילו להניח ראשו בלילה אינו יודע אם יהיה לו היכן, ביום אכלו חורב וקרח בלילה, ובכל מקום אשר שם מגיע הגולה זוכה לביזיונות והשפלות במנה גדושה, עד שנמצא אחד שמרחם עליו ונותן לו מעט לחם לאכול ומים לשתות, ומתוך היסורים האלו זוכה האדם שיהיה לו כפרה ומחילה על כל חטאיו.

ואם כי בפשטות זהו באמת התכלית של הגלות, ומשום הכי היו הרבה צדיקים שנהגו לילך בגלות, שלגודל צדקתם אחזו שהם מלאים בחטאים עוונות ופשעים ללא מתום, ולכן הלכו בגולה אחר גולה בכדי להמתיק את עוונותיהם ולכפר על כל פשעיהם, וכפי שנודע על הגאון מוילנא זי"ע שהלך בגלות, וביותר ידוע על האחים הקדושים הרבי ר'

אלימלך והרבי ר' זושא זי"ע שהרבה שנים הלכו בגלות ושוטטו מכפר אחד למשנהו ומעיריה אחת לחברתה, עד שאמרו כי לא נתנו מנוחה לעצמם ובמקום שלנו לילה אחת לא לנו שם למחרתו, וכיוצא באלו היו עוד הרבה צדיקים שהלכו בגלות מטעם כזה או אחר.

אולם אם נתבונן מעט בפנימיות הדבר נראה שיש כאן ענין עמוק הרבה יותר, ולעולם יש לומר שמלבד הטעם הידוע שיש בגלות, דהיינו היסורים הממרקים שבו, ישנו בו גם ענין של חיזוק האמונה והביטחון בבורא כל העולמים, בבחינת "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" (תהלים נה, כג), שכן כפי שהסברנו מקודם, ההולך בגלות אין לו כלל מה יאכל ואין לו שום דבר משל עצמו, כל מה שיש לו הוא רק המועט שמונח לו בצקלונו לעת עתה.

ואפילו אם כעת יש לו בידו איזה דבר מאכל, לעולם לא יוכל לדעת האם בערכו של יום או למחר בבוקר גם יהיה לו מיני מזון להשיב את נפשו, וגם אינו יודע כלל האם לעת ערב יהיה לו כר וכסת להניח בהם את ראשו, או שמא לא תהיה לו ברירה אחרת אלא ללון תחת כיפת השמים, ועוד כהנה וכהנה בשאר כל ההצטרפויות שלעולם אינו יודע אם יהיה לו ואם לאו.

ונמצא אם כן, שענינו וליבו של האיש ההולך בגלות נשואות תמיד אל השמים בתפילה ובקשה שיזמין לו הקב"ה את הצטרפויותיו, ויודע היטב שאין לו על מי לסמוך מלבד על אבינו שבשמים, שהוא הוא הזן ומפרנס מביצי כינים ועד קרני ראמים, ובוטח תמיד בהשי"ת שיזמין גם לו כל מה שצריך, וזהו עבודתו של ההולך בגלות כל שעה וכל רגע, לחזק תמיד את בטחונו ואמונתו במי שאמר והיה העולם ויצר את האדם בצלמו ובדמותו. תבניתו שלא ישכחהו ואל יטשהו לנצח.

ומקום לנו לומר שענין זה היה אחד מן הכוונות של הצדיקים בעת שהלכו בגלות, ויש גם הכרח לומר כן, כי אי לאו הכי מדוע היו צריכים אלו הצדיקים להיטלטל בחופזה ממקום למקום, כמו שידוע שלא היו לנים שני לילות באותו מקום, כל יום נדרו למקום אחר, ואילו היה סיבת גלותם רק מחמת יסורים מדוע היו צריכים להיחפז כל כך, הלא גם אם היו שוהים כמה ימים באותו מקום לא היה חסר להם שם יסורים ובזיונות, אלא ודאי יש לומר שהם נהגו כן מחמת הרצון לחזק בנפשותיהם את מידת האמונה והבטחון, ואפילו אם הגיעו למקום בו סיפקו במידת מה את צרכיהם גם לא נשארו ללון שם לעוד לילה, כי לא רצו לבטוח חלילה על המזון ועל הלחם שהיה להם באותו מקום, אלא נשאו את עיניהם בלתי לה' לבדו שיספק את צרכיהם גם במקום אחר ובלתי נודע.

טרם נכנסו לארץ התעכבו במדבר כדי לחזק את מדת הבטחון

והנה בני ישראל בשעה שיצאו מארץ מצרים מבית עבדים, והיו עתידים להיכנס אל הארץ אשר הבטיח השי"ת לאבותינו עוד מימי קדם, היו צריכים להקדים לזה הכנה מרובה, שכן לאחר שכבר יכנסו לארץ חמדה טובה ורחבה, ולכל אחד מישראל יהיה נחלה של שדות וכרמים, ישנו סכנה שמתוך כך יבואו לידי שכחה ח"ו, שישכחו מי הוא זה ואיזהו אשר זן ומפרנס אותם בטובו הגדול, ותחת שיבטחו בהשי"ת היושב בכל יום ומפרנס את כל העולם כולו למגדול ועד קטן (עבודה זרה ג:), ישימו את מבטחם ובטחונם בשדותיהם ובכרמיהם בחשבם שזהו מקור פרנסתם.

לפיכך לא קבע הקב"ה את מושבם בארץ ישראל תיכף ומיד, אלא סיבבם תחילה במדבר ארבעים שנה באופן של ארעי, ואף על פי שלא בכל יום נדרו ממקום למקום, אולם לעולם לא יכלו לדעת אימתי יצווה אותם ה' ללכת מחניה זאת אל החניה האחרת, ונמצא שבכל רגע ורגע היו מוכנים

ומזומנים ליטול את כל אשר להם ולהיטלטל מהכא להתם ומהתם להכא בלא שום קביעות מקום.

ושם במדבר לא היה להם לא שדות ולא כרמים, ואף לא היה בכל הגלילות שום מקום יישוב שיוכלו ליטול משם את מזונם, אלא כל מבטחם לא היה אלא בהקב"ה לבדו שסיפק את צרכיהם במדבר זה ארבעים שנה, הקב"ה הקיפם בענני הכבוד שסוככו עליהם מכל עבר והאכילם בלחם אבירים - מן מן השמים, שמלתם לא בלתה מעליהם ורגליהם לא בצקה, וכמו שנאמר (דברים ב, ז) "כי ה' אלקיך... ידע לכתך את המדבר הגדול הזה - זה ארבעים שנה ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר", ולא היו יכולים בני ישראל לטעות כלל מי הוא זה ואיזהו אשר נותן להם את כל פרנסתם מדי יום ביומו ושמו בה' את מבטחם".

הערות והוספות

אין המדינה חסירה כלום, כך ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר. בנוהג שבעולם אדם מקבל אורח, יום ראשון שוחט לו עגל, יום שני שה, יום שלישי תרנגול, יום רביעי קיטנית, יום חמישי ממעט והולך, לא דומה לו יום ראשון ליום אחרון, יכול אף זה כן, תלמוד לומר 'זה ארבעים שנה לא חסרת דבר', יום ראשון כיום אחרון, ע"כ.

ועל הפסוק (דברים ה, ד) 'שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה', כתב **רש"י**: 'שמלתך לא בלתה - ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם כלבוש הזה של חומט שגדל עמו.

א. ובספרי המדרשים מתוארים הנסים והנפלאות שעשה השי"ת לבני ישראל כשסיפק את כל צרכיהם במדבר זה ארבעים שנה, ומובא **במדבר** (שמות רבה פרשת בשלח פרשה כא) בזה הלשון: משה אמר להם 'זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר', שלא היו חסרים אלא להזכיר דבר והוא נברא לפניהם, רבי שמעון אומר אפילו דיבור לא היו חסרין, אלא מי שהיה מהרהר בלבו דבר והוא נעשה, שנאמר (תהלים עח, יח) 'וינסו א-ל בלבבם לשאל אוכל לנפשם', ע"כ.

ובמדבר תהלים (מזמור כג) כתב כהלשון הזה: ר' יהודה אומר, מלך במדינה

ענין זה מפורש בתורה, כמו שנאמר (דברים ח, ג) "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", כלומר, כל הענין שהאכילם הקב"ה במן וסיפק להם צרכיהם היה רק בכדי להודיע להם שלא הלחם מחזיק ומחיה את האדם, אלא מוצא פי ה' הוא זה שמחיה את האדם ומפרנסו, וממילא נדע שאין לו לאדם לבטוח כלל במזונותיו אשר נמצאים בזוויות ביתו ובאילנות שדהו, אלא בכל עת תמיד הוא תלוי במוצא פי ה' אשר ברצותו ישלח לו את פרנסתו.

זהו גם הטעם מדוע לא המטיר הקב"ה את המן בפעם אחת לתקופה ארוכה, אלא בכל יום ויום הוריד הקב"ה את המן מחדש, כמו שאמר הקב"ה (שמות טז, ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו", והיה משה רבינו מזהיר אותם לבל יהינו להותיר מיום אחד למשנהו, כדכתיב (שם טז, יט) "ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בוקר".

ובפי שכתבו שם מפרשי התורה בזה הלשון: "ולכן הזהירם משה רבינו עליו השלום - 'איש אל יותר ממנו עד בוקר'. וציווה זה, לפי שהיותו נשאר עד בקר היה מורה מיעוט אמונה, שלא יתנהו לו השם יתברך למחרתו. מכאן היה רבי אליעזר המודעי אומר, כל מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה (מכילתא פרשת ויסע פרשה ב וכיו"ב בסוטה מח.). והיה זה, לפי שמראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו. ועל כן הוא מקטני אמנה, כי יש לו לתלות בטחונו בבעל הרחמים שבראו ויתן לו פרנסתו" (לשון האברבנאל שמות טז, טז-לו - וממש בדומה לזה ברבינו בחיי ועוד).

אכן, על האמונה הזאת ועל הבטחון המופלא שהיה לבני ישראל באותם הימים, משבח ירמיה הנביא את בני ישראל ומקלסם בעוז ובתעצומות, ואומר להם (ב, ב): "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת

כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ומכאן אנו יודעים שאכן זכו בני ישראל למעלות רמות ונשגבות של אמונה ובטחון בהשי"ת, והיו מוכנים ללכת אחריו אפילו בארץ ציה ושממה, כי ידעו שגם שם לא תקצר ידו מהושיע, ואותו בורא כל עולמים שמכלכל אותם בארץ נושבת יכול לפרנסם גם במדבר ישימון ומה לנו לדאוג, וכפי שכתב הרבינו בחיי (שמות יג, יז) בזה הלשון: "ודע כי כל עניני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור, כדי שיגדלו נפשם השכלית במדרגות הבטחון שהוא שרש האמונה"³.

הערות והוספות

וחומס ומשיג גבול ושבועת שוא ח"ו, והנה במצרים היה עבודה זרה שלהם טלה, ועכשיו בעו"ה המזמון הוא האמונה, ובמצרים בדבור אחד שהזהיר משה משכו ידיכם מע"ז שמעו לקולו, ועכשיו נלאו כל המוכיחים הצועקים, איש אלילי כספו איש אלילי זהבו השליכו, ואין מקשיב, ופסקו בעלי הבטחון. עד כאן לשונו.

וראה עוד בספה"ק 'באר מים חיים' (פרשת קרח פרק טז) וזה לשונו: ונדע אומרם ז"ל (סוטה מח:): כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה וכו'. כי ה' הנותן לחם לכל בשר דבר יום ביומו ואינו מצטרך להכין לחם מיום אחד לחבירו. שעל כן בצאת ישראל ממצרים והיתה יהודה לקדשו לנחלה לו והתחיל לספוק להם מזון במן שהוריד להם, היתה הצווי מפורשת מאתו יתברך ונאמר (שמות טז, טז) זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגלגלת וגו'. שלא יאמר אדם לפי שעתה מצוי הוא

ב. ראה דברים כדרבונות שכתב רבינו בעל ה'נודע ביהודה' בספרו 'דרושי הצל"ח' (דרוש מ"ב לחג הפסח), שם מעורר את קהל עדת מרעיתו ללמוד מבני ישראל במדבר, שבטחו בהשי"ת שיספיק להם את צרכיהם ולא בטחו בממונם, וזה לשונו: מצה הוא אות על הבטחון והאמונה, ומקרא כתוב זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ולכן מביא הפסוק, ויאפו את הבצק וגו', כי לא חמץ כי גורשו ממצרים, ולא יוכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם, ואין לך בטחון גדול מזה ששים רבוא הגברים לבד מנשים וטף, יצאו למדבר בלא צידה ומזון, ולא אמרו מה נאכל למחר, לא כן עתה בדורינו בגלות, אבדה האמונה והבטחון, וכל אחד אינו מקיים ברוך ה' יום יום ולא אקפיד אם יאמר מה נאכל למחר, אלא שאפי' יש בידו עושר גדול, עינו לא תשבע, וכל הון לא יספיק ודואג על זמן שאינו שלו, ודבר זה גורם לכמה עבירות חמורות, גוזל

בחג הסוכות קונים אמונה ובטחון לכל ימות השנה

ויש לומר דהיינו טעמא דשהיית בני ישראל במדבר, והיינו טעמא שאנו מצווים לחוג בכל שנה את חג הסוכות, לזכר ענני הכבוד והסוכות שהושיבנו הקב"ה בעת צאתנו מארץ מצרים והלכנו אחריו במדבר בארץ לא זרועה, וכשם שהליכת בני ישראל אל המדבר היתה הכנה לקראת כניסתם אל המנוחה והנחלה בארץ ישראל, כמו כן בכל שנה ושנה בתחילתה אנו עושים הכנה לקראת השנה החדשה על ידי שאנו יוצאים מן הבית ומדירת הקבע אל דירת העראי.

שבן לאחר הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכיפורים, שבו עמדנו למשפט לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וכפי המבואר בספרים

הערות והוספות

אמונתו בה' שח"ו אין הקב"ה משגיח על כל בריה מבריותיו להכין להם מזון בשעתם במעט השתדלות בבני אדם. לכן אל יותירו ממנו להראות שאין יום אחד מכין לחבירו, וגבולות גבל הקב"ה בעולמו והבדיל כל יום בפני עצמו. ובכל יום שפע אחרת ומזון אחר, ולא תצר צרת מחר. ואנשים מחוסרי אמונה שלא האמינו לדברו וירגנו באהליהם להותיר למחר, וירם תולעים ויבאש. להראות בחוש לבני אדם כי הקב"ה הוא המוציא מזון בכל יום ביומו ואין יום אחד מכין לחבירו. בכדי שלא יעמול האדם יומם ולילה בעסקי גופו, ומיד כשיהיה לו על פרנסת יום זה ילך לבית המדרש לעסוק בתורה כי זה כל האדם.

אלקט הרבה פן לא יהיה למחרתו. לא כן כי ה' שמזמין היום יזמין למחר ולא ייעף ולא ייגע ולא תלקטו כי אם על יום אחד לא יותר. ואף על פי כן וילקטו המורבה והממעיט. שאחד הרבה בלקיטתו לחסרון אמונתו בה' פן יחסר לו מאכל לפיהו. אבל וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר.

וזה מוסר לדורות... והכל להראות כי לא ישתדל בפרנסתו יומם ולילה כי תורה מה תהא עליה. כי אם יתחיל בדבר מה, והשאר לעבודה לתורה ולתפילה. ואחר כך צוה ה' איש אל יותר ממנו עד בוקר. שלא יאמר האדם כיון שכבר יש לי פרנסת יום זה במעט ההשתדלות אותיר ממנו למחר אולי לא יהיה לי כי מראה בזה חסרון

הקדושים, שבמוצאי יום הכיפורים אנו בטוחים שיצא גזר דיננו לטובה, ועתיד לבוא עלינו שנה טובה ומבורכת בסיעתא דשמיא, וכדאיתא במדרש (קהלת רבה ט) שבמוצאי יום הכיפורים יוצאת בת קול ואומרת 'לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפלתכם'.

אלא שעתה, לאחר שאנו נכנסים שוב אל תוך השנה החדשה ולימי המעשה, כשזה פונה לגפנו וזה לתאנתו, כל אחד ואחד נפנה לעסקיו ולמשלח ידו, זה בכה וזה בכה, ועלולים חלילה לשכוח מי הוא זה אשר זן ומפרנס אותנו, אלא כל אחד ישים את מבטחו בממונו ובמלאכתו ויהיה ליבו סמוך ובטוח שפרנסתו מצויה ממלאכת כפיו ומן הממון שליקט במשך כל השנים ומונח לו בביתו, ומידת הבטחון והאמונה מה תהא עליה.

לפיכך ציווה אותנו הקב"ה לצאת מבתינו הנאים והמרווחים המלאים כל טוב, ולגלות אל דירת העראי, 'שבעת ימים תשבו בסוכות', ואין הכוונה לחלק היסורים של הגלות, שכן הסוכה הוא מקום של תענוג ושמחה, ואף מצווים אנו לייפותה ולנאותה בכל מידי דאפשר, כפי המבואר לעיל, אלא כמו שבגלות אין לאדם ברירה אחרת ומוכרח לחסות בה' ולבטוח בו, מאחר ואין לו את כל השפע שמצוי לו בביתו, וכל יום תלוי ברחמי שמים גלויים, ויודע שלולא ה' היה לו בעוזרו כבר מזמן לא היה לו שום מזון ומחיה, כמו כן גם בחג הסוכות, אנו יוצאים מן הבית הקבוע והמלא בכל טוב והולכים אל הסוכה - דירת עראי, ודבר זה מעורר אותנו לזכור כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם ולא על הממון מבטחנו, כי אם אל ה' עינינו שהוא זן ומפרנס לכל ואליו אנו בוטחים תמיד^ג.

הערות והוספות

ג. וראה ב'מאור ושמשי' (רמזי יום א' של ישיבת סוכה מביאה את האיש הישראלי לידי אמונה ובטחון, וזה לשונו: ולכן נקראת

סוכות) שם ביאר על פי דרכו כי מצות

ומטעם זה נקרא הסוכה גלות, לא מחמת שיש בו צער ויסורים חלילה, אלא היות שבסוכה אנו ממשיכים עלינו את אור האמונה והבטחון בהשי"ת, ממש כמו הגלות שהלכו הצדיקים, שרצו לחרוט בנפשם את הידיעה הברורה והאמונה הפשוטה שאין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים, ומבלעדיו אין לנו תקומה אפילו שעה אחת, וכל כמה שמשתדל יותר בזה זוכה להאיר בנפשו יותר ויותר את הבטחון בהקב"ה שימציא לו את מזונו כדי מחייתו ולא יטשהו לעולם, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נה, כג) "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק".

במו שידוע על דרגת הבטחון של הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע שלא היה טורח כלל אחר מזונותיו, אלא בכל פעם שהיה צריך להיטיב את לבו היה אומר: 'רבנו של עולם - זושא איז אונגעריק', וכששמעו זאת בני החבורה מיהרו להקריב לפניו מיני מאכל. פעם אחת נדברו המקורבים ביניהם שלא להגיש לו את סעודתו ורצו לראות איך יפול דבר, ולמחר,

הערות והוספות

ישראל על ידה מלחט היום הפא, כמאמר הכתוב (ישעיהו ד ו) וְסִפָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹקֵם מִחֶרֶב וְלִמְחָסָה וְלִמְסָתוֹר מִזָּרִם וּמִפָּטֵר, כי 'מִפָּטֵר' עַל רִשְׁעִים וגו' (תהלים יא ו), שגם לעתיד ינצלו על ידי הסוכה שהיא 'צילא דמהימנותא', והסוכה תגין עליהם מחמת האמונה שהאמינו בה' בעולם הזה, ועשו כל המצוות מחמת אמונתם בו יתברך, וקבלו עליהם עול מלכותו והמשיכו א-להותו עליהם - ולכן לא זייקו להם חום השמש וְלֹחֵט יוֹם הַפָּא, וינצלו מכל מיני פורעניות.

סוכה - צילא דמהימנותא, מפני שהיא מרמזת לסוכת ענני כבוד שהיו ישראל במדבר, על ידי האמונה שהאמינו בה'. וגם אנו מקבלים עלינו אמונת ה' על ידי הסוכה, שאנו יוצאים מבתינו וְנִגְוֶה שְׁאֲנֵן לסוכת עראי מחמת אמונת ה', כמו שעשו אבותינו שיצאו לְמִדְבָּר, אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ. ולכן נקראת סוכה לשון הבטה והתבוננות בְּדִבְרֵי, להתבונן על ידה באמונת א-להי עולם, וגם סוכה לשון סכך והגנה, שהסוכה מגנת עלינו מכל מיני מקטרגין ומכל רע. וגם לעתיד ינצלו

כאשר הרבי ר' זושא אמר 'זושא איז אונגעריק' עשו עצמם כאינם שומעים ולא הגישו לו את מזונו, והנה באותו הרגע נפתחה דלת בית המדרש ואיש מכובד נכנס לשם כשבידו טס גדול מלא וגדוש בסעודה כיד המלך והניחם לפני הצדיק, או אז הבינו הכל כי הבוטח בהשי"ת באמת ובתמים, מזמין לו הקב"ה את מזונו אפילו באורח פלא. ואם כי אין אנו בדרגתו של הרבי ר' זושא ואין אנו יכולים להתנהג כמותו, אבל לפחות יש לנו לידע עד היכן הדברים מגיעים ולאיזה מעלות רמות באמונה ובטחון אפשר להתנשא.

המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור שמח לעולם

ועל כן נקרא חג הסוכות 'זמן שמחתנו', היות שענין הסוכה הוא ענין האמונה, וכאשר זוכה האדם ונגה עליו אור האמונה והבטחון בשלמות, אזי זוכה גם לשמחה שלימה ואמיתית, שהרי כל הסיבה שחסר שמחה לאדם הוא רק מחמת חסרון הבטחון והאמונה, שחושש שמא בעתיד לא יהיה לו די מזונו וממילא מיצר ודואג אפילו על מאורעות שעדיין לא באו לעולם, אבל מי שיש לו אמונה ובטחון אין לו מה לדאוג ולהצטער כלל, כי יודע שהקב"ה אל יעזבנו ואל יטשנו כאשר היה עם אבותינו, אדרבה, יש לנו לשוש ולשמוח על שיש לנו אב רחמן אשר לא עזב אותנו מימות עולם ולא יעזוב אותנו לעד ולעולמי עולמים, ובתבונות כפיו ינחנו לעולם.

ומי שיש לו בטחון ואמונה בהשי"ת, שמח תמיד ואינו דואג אפילו אם עוברים עליו מאורעות ומקרים שאינם טובים רח"ל, כי יודע שהכל מאת ה' היתה זאת ומאתו לא תצא הרעות, וכלשונו של בעל ה'אורחות צדיקים' בשער השמחה: "כי המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם, והוא סובל כל דבר". ומן הראוי לציין כאן דבר נפלא, שעל אף שספר 'אורחות צדיקים' מלא בכמה וכמה 'שערים' על כל יסודות היהדות,

אולם על ענין הבטחון אין לו שער בפני עצמו, אלא כל ענייני הבטחון הכנים בתוך 'שער השמחה', ומבאר שם את הענין, שמי שהוא בעל בטחון אזי ממילא זוכה לרוב שמחה.⁷

וכה כתב בקדשו בספר 'שפת אמת' (סוכות תרמ"ה): "מצות הסוכה הוא מדת הבטחון בהשי"ת. כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'צא מדירת קבע' – שלא לבטוח בעושר ובנכסים רק לבטוח בה'. ולכן הוא זמן שמחתינו. כי אין שמחה כשמחת הבוטח בה' באמת כמו שמבאר בספר 'חובת הלבבות'.⁸

הערות והוספות

ובשמחה גדולה בפרישותם, כמו שנאמר (תהלים לב, יא) "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב", וכן הוא אומר (תהלים צו, יא) "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה".

ה. וכה כתב שם בספר 'חובות הלבבות' (שער ד - שער הביטחון פתיחה), וזה לשונו: הבוטח באלקים טרפו מובטח לו מכל סבה מסבות העולם, כמ"ש הכתוב (דברים ח, ג) "למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו'", כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים ודבר עובדיהו עם הנביאים, שאמר (מלכים א יח, יג) "ואחביא מנביאי ה' מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים", ואמר (תהלים לד, יא) "כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב", ואמר (שם, י) "יראו את ה' קדושו כי אין מחסור

ד. וראה כמה דיבורים מתוך אריכות הדברים של ספר 'אורחות צדיקים' בשער השמחה, וזה לשונו: ועתה נחזור לענין השמחה. כי המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם, והוא סובל כל דבר, כמו החולה שאוכל סמים המרים בשביל הרפואה. והסובל הוא חפשי מדאגת העולם. גם הסובל מסתפק במעט שיש לו, כי יאמר די לי במה שגזר לי הבורא! ועתה הבט וראה, כי השמחה כוללת הכל, כי כל אדם הדואג על העולם הזה, אין לו מנוחה, ותמיד הוא מחשב להרויח ממון, ולא יסתפק במה שחלק לו הא-ל. לכן השמחה בחלקו הוא עשיר, אף אם הוא עני, כי ישמח בהם שהוא חלקו ונחלתו. וכן כתוב (תהלים קיט נז) "חלקי ה' אמרתי", וכן הוא אומר (תהלים קח, ג) "ישמח לב מבקשי ה'". והמידה הזאת נפשויות הצדיקים, שהם בנועם שלם בענין עבודתם

ולכן נוסדו תפלות והושענות בחג הזה. לידע כי כל ברכות השנה תלויה רק בעזר השי"ת ולא לבטוח באסיפת כל התבואות לבית. וכמו שנאמר (תהלים סב, ט) 'בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם'", עד כאן לשון קדשו.

וזהו באמת עבודתנו בימים האלה של חג הסוכות, לקנות בנפשנו בקנין עולם את הידיעה הברורה שאין לנו להשים את מבטחנו על הממון ועל שאר מילי דעלמא, אלא רק על ה' לבדו, ואם אכן נקנה את הידיעה הזאת היטב בנפשנו, אזי כל השנה כולה נחיה באמונה ובטחון וממילא גם נזכה תמיד למידת השמחה, כי הבוטח בה' הוא תמיד בשמחה, וכפי שביארנו זה עתה, ואולי לזה נתכוון בספר 'פלא יועץ' (ערך סוכה) שהביא בשם גורי האר"י ז"ל, "שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח", ואולי זהו מחמת שבחג הסוכות קונה בנפשו את מידת הבטחון ומי שבוטח בה' שמח תמיד.

כמו כן איתא בספרים הקדושים, שחג הסוכות הוא הזמן שבו קונים שמחה לכל השנה כולה, דהיינו, כמו שלכל פרי יש תקופה מסוימת בשנה שאז הוא גדל על העצים, וכל מי שיש לו שכל יוצא באותו זמן אל השדה ללקט מן הפירות האלו ולהניחם למשמרת גם לשאר ימות השנה, כמו כן חג הסוכות הוא הזמן שבו מתרבה השמחה, וכל מי שרוצה יכול לגנוז מן השמחה הזאת לשאר ימות השנה, וכלשון ה'שפת אמת' שכתב (סוכות תרמ"ד): "ובבחינת הזמן ימי החג נותנין שמחה לכל השנה, לכן נקרא 'זמן שמחתנו' שכל השמחות נובעין מזמן זה".

העדות והוספות

וטרפו בא אליו במנוחה והשקט ושלוה כמ"ש (תהלים כג, ב) "בנאות דשא יריבצני על מי מנוחות ינהלני".

ליראיו... והבוטח באל בבטחה מהפגעים ולבו בטוח ממצא הרעות, וכל אשר יבואנו מאת האלקים יהיה לו לששון ולשמחה,

המצטער פטור מן הסוכה - כי חסר לו באמונה ובטחון

מעשה נבין שפיר מדוע המצטער פטור מן הסוכה, שכן הוא מפסיד את עיקר הנקודה של מצות סוכה, כי עיקר הענין של מצות סוכה הוא שנדע בבהירות שאנו סמוכים על שולחן אבינו שבשמים, וכדאיתא בזוהר הק' שחג הסוכות הוא 'צילא דמהימנותא' (ראה בזוה"ק חלק ג, קד.) ובחינת 'אימא עילאה' (שם רנה:), כגוזלות המסתופפות בסתר בצל כנפי אימהן ואינם דואגים על כלום, כי יודעים שהאמא כבר דואגת בעבורם על הצד היותר טוב¹.

ומי שזוכה להכרה זו אין שום סיבה שבעולם שיכול לצערו, כי תמיד סמוך לבו ובטוח בהשי"ת שישלח לו די סיפוקן, ואפילו הדברים שנראים לו כרעים גם אינם מביאים אותו לידי צער, שהרי מתוקף אמונתו יודע שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וממנו לא תצא הרעות, ואין שום בריה שיכולה לקחת ממנו את מה שמגיע לו. אבל מי שאינו מצליח לקנות את הידיעה הזאת, ואף אינו זוכה להשיג את הגילוי וההארה של מצות סוכה, דהיינו ענין האמונה והבטחון, אזי עלול לבוא לידי צער מכל דבר קטן, ואם כן מה לו ולסוכה, מוטב יצא ממנה ולא יישב בה ישיבה של סתם.

יעזור השי"ת שנזכה אכן להשיג את הבטחון והאמונה באופן הנעלה ביותר, שנחקוק היטב בנפשותינו את הידיעה הברורה והאמתית,

הערות והוספות

לסככא עליהו כאמא על בנין. [אני רוצה לתקן לכם סוכה, שהיא אמא עליונה, לסכך עליהם כאמא על בנים].

ו. הא לך לשון הזוהר הק' (רעיא מהימנא כרך ג פרשת פנחס דף רנה:): אנא בעינא לתקנא לכוון סכה דאיהי אימא עלאה

שאינן לו לאדם לבטוח בשום דבר וענין מלבד בו יתברך שמו שהוא זן ומפרנס מביצי כינים ועד קרני רמים, ואין שום אדם יכול לגעת במה שמוכן לחברו, ועל ידי הבטחון והאמונה נזכה לרוב ששון ושמחה כל הימים, ונזכה מהרה לשמחת עולם על ראשנו במהרה בימינו אמן.

דירת עראי

מן הסוכה אנו למדים לעשות את הגשמיזות עראי והדוחניות קבע

מצוה קלה יש לי וסוכה שמה

הגמרא בתחילת מסכת עבודה זרה (א.) מתארת את מה שיהיה לאחרית הימים, הקב"ה מביא ספר תורה ומניחו בחיקו ומכריז ואומר: 'מי שעסק בה יבוא ויטול שכרו', מיד מתקבצים כל אומות העולם לפני הקב"ה ומתחילים למנות את כל הדברים הטובים שעשו מאז ומעולם ומבקשים שכר על כך, אולם הקב"ה דוחה אותם ולא מקבל את טענותיהם, כי סוף כל סוף לא רצו לקבל את התורה בשעה שסיבב הקב"ה בין כל העמים, ואפילו שבמשך השנים נהנו בני ישראל מכמה וכמה מפעלות שלהם, בכל זאת לא נתכוונו כלל להיטיב לישראל בזה אלא את טובת עצמם בלבד.

לאחר מכן טוענים האומות אל הקב"ה שהם אינם אשמים במה שלא קיבלו את התורה, שהלא גם בני ישראל לא היו חפצים לקבל את התורה עד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, ואילו היו כופים עליהם גם הם היו מקבלים. אולם הקב"ה דוחה את טענותיהם מכל וכל, ואומר להם ששבע מצוות בני נח יוכיחו, שאף על פי שקבלו עליהם את אלו השבע מצוות בכל

זאת לא קיימו אותם, ועל אחת כמה וכמה שלא היו מקיימים את כל התרי"ג המצוות הכתובות בתורה.

מבקשים אומות העולם, תן לנו עתה את התורה ונעשנה, אומר להם הקב"ה, "שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת", אולם בכל זאת ולפנים משורת הדין נותן להם הקב"ה מצוה אחת לראות האם בדעתם לקיים באמת את מצוות התורה הקדושה, ואומר להם, "מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה".

נחפזו אומות העולם לבנות להם סוכות ומתיישבים בצילה, מה עשה הקב"ה, הקדיר עליהם חמה כבתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג) 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'. מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן, שנאמר (שם ב, ד) 'יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו'. אמר רבי יצחק, אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום בלבד.

עד כאן תוכן דברי הגמרא, ועתה נשאלת השאלה כמאליה, מפני מה בחר הקב"ה דווקא במצוות הסוכה יותר משאר כל המצוות שבתורה, מה יש בה במצווה זו שבזאת ייבחנו אומות העולם האם חפצים הם באמת לקבל עליהם את עול התורה והמצוות ולקיים אותם בלב שלם ובנפש חפצה ואם לאו.

דירת עראי - דירה זמנית

אלא יתבאר הדבר על דרך שביארו חכמינו ז"ל במסכתא סוכה (ב). את הכתוב (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים", ופירשו בגמרא: "אמרה תורה - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי". כלומר,

שבהגיע חג הסוכות צריך כל איש מישראל לצאת מביתו ודירת הקבע שלו, ולהיכנס אל תוך הסוכה שהיא דירת עראי בלבד, שם יתגורר במשך שבועת ימי החג.

וצריך להבין, לאיזה דבר כיוונה הגמרא באמרה 'שב בדירת עראי', מהו ההגדרה של עראי, הרי לא יתכן לומר שדירת עראי הכוונה שצריך להצטער בה עד שלא יוכל לאכול או לישן שם כדבעי, כי אם כן הוּי מצטער ומצטער הרי פטור מן הסוכה, כמובא בגמרא (סוכה כה:): ונפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן תרמ סעיף ד).

אלא וודאי צריך לומר שהכוונה היא אחרת, ודירת ארעי מורה על כך שאין דירה זו המקום העיקרי והקבוע של הדר בתוכה כי אם טפלה היא לו, ולעולם מותר ואף צריך להתענג שם בתענוגים ולשמוח במיני מאכל ומשתה ובכל מיני שמחה, אלא שגוף בניין הסוכה והדיורין בתוכה צריך להיות בדרך של עראי ולא בקביעות, ומיד אחר חג הסוכות יוצא משם ושב לדירתו ולביתו הקבוע.

התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין

והמהרש"א בגמרא דלעיל (חידושי אגדות ע"ז ג.) מבאר מדוע מסר הקב"ה לאומות העולם את מצוות סוכה דייקא, וכתב שם שזהו היות והסוכה רומזת על העולם הזה, וביאור דבריו, כשם שהסוכה הוא דירת עראי ולזמן מוגבל בלבד, כך גם העולם הזה על כל שלל מחמדיה אינו אלא דירת עראי וכחלום יעוף, ולעולם כל עבודת האדם בהאי עלמא הוא להתכונן ולהתקשט שיהיה ראוי וזכאי לבוא ולהיכנס לעולם הבא. והיינו דאמרי במתניתין (אבות ד, טז) "רבי יעקב אומר - העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא - התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".

בענין זה ניכר ביותר החילוק ושינוי המהות שיש בין בני ישראל לאומות העולם, שהרי אומות העולם אינם מאמינים בעולם הבא ובשכר ועונש, לכן רואים הם את חיי העולם הזה לעיקר ומחמת זאת משקיעים את כל מגמתם בעולם הזה בלבד, דואגים שיהיה להם כל הצטרכויותיהם כראוי והולכים בשרירות לבם למלאות את כל תאוותם מבלי לפסוח על שום סעיף קטן מתענוגות העולם, ואין זאת אלא כי לשיטתם אין שום המשך לנשמה אחר העולם הזה, וכל תאוה שלא יצליחו להשיג בעולם הזה לא יוכלו להשלים יותר, כדרך שנאמר (ישעיה כב, יג) 'אכול ושתו כי מחר נמות'.

מה שאין כן בני ישראל, בני א-ל חי, האמונים עלי התורה הקדושה ויודעים כי 'היום לעשותם - למחר לקבל שכרם' (עירובין כב.), יודעים את האמת כי העולם הזה הוא רק פרוזדור והכנה בכדי להגיע לטרקלין העולם הבא, וממילא אין הם משגיחים כל כך על כל ענייני העולם הזה שיהיה בשלמות הגמור, שהרי ממילא נמצאים הם כאן רק לזמן מועט ובאופן עראי עד שיגיעו אל העולם הנצחי, וכאשר נמצא אדם על אם הדרך ובמקום עראי אין הוא שם לבו על כך שיהיה הכל בשלימות כמו בעת אשר נמצא בביתו הקבוע.

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

ידיעה זו שאין העולם הזה אלא פרוזדור והכנה לעולם הבא צריך שתהא מושרשת בקרבנו עד למאוד, וכשם שבזמן ישיבתנו בסוכה אנו יודעים שאין זה אלא דירת ארעי הנועדה לימים ספורים בלבד, לאחר מכן שבים אנו אל ביתנו פנימה, כך גם העולם הזה לגבי העולם הבא אינה אלא לימים מועטים בלבד, 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעופה' (תהלים צ, י).

לפיכך צריך להיזהר במאד מאד שלא להשתקע בחומריות ובגשמיות, שחלילה לא ישכח האדם כי כל מה שנמצא כאן בעולם אינו אלא כאורח הנוטה ללון, אכן, מי שיודע ומכיר בדבר זה היטב, ממילא יתן את לבו ויקדיש את זמנו בכדי לרכוש לעצמו קנייני נצח, תורה ומצוות ומעשים טובים, שאין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד (אבות ו, י).

דברים אלו אף מדויקים בלשון הגמרא (סוכה ב.), "כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", ומדוע היה צריך להדגיש ולומר 'צא מדירת קבע', די לנו אם היה אומר 'כל שבעת ימים שב בדירת ארעי' וממילא היינו יודעים שלצורך כך חייב לצאת מדירת הקבע.

אלא הא קא משמע לן, שלא די לנו במה שאנו נכנסים לסוכת דירת הארעי, אלא בשעה שיוצא מדירת הקבע צריך להתבונן בדחילו ורחימו ובשום לב שהעולם הזה אינו מקומו הקבוע של האדם, וזהו כוונת הגמרא באומרה 'צא מדירת קבע', כלומר, צא והסתלק מן המחשבה שהעולם הזה הוא דבר חשוב וקבוע בפני עצמו שיש להשקיע בצרכיה, אלא 'שב בדירת ארעי', שתכיר ותקבע בנפשך ההכרה שהעולם הזה אינו אלא כפרוזדור של ארעי לקראת העולם הבא הקבוע והנצחי, ולא תמצא שום בר דעת שישים את לבו אל הפרוזדור אם הוא בשלמות כל כך, כי העיקר הוא הטרקלין ושם הדרך להשקיע שיהיה בכל מיני הנוחיות והרווחה^א.

הערות והוספות

יוסף להורות', אמר לתקן לו 'בית' גמרא שמשם תצא הוראה, להורות כתיב לשון הוראה, אבל למקנהו עשה 'סוכות', לומר שאין להם ישוב בזה העולם שאין דירתו

א. ראה כדברים האלה בספר 'שפתי כהן' על התורה (בראשית לג, טז), וזה לשונו: אמרו חז"ל (תנחומא ויגש יא) על פסוק (בראשית מו, כח) 'ואת יהודה שלח לפניו אל

אנשי אמת אינם משקיעים בעולם הזה

בעניין זה מסופר על גביר גדול שנסע לדרך רחוקה לצורך עסקיו, בהיותו על אם הדרך עבר ליד העיירה ראדין, מקום מושבו של הכהן הגדול מאחיו רבינו ה'חפץ חיים' זצוק"ל, והיות ששמעו של הצדיק הלך לפניו בכל המדינות חשב הגביר כי עתה זהו שעת הכושר לסור ולפקוד את מעונו של זה האיש המרגיז ממלכות שכל העולם כולו חל מפניו.

הוא שם את פעמיו אל תוך העיר ובקש מן העוברים והשבים שידריכו אותו לעבר הבית של אותו צדיק, משאך הגיע סמוך ונראה אל הבית המדובר חשב שאולי חמדו עמו לצון ושלחו אותו לבית של איש אחר, בדמינו תיאר שהחפץ חיים מתגורר בבית נאה ומכובד כנאה וכיאה לאיש

העדות והוספות

המצוה הוא צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי. כענין שכתוב בחרתי הסתופף בבית אלקי כו'. אבל צריכין להאמין ולידע כי זאת הדירת ארעי הוא הקביעות ועיקר החיות לכל המקומות. וזה עצמו המכוון שיהי' הדירת ארעי קבע יותר מכל הדירות קבועין שבעולם. כי בסוכות הושבתי הוא שהוציאנו הקדוש ברוך הוא ממצרים להיות בני חורין. ועיקר החירות שלא יהי' הנפש מקושר אל הגשמיות ויוכל לצאת מדירת קבע. וזהו ב' הפירושים סוכות ממש עשו להם או ענני כבוד. ושניהם אמת שע"י שיצאו למקום מדבר ויצאו מדירת קבע לארעי לכן סבבם בענני כבוד.

אלא דירת עראי, כמו שאמרו ז"ל (סוכה ב.). 'צא מדירת קבע', כלומר לא תחשוב שדירתך בזה העולם היא דירת קבע, צא, דבר זה הוציאו מדעתך וישב בדעתך שאינו אלא דירת עראי ולא באת אלא לקחת לך מה שאתה צריך, כי זה העולם הוא עולם המעשה ועולם הבא הוא עולם השכר, ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, אם כן לזה עשה למקנהו 'סוכות', להזהיר בניו ובני ביתו על זה, לזה בנה 'בית' גמרא ללמדם מצוות עשה ולא תעשה.

וראה גם ב'שפת אמת' (סוכות - תרנ"ג) שכתב בזה הלשון: איתא בגמ' מחלוקת אי סוכה דירת ארעי או קבע. ונראה דשניהם לדבר אחד נתכוונו. דודאי

מפורסם שרבים משחרים לפתחו וממתינים למוצא פיו, הוא לא פילל ולא מילל למצוא את רבן של ישראל חי בבית פשוט בתכלית הפשטות, כמעט ולא היה שם רהיט אחד ראוי לשמו, הכל מיושן ועתיק ביותר.

מגורל תמהונו לא יכל להתאפק, ושאל את החפץ חיים בעצמו מדוע הוא מתגורר בדלות ועניות שכזו, הן מתוקף מעמדו היה יכול להגיע בניקל לבית מכובד עם רהיטים ראויים לשמם, החפץ חיים לא ענה לו על כך ישירות אלא החזיר לו באותו מטבע לשון, הן אתה אומר שהנך גביר מפורסם ויש לך ממון כחול אשר על שפת הים, אם כן רצוני לראות את הרהיטים שלך, התחייך הגביר והתנצל שאינו יכול להראות בפניו שום רהיט או חפץ מחפציו היות שהוא נמצא כעת על אם הדרך והרחק מביתו, אולם אם יבוא לביתו ולעירו יראה לו שם את כבוד עשרו ויקר תפארת ביתו ורהיטיו המפוארים ממש עין לא ראתה.

ענה לו החפץ חיים במוסר נוקב כליות ולב, ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, הלא אתה עצמך אמרת שאתה נמצא באמצע הדרך ואינך צריך כעת לרהיטים שנמצאים בביתך, וכמוני כמוך, גם אני נמצא כעת על אם הדרך, הדרך המובילה לעולם הבא, כל העולם הזה אינו אלא כפרוזדור לקראת העולם הבא, שום בר דעת לא ישקיע יתר על המידה בדרכים, העיקר הוא שהבית הקבוע יהיה נאה ומתוקן על מכונו, הגביר הבין מיד למה ירמזון הדברים הנוקבים והודה לחפץ חיים על שהאיר את עיניו להכיר באור האמת.

באותו סגנון מסופר על הטפסר המפורסם, הברון רוטשילד, שהגיע לבקר בארץ הקודש, במהלך מסעו ביקש לפקוד את מעונו של הגה"ק המהרי"ל דיסקין זצוק"ל, הוא שמע עליו הרבה וחפץ לפגוש אותו פנים אל פנים, משהגיע לביתו של המהרי"ל וראה את הדלות והפשטות היה כנדהם,

הוא תמה בפני המהרי"ל ושאלו הכיצד זה נאה לראש בני ישראל להתגורר בדלות שכזו, ענה לו המהרי"ל, קודם כל מדוע קבעת שאני הוא ראש בני ישראל, שנית, דבר זה בטוח, שאילו הייתי גר בהרחבה יתירה ובפזרנות לא היית אתה שומע עלי כלל ולא היית מגיע הנה להתוודע אלי...

מצוות סוכה שקולה כנגד כל המצוות

הלום יתבאר לנו היטב מדוע נתן הקב"ה לאומות העולם את מצוות הסוכה שהיא מצווה קלה ולא מצוה אחרת, כי דייקא במצווה זו של דירת עראי רצה הקב"ה להעמיד אותם בכור המבחן, לדעת האם יש בכוחם לוותר ולו במעט על חיי שעה למען חיי העולם הבא או לאו.

אבל בהגיע שעת המבחן לא עמדו בנסיון, כי כאשר אך הוציא הקב"ה מעט את החמה מנרתיקה אזי לא די שנמלטו תיכף מן הסוכה, אלא לא נחה דעתם עד שבעטו בה בחמה שפוכה, ומעתה מה להם כי ילינו על בני ישראל שרק הם זוכים לשכר הצפון להם לעולם הבא, הלא בני ישראל וויתרו תמיד מן הגשמיים והנוחיות של העולם הזה למען קיום התורה והמצוות, ואילו אומות העולם לא היו מוכנים לוותר אפילו על מקצת שבמקצת מתענוגי העולם למען התורה והמצוות ולמען חיי העולם הבא ועוד היו בועטים ביסורים.

נמצא אם כן שמצוות הסוכה הוא אבן הבוחן על כל התורה כולה, לראות האם מאמין בנצחיות התורה ובחיי העולם הבא, והאם מוכן לוותר ולו באפס מה מתאוות העולם בשביל התורה והאמונה או שאצלו העולם הזה וקנייניו הם העיקר ח"ו.

סייעתא לדברינו אנו מוצאים בפיט ליום השני של סוכות (יוצר לשחרית - חזרת הש"ץ), שם נאמר כהלשון הזה: "כל תהי מצות סוכה בעיניך

קלה, כי כנגד כל מצוות דת חוקותיה שקולה". הרי לנו מפורש בדברי רבותינו כי מצוות הסוכה הוא המבחן לראות האם מאמינים אנו בתורה הקדושה ובעולם הבא, והאם אנו יודעים כראוי כי אין העולם הזה אלא דירת ארעי והכנה לדירת הקבע העולם הבא, ולכן שקולה מצוות סוכה כנגד כל התורה והמצוות.

לא לחנם מכונה הסוכה בשם "צילא דמהימנותא" – צל האמונה (ראה בזוה"ק חלק ג, קד.), כי הסוכה מגלה ומוכיח על כל האמונה הטהורה בחיי העולם הבא ובארעיות העולם הזה, וכאשר זוכה האיש הישראלי להגיע להכרה וידיעה זו הריהו באמת זוכה לשבת ולהסתופף בצל כנפי השכינה בעולם הזה ובעולם הבא.

הסוכה דומה לגלות או זכר לענני הכבוד

מעשה יתיישב לנו קושייה גדולה וסתירה שהייתה לנו בטעמי המצווה, שמצד אחד מובא בגמרא (סוכה יא:) שמצוות הישיבה בסוכה הוא לכבוד ולתפארת, לזכר הנס הנפלא שהיה ביציאת מצרים, שהושיב אותנו הקב"ה בתוך ענני הכבוד, אבל מאידך גיסא מצאנו בחז"ל (פסיקתא דרב כהנא - נספחים ב) שאמרו, שהסוכה הוא במקום גלות, שהרי בראש השנה ויום הכיפורים ישב הקב"ה על כסא דין ודן את כל באי העולם על כל מעשיהם, אם לשבט ואם לחסד, ושמא התחייבו בני ישראל בגלות לכפר על עוונותיהם, על כן "הן עושין סוכה וגולין מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל".

ולכאורה ב' הטעמים הללו סותרים זה את זה מן הקצה אל הקצה, כי לפי הטעם של זכר לענני הכבוד, הרי שהסוכה נועדה להתענג שם

באהבים ולשמוח בו בשמחה ותענוגים, אולם לפי הטעם שהסוכה הוא במקום גלות, אין כאן כל מקום לשמחה, אדרבה, צריך לשבת שם בצער וברוח נכאה.

וביותר קשה לפי הטעם האחרון, מדוע אמרו חז"ל (סוכה כו.) שהמצטער פטור מן הסוכה, הלא כל מה שפטרו חכמים הוא רק מחמת שסברו כי ישיבת סוכה צריכה להיות שלא בצער, וכאשר בא לכלל צער הפסיד את המצוה (לשיטת הרמב"ן על התורה - אמור כג, מב)², אולם לפי הטעם שהסוכה הוא במקום גלות, מדוע זה יפטור המצטער מן הסוכה, אדרבה, על ידי שמצטער בסוכה הוא יוצא ידי חובת גלות בהידור רב.

בך גם יש לנו לעיין בהלכות סוכה, שאף הם נראים כסותרים זה את זה, שהרי מצד אחד מצאנו בגמרא (סוכה ב.) שבניין הסוכה חייבת להיות באופן של דירת עראי, ובאותו הזמן אנו רואים (שם כח:) שעצם הישיבה בסוכה אסורה שתהיה באופן של ארעי אלא קבע, שכן אמרו שם בגמרא, "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד, היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, מצעות נאות מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה. מנא הני מילי, דתנו רבנן, תשבו כעין תדורו. מכאן אמרו, כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי".

הערות והוספות

הביא בשם הרמב"ן (עה"ת אמור כג, מב), דילפינן ליה מדכתיב 'כל האזרח בישראל ישובו בסוכות', אזרח מלשון רעננות, כמו שנאמר 'אזרח רענן' (תהלים לו, לה), והיינו שצריך ליהנות בישיבתו בסוכה לאפוקי המצטער בישיבתו שאינו רענן.

ב. במקור דמצטער פטור מן הסוכה מצאנו ב' שיטות בראשונים, התוס' (ד"ה הולכי דרכים) כתב דילפינן ליה מדלא כתיב בסוכות 'תהיו' שבעת ימים, אלא בסוכות 'תשבו' שבעת ימים, דבעינן 'תשבו כעין תדורו' לאפוקי מצטער. אמנם בריטב"א

עד שמרוב דברים נותר לנו לדעת ולהבין, האם הסוכה הוא עניין של קבע או ארעי, שמחה או צער, היכן נמצא כאן האמת ושכיל הזהב שהולך בין שני ההפכים לכאורה.

ישמח בתוך הארעי כאילו היה קבוע

אך לפי דברינו לא יוקשה לך כלל, ולעולם יש לומר שאין כל סתירה בין ב' הטעמים הללו, כי באמת כן היה גם בשעה שיצאו בני ישראל ממצרים, שמצד אחד היו מסובכים שם ארבעים שנה בדרך של גלות וארעי, אבל יחד עם זה היו שוהים בתוך ענני הכבוד והשראת השכינה, והרי זה כבא לגלות לנו את הדרך אשר יילכון בה גם בניהם אחריהם לדורות עולם.

שצריך לדעת בכל עת ובכל שעה שעדיין נמצאים אנחנו בדרך ובגלות בעולם ארעי וחולף, כל התכלית שלנו בהאי עלמא הוא רק להתכונן ולקנות מצוות ומעשים טובים לקראת הזמן שנגיע אל עולם האמת, ומשום כן אין לנו לחפש כל העת דרכים כיצד להיטיב ולתקן את תנאי החיים הגשמיים, שהרי לא כאן עיקר תכלית חיינו, אלא צריכים אנו לקבל את כל מה שעובר על ראשנו באופן של קבע, כלומר, לדעת ולהכיר בכך שאנו נמצאים במצב של ארעי ופרוזדור, ומשום הכי, כל מה שעובר עלינו בהאי עלמא אנו מקבלים עלינו באהבה ובשביעות רצון, לדעת שכך צריך להיות ולשמוח בזה.

באותו הבחינה היו בני ישראל במדבר, גם עראי וגם קבוע, שמצד אחד שהו במדבר ארץ ציה וצלמות, אבל מצד השני ידעו שהם מסובכים בענני הכבוד ובהשראת השכינה והיו שמחים בחלקם, וזהו גם העניין של הסוכה עצמה, שגם היא כלולה מב' הבחינות, גם עראי וגם קבוע, שהרי לאמיתו של דבר, הסוכה עשויה מבניין של עראי, ובכדי להיכנס אליה

צריכים אנו לצאת מן הבית, ממש מעין של גלות, אבל כאשר אנו נכנסים אל תוך הסוכה אנו מתיישבים בתוכה באופן של קבע, אנו שמחים בה בשמחה עילאה ובחדוה יתירה, אין אנו מרגישים כלל שחסר לנו דבר מה, ממש 'תשבו כעין תדורו', ונמצא שהעראי והקבע יכולים לדור בכפיפה אחת ובתוך סוכה אחת.

זהו אם כן הסיבה שהמצטער פטור מן הסוכה – גם לפי הטעם שהסוכה הוא כעין גלות – כי גם הסוברים שהסוכה דומה לגלות, יודו שכל הגלות הוא רק בשעה שיוצא מן הבית ללכת אל הסוכה, אבל בשעה שכבר נכנס אל תוך הסוכה ומקבל עליו עול מלכות שמים באהבה, כבר אינו מרגיש כלל בצער הגלות, אלא הוא שמח בצילא דמהימנותא, באמונה השלימה שהוא נמצא בידו הרחומה של הקב"ה מתחת ענני הכבוד, ומה לו לדאוג ולהתאונן, עד ששוכח בכלל שהוא נמצא מחוץ לביתו.

אבל מי שאפילו כשנכנס אל תוך הסוכה עדיין ממשיך בצערו ותוגתו, הוא אינו מקבל בשמחה את כל הקורה עמו, אלא מתאונן ומתרעם על דא ועל הא, אם כן לא השיג את תכלית כוונת הסוכה ומוטב שיישאר בתוך הבית משם לא ייצא^ג.

ושמחתם לפני ה' אלוהיכם

עתה, משידענו כי סוכה ודירת עראי אין הכוונה שצריך להצטער בה, אלא הענין שיבוא לידי הכרה שהעולם הזה הוא דירת עראי וזמניית בלבד

הערות והוספות

ג. וראה במאמרנו הנפלא 'וישמחו כל חוסי בך', שם יישבנו באופן אחר את הסתירה בין טעמי מצות סוכה.

כמו הסוכה, מעתה צריך באמת לענג את המועד במאכלי ערבות ובמיני מטעמים כדת נפש משיבת כראוי וכיאה לשמחת יום טוב, ואין שמחה אלא בבשר ויין.

אדרבה, רק עתה כאשר יודע שאין העולם הזה אלא חיי שעה בלבד תערב עליו ביותר שמחתו בחלקו ובמה שחננו ובירכו השי"ת, כי מי שמדמה שהעולם הזה הוא העיקר לעולם לא יוכל לשמוח במה שיש לו כי תמיד ירצה ויחפץ בעוד ועוד, שהרי יש לו מנה רוצה מאתיים ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו (קהלת ג, יג), אבל מי שמכיר שאין העולם הזה אלא חיי שעה בלבד שמח בחלקו ונחלתו, שהרי ממילא אין נפקא מינה גדולה מה שיש לו כאן העיקר הוא מה ששייג לעולם הבא⁷.

דומה הדבר למי שיש לו בית דירה משל עצמו, שלעולם אינו שבע רצון ממנה, לעולם יהיה לו עגמת נפש מרובה על כל היזק קל שיארע שם, כמו כן בכל עת הוא דואג כיצד יכול לתקן ולשכלל את הבית ביתר יופי

הערות והוספות

אוכלין ושבעין בעולם הזה בנחת במעוט שיש להם, יותר מתלמידי בלעם לפי שיש להם עין גבוה ונפש רחבה ורוח גבוה, ואז גם שיש להם עושר הרבה אין העושר מניח לישן, וגם עין רעה שלהם שלא שבע בכל מה שיש לו ומקנא לאחרים ועינו רעה בשל אחרים, וכל ימיו מכאובות ואינו אוכל לשובע בהשקט ונחת, כי הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל (ישעיה נז, כ), וכל מה שרואה לאחרים סובר שראוי לו, כמ"ש בחוה"ל שער ב' פרק א' מזה יעו"ש.

ד. ראה מה שכתב הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה זי"ע בספרו 'צפנת פענח' (פרשת שמות), שתלמידי חכמים שמחים בחלקם המועט, וזה לשונו: וזוהי יובן (המשנה באבות ט, יט), ומה בין תלמידי אברהם אבינו ובין תלמידי בלעם הרשע, תלמידי אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה וכו'. רצה לומר, מלבד שיש הפרש בעולם הבא, אלא אפילו בעולם הזה יש יתרון לתלמידי אברהם אבינו שיש להם עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה להסתפק במועט ולא נפש רחבה, אז

והידור, ממש בבחינה של קונה עבד קונה אדון לעצמו, אבל לעומת זה, מי שמתגורר בבית ששייך לאיש אחר, לא ידאג כל כך על הנזקים העלולים לבא שם, וכמו כן לא יהיה להוט לפאר ולרומם את הבית הזה, שהרי אין בדעתו להישאר שם לעולם.

ממש משום הסיבה הזאת מצאנו בתורה, שהשמחה בחג הסוכות הוא יותר משאר כל המועדים, וכלשון הרמב"ם בהלכות לולב (פרק ח הלכה יב) "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, מ) ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", כי כאשר האדם יודע שהוא נמצא כעת במצב של ארעי אז הוא יותר שמח בחלקו ואינו דואג כל כך על שום איזה חסרון".

הערות והוספות

נברא העולם הזה, ועל כן כשרות מכל דבר כי חומרי הוא. וגם רמז השנים כהלכתן כו', הוא כי כל טוב העולם הזה נכלל בשלשה דברים שהם בני חיי ומזוני, ורמז לנו שהשנים שהם בני חיי טוב לגבר להשתדל ולבקש מאת האלהים יהיו לו כהלכתן גדולים וטובים, אך בשלישית אפילו טפח יסתפק בו ולא יחוש, רק יעשה שיהיה לו אותו הטפח שוחק (סוכה ז א), שאם מעט אשר לו יחלקהו בחלקי זמניו ולא יצטרך לבריות.

או ירמזו בהיות שוחק לרמז לו כי אין לו בעולם הזה שאין לו רק טפח שהוא קומץ הבלתי משביע, אל יתעצב אל לבו כי אם יהיה שוחק ושמוח בחלקו ויהיה עשיר ויעבוד את ה' בשמחה.

ה. ראה **באלשיך הק'** (ויקרא כג, לג-לד) שביאר כי לסוכה ג' דפנות, ומעיקר הדין צריכים ב' הדפנות הראשונות להיות כשיעור הראוי, ומרמזות על בני חיי שצריך לבקש מאת הקב"ה שישפך אותם בריווח, מה שאין כן הדופן השלישי כשר בטפח בלבד, לרמז על העניין של מזוני שלא יבקש עליהם ברווח גדול אלא יסתפק במועט, כדי צרכו ולא יותר, ומסביר עוד, שאף מי שלא שפרה עליו גורלו ואין לו אפילו כדי שבעו אל יתעצב אל ליבו שהרי כל העולם אינו אלא ארעי וזמני בלבד, וזה לשונו:

אך הדפנות הם זכר לעולם הזה ככתוב, שעל כן היו שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (שם ו ב) כצורת הה"א שבה

על פי זה יתכן ליתן טעם נחמד, על מה שנהגו לעטר את הסוכה בקרמין ובסדינין המצוירין, ולתלות בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים, פרכילי ענבים ועטרות של שבולין ויינות שמנים וסלתות, כי חפצים אנו לגלות בזה את דעתנו ולפרסם כי אין ארעיות העולם הזה עניין של בדיעבד אצלנו, אלא שמחים אנו בזה ויודעים כי כאן בעולם הזה הכל הוא בדרך של עראי בלבד ואנו מסתפקים במועט, ורק לעתיד - בעלמא דקשוט - או אז נזכה לדירת הקבע וחיי הנצח, ושם נתענג על השי"ת ועל זיו קדושתו.

טעם שעושיין הסוכות אחר שנצחו בדין

על דרך זה אפשר להוסיף ולומר עוד, שעל כן קבעו את חג הסוכות תיכף לאחר ראש השנה ויום הכפורים, שהרי באלו הזמנים עוסק האדם בתשובה ותיקון המעשים, בני ישראל מרבים לבוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מבוקר ועד ערב ושופכים לב כמים לפני המקום ברוך הוא שימחל לנו על כל עוונותינו ופשעינו, כך גם מרבים העם לקבל עליהם קבלות טובות ולהרבות במצוות ובמעשים טובים, עד שלבסוף, ביום הכפורים יוצאים בני ישראל זכאים בדין.

מתוך כך עלול לבוא האדם לידי טעות, שעתה אחר שכבר התקדש ועשה תשובה, וכבר גם נקי מן העבירות שבידו, בוודאי מגיע לו בעבור זה כל חללא דעלמא וכל משמני הארץ, ממש אין לשער ואין לתאר. על כן מגיע

העדות והוספות

וצריך לעשות לו צורת פתח (שם),
לרמוז כי אם ידחקנו יצרו להעציבו על
דוחקו זאת, ישיב אל לבו כי אין העולם
הזה רק כצורת פתח כפרוזדור לפני
הטרקלין, ולכן מי בער יעשה עיקר
מעניינו ויפן למטעמותיו.

מיד חג הסוכות, שהוא זכר לענני הכבוד שהיה לישראל במדבר אחר שיצאו ממצרים, להזכיר להאדם החושב כן שטעות גדולה בידו, שהרי גם בני ישראל כשיצאו מערוות מצרים, מתוך מ"ט שערי טומאה, ועלו ונתעלו עד לדרגות העליונות ביותר, גם הם לא נכנסו תיכף לארץ זבת חלב ודבש, אלא קודם סובבו ארבעים שנה במדבר ישימון, מקום צייה ושממה, ודווקא שם היו שמחים בהשראת השכינה שנחה עליהם.

בי כל תכלית יציאת ישראל מארץ מצרים לא הייתה אלא למען יקבלו עליהם עול מלכותו ולעבדו בלבב שלם, ולא בשביל שיוכלו לאכול ברבורים אבוסים בשפודים צלויים, ואם עד עתה היו עבדים לפרעה מלך מצרים והתייגעו בעבודה קשה בחומר ובלבנים, הרי שעתה נשבר עולו מעליהם ונעשו עבדי השי"ת ועוסקים בעבודת הבורא יתברך שמו, וכמו שאמר הקב"ה למשה רבנו מתוך הסנה (שמות ג, יב), "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", דהיינו שיעבדו את עבודתו יתברך שמו.

אותו הבחינה הוא גם ממחרת יום הכיפורים, שלאחר שזכינו למחילה וחנונה בראש השנה ויום הכפורים ונפטרנו מעולו של אותו מלך זקן וכסיל, צריך להזכיר לכל שלא יצאנו זכאים בדין בכדי לשקע עצמנו בעסקי אכילה ושתייה ושאר דברי הרשות, אלא מיד עושים את חג הסוכות שהוא דירת עראי וזכר לענני הכבוד שהיה במדבר, לומר לך, כי כל התכלית שהקב"ה פודנו מצילנו מידי צר הוא רק בכדי שנוכל לעסוק בעבודתו יתברך שמו, וכמו שהיה במדבר, שעל אף שסיפק להם הקב"ה את כל צרכיהם בהרחבה גדולה, אבל עדיין היה זה במדבר ובתוך ענני הכבוד, בדרך של עראי וטפל ולא באופן של קבע, כי עיקר התענוג שמה היה מן השכינה הקדושה שהיה שורה בתוכם ומקפת אותם מכל עבר.

זהו העניין של חג הסוכות, שתיכף לאחר שנגאלנו מעולו של אותו מלך זקן וכסיל מיד אנו נכנסים אל תוך הסוכה ומקבלים עול מלכות שמים באהבה ובשמחה, "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה) ולא עבדים לעבדים (קידושין כב:), "בני ישראל אינם משועבדים לא ליצר הרע ולא לשאר דברים בטלים, אלא בלתי לה' לבדו, ועל אף שמצווים אנו לשמוח בחג גם בבשר ויין וכל מיני מטעמים, אבל כל זה הוא רק טפל וארעי לעיקר, כי עיקר השמחה שיש לנו לשמוח הוא עצם הישיבה בסוכה בצילא דמהימנותא, בצל ענני הכבוד, והעסק שאנו עוסקים בו בתורה ובמצוות.

בסוכה איננו מתביישים להזמין את האושפיזין

בזה יובן העניין המובא בזוהר הק' (פרשת אמור קג:), שבחג הסוכות אנו מזמינים את האושפיזין הקדושים, שבעת הרועים, שיבואו להסב עמנו בסעודתנו בצל הסוכה. ויש להבין מדוע רק בסוכות תיקנו כן, מדוע באמת אין מזמנים את האושפיזין שיבואו להסב עמנו בליל התקדש חג הפסח, שהוא זמן קדוש ונורא ביותר ויושבים כל בני ישראל באותה שעה ומשבחים ומפארים לשמו הגדול והקדוש.

אך ההסבר הוא פשוט, כי לעולם היאך בכלל יכולים אנחנו להזמין את האבות הקדושים שיבואו לשהות במחיצתנו, הלא רחוקים אנו מהם ומקדושתם כרחוק מזרח ממערב, שהלא הם היו כולם קדושים וטהורים בלתי לה' לבדו, אין לנו אפילו שמץ של השגה בהם ובקדושתם, ואילו אנו אנשים פשוטים הנמצאים בעולם העשייה ושקועים בגשמיות וחומריות, מלאים בעוונות ופשעים בלא מתום, ואיך נישא פנינו לקבל את פני האבות הקדושים, הלא רק לשמע הידיעה שהאושפיזין הקדושים עתידים לבא ולחסות בצל קורתנו, היינו צריכים להטמין את עצמנו מתחת הכרים והכסתות מגודל הבושה.

לכן הזמן היחיד שבו אנו יכולים להזמין את האבות הקדושים הינו בחג הסוכות, כי באותו הזמן מקיימים בני ישראל את המאמר 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי', שיוצאים בני ישראל מן החומרות והגשמיות ומסתופפים בצל הסוכה - דירת עראי, לפיכך אין לך ראוי מהזמן הזה שאין אנו מתביישים כל כך להזמין לבוא לראות את עבודתנו, מה שאין כן בשאר הזמנים שאנו יושבים בו כמלך במסיבו ובתוך הבית, אין זה מהראוי כל כך שיבואו לראות אותנו¹.

אין לנו אלא לסיים בתפילה ובקשה מלפני אבינו שבשמים, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, כשם שקיימנו וישבנו בסוכת ארעי זו, כן נזכה לשנה הבאה לשבת בסוכת עורו של לוויתן, כבניין בית הבחירה ובשמחת עולם על ראשינו במהרה בימינו.

הערות והוספות

הגיד בשם חותנו הגה"ק רבי נחמי' אלתר הי"ד בנו של השפת אמת זצ"ל: "גשמים בחג" היינו אם אדם חושב בחג על עניני גשמיות, הרי זה "סימן קללה" ח"ו ע"כ.

ו. ורמז נאה הביא בספר 'דף אל הדף' (סוכה כח:) בהא דאמרי במתני' ובגמ' (תענית ב:) 'גשמים בחג אינו אלא סימן קללה', וכה הביא שם: אדמו"ר הלב שמחה מגור זצ"ל

ובנענועי אותם

בנטילת הלולב והנענועים זוכה לדבקות עצומה בהבורא יתברך שמו

שורש מצוות ארבעת המינים

התורה הקדושה בפרשת אמור ציוותה אותנו (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", והגמרא במסכת סוכה (פרק לולב הגזול) כבר דרשה כל מין ומין מהו, 'פרי עץ הדר' הכוונה לפרי אתרוג, 'כפות תמרים' זה הלולב, 'ענף עץ עבות' אלו ההדסים, ו'ערבי נחל' ערבות הגדלין על הנחל, וכל אלו הדי' מינים ציווה אותנו הקב"ה ליטול בחג הסוכות ולקיים בהם את המצווה החביבה הזאת לפני הבורא יתברך שמו.

עוד התבאר במתניתין ובגמרא (סוכה לז:), שלא די בכך שייטול האדם את המינים אל תוך ידו, אלא גם צריך לנענע אותם מעלה ומטה ואף מוליך ומביא אותם כנגד ארבע רוחות השמים בדרך של רצוא ושוב, הגמרא שם אף מגלה לנו את טעם הדברים, שמוליך ומביא לכבוד הקב"ה שהארבע רוחות שלו בכדי שיעצור וימנע את הרוחות הרעות מארבע קצוות תבל, ומעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו שיעכב את הטללים הרעים מלרדת למטה.

ארבעת המינים מכוונים כנגד שם הוי"ה ב"ה

אבן, מלבד פשטיות מצוות התורה, שאסור לנו לסטות ממנה אפילו זיז כלשהו, כבר נודע לנו מדברי רבותינו והמדרשים, וכמו כן מספרי הקבלה וחכמת האמת, שארבעת המינים האלו מרמזים על עניינים נשגבים, עמיקין וטמירין, וכן גילה המדרש (ויקרא רבה - אמור ל, ט) שהמינים האלו מכוונים על קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו הלשון שם: "פרי עץ הדר - זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים קד, א) 'הוד והדר לבשת', כפות תמרים - זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים צב, יג) 'צדיק כתמר יפרח', וענף עץ עבות - זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (זכריה א, ח) 'והוא עומד בין ההדסים', וערבי נחל - זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (תהלים סח, ה) 'סולו לרוכב בערבות ביה שמו'".

על דרך זה מבואר גם ב'שער הכוונות' להאריז"ל (דרושי חג הסוכות דרוש ה), שכל מין מאלו הארבעת המינים מכוון כנגד אות אחת של השם הוי"ה ברוך הוא, וכפי שכתב שם: "ונבאר אותם כסדרן, הנה הלולב הוא כנגד ו', וההדס כנגד י', והערבה כנגד ה' ראשונה, והאתרוג כנגד ה' אחרונה", הרי לנו שכל מין מאלו המינים מכוון כנגד אות אחת של השם הקדוש והנורא, וכשנוטלים אותם ומצרפים אותם יחד זה סמוך לזה, מצטרפים כל האותיות יחדיו ונשלם השם הוי"ה ב"ה".

העדות והוספות

ממשיכים אור הפנימי שהם שמות הוי"ת ואור המקיף הם שמות אהי"ה. ובכל יום מימי הסוכות מאיר עליהם שם אחד ממילוי שמות הוי"ה ושם אחד ממילוי שמות אהי"ה, וביום שמיני עצרת

א. וראה בעניין זה את מה שכתב בספר 'מאור ושמש' (רמזי שמיני עצרת): וידוע אשר על ידי סוכה ולולב הם ממשיכים עליהם אור השמות המקיפין, ועל ידי הנענועים של הלולב הם

ועם היות שכללות הד' מינים הם צירוף שמותיו של הקב"ה, על כן צריך לחבר ולסמוך את כל המינים באגודה אחת, וכה סיפר ה'ריקאנטי' (בפירושו על התורה אמור כג, מ והובא בב"י סי' תרנא), שפעם אחת, בליל יום טוב סוכות, התאכסן אצלו חסיד אחד, אשכנזי, ושמו רבי יצחק, ובאותו הלילה חלם הריקאנטי חלום נורא, הוא רואה את רבי יצחק יושב וכותב את השם של הוי"ה ב"ה, אבל תחת אשר יכתוב את כל האותיות כסדרן, כל אות סמוכה לחברתה, כתב קודם את ג' האותיות הראשונות של השם י-ה-ו, ובמרחק רב ממנה הוסיף את האות ה' האחרונה, הריקאנטי התפלא על מעשה החסיד ואף מחה בפניו, מדוע אתה כותב כן, אך הוא דחה אותו ואמר לו שכן הוא מנהג המקום שממנו בא. הריקאנטי השתומם מאד על המחזה הזה אך היות שלא ידע ולא הבין את פשרו שמר את החלום בלבו.

ויחי בבוקר, והנה הריקאנטי רואה את החסיד נוטל את ד' המינים לקיים את המצווה כדת היום, אולם בשעת הנענועים אינו מסמיך את ידיו זו אל זו, אלא ביד אחת מחזיק את אגודת הלולב עם ההדסים והערבות, ובמרחק ממנה, ביד השנייה, אוחז את האתרוג, וכך היה מנענע אותם, כשזה רחוק מזה.

אז ירד הריקאנטי אל סוף דעת החלום, והבין שחלם כל זה כדי לעורר את החסיד רבי יצחק לקרב את ידיו זה אל זה, בכדי שיתדבק האתרוג שהוא ה"ה האחרונה של השם אל הלולב וההדסים והערבות, שהם הג' האותיות הראשונות של השם, כך יהיה השם שלם, ואכן לאחר שהריקאנטי העמיד

הערות והוספות

הכנסת ישראל ונעשה יחוד שם הוי"ה עם שם אהי"ה.

מאירים כל שמות מילוי הוי"ת ומילוי שמות אהי"ה יחד ומתיחד אז השם עם

את החסיד על הדברים, חזר בו מדרכו הראשונה והתחיל מנענע אותם סמוכים וצמודים לזה, שחלילה לא יהיה כמפריד אלוף.

כשמנענע הלולב מעורר החסדים למעלה ומשפיע למטה

עוד התבאר לנו בדברי האר"י ז"ל (שער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ה), דכאשר האיש הישראלי נוטל את הלולב בידו ומנענע אותם למעלה, על ידי זה הוא מעלה שבע בחינות של חסדים עד למעלה בשורשים שלהם, שם נשפעים עליהם הארות גדולות ועצומות, וכאשר מוריד שוב את הלולב, יורדים גם החסדים והאורות האלה ונשפעים למטה, ואין כאן המקום להרחיב בזה, שאין אתה רשאי להאריך במקום שאמרו לקצר.

ובאמת, שכל מה שכתבנו עד עתה, כתוב מפורש - בקיצור נמרץ - בתוך תפילת ה'יהי רצון' שנוהגים לאמרו בשעה שעובר לעשיית המצווה, שהרי כך אנו אומרים: "יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, בפרי עץ הדר וכפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל אותיות שמך המיוחד, תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים ביד, ולידע איך שמך נקרא עלי וייראו מגשת אלי, ובנענועי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנוה אפריזן למכון בית אלקינו וכו'. כי כונתי ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחדא שלים".

ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול כרצונו

אולם בספר 'רביד הזהב' (פרשת כי תצא) עלה מעלה מעלה וגילה לנו דיבורים נפלאים ששמעם בעצמו יוצאים מפה קדושת הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע, והדיבור הזה מאיר ומרומם שבעתיים את כל ההשגה שהיה

לנו עד כה על כל העניין של הארבע מינים והנענועים, ואם כי גם עד עתה ידענו מפי ספרים וסופרים שהמצווה הזאת לאו מילתא זוטרתא היא כלל וכלל, אבל כעת התחדש לנו דברים נפלאים אשר אילולא שיצאו מפה קדוש לא היה ביכולתנו לומר כדיבורים האלה, אבל אחר שכבר ראינו את זאת בעינינו חייבים אנו לדעתם היטב ולשננם עד שיכנסו אל תוך קרבנו וכשמן אסוך בעצמותינו, כי קודש הם.

תחילה נביא את הדברים ככתבם וכלשונם ואחר כך ננסה לעמוד על סודם של דברים ולהבינם קצת לפי ערכנו, וזהו הלשון שכתב שם "שמעתי מפה אדוננו מורנו ורבנו הקדוש (מראפשיץ) זי"ע, גבי ארבעה מינים שבלולב שהם נגד השם הויה ב"ה, ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול כרצונו", עד כאן³.

פשטות הכוונה, וכפי שגם משמע מתוך דברי בעל 'רביד הזהב', ששמע את הדברים האלה יוצאים מפום ממלל רברבן, שבשעה שהאדם מנענע את ארבעת המינים, הריהו זוכה להתעלות עד לדרגה של צדיק, והצדיק - כידוע - יש בכוחו לבטל גזרות קשות ורעות אפילו לאחר שכבר יצאו מלפני הקב"ה בעצמו, כמו שאמרו בגמרא (מועד קטן טז:) 'מי מושל בי - צדיק'¹, אולם החידוש הוא, שכל אדם מישראל, בשעה שמנענע את

הערות והוספות

והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו'... ככה מעורר הקלף והאתרוג עד רום המעלות... שהוא מהות ועצמות אורות... ולא הארה בעלמא....

ג. ראה 'נועם אלימלך' (פרשת ואתחנן) וזה לשונו: הנה כתבנו פעמים רבים, דהצדיק

ב. ראה גם בספר **התניא** (קונטרס אחרון על כמה פרקים) שבתוך דבריו כתב כעין הדברים האלו, והבאנו כאן כמה פסקאות מתוך לשונו: נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו הרי זה תופס ממש חיותו המלוכש בו... אך להבין איך האתרוג... ימשיך אור... הנה המשל לזה היא הזריעה

המינים המכוונים לשמות הוי"ה ב"ה, הריהו כאילו אוהז בהשי"ת ויש בו הכח לבטל את הגזרות הקשות והרעות אפילו לאחר שכבר נגזרו ממרום, ואף זוכה להשפיע רחמים וחסדים⁷.

הממליך את השי"ת בעולם זוכה לכח עצום ונורא

באן צריך להוסיף ולומר, שהדברים האלה הם דיבורים גבוהים ונשגבים, ונותנים לנו מעט השגה להבין את הכח הנורא שהקב"ה מפקיד בידינו בשעת קיום מצוות נטילת לולב, שכביכול נותן לנו את הכח לבטל אפילו את הגזרות שיצאו מעצמו יתברך שמו, וצריכים להבין מהו באמת הסיבה לזה, מה אירע יום מיומיים שהקב"ה מפקיד בידינו כח עצום שאין בדומה לו, וכביכול נותן לנו לעשות בו כרצוננו.

הערות והוספות

ד. להשלמת הבנת הדברים נציין שה'רביד הזהב' מפרש במאמר זה את דבר הכתוב (דברים כא, י) "כי תצא למלחמה על איבך ונתנו ה' אלקיך בידך", כלומר, שכאשר האיש ישראל יוצא למלחמה על היצר הרע ובס"ד אף זוכה לנצחו ולהכניעו בידיו, אזי עולה ומתעלה האדם להיות בבחינת צדיק שבכוהו לבטל כל גזרות קשות ורעות שיצאו מלפני המלך, "וזהו ה' אלקיך בידך", רצה לומר, דכביכול השם יתברך יהיה בידך ותענה כחפצך ומן השמים יעזרוך כי כן רצונו יתברך, על דרך 'מי מושל בי - צדיק' (מועד קטן טז:).⁸

נקרא איש אלקים, כמ"ש (דברים לג, א) 'משה איש אלקים', מפני שהצדיק הוא בעל הדינים והם בידו לכל אשר יחפוץ יטנו להכניעם ולהמתיק אותם והצדיק הוא הדיין, כי הדינים נקראים אלקים וכאשר ידין ויגזור למטה כן יקום, כי כשיש דין למטה אין דין למעלה ולכן על ידי זה יכול לבטל כל הדינים מישראל וכל הגזרות ולכן נקרא הצדיק איש אלקים, פירוש בעל אלקים. וזהו דאמרינן בגמרא (מו"ק טז:) הקדוש ברוך הוא גוזר והצדיק מבטל שנאמר (איוב כב, כח) 'ותגזר אומר ויקם'.

אלא יתכן לומר הענין, כי מאחר ואנו נמצאים עתה בעיצומם של ירח האיתנים והימים הנוראים, והעבודה של חודש זה הוא כידוע להמליך את הקב"ה על כל העולם, כמו שאנו אומרים בתפילת ראש השנה, "מלוך על כל העולם כלו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול, כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור, כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו". לפיכך, כאילו אומר לנו הקב"ה, הנה נא אני ממציא את עצמי אליכם וכביכול יכולים אתם לעשות בי כרצונכם הטוב, ובלבד שלא תשכחו את עיקר עבודתכם להמליך אותי על כל העולם.

דומה הדבר לאותו אב שאוהב את בנו הקטן כנפשו ממש, ומדרך הבן הקטן שמושך את האב לכאן ולכאן ככל העולה על רוחו ומבקש ממנו עשה לי כך ועשה לי כך, וכל מה שיוצא מפי הבן האב עושה ומשלים לו את כל חפצו ואפילו שאין זה תמיד לפי כבודו, אולם דבר אחד אומר לו האב להבן, הנך רואה באמת שאני נותן לך לעשות בי ככל העולה על רוחך ואיני מתנגד לזה כלל וכלל, אבל זכור תזכור שבסופו של דבר אתה צריך ללכת בדרך שאני נותן לפניך היום ולקיים את כל מה שאני מורה לך, ואם באמת תתנהג על פי הדרך אשר אני מורה לך, אז ארוה ממך רוב תענוג ונחת וכבודי יגדל ממך, אבל אם חלילה תבעט באורח החיים אשר אני מנחיל לך, אז לא תוכל לשער את הצער והעגמת נפש אשר תיגרם לי חלילה, ואז אצטער צער רב על אשר התפתיתי מלפנים להשלים את כל רצונותיך ומאווייך.

אותו העניין הוא גם כאן עם העבודה של ארבעת המינים, שכביכול אומר לו הקב"ה להאדם, הרי אני מסור בידך ועשה עמי כרצונך וככל העולה על רוחך, לבטל גזרות ולהשפיע ישועות, מעלה מטה, צפון דרום מזרח ומערב, הכל טוב ויפה, אבל בקשה אחת לי אליך, שאתה תעשה את המוטל עליך ותפרסם ותגדיל את שמי וכבודי, ואז אגיל ואשמח על שבאמת

מילאתי את בקשותיך ורצונותיך אף על פי שמלכתחילה גזרתי אחרת, אבל מגודל אהבתי אליך ומגודל החפץ שיכירו וידעו כל באי העולם כי ה' הוא האלוקים ויקבלו כולם את עול מלכות שמים, הנני נותן בידך את הכח העצום והנורא הזה, "למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד" ^ה.

עבודת הנענועים - להמליך את הקב"ה על כל העולם

נמצאנו למדים, שפנימיות העבודה של הנענועים הוא להמליך את הקב"ה על כל העולם כולו, ולעולם כבר מצאנו את יסודי הדברים בתוך דברי רבותינו הראשונים, שכן כך כתב הריקאנטי (שם): "ועתה אודיעך כוונת הנענועין וההקפה על דעת חכמי הקבלה - אנו מנענעין לפני המלך, שהוא התשובה להראות מלכותו בכל משלה, וכל הנבראים נרתתים ממנו

הערות והוספות

ושלום ועבדות השי"ת, ורפואות הנפש והגוף, כאשר יתפלל אל השי"ת על כל הטובות, הוא נותן לו, ואף אם השי"ת גוזר גזירה, הוא מבטל, כמו שכתוב (מועד קטן טז:): מי מושל בי צדיק, כלומר הצדיק מושל עלי, כאשר ממליך הצדיק אותי ומבקש רחמים מלפני, כך אני נותן לו, אף לבטל גזירות, ואני נותן מדת מלכותי בידו, שיהא הוא מנהיג כרצונו וחפצו.

וכמו שכתבתי פירוש הפסוק (תהלים סב, יג) כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בשם הרב הגדול בוצינא קדישא המפורסם מוה' דוב בער זלה"ה, על פי משל המלך שממליכין אותו בני המדינה,

ה. וכך מבואר באמת בספרים הקדושים, שעל ידי שהאדם ממליך את שמו יתברך בעולם הרעיון זוכה שהקב"ה בעצמו נותן בו כח של מלכות, ויכול לבטל הגזירות הרעות אפילו לאחר שכבר יצאו מעמו, וראה מה שכתב בספר 'אורח לחיים' (פרשת כי תשא) וזה לשונו:

והאדם המאמין בזה תמיד, ומבקש תמיד רחמים מאתו ית' על כל הדברים, וממליך השי"ת על הכל כנ"ל, אז ממליך אותו השי"ת שיהא הוא מנהיג עולם הזה כרצונו וחפצו, והאדם הזה ממשיך השפעות מריש דרגין עד עולם הזה, בכל השפעות ובכל הטובות, חיים ושמחה

ומזדעזעים מלפניו כי ממנו נשתכלל הבנין, ומנענעין לארבע רוחות העולם, וכבר ידעת סודם".

בדרך זה כתב גם כן בספה"ק 'באר מים חיים' (תרומה כה, ג): "צריך האדם תמיד בעבודתו לראות לכוון להגדיל ולהרבות את הקדושה ביתר שאת ועוז, שיתגדל ויתקדש שמו הגדול והקדוש בכל העולמות, ולהרביץ הקדושה בכל מקום ומקום, שעל כן אנו מנענעין בד' מינים שבלולב למעלה ולמטה ולארבע רוחות העולם, בכדי להמליך מלוכת הקב"ה על כל פינה ופינה וזוית וזוית שבעולם. כי בכל מקום אחיזת החיצונים והרע ומדור הקליפות. הקב"ה עוצם עיניו מראות ברע ואינו דר ח"ו עם נח"ש בכפיפה, וכשהאדם מנענע כלולבו לשם ה' בארבע רוחות העולם להמליכו שם, מוריד הקדושה וכבוד הא-ל אל כל מקום. והחיצונים, כשרואין אור פני הקדושה, ניסמית עיניהם מלהסתכל באור פני מלך והמה בורחים ומתגרשים ומסתלקין משם, והאלילים כליל יחלוף מפני פחד ה' והדר גאוננו", עכ"ל.

להמליך את הקב"ה על כל ישראל ועל עצמו

על הדברים הבהירים והברורים האלה אפשר להוסיף ולומר עוד, ואף למצוא להם סמך ורמז מתוך דברי המדרשות, כי הנה המדרש (ויקרא רבה - אמור ל) מגלה לנו כמה וכמה עניינים אשר להם ירמזון ארבעת המינים האלו, תחילה מתבאר במדרש (שם, ט) שכל מין ומין בפני עצמו מכוון כנגד הקב"ה בעצמו, וכמו שהבאנו לעיל.

הערות והוספות

אבל השי"ת מי שממליך אותו ית', הוא נותן לאדם זה הטובה, ונותן מדת מלכותו בידו, וזהו כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ממש, ודפח"ח.

אותן שבידם להמליך, וכאשר המליכו אותו, הוא נותן טובות לכל אחד ואחד, אבל אי אפשר לו להיטב עמהם כאשר הטיבו לו, שהמליכו אותו למלך עליהם,

עוד מובא במדרש (שם, יב), שכללות ישראל מורכבת מארבע מדרגות של אנשים, וארבעת המינים של סוכות מכוונים כנגד המדרגות הללו, האתרוג - ההדר שבכולם - יש בו טעם ויש בו ריח, הוא כנגד הצדיקים שמצד אחד מילאו את כריסם בתורת ה' צבאות, ומאידך גיסא גדושים הם גם במצוות ובמעשים טובים, וכנגד האתרוג המשובח נמצאת הערבה הפשוטה שאין בה לא טעם ולא ריח, והוא מרמז על הרשעים הריקנים שאין בהם לא תורה ולא מצוות, ובתווך עומדים להם הלולב וההדס שיש בהם אחד מן המעלות, או טעם או ריח, והם מכוונים כנגד האנשים הבינוניים שיש בהם רק מעלה אחת, או תורה או מצוות, אולם בהגיע חג הסוכות, אלו כמו אלו ניטלים יחד באגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים.

בהמשך הדברים מפרש המדרש בעוד אופן, שארבע המינים האלו מרמזים על ארבעת האיברים החשובים שיש לו לאדם ומקיימים את כל הגוף, לולב - השדרה, הדס - העין, ערבה - הפה, והאתרוג דומה ללב, וכשנוטל את כולם כאחד הוי בבחינת "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה, י').

ויש לומר שכל פירושי המדרש הללו לדבר אחד התכוונו, ובאו לגלות את חובת האדם בעולמו ואת הכוונות הפנימיות שצריך כל איש ישראל לכוון בזמן הנשגב הלזה כשניגש לקיים את מצות נטילת ד' מינים, וראשית לכל צריך כל אחד לזכור לפני מי אתה עומד ולפני מי אתה מקיים את המצוה הכבירה הזאת, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובשעה שנוטל האיש ישראל את המינים האלו ומנענע אותם לד' רוחות הארץ, הרי הוא ממליך את הקב"ה בכל קצווי תבל.

מלבד זאת, בשעה שנוטל את הלולב צריך לזכור, כי אלו המינים מרמזים על כל הבחינות והדרגות שיש בכלל ישראל, למן הגדול והחשוב

שבהם ועד הקטן והפחות שמהם, מחוטב עציץ ועד שואב מימין, ובעת שמנענע הלולב צריך לכוון ולהתפלל שתרבה הדעת בישראל ויהיה נוגה אור השי"ת על כל איש ישראל באשר הוא שם, אפילו על אלו האנשים אשר הם בבחינת ערבה שאין בהם לא טעם ולא ריח, כדרך שאנו אומרים בתפילת הימים הנוראים, 'וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה', וכל כך יתעלו בני ישראל עד שכולם כאחד לא ירעבו ללחם ולא יצמאו למים כי אם לשמוע את דבר ה'.

אך בעיקר צריך האדם לידע, שאלו ארבעת המינים מכוונים כנגד איברי האדם עצמו, לומר לך, שהעיקר הוא להמליך את הקב"ה על עצמו ועל גופו, שיהיו כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו כפופים ומשועבדים לרצון אבינו שבשמים, הוא ואין בלתו, וכאשר אתה עושה כן, הרי ממילא נעשה האדם כטופח על מנת להטפוח ומתגבר בו הכח לגלות ולהפיץ את המעיינות חוצה ויתרבה כבוד שמים בעולם.

ונמצאו דברינו נהירים וברורים ומתיישבים כפתור ופרח בתוככי ג' המהלכים של המדרש על ארבעת המינים, הקב"ה, בני ישראל ואיברי הגוף, שעל ידי עבודת הלולב והנענועים ממליך האדם את הקב"ה על כל איש ישראל הקרובים והרחוקים, וביותר ימליך את הקב"ה על עצמו ועל גווייתו שיהא מקודש ומטוהר בקדושה של מעלה, ובפרט לאור הידוע מן הספרים הקדושים שכל אחד ואחד הוא עולם קטן בפני עצמו.

הושענא חבוקה ודבוקה בך

עתה ניתנה ראש ונשובה לבאר עוד קט את דברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע, שבזמן שנוטל האדם את ארבעת המינים – שהם שמותיו של הקב"ה – אל תוך ידיו, הריהו כביכול חובק בידיו את הקב"ה בעצמו, וכפי שכבר

הבאנו גם את דברי המדרש שארבעת המינים מכוונים להקב"ה בעצמו, ונמצא שכאשר מחזיק במינים הריהו כאילו אוחד בהקב"ה בתוך ידיו, והגם שאין לנו שום השגה בגוף הדברים, שהרי אנו מאמינים באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, אולם רק למשמע אזנינו תאוה כל נפש, לעצם הידיעה שיש לנו הזכות לאחוז את הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכי יש לך קירבת ה' גדול מזה, שכביכול חבוקים אנו ודבוקים יחד עם השי"ת¹.

מה מאוד יתאמו הדברים עם הידוע לנו מתוך כתבי האריז"ל (פרי עץ חיים - שער חג הסוכות - פרק א) שפירש את הפסוק בשיר השירים (ב, ו) "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", ואומר שעולה הכתוב הזה על קדושת הסוכה שמקפת ומסובבת את האיש ישראל מכל עבריו, כאדם המחבק את בנו, וכתב שם, שצורת הסוכה עצמה דומה ליד המחבקת שיש לה שתי פרקים שלמים ועוד טפח של היד, וכך הוא הסוכה, שתי דפנות שלמים ועוד דופן שלישי בגודל טפח.

נמצא אם כן שבחג הסוכות מקיף אותנו הקב"ה באהבה וחיבה ופורס את כנפיו עלינו בסוכת רחמים וחיים ושלום, ואילו אנו משיבים לעומתו

הערות והוספות

ומינין דביה דאיהו רזא דיוקנא דאדם והא אתמור.]- מצוה זו ליטול לולב באותו יום עם אותם המינים שלו, והסוד הזה בארנו, ופרשוה החברים, כמו שהקדוש ברוך הוא נוטל את ישראל בימים הללו ושמוח בהם, אף כך ישראל נוטלים את הקדוש ברוך הוא לחלקם ושמוחים עמו. וזהו הסוד של הלולב והמינים שבו, שהוא סוד הדמות של אדם, והרי נבאר].

ו. ויצוין כאן לדברי הזוהר הק' (חלק ג - ויקרא קד ע"א - רע"א מהימנא) שכתב כהלשון הזה: פקודא דא ליטול לולב בההוא יומא באיננו זינין דיליה והאי רזא אוקימנא ואוקמוה חברייא כמה דקודשא בריך הוא נטיל לון לישראל בהני יומין וחדי בהון, אופ הכי ישראל נטיל ליה לקודשא בריך הוא לחולקהון וחדאן ביה, ודא הוא רזא דלולב

באהבה, וכביכול מחבקים גם אנחנו את הקב"ה באהבה ותענוגים, וכדרך שאיתא בזוהר הק' (אדרא זוטא - האזינו רפח.), "פתח רבי שמעון ואמר 'אני לדודי ועלי תשוקתו' (שיר השירים ז, יא), כל יומין דאתקטנא בהאי עלמא, בחד קטירא אתקטנא ביה בקודשא בריך הוא, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו".

אנשי ירושלים לא הניחו את הלולב מידיהם כל היום

ועל פי האמור לעיל יתבאר לנו באר היטב דברי הגמרא במסכת סוכה (מא:), המספרת לנו כיצד נהגו אנשי ירושלים בחג הסוכות, וכה איתא שם: "כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו וכו', הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו וכו', מאי קא משמע לן, להודיעך כמה היו זריזין במצוות", עד כאן מדברי הגמרא, וצריכים אנו להבין, מדוע באמת לא הרפו אנשי ירושלים את הלולב מידיהם כל ימי החג.

אלא וודאי העניין הוא כדפירשנו, שאנשי ירושלים - הצדיקים והקדושים - היו יודעים את גודל ועוצם מעלות הדביקות שאפשר להשיג על ידי האחיזה בארבעת המינים, ועל כן לא אבו להניח את המינים מתוך ידיהם, כי מי פתי להניח ולהוציא את אחיזת השכינה הקדושה מתוך ידיו, כל רגע ורגע שזוכה האדם להחזיק את השכינה הקדושה במו ידיו לא תסולא בפז ולא יוערך ערכה בכסף וזהב הגשמיים.

בך גם היה דרכם של כל הצדיקים בכל הדורות כולם, שהיו מחבבים את המצווה הזאת עד לאחת, וכדמספרים על הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, שמגודל הגעגועים וההשתוקקות למצוה לא היה מסוגל לנוח על משכבו כלילה, נפשו כלתה שכבר יאיר אור הבוקר ויוכל ליטול אל ידיו את המינים

ולברך עליהם, ומעשה זה ללמד על הכלל כולו יצא, כי אצל כל הצדיקים ראו את חביבות המצווה שלא יכלו להניח את הלולב מידיהם, אלא היו מאריכים שעות ארוכות בעבודת הנענועים עד שהגיעו לידי אפיסת הכוחות ממש, ואין זאת אלא כפי שביארנו, שהצדיקים מרגישים את הקדושה הנוראה השוררת על הלולב והאתרוג ומרוב ההשתוקקות אינם יכולים להניח את השם הוי"ה ברוך הוא מידיהם.

הנה כי כן מסופר גם על הגאון מוילנא זי"ע, ובספר 'עליות אליהו' (לז.) מעיד שמים וארץ ששמע מעדים נאמנים, שדרכו של הגאון הייתה לאחוז הלולב והאתרוג בידו במשך כל ימי החג, כמנהג אנשי ירושלים (סוכה מא:), ואפילו ביום האחרון לימי חייו שהיה בחול המועד סוכות, התאמץ בכל כוחו והחזיק כל היום את ארבעת המינים, ולא רצה להרפות מתוך ידו עד שיצאה נשמתו בקדושה ובטהרה, וצריכים אנו לומר, שאין זה אלא כי הרגיש במצווה זו דבקות עילאית וקדושה יתירה שכביכול חובק את הקב"ה בידיו¹.

הערות והוספות

א) 'מה תמר יש לה תאווה כן הצדיקים יש להם תאווה להקב"ה'. ובכח זו התאווה מתדבקין אל הבורא ית"ש. ובאלה הימים אחר יוה"כ פ' שנטהרו בני" מתעורר זו התאווה בלבבות בני". ואיתא תמר עולה לזמן רב שאין הצדיק נשלם רק ביגיעה רבה הרבה זמנים. אבל בכח בעל תשובה לתקן הכל ברגעא חדא. ועליו נאמר יפרח כשושנה שפורחת בשעה מועטת. כי לבע"ת כתיב אוהבם נדבה. ומסייע להם ביותר מן השמים לעורר הדביקות למעלה. וזה רמז הלולב ונענועיו.

ז. מן הראוי לציין כאן לדברי ה'שפת אמת' (סוכות תרנ"ח) שכתב, כי הצדיקים מתאווים תמיד להתדבק אל השי"ת ובכח קדושתם אף זוכים לזה, אבל מאחר שביום הכיפורים עשו כל ישראל תשובה וקבלו גם הם את התאווה הקדושה הלוה, לזה בא המצווה של הלולב והנענועים ומסייע לכל איש ישראל להתדבק מיד בהקב"ה כדוגמת הצדיקים. וזה לשונו:

בענין הלולב דכתיב (תהלים צב, יג) 'צדיק כתמר יפרח'. ובמד' (בראשית רבה מא,

בנטילת לולב מתקן הפגם של 'מלך עלוב'

באריח על גבי לבנה נוסף ונאמר עוד, שיתכן ומצוות נטילת ד' מינים הוא תיקון והמתקה על מה שבני האדם נכשלים בעבירות, ובמעשיהם הנלוזים פוגמים הם לא רק בעצמם ובנשמתם, אלא כביכול גם בהקב"ה, כדרך שכתב הרמ"ק בספר 'תומר דבורה' (פרק ראשון), שהמלאכים מכנים את הקב"ה 'מלך עלוב', וזאת משום שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד את מעשה בראשית, ובכל רגע ורגע הוא מעניק חיות וקיום לכל הבריות, ואילולא זה לא היה קיום לבריאה ולכל יצור נוצר אפילו לא לרגע כמימרא, וכל מעשה ופעולה שעושה האדם באיזה זמן שהוא, הכל הוא מכח הבורא יתברך שמו שנותן לו חיות, ואפילו החטאים שחוטא האדם כנגד הקב"ה, גם אותם אינו עושה אלא עם הכח שמשפיע לו השי"ת באותו הרגע.

ובאמת אין לך חוצפה גדולה מזו, שתוך כדי שמקבל החיות מאת הקב"ה הריהו משתמש בזה לחטוא ולפשוע כנגד מחיהו ומטיבו, ועל אף שמשורת הדין היה צריך הקב"ה להפסיק את חיותו באותו הרגע, מכל מקום הקב"ה אינו עושה כן, אלא הוא סובל את עלבוננו וממשיך לתת חיות וכח לאדם שיוכל לפשוע כנגדו, ועל כן מכנים המלאכים להקב"ה 'מלך עלוב', שהוא סובל את עלבוננו באופן שאין דומה לו, ונמצא שכאשר האדם נכשל בחטא, הריהו כביכול פוגם נוראות בכבוד השי"ת, שמשתמש בכוח שקיבל ממנו בכדי לחטוא ולעוות כנגדו.

אבל מדה טובה מרובה, שכאשר נוטל האדם את החיות שמקבל מאת השי"ת ומשתמש בזה בכדי לעשות את רצונו לעבדו בלבב שלם, אין שום ספק בזה שהוא גורם לנחת רוח ושעשועים להבורא יתברך שמו באופן שאין לשער, שהוא שש ושמח באותו אדם שיש לו השכל הישר והטוב להשתמש במתנת הבורא כדי לעשות רצונו ולקיים את מצוותיו, ובוודאי

שהאדם הזה גורם במעשיו שחלילה לא יהיה הקב"ה מלך עלוב אלא מלך רם ונשא שיכול להתפאר ביצורי כפיו העושים את רצונו בלבב שלם.^ח

ואם בכל המצוות אמרינן כן, הרי שבמצווה חביבה זו של לולב ואתרוג על אחת כמה וכמה, כי כאן לא רק שמקבל האדם חיות בכדי לעשות את המצווה, אלא הוא כביכול גם אוחד בשמותיו של הקב"ה עצמו ויחד עמו מקיים את המצווה, ומנענע את המינים מעלה מטה ומוליך ומביא להמליך את השי"ת בכל העולם כולו, ובוודאי שגורם לנחת רוח עצומה בעולמות העליונים על שעתה אין הקב"ה מלך עלוב חלילה, אלא אדרבה, עתה מתעלה ומתנשא שמו הגדול לכל לראש ונודע לכל באי העולם כי ה' אלוקים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו.

יהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא, שבזכות זה נזכה בקרוב ממש שיבנה לנו את בית הבחירה בכליל תפארת, שם נוכל לבוא לפניו בשירה ובזמרה ובקול אומרים ברכו את ה', ונזכה לקיים שם את מצוות הלולב ככל משפטו וחוקתו יחד עם קיבוץ כל נדחי ישראל במהרה בימינו, אמן.

הערות והוספות

בכדי שלא ישיג בושה וכלימה מהשפעות אלהות הנשפע עליו כנזכר, ואדרבה ירגיש בעצמו תענוג משוב השפעות אלהות, ואין השתוקקותו אחר שום פרנסה, כי אם לפרנסה כזה הרוחניות, וכן איתא בזוהר (ח"ב סא, ב) תלמידי חכמים מזוניהון דקיק יתיר, שנזונין מחכמה עלאה.

ח. ראה גם את הדברים שכתב בספר 'אור המאיר' (ראש השנה), וזה לשונו: וכאשר איתא בספרי מוסר שהקדוש ברוך הוא נקרא מלך עלוב, להיות שהוא הנותן חיות לאיש הישראלי, והוא הולך עם כח ההוא ומרשיע לפניו, ולכן יתאמץ האדם בתוקף ועוז להתמיד בעבודת הבורא יום ולילה,

ויעשו כולם אגודה אחת

בחג הסוכות מתאחדים כל ישראל באהבה ואחוה
אפילו עם הפשוט שבהם

ארבע מינים כנגד ארבע מעלות בישראל

המדרש בפרשת אמור (ויקרא רבה ל, יב), מחלק בין כל הארבע מינים שהתורה ציוותה לנו ליטול בחג הסוכות וקובע בהם דרגות, כל אחד לפי ערך חשיבותו וכפי התכונות המיוחדות שנצטיינה בהם, שיש ביניהם מינים שהתברכו או בטעם או בריח, כגון הלולב וההדס, ויש את האתרוג שכלול משני המעלות גם יחד, לעומת זה יש לנו את הערבה שהוא ריקן מכל, לא טעם ולא ריח, וכנגד ארבעת המינים הללו נמצאים ארבע מדרגות בקרב בני ישראל, ישנם את הצדיקים שהם עמוסים בתורה ובמצוות, יש את הבינונים שאין להם אלא אחד מן המעלות האלו, או תורה או מצוות, ולמטה מהם יש גם כאלו אשר לדאבוננו לא זכו לא לתורה ולא למצוות.

וזה הוא לשון המדרש: "פרי עץ הדר - אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים - אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים.

וענף עץ עבות - אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל - אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים."

מסיים המדרש את דבריו, שכאשר מתאגדים ומתאחדים כל בני ישראל, מכל המינים ומכל הכיתות, בחבורה אחת ובקשר איתן, בדומה לארבעת המינים שנאגדים באגודה אחת, אז יש שלמות בבני ישראל ומכפרים אלו על אלו. ובאותה שעה מתעלה הקב"ה מעלה מעלה בשמי השמים ורוכב בערבות, שנאמר (עמוס ט, ו) "הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה", אימתי 'בשמים מעלותיו', בשעה שבני ישראל מקיימים 'אגודתו על ארץ יסדה'. לפיכך היה משה רבינו מזהיר את בני ישראל ומצווה אותם (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים".

ויהי בישורון מלך - בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל

ואמרנו לתת טעם ולבאר העניין, מדוע נצטוו בני ישראל להתאגד יחדיו דווקא לעת הזאת של חג הסוכות, שהוא המשך והשתלשלות מן העבודה של ראש השנה, שבראש השנה מתאספים כל בית ישראל להמליך את הקב"ה על כל הבריאה כולה ומגישים לפניו כתר מלוכה, ואחת היא שאלתם ובקשתם, "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך".

אולם דבר זה גלוי וידוע לכל (כמו שכבר נתבאר בארוכה ב'בנין יעקב - ראש השנה', מאמר 'ויטו שכם אחד לעבדך'), שאין שום מלכות שבעולם יכולה להתקיים בזמן ששרי המלך ועבדיו וגם כל העם חולקים האחד על חבירו ושונאים

אלו את אלו, כי אפילו המלך הנערץ והמהולל ביותר לא יוכל לנהל את מלכותו כאשר יד איש באחיו וכל אחד חפץ להכשיל את חברו, כי על כל פעולה שיעשה האחד יבוא השני ויעשה את ההיפך הגמור, ונמצאת האנדרלמוסיה שוררת בכל. אכן, רק כאשר כולם כאחד פועלים באהבה ואחוה שלום ורעות, ומתוך מטרה אחת לעשות את רצון המלך, או אז תוכל המלוכה להתנהל על מי מנוחות ותתגדל כבודה.

במו כן גם לענייננו, כל זמן שיהיה מחלוקת ופירוד במחננו ולא ישרור השלום והשלוה בארמנותינו, עדיין לא יצאנו ידי חובת ההמלכה, כי איזה תוקף יש למלוכה כאשר בני העם ושרי המלוכה שונאים אלו את אלו, ולכן קבעו לנו שמיד אחר ראש השנה ויום הכפורים מגיע חג הסוכות ואז מצווים אנו להשתדל להרבות אהבה ואחוה ושלום ורעות בקרב בני ישראל, למן החשוב שבהם ועד הפחות שבפחותים, כולם מתקשרים בקשר אחד לעשות רצון אבינו שבשמים, ובזה מביאים אנו את המלכות לידי שלמות, וזהו מה דכתיב (דברים לג, ה), "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", וכדמפרש רש"י, "בהתאסף - בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם".

ענין זה ניכר ביותר על ידי אגודת ארבעת המינים, שהם כוללים ביניהם את כל הדרגות, החל בדרגה העליונה של האתרוג החדר שיש בו טעם וריח, ועד לערבות הפשוטות שאין בהם כלום, לא טעם ולא ריח, ובכל זאת מתאגדים כולם כאחד, עד שנעשית חטיבה אחת לעשות רצון קוננו בלבב שלם.

מאן דאיהו זעיר איהו רב

ובאמת, בכדי שיהיה אחדות אמיתית בקרב בני ישראל, חייבים שתשרור ביניהם מדת הענווה והביטול של האחד כלפי השני, שיהיו

מכבדים זה את זה, כי כאשר לקוי האדם במידת הגאות והיוהרה, מובטח לו שיגיע לידי מחלוקת ופירוד לבבות, שמתוך שלא תהיה לו מדת הכנעה וביטול ישתדל למיד לכפות את דעתו על אחרים, ומשלא תצלח דרכו תפרוץ כמאליו להבת שלהבת השנאה והמדון.

רמז לכך אנו מוצאים בכתבי רבינו האריז"ל (ספר הליקוטים תהלים לו), שם כתב כי ראשי התיבות של 'אתרוג' הוא הפסוק בתהלים (לו, יב) "אל תבואני רגל גאווה", וזהו התפילה שביקש דוד המלך ע"ה להינצל ממידת הגיאות. והאתרוג הוא באמת האות והמופת של מדת הענווה, ואף על פי שהאתרוג הוא המוכחר שבמינים, שהוא פרי עץ הדר נאה למראה ומשובב כל עין, מלא טעם וריח, מכל מקום יש בו גם שפלות הרוח וענווה עד שמבטל את עצמו ומצטרף אל שאר המינים, אפילו אל הערבה שאין בו לא טעם ולא ריח, וניטל יחד עמהם, זהו הענווה הגדולה ביותר, ורק על ידי המדה הזאת יתכן האחדות והשלום בקרב כל ישראל^א.

הערות והוספות

כרחוק מזרח ממערב, כנזכר לעיל מהות כוונתם, ומגמת נפשו של אדם בנענועות הלולב, ולכל פינות שהוא פונה לאן יפנה מחשבתו, והמתפארים לבם בל עמם, וכל אחד ואחד לכבוד עצמו דורש, ושלו אינו רואה, אבל רואה באחרים לעשות כמותם, מצד הבושה קונה גם כן אתרוג, לומר שגם הוא מהמהדרים במצות, ומי בקש זאת מידו שהאתרוג גורם לו התפארות, ואין אני והוא יכול לדור וגו', כי כל המתגאה כו' (סוטה ה.), ונמצא הרגל מביאו לידי עבירה, ולא די שאינו מטהר את עצמו ברגל, אלא

א. דברים נוקבים כתב בספה"ק 'אור המאיר' (סוכות), בגנות אלו האנשים שהמצווה של האתרוג מביא אותם לידי גאווה ומידות רעות, ומידה טובה מרובה, שאותם שנוטלים את האתרוג לשם שמים ומתוך ענווה, שכרם הרבה מאד והם זוכים לתקן את שורשה במקום עליון, וזה לשונו: **הלצה** "אל תבואני רגל גאווה (תהלים לו, יב), ר"ת אתר"ג, להיות רבים הם המתפרצים ומתפארים, וכל אחד ואחד קונה אתרוג לעצמו, וכל עצמו והנהגת דרכו, רחוק מהאתרוג ולולב עם מיניו,

את אותו מידה מעולה של הכנעה אנו מוצאים גם אצל הלולב, וכדשאלין בגמרא (סוכה לז:), מאי טעמא שעל נטילת המינים מברכים דווקא 'על נטילת לולב', לכאורה היה צריך לברך על האתרוג שהוא הדר יותר מכולם. ומתרתת הגמרא שמברכין על הלולב דייקא 'הואיל וגבוה מכול'. ויתכן לומר שמעלתו של הלולב היות שהוא מכניע את עצמו יותר מכולם, שהוא גבוה מכל המינים ובכל זאת מכניע את עצמו וכולל עצמו עמהם, לפיכך זכה הלולב שלא יעשו את ברכת המצווה אלא עליו.

בחסרון הערבה יתבטל כל המצווה

לכשנתבונן בפנימיות ענין אגודת הד' מינים, יתגלה לנו נדבך נוסף ועמוק יותר, והוא עצם הידיעה שאין אפילו אחד מקרב בני ישראל שהוא ועבודתו אינם חשובים אצל הקדוש ברוך הוא, שהרי גם אם ימסור אדם את כל אשר לו בעד אתרוג נאה ומהודר, לולב

העדות והוספות

כמעשיהם בראש השנה בתקיעת שופר, מעוררים האבות כלליות ג' קווי המדות, לתקנם ולהכניס בהם הדעת, וכן הכוונה בנענעם הלולב, גם כן על דרך הנזכר, והכל עולה בקנה אחד להמבין מדעתנו, וזה תולה בזה, על דרך מאמרם ז"ל (תיקו"ז ת' יג כט, א. ויק"ר ל, ב), מאן נצח דינא, מאן דמאני קרבא בידיהו, כמבואר למעלה ולקחתם לכם ביום הראשון, מוסב על ראש השנה, פרי עץ הדר וכפות תמרים, שאז הוא זמן קבלת עול מלכות שמים שלימה, לבנותה ולתקנה בשבעה מדותיה.

שמתגאה, וזהו "אל תבואני רגל גאווה", שאל יבוא האדם על ידי הרגל הקדוש, לידי גאווה ותפארת לו מן האדם, באתרוג שקונה להתגאות ולהתפאר, לזה רשום בר"ת אתר"ג בלא אות וי", להורות הסתלקות אלופו של עולם, הקדוש ברוך הוא הכינוי באות וי"ו כנודע מספרים, מחזיר פניו מאתרוג, שהרגל מביאו לידי גאווה.

לאפוקי אישים משכילים, הקונים אתרוג לעשות רצון קונם, ואדרבה קונים שלימות במאני קרבא אשר בידיהו, ומעשיהם בכוונות נענועת הלולב לו' קצוות,

מפואר והדסים משולשים, אפילו אם ינענע אותם מן הבוקר עד הערב, לא עשה ולא כלום, רק לאחר שיצרף אל אגודתו גם ערבות פשוטות, אז יזכה לקיים את המצוה כתיקונה, שהלא הלכה פסוקה היא (שלחן ערוך תרנא יב), "ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר".

מלבד זאת יש להוסיף ששמו של הקב"ה מתקרא על הערבה לא פחות ממה שנקרא על המינים האחרים, כמו שאנו מוצאים הלשון במדרש (ויקרא רבה פרשת אמור ט), "פרי עץ הדר – זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים קד, א) 'הוד והדר לבשת', כפות תמרים – זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים צב, יג) 'צדיק כתמר יפרח', וענף עץ עבות – זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (זכריה א, ח) 'והוא עומד בין ההדסים', וערבי נחל – זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (תהלים סח, ה) 'סולו לרוכב בערבות ביה שמו'".

בך גם מקובלים אנחנו מרבינו האריז"ל שכתב (פרי עץ חיים – שער הלולב – פרק א) "ענין לולב ומינוי, הם ד' אותיות הוי"ה", דהיינו שכל מין מאלו המינים רומז על אות אחת מתוך השם הגדול והנורא וגם הערבה הוא בכלל זה, נמצאנו למדים שבחסרון הערבה יהא זה נחשב כפגם שלא יהיה השם שלם.

במה דברים אמורים, כלפי אותם הצדיקים המשולים לאתרוג כמו גם על הבינונים שדומים ללולב והדס, שצריכים המה לדעת, כי על אף שהם זכו להיות נמנים על לגיונו של מלך ולהתעלות במדרגות עליונות של בעלי תורה ומצוות, עדיין צריכים הם לדעת שחלילה להם מלזלזל בפשוטי העם הריקנים מכל, כי על אף שאותם ריקנים דומים לערבה שאין בו לא טעם ולא ריח, מכל מקום אין ערך לעבודת הצדיקים, אפילו שמוסרים את נפשם לעבוד את השי"ת, עד שיצרפו אליהם גם את פשוטי

ודלת העם באגודה אחת, או אז תעלה לרצון עבודתם לאשה ריח ניחוח לפני השי"ת.³

הערות והוספות

מרשעים הפורשים מהציבור ואינם זוכים לראות בנחמת ציבור... אבל נ"ל עפ"י מ"ש בחי' לפ' לולב הגזול, באמרו שם מ"ט לולב בימין ואתרוג בשמאל משום דהכא תלתי מיני והכא חד מינא, דלולב ומיניו הלא מרמזו על צדיקים שאינם גמורים וגם על רשעים והדיוטים כידוע, והאתרוג הוא הצדיק הגמור אשר אינו עמהם באגודה כלל, והיה ראוי לתפוס אתרוג בימין ע"ד אורך ימים למימינים, והני מינים בשמאל שהם המשמאילים, אלא מ"מ הצדיק הוא רק יחיד בדורו, וההדיוטים רבים, והן אל כביר לא ימאס והצדיק זוכה בזכות הרבים אעפ"י שהוא גדול מהם, ונהי שאינו עמהם באגודה מ"מ צריך לחברו עם הלולב שלא יפרוד מן הציבור ולא יהי נידון בפני עצמו, כי מי יודע מה יולד יום ויצטרך הוא לזכות הרבים, ומשו"ה נוטלין הלולב בימין שהוא שלשה מינים ר"ל כל ישראל בכלל ואתרוג חד מינא. והיינו נמי דקאמרה מתני' [שדבר] עם הצדיק יחיד בדורו, אל תפרוש מן הציבור אעפ"י שאינך עמהם באגודה וחברותא מ"מ אל תפרוש מהם להיותך נמנה בפני עצמך, כי לא תאמין בעצמך עד יום מותך אולי עוד תצטרך לזכותם כנ"ל. [תקצ"ד].

ב. וראה מה שכתב בעל 'סדר היום' (כוונת הלולב ואגודתו): עוד ענין אחר שמעתי בענין זה, כי רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ואינו רוצה שידח ממנו נדח, ובהיות שיש בענייני האנשים ד' מינים, יש מהם שיש בהם טעם וריח, והם החסידים ואנשי מעשה, כי כל מעשיהם האמת והצדק. ויש מהם שאין בהם לא טעם ולא ריח, והם קלי עמי הארץ, כי כל מעשיהם תוהו ואין אתם יודע עד מה. ויש מהם שיש בהם טעם אבל אין בהם ריח, והם העוסקים בתורה ואין בידם מעשים להריח בהם. ויש שיש בהם ריח ואין בהם טעם, שיש בידם מעשים טובים אבל אין בהם תורה. רצה הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו בענין לקיחת ד' מינים הללו, שהכל צריך לעולם, וצריך לעשות מהם אגודה אחת וחברה אחת, ולא ידח זה מפני זה כי כולם כאחד טובים.

וראה דיבורים נפלאים ב'חתם סופר' (מסכת אבות פ"ב משנה ד), שם ביאר כי גם הצדיק צריך להיות מחובר עם כל ישראל - אפילו עם דלת העם, היות שיש לכללות ישראל כח של רבים ופעמים שהצדיק צריך להגיע לזכות הרבים, וזה לשונו: 'אל' תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך', לפע"ד לא מיירי כאן

לבלתי ידח ממנו נידח

אבל ביותר מכוונים הדברים כלפי אותם ריקנים שאין בהם לא תורה ולא מצוות, שעלול רוחם ליפול בקרבם ולחשוב מה אני ומה חיי, הלא עוונותי כבדו ממני עד למעלה ראש, ובוודאי כבר אבדה תקוותי ואדחה מב' עולמות, העולם הזה והעולם הבא, ומתוך מחשבות אלו נלכד לייאוש ורפיון ידיים ונופל מטה עוד ועוד וכאבן אחר הנופל.

על כן צריך לדעת בלבבו היטב היטב, שכל מחשבות אלו בטעות יסודם, ואפילו אם נכון הדבר שעד עתה לא עמד כל כך בעוז וגבורה כנגד היצר המפתה לילך אחר הבלי הזמן וחיי שעה, מכל מקום יש לו תקנה גדולה, על ידי שיסתפח אל נחלת השי"ת ויתחבר בקשר של קיימא אל שאר כל ישראל הצדיקים, על ידי זה בוודאי תהיה לו עלייה גדולה ותיקון הגון לנשמתו הסוררה, ואף יזכה לעלות מעלה מעלה עד שלסוף יזכה לטהר עצמו להיות עובד השי"ת בכל גופו ונפשו^ג.

הערות והוספות

ג. וראה בספר 'שפת אמת' (סוכות תרל"ד) שעל אף שהערבה לעצמה אין לה לא טעם וריח מכל מקום יש לה עצה להתערב בתוך כלל ישראל, ערבה מלשון עירוב, וזה לשונו: וגם מינים שבלולב הם כללות בני ישראל. כמו שאמרו ז"ל ערבה מי שאין בו טעם וריח כו'. העצה על זה העירוב שמאסף עצמו בכלל ישראל. וזהו חשוב יותר לגרום ברכה דכתיב ערבי נחל. ונחל הוא על שם המשכת השפע. ונכתוב זה אצל ערבה דוקא כנ"ל.

ג. וראה בספר 'שפת אמת' (סוכות תרל"ד) שעל אף שהערבה לעצמה אין לה לא טעם וריח מכל מקום יש לה עצה להתערב בתוך כלל ישראל, ערבה מלשון עירוב, וזה לשונו: וגם מינים שבלולב הם כללות בני ישראל. כמו שאמרו ז"ל ערבה מי שאין בו טעם וריח כו'. העצה על זה העירוב שמאסף עצמו בכלל ישראל. וזהו חשוב יותר לגרום ברכה דכתיב ערבי נחל. ונחל הוא על שם המשכת השפע. ונכתוב זה אצל ערבה דוקא כנ"ל.

וזהו ענין הערבה הדלה, שיש לה ערך רק בהצטרפה אל אגודת הלולב, אולם אחר שכבר הצטרף והזדכך כל ימי החג בעבודת הנטילה והנענועים יחד עם שאר המינים, אז יש לו עליה גדולה ועצומה עד אין חקר, ובהגיע היום האחרון של חג הסוכות - הושענה רבה, אז כבר נוטלים את הערבה בפני עצמה, ועובדים עמה את הקב"ה בעבודה המיוחדת ליום זה, יום זה נקרא בפי רבותינו 'יום ערבה', ואפשר, שלכן נקרא יום זה על שם הערבה, לומר לך גודל מעלת התיקון שזוכה הערבה הריקנית, שאחר שמתחברת באגודה אחת עם הצדיקים יש לה עליה עצומה עד שנעשית בעצמה לעובד את ה'.

אפילו הריקנים שבך מלאים מצוות

אך ייאמר עוד, שבאמת כבר מצאנו בספרים הקדושים שאמרו, שמכל מין ומין מארבעת המינים יכולים ללמוד דרך ונתיב בעבודת השי"ת, כמו שהזכרנו לעיל מהאר"י הק' שהאחרוג רומז למדת הענווה, שראשי התיבות של 'אתרוג' הוא "אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב), ואילו הלולב מורה על טהרת הלב, כמו שכתבו בספה"ק ('אילה שלוחה' בשם הרבי ר' זושא זי"ע ועוד) ש'לולב' ר"ת 'וטהר לבנו לעבדך באמת'.

בך גם חזינן בספר 'ברכת פריך' (להגה"ק הסטייפאלער זצ"ל) שנתן רמז גם על ההדס והערבה, דהנה מקור ההדס בתורה הוא מן הפסוק "ענף עץ

הערות והוספות

לחבר את עצמו ולהיות אחד עם הלולב וההדס, אפי' עם האתרוג ולולב שמרומזים לצדיקים ולהקב"ה כנודע.

ד. כן מבואר בספה"ק, ועי' בספר 'מחשבות חרוץ' (טו) לרבי צדוק הכהן מלובלין.

מהבלתי בעל תכלית, כי תשובה היא ג"כ למעלה משכל אנושי, שגם התורה והחכמה לא ידעו עצה לנפש החוטאת כמו"ש חז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), אך בחסדי ד' גזר אומר שיועיל תשובה, באמונה זו זוכה

עבות", ותיבת 'עבות' עושה הר"ת של "תרהיבני בנפשי עוז" (תהלים קלח, ג), ולהורות בא על החובה לבקש ולקוות תמיד שיזכה לחיזוק והתעצמות בעבודת השי"ת (ראה בספר השורשים לרד"ק - ערך רהב).

אבל החידוש הוא שגם מן הערכות - ערכי נחל - שאין בהם לא טעם ולא ריח, גם מהם יש להוציא מרגניתא טבא וללמוד מהם דרך ונתיב בעבודת הבורא יתברך שמו, שהרי הר"ת של 'נחל' הוא "נפשנו חכתה לה" (תהלים לג, כ), למדים אנו מזה, שגם מן הערכה יכולים אנו ללמוד מדות טובות והנהגות משובחות, כגון מדת האמונה בהשי"ת.

על כל פנים חזינן מזה, שאפילו הריקנים שבך מלאים מצוות כרימון, ואין אדם מישראל שיכול לדמות בדעתו שאינו שווה כלום, כי בכל איש ישראל נמצאים מדות טובות ומעלות נפלאות כאור החמה מזהירים, ואם רק ככסף תבקשנה וכמטמונים תחפשנה בוודאי תמצאם, וחלילה מלהתייאש.

הרחק משכן רע

ברם, מדי עסקנו בחובת החיבור והאחדות בתוך כלל ישראל, יש אתנו מקום להוסיף מילין אחדים ודברי אזהרה, שהרי כל בר דעת מבין שכאשר עוסקים בעניין האחדות והחובה לעשות אגודה אחת בקרב כל ישראל, עדיין אין זה אומר שצריך להתחבר עם כל אחד ואחד ללא דרישה וחקירה אחריו, כי למגינת לבנו מצויים בקרב קהל ישראל גם כאלו שלעת עתה אינם מהוגנים כפי הצורך, אנשים שעצם השהות עמם בכפיפה אחת עלולה להביא קרירות בעסק התורה והמצוות ובקדושה וטהרה, ואי לכך צריך זהירות יתירה ושמירה מעליא לדעת מי ומי ההולכים עמו, שלא יתרועע עם מרשיעי ברית וחלילה לא יימשך אבתריה.

לפיכך יש להבהיר בהבהרת דברים, שכאשר אמרו שהד' מינים רומזים על החיוב להתאחד כל ישראל באגודה אחת, אין הכוונה שיתחברו כל כך באופן של חיבה ורעות עם כל אחד ואחד, שהרי יש אנשים שהידידות עמהם עלולה רק להזיק, אלא וודאי הכוונה שיאהב כל אדם מישראל על עצם הדבר שהוא בן אברהם יצחק ויעקב ועל כך שעמדו רגלי אבותיו על הר סיני, כמו כן לא ישנא שום אדם מישראל, אבל וודאי שאסור להתחבר לגמרי עם כל אחד ואחד.

על כגון דא מתאמרי בשם אחד הצדיקים זי"ע, שזהו הסיבה מדוע מניחים כל מין בתוך כיס ה'קושיקעל' בפני עצמו, ורק אחר כך עושין הקשר והאגודה, לומר לך, שעל אף שצריכין כל ישראל להתקשר באגודה אחת, מכל מקום צריך איזה חציצה בין חברת הצדיקים לאלו שעדיין לא זכו כל כך לזה, בכדי שבאמת לא יבוא ללמוד ממעשיהם של האינם מהוגנים כל כך.

לא זו בלבד, אלא אפילו הצדיק שמחובתו לקרב את הרשעים, להוציא יקר מזולל ולהשפיע עליהם לזנוח את מעשיהם הרעים ולקרבם לחסות בצל כנפי השכינה, גם הוא צריך להיזהר שלא יתקרב אליהם יותר מדי, זולת מאותו הזמן שאז הוא משפיע עליהם טללי תחי ואוצרות אמונה.

והבחינה זאת אנו למדים מן האתרוג שדומה לצדיק, שאף הוא אינו מתקרב אל שאר המינים מלבד בשעת המצווה גופא, שאז הוא מצטרף יחד עם שאר המינים להעלותם ובכדי שיוכלו לקיים את מצוות נטילת לולב, אבל תיכף לאחר שמסיים המצווה שבה האתרוג למקומה.

אם כי יוצאים מן הכלל הם אותם הרשעים שנקעה נפשם ממעשיהם הקלוקלים, וקיבלו על עצמם בקבלה גמורה לשוב אל השי"ת בכל

לבב, ומטים את שכמם ליטול עליהם עול תורה ומצוות באמת ובאמונה, אותם האנשים מצווה לחבבם ולקרבתם תחת כנפי השכינה ולהראות להם חיבה יתירה, עד שיזכו לעלות ולהתייצב על המסילה העולה בית ק-ל^ה.

הפורש מהם כפורש מן החיים

מאידך גיסא, גם האיש שהוא בבחינת ערבה צריך לדעת, שכל העליה שזכה לה בחג הסוכות הוא לא בזכות עצמו, אלא רק משום שבחר להתדבק אל חברת הצדיקים והיראים ולהסתפח בקהל ה', ואך בזכות זה זכה להיות באגד אחד עם האתרוג והלולב ואף זכה להינטל עמהם להיות ראוי לברכת המצווה החביבה של נטילת לולב.

אולם אליה וקוץ בה, כי מתוך שישה שבעה ימים בחברת הצדיקים ויינטל יחד עמהם, עלולה להשתקע בתוכו מחשבת פסול ולחשוב שכבר אין שום חילוק בינו לבינם, כמו שהם חשובים מצד עצמם כך גם אני קובע ברכה לעצמי, הלכך צריך להזהירו ולהזכירו, כי עדיין דרך ארוכה יש לו עד שיזכה לעמוד בעצמו על דרך המלך, ולעולם אין לו כל תקנה מלבד ההתחברות עם הצדיקים, ואם חלילה יפרוש מהם הריהו כפורש מן החיים ועלול ליפול שוב לשאול תחתיות.

הערות והוספות

מתקשר עצמו באגודה אחת יחד עם הערבה ומקרבה שתבוא להסתפח בקהל ה', מה שאין כן האתרוג, שיושב בדד לעצמו כל העת ורק בשעת הברכה והנענועים מקרב עצמו אל שאר המינים, ועל כן ראוי הלולב שיברכו עליו.

ה. בנוגע לזה ניתן להסביר עוד טעם מדוע בשעת הברכה מברכים 'על נטילת לולב', שהרי לפי הסברה היו צריכים לברך על האתרוג שהוא הדר יותר, אלא יש לומר, שבכל זאת יש בלולב מעלה יתירה על האתרוג, שהלולב

על פי זה ביאר בספה"ק 'תפארת שלמה' (סוכות), מדוע בכל ימות החג נוטלים את הערבות ומברכים עליה, ואילו בהושענא רבה חובטים אותה אל הקרקע. אלא הענין הוא, שבכל ימי החג הערבה מאוגדת עם שאר המינים ומבטלת את עצמה כלפיהם, לכך ראויה גם היא לברכה, אבל בהושענא רבה, שפורשת הערבה מן האגודה, מיד דנים אותה על פי הראוי לה וחובטים אותה בקרקע.

לומר לך, שכל המעלה של הערבה הוא רק בשעה שמחוברת אל הצדיקים והישרים, אבל בשעה שפורש מן הצדיק הוי כפורש מן החיים, וקוראין עליה את מאמר הגמרא (סוכה מד:) על מנהג הערבות בהושענא רבה, "חביט חביט ולא בריך"¹.

ופרוס עלינו סוכת שלומך

עתה נוכל לחזור לענין ראשון ולעיקרי הדברים, לזכור ולשנן שעיקר העבודה בחג הסוכות הוא להשתדל בכל תוקף להגביר את האחדות והאהבה בתוך כלל ישראל, וביותר להרבות חיבה ורעות בין יראי ה' וחושבי שמו, לקרב את הקרובים וגם את הרחוקים אשר חפצים ליראה את ה', ולהתקשר באגודה אחת ובקשר אחד, דוגמת מה שאמרו בזה"ק (חלק ג, עג).

קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד.

בי לא רק אגודת המינים מרמזים על עניין זה של אהבה ואחוה, אלא גם שאר מצוות החג מלמדים על דבר זה, כדרך שמביא הגה"ק רבי חיים

הערות והוספות

ו. עיין עוד בספר 'ייטב פנים' להושענא רבה (ד"ה בגמרא פרק לולב וערבה), שם ביאר על דרך זה באורך גדול.

פאלאג'י זצ"ל בספר 'מועד לכל חי', שמצוות הסוכה מורה על אחדות בקרב ישראל, כאיש אחד בלב אחד, ומרמז עניין זה בתוך דברי הגמרא (סוכה כז:), שהגמרא מדייקת בלשון הקרא, דהנה כתוב בתורה (ויקרא כג, מב) "כל האזרח בישראל ישבו בַּסֶּכֶת", ועל אף שהקרי הוא בלשון רבים - סוכות, אבל הכתיב הוא בלשון יחיד - סוכת, ומדוע כתוב בלשון יחיד, אלא אומרת הגמרא, "מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת".¹

העדות והוספות

פרוטה לכל אחד ואחד עד שנחשב לדבר שאין בו חסרון כיס, והיינו שניסה אותם במצוה הלזו דוקא, לפי שהיא תשובה נצחת על מה שאומרים הגויים כלום כפית עלינו ההר כגיגית, והראה להם שבהם אין שיין ענין קבלת התורה בענין כפית ההר כגיגית, לפי שאין בהם מידת האחדות, וזה שינסה את הגויים במצות סוכה, לפי שהיה צפוי לפניו שבודאי לא יקיימוה, לפי שענין סוכה מרמז על מידת האחדות, ובגויים אין מידה זאת של האחדות, יעוין שם.

ועתה מצוה להביא מן החדש על פי דברי הרב לחמי תודה, שכתב בענין כפית ההר כגיגית במעמד כל ישראל על הר סיני, עם מצות סוכה, שניהם שוים שהוא להורות על מידת אהבה ואחדות, אם כן היינו מה שכתוב בזוהר הקדוש, סוכה עשויה ככבשן מסטרא דאימא עלה אתמר והר סיני עשן כולו, מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן, וכולא חד, דהיינו מה שהוא הטעם בכפיית הר סיני, המורה על אחדות זהו בעצמו טעם הסוכה

ז. רבי חיים פאלאג'י מאריך שם ביותר בספר 'מועד לכל חי' (סימן כ אות מה) על עניין זה ולגודל נחיצות הדברים נעתיק הנה כמה פסקאות מתוך דבריו, וזה לשונו: כתב הרב 'לחמי תודה' ז"ל ב'פתיחת שערים' דף ט ע"ב וזה לשונו, לפי שענין סוכה הוא מידת האחדות משום דקיימא לן שהוא זכר לענני כבוד שהקיפו כל ישראל, ונשאו אותם כאילו כולם נחשבים לאיש אחד, וזהו שרמזו רבותינו זכרונם לברכה על מה שכתוב 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות' מלמד שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, דהיינו לרמזו על ענין האחדות, וגם 'סכה' הנאמר בקרא חסר וא"ו עולה במספר קטן שלש עשרה כמנין 'אחד' שעולה שלש עשרה.

והיינו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, בפרק קמא דמסכת עבודה זרה שאומר הקדוש ברוך הוא לאומות העולם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה דהיינו שרמזו על מידת אחדות שבו, דהיינו שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, שבזה אין מגיע שוה

והאמת הוא, שהסוכה מעצם טבעה מעוררת אהבה ואחדות בין אדם לחברו, שהרי היסוד של מצוות סוכה מצאנו בדברי חז"ל (סוכה ב.), "אמרה תורה - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", ויש לומר, שכאן מרומז היסוד של אהבת חברים, שהרי המעכב הגדול ביותר של האחדות, הוא מדת האנוכיות, שרוב האנשים חושבים תמיד רק על טובת עצמם, כל דבר ועניין שעושה או יעשה יחשוב מקודם איזה תועלת עצמית תצמח לו מכך, וכל כך עסוקים האנשים בצרכי עצמם עד שכלל אינם מסוגלים להרגיש בצער ובצרכי הזולת, ואין זה בא מרוע לב חלילה, אלא ממדת האנוכיות.

אבל בסוכות עוזב האדם את הדירת קבע ונכנס לדירת עראי, דהיינו שעושה את דירתו ואת צרכי עצמו לעראי, וכאשר אין האדם דואג כל כך לעצמו, אז נפקחין עיניו לראות שקיימים עוד אנשים בעולם חוץ ממנו, וגם

הערות והוספות

והביטה וראה בספר ימי דוד דף עז ע"א, מה שביאר במאמר רבותינו זכרונם לברכה דהמובן ממנו הוא, דבחול המועד סוכות צריכים ישראל להיות באחדות ובשלום ומישור טפי מעלי מכל שאר ימות השנה, ולפי זה כמו צער בנפשי דבימים האלה ובזמן הזה אדרבא מרבים קטטה ומריבה, בענין עליות ספר תורה, ובקניית המצות, וסדר הושענות, וחתני התורה, ובעשיית הסוכה בין השכנים וכדומה, ומצוה להודיע להם דיהיה להם סבלנות איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, ויהיו מרבים שלום דהזמן גרמא, הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל.

להורות על האחדות, ובוה הרי אנו זוכים על ידי האחדות להיות בנו השראת שכינה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד, וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק והוא באחד, כי על ידי האחדות ואהבה שיש בישראל זוכים שתהיה השראת שכינה, ועל ידי השראת שכינה הוא מגן וצינה גם לגוף שזכה לחיים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש רבה סוף סדר במדבר, כי חתם שם י"ה במדבר בקהת שהיה הארון מכלה בהם, שעל ידי השראת שכינה יהיו כולם חיים וקיימים, וקל להבין.

להם יש כל מיני הצטרכויות, וממילא נפתח לבבו להרגיש גם את נפש חברו ואת צערו, ותרבה ותגדל אהבת ישראל בין אדם לחברו ובין איש לאחיו.

חסידים ואנשי מעשה היו מורקדין

באותו מדה אנו רואים את הבחינה הזאת גם בשמחה הגדולה שהייתה שורה בבית המקדש בלילות של חג הסוכות, שהיו עושין שם את שמחת בית השואבה, והיו מתאספים שם כל העם, זקנים ונערים, צדיקים ואנשי מעשה יחד עם שאר כל ישראל, ולא היו רואים שינה בעיניהם, אלא יחדיו היו ששים ושמחים כל הלילה מתוך אהבה ואחוה שלום ורעות, עד שמתוך אפיסת הכוחות היו נשמטים ראשיהם ומנמנמים כל אחד על כתף חברו, כמסופר בגמרא (סוכה נג.), ומכאן אתה רואה עד היכן מגעת עבודת החביבות והאהבה בין בני ישראל בימי חג הסוכות¹.

בקהלם תחד כבודי

מערתה נבוא ליתן טעם חדש מדוע באים האושפיזין - שהם האבות הקדושים - לבקר אותנו ולשהות בצל קורתנו דווקא בימים האלה

הערות והוספות

ולאחיו 'יאמר חזק, כמו שנאמר 'ויעשו כולם אגודה אחת' וכו'. ובזה פרשנו מאמר הירושלמי בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כו' הוי מכתפי אהדדי. פירוש, לא ראינו שינה וחסרון השתנות כל אחד ואחד אצל חברו, רק כשהיה ח"ו אחד נופל בדעתו, והולך במרירות על מיעוט השגה בעבודת הבורא או שום דאגת עולם

ח. בספה"ק **תפארת שלמה** (סוכות) למד ממאמר זה של הגמרא, את גודל מעלת אהבת ודיבוק חברים, וכה כתב: יש לומר ברמז גודל מעלת דיבוק החברים להיות אחוזים וקשורים יחד באחוה ורעות. כי לא כל העתים שווים להיות סמוך ונראה אצל הצדיק הרב המורה. לכן התקנה לזה להיות כל איש רעהו יעזורו

של חג הסוכות, ואפשר לומר שהוא מחמת גודל השלום והאחוה שמתרבה באלו הימים יותר משאר ימות השנה, והחוש יעיד שאין שמחה לאב יותר מעת אשר רואה את בניו באהבה ואחוה ושלום ורעות, ומאידך גיסא, אין צער כצער האב בשעה שבניו שונאים זה את זה, ועל כן בחג הסוכות, כאשר תרבה האהבה בין בני ישראל, באים האבות הקדושים בשמחה מגן עדן לראות את בניהם אוהבים ומכבדים זה את זה.

צא ולמד מיעקב אבינו, שצפה ברוח קדשו את אש המחלוקת שיקימו קורח ועדתו על משה רבינו, ועל כן התפלל לפני הקב"ה "בקהלם אל תחד כבודי" (בראשית מט, ו), שביקש יעקב שלא יזכר שמו בתוך המחלוקת הנוראה הזאת, ואכן נתקבלה תפלתו, ובשעת המחלוקת בפרשת קורח, מונה התורה הקדושה את אבותיו של קורח אבל אינה מזכירה שקורח הוא מצאצאיו של יעקב אבינו.

ומכלל לאו אתה שומע הן ומדה טובה מרובה, שבשעה שבני ישראל נמצאים באחוה ורעות, בוודאי ובוודאי שהאבות הקדושים חפצים להזכיר עליהם את שמם ואף באים בכבודם ובעצמם לשבת בסוכה וליטול חלק בראש השמחה.

באהבת ישראל יתגלה מלכות שמים בעולם

אכן, כאשר יתחזקו בני ישראל להרבות שלום ושלוח בין איש לאחיו ובין אדם לחברו, בוודאי יהיה זה תיקון גדול והשלמת עבודת ראש השנה

העדות והוספות

עצה הגונה לחזק ולאמץ לבבו להסיר תוגה מנפשו, וזה העיקר אהבת חברים להיות אגודה אחת".

הזה, 'הוי מכתפי אהדדי' - כל אחד סומך על חברו. כאשר שפך שיחו וצרתו לפניו יגיד, הנה חברו היה תומך בידו לתת לו

של 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', ועל ידי שתשרור האחדות בקרב עם בני ישראל תתבסס המלוכה בכל עוז ובכל תוקף, כשבזכות זה אף נזכה לגמר טוב ב'הושענא רבה' שהוא גמר החתימה של ראש השנה, ובקרוב נזכה שיתקיים בנו חזון הנביא (זכריה יד, ט), "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" ט.

הערות והוספות

הפיזור והגלות, וכו'. ואין ספק, כי כאשר יש כאן בחינה מה של 'ציאה מן הגלות, כמו שהוא כאשר ישראל הם מתאחדים ואינם מחולקים, (ו)זה נחשב שהם יוצאים מן הגלות. כי בגלותם הם פזורים בין האומות, וכאשר ישראל מתאחדים - דבר זה נחשב שהם יוצאים מן הגלות. ודבר זה הוא גורם שיהיה להם 'ציאה לגמרי מן הגלות.

ט. ראה דיבורים נפלאים שכתב רבינו המהר"ל בספר 'נצח ישראל' (פרק כה), וזה לשונו: כי כאשר תדע, כי עצם הגלות הוא הפיזור שנתפזרו ונתחלקו ישראל. והנה כאשר הם מחולקים גם כן בעצמם, הנה עוד מוסיפים חילוק ופיזור יותר על מה שנתן השם יתברך אותם. והיפך זה כאשר הם עם אחד, הנה נחשב דבר זה 'ציאה מן

עבדו את ה' בשמחה

מילין אחדין והקדמה קצרה בעמדנו על פתח שער השמחה

ישמח לב מבקשי ה'

הפסוק בתהלים "עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה" אָמְרוֹ משה רבינו עליו השלום, כפי הידוע חיבר משה רבינו אחד עשר מזמורים שבספר תהלים, וקאפיטל ק', דהיינו 'מזמור לתודה', הוא האחרון שבהם (רש"י בתהלים ז, א). במאמר זה ביקש משה רבינו להודיע לנו על גודל מעלת עבודת השי"ת בחשק ובשמחה, ולא חלילה בעצבות ומתוך הכרח^א.

ה'רבינו בחיי' בפרשת 'נשא' (במדבר ד, כב) כתב דברים נפלאים במעלת ויקר תפארת העבודה מתוך שמחה, שהמקיים את מצוות ה' מתוך שמחה יש לו בידו שתי מצוות, קודם כל עצם פעולת המצוה, ונוסף עליו גם

הערות והוספות

והלמוד יהיה בשמחה, כי גדולה מאוד מעלת השמחה בעסק התורה וקיום המצוות, וכתב רבינו מהר"ו ז"ל, שהגיד לו רבינו האר"י ז"ל, שלא זכה לידיעתו

א. ראה את לשונו של רבינו החיד"א ז"ל בספרו 'חומת אנך' (תהלים פרק ק), שכתב שם בזה הלשון: עבדו את ה' בשמחה. לפי פשוטו דעשיית המצוות

השמחה של מצוה שהוא מצוה בפני עצמו. וכה כתב שם: "וידוע כי השמחה במעשה המצוות מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה לשי"ת כך השמחה על המצוה נקראת עבודה, וכן כתיב (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה', והוא שכתוב (תהלים ק, ב) 'עבדו את ה' בשמחה', באר, כי השמחה שלמות העבודה".

ממשיך ה'רבינו בחי"י ואומר: "ועל כן היה ענין השיר במקדש ובמשכן בשיר הפה והכלי, שהוא מביא נפש האדם לדרך השמחה, ומכאן אמר הכתוב בלויים (במדבר ד, מז) 'לעבוד עבודת עבודה', ודרשו רבותינו ז"ל (ערכין יא.), 'אי זו עבודה לעבודה? הוי אומר זה השיר!', כי היו הלויים מוזהרין ומצווים לשורר ולעורר השמחה על מצות הקרבן כדי להיות מעשה המצוה בשמחה".

תחת אשר לא עבדת בשמחה

שמחה הוא אחד מן היסודות ועמודי התווך של כל קיום היהדות, לא לחינם אנו מוצאים בתורה הקדושה ובדברי חז"ל הפלגות גדולות בשבח ונחיצות מדת השמחה, עד כדי כך, שכאשר בני ישראל מקיימים את המצוות בחוסר שמחה נכנסים הם לסכנה נוראה, כפי שאנו רואים בפרשת 'כי תבוא', לאחר שהתורה מונה שם לא פחות מתשעים ושמונה קללות רח"ל, מבארת התורה גם את הסיבה על מה ולמה הם באו, מה קדם לזה שבשביל כן יצא הקצף.

הערות והוספות

שהשמחה ששמח בקיום המצוה הוא נחשב למצוה אחרת, לכן ציוה משה רבינו ע"ה שזה מכלל י"א מזמוריו 'עבדו את ה' בשמחה'.

ולחשגתו הגדולה אלא בשביל השמחה שהיה שמח בלימוד ועשיית המצוות. וכתבו הרמב"ם ז"ל ורבינו עובדיה ז"ל, דמאי דתנן שכר מצוה מצוה, היינו

ובָה כתוב שם (דברים כח, מה ושם), "ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך", ומדוע, "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". נורא נוראות, לא עסקינן כאן בפושעי ישראל שעושים את התורה פלסטר ומבטלים את מצוותיה, לא ולא, מדובר כאן באנשים יראים ושלמים המקיימים את כל התורה כולה על כל פרטיה ודקדוקיה, הפגם היחיד שפגמו, הוא שלא עשו את התורה מתוך שמחה וטוב לבב ובשל כך הסער הגדול הזה.

זֶהוּ מה שכתב הרמב"ם (בהלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח הלכה טו): "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שציווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב'".

מכאן אתה למד על גודל נחיצות מדת השמחה בקיום התורה והמצוות, ולהיפך, גודל הפגם הנעשה בהעדר השמחה, וכלשון ה'רבינו בחיי' בספרו 'כד הקמח' (ערך שמחה): "השמחה הזאת היא מצוה מן התורה, נצטווה אדם עליה כי היא עבודה גמורה לשי"ת חשובה יותר מן המצוה", וכלשונו הזהב של מרן ה'חזון איש' באגרותיו (ח"ב איגרת צג) שכתב: "ועיקר עשיית המצוה הוא שמחתה שזכינו לכך"³.

הערות והוספות

מקורם מצד הקדושה, ושמחה זו מובילה את האדם לשאול תחתיות רח"ל, זהו אם כן הסיבה לעונש החמור כל כך. וזה לשונו: כתיב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, על כן באה הגלות. והקושיא ידועה למה בשביל העדר השמחה יגדל כל כך

ב. הקשה בספר 'שם משמואל' (שבת חול המועד סוכות תרע"ד), מהו הפגם הנורא כל כך במניעת השמחה אשר בגינה נענשים בעונש חמור כל כך, ומתרץ, שמצד הטבע מוכרח האדם לשמוח באיזה דבר, ואם לא יכניס את השמחה בעשיית המצוות בעל כורחו ישמח בדברים אחרים, דברים שאין

ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצותיך

בהתבוננות יותר נראה, שהשמחה הוא גם אחד מן המידות שהתורה נקנית בהם, כדאיתא במסכת אבות (פרק ו' משנה ה'), שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ובין המידות הראשונות המנויות שם נמנית מידת השמחה, הווי אומר, שאילולא השמחה אי אפשר כלל להגיע לידי השגת התורה.

וכפי שמוכא בספרים הקדושים, שהאר"י הק' גילה לתלמידו הגדול רבינו חיים ויטאל זי"ע, שכל ההשגות והגילויים הנוראים למעלה מדעת אנוש אשר זכה להשיג אותם, הכל הוא רק בזכות שעסק בתורה וקיים את המצוות מתוך שמחה של מצוה, רק בשביל זה זכה לכל המדרגות הנפלאות הללו¹.

אכן, הדבר שאנו מבקשים עליו שמחה זהו על הענין של תורה, ובברכות התורה בתפילת השחר אנו מתחננים ומפצירים: "והערב נא ה'

העדות והוספות

ח"ו לכל רע, עד שהביאה לגלות המרה הש"י ירחמנו.

ג. ראה בשל"ה הק' (עשרה מאמרות מאמר שלישי ורביעי), וב'חומות אנך' שהובא בהערה דלעיל, וכך מובא גם כן ב'צפנת פענח' להרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע בפרשת בא (ד"ה 'והנמשל מובן'), וזה לשונו: והעידו על האר"י זלה"ה שכל השגת רוח הקודש הי' לו מחמת גודל השמחה והתענוג בעת לימודו ותפלה ועשיית המצוה.

העונש, ו[הלא] אין במניעת השמחה לא כרת ולא מיתת בית דין. אך יש לומר, דהנה [מובא] בזהר הק', דבין היצר טוב ובין יצר הרע אינם מתגדלין אלא על ידי שמחה, זה על ידי שמחה של מצוה ותורה, וזה על ידי שמחה של הוללות זנות יין ותירוש יקח לב. ויש לומר, דבהעדר שמחה של מצוה שורה לעומתה שמחה של סטרא אחרא, וכעין טעם הזהר"ק בטומאת מת, וזה מושכתו לשמחה שהיצר הרע מתגדל בו ומביאתו

אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל". והכוונה בבקשה הזאת, שנזכה לשמחה בשעה שאנו עוסקים בתורה, כמו שכתב האלשיך הק' (משלי כג) שהשמחה הוא תולדה של העריבות.

במעשהו בבוקר כך מעשהו בערב, וגם בתפילת ערבית, בברכת 'אהבת עולם' אנו מבקשים כנוסח הזה: "תורה ומצות חוקים ומשפטים אותנו למדת, על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך, ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצותיך לעולם ועד". ובכל התפלות והבקשות שתקנו לנו חז"ל לא מצאנו שיתפללו כל כך על עניין השמחה כמו בעסק התורה והמצוות.

דברים ערבים כתב בספר 'אורחות צדיקים' (שער השמחה) במעלת העובד את השי"ת ולומד את תורתו מתוך שמחה, ומוסיף שם, שכל מי שעושה מצוה בשמחה נחשב לו הדבר אלף פעמים יותר ממי שעושה אותו הדבר שלא בשמחה, וזה לשונו: "לכן ישים כל אדם שמחתו על התורה, ובעת שיעשה המצוות ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך עליון, אשר בני מעלה ישתחוו לו. וכן אמר דוד (תהלים קיט, קסב), 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'. וכל העושה המצוות בשמחה, יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא"י.

הקב"ה ייסד ותיכן את נפש האדם באופן שיצטרך לשמחה, השמחה הוא צורך חיוני לנפש האדם לא פחות ממה שהוא זקוק לאכילה

הערות והוספות

ד. וממשיך שם ה'אורחות צדיקים' וכותב עוד בזה הלשון: אברהם ודוד כל היום כולו, היו עסוקים בתורה ומפארים ומשבחים בשירות ותשבחות להקדוש ברוך הוא להרים קול בשמחה. ואז מצליח בכל דרכיו, וטוב טעמיו, ושולח הקדוש ברוך הוא רוח הקודש בקרבו, ולבו שמח, ומתמלא אהבת

ולמנוחה, כמו שכתב בספר ה'חינוך' (מצוה תפח): "לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים, כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה", ע"כ. אלא שעבודת האיש הישראלי הוא להעלות את השמחה לדברים שבקדושה, לתורה ולמצוות.

תוחלת צדיקים שמחה

מעשה נורא סיפר הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל, באחד מן הזמנים יצא לו להכיר איזה איש מזרע ישראל אשר לדאבון לב היה רחוק מאד מן התורה והמצוות, הוא היה בור ועם הארץ גמור, לא הכיר ולא ידע כמעט מאומה מן היהדות, אלא שלגודל הפלא, שני פסוקים מן התורה היו שגורים על פיו בעל פה, הפסוקים שהזכרנו לעיל מתוך התוכחה, "ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך וכו', תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".

רבי יעקב קמינצקי התפלא מאד מנין לו בפיו הפסוקים האלה, וכי מכל התורה כולה לא מצא פסוקים אחרים מלבד שני אלה? ! פתח הלה את פיו וסיפר לרבי יעקב זצ"ל סיפור נורא אשר הוא עצמו היה נוכח לזה, הוא סיפר שלא עלינו ולא עליכם עבר על בשרו את כל מוראות המלחמה הנוראה רח"ל, כאשר האשמדאי צורר כל היהודים עלה על גולת אירופה והפך אותה לדם ואש ותמרות עשן, במהלך המלחמה ראה הרבה דברים נוראים אשר הנייר יכלה והם לא יכלו, אולם מראה אחד נקלט בזיכרונו ולא ימוש ממנו לעולמים.

הערות והוספות

הקדוש ברוך הוא, ונפשו קשורה בגיל, לפי שהוא ירא השם, ברוך הוא, וישר, ומגלה להם רזים וחיידושים של מעלה, ונכנס הטעם בקרבנו.

היה זה באחד מן המחנות בו שהה, וביום מן הימים נגלה לנגד עיניו מחזה איום ונורא, הרשעים הארורים ימח שמם וזכרם נטפלו לאברך צנום ששהה יחד עמו באותו מחנה, הם העמיסו על גבו השחוח משאות כבדי משקל ופקדו עליו לעלות על ההר הסמוך ולרדת כאשר המטען הכבד מונח עליו, כך ציוו שוב ושוב לעלות ולרדת ללא שום תכלית ומטרה מלבד אכזריות לשם אכזריות, כשחיות הטרף הללו הולכי על שתיים עומדים מעליו ומשגיחים בשבע עיניים שחלילה לא יעצור ולא ינוח אפילו רגע אחד מהילוכו.

והיה אותו אברך עולה בהר ויורד, עולה ויורד, למעלה מכוחות אנוש, כשתוך כדי הילוכו פניו בוערות כלפיד אש ובהבל פיו הצדיק עליו את הדין, הוא חזר שוב ושוב בהתלהבות ובהתפעלות את הפסוקים, 'ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך וכו', תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל'.

כל כך נחקק המראה הנורא הזה במוחו של אותו יהודי, עד שאפילו כעבור שנים רבות מאד מאותו מעמד עדיין היו חקוקים הפסוקים האלה על לוח לבו ולא משו ממנו, והאברך בעל המעשה היה לא אחר מאשר הגה"ק מצאנז קלויזנבורג זי"ע שקיבל עליו את הדין באהבה, ובגודל שפלות רוחו וענוות קדשו תלה את יסוריו הנוראים בזה שלא עבד את השי"ת בשמחה כראוי.

אנו תפילה לבורא כל העולמים שלעולם לא נדע שום צער ועגמת נפש ח"ו, אך טוב וחסד יהיה מנת חלקנו כל הימים, אולם ממעשה נורא זה צריכים אנו ללמוד עד היכן מגעת החובה והזכות לעבוד את השי"ת מתוך שמחה וטוב לב, בכל מצב שלא יהיה צריכים אנו להשתדל במידת השמחה שהוא יסוד מוסד בדרכי העבודה, שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

כי בשמחה תצאו מכל הצרות

וידוע הפירוש הנחמד שפירשו הצדיקים את הפסוק בישעיה (נה, יב): "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון". ואמרו, שעל ידי מידת השמחה אפשר לצאת ולהיפטר מכל הצרות ומכל העקתין בישין, וכפי שכתב בספר הקדוש 'דגל מחנה אפרים' (ליקוטים ד"ה שפת אמת) בזה הלשון: "כי בשמחה תצאו מכל הקליפות ומן הגלות".

בך גם מובא בשם צדיקים, שעל ידי השמחה אפשר לפעול ישועות ורפואות שבדרך הטבע קשה לפעול אותם, וכפי המעשה הידוע שאירע אצל מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' זי"ע, שבמוצאי יום הכיפורים של אחת השנים ביקש לקדש את הלבנה כנהוג, אולם השמים היו מכוסים בעננים כבדים ולא נראתה הלבנה בעדיהם, כיוון הבעל שם טוב כוונות עמוקות וטמירות, בכל כוחו השתדל לפעול בשמים שירחמו עליו ויניחו לו לקדש הלבנה, אולם כל היגיעות היו לשוא.

החסידים שהיו בחוץ, יצאו בינתיים במחולות ובריקודים לכבוד הזמן הגדול והקדוש של מוצאי יום הכיפורים, והנה תוך כדי הריקודים התפזרו העננים ונראתה הלבנה בטהרתה, והיו יכולים לקדש את הלבנה בשמחה ובצהלה. או אז גילה להם הבעל שם טוב הק', דמה שלא עלתה בידו לפעול עם כוונות ויחודים, הצליחו הם לעשות על ידי שמחה וריקודים, ומכאן נדע את מעלת השמחה וגודל הישועות הנפלאות שבכוחם לחולל.

בך גם ידוע לכל דברי הגמרא במסכת תענית (כב.), במעלת השמחה שמזמנת את האדם לחיי העולם הבא, הגמרא מספרת שם על רבי ברוקא שהיה מהלך בשוק ובאמצע הילוכו פגש באליהו הנביא שהגיע אף הוא לאותו

מקום, שאלו רבי ברוקא לאליהו הנביא: האם נמצאים כאן בשוק אנשים שהם בני העולם הבא? ענהו אליהו הנביא: לא, אין כאן בני העולם הבא! תוך כדי כך עברו שם שני אנשים, החווה לו אליהו הנביא עליהם שאכן אלו הם בני העולם הבא. מיד הלך רבי ברוקא אחריהם ובירר אצלם על טיב מעשיהם, כי רצה לדעת מהו הסיבה שבגינה אליהו הנביא קורא להם 'בני העולם הבא', ואמרו לו: 'אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי!' - אנשים בדוחים אנחנו ומשמחים אנשים עצבים.

מבוא ופתח לשערי השמחה

בעזר השי"ת נשתדל במאמרים הבאים לבאר ולברר מקחו של מדת השמחה באופן מקיף וכולל, במאמרים אלו ננסה לעמוד על דרכי קניית השמחה, אשר כידוע אינו מן העבודות הקלות שבמקדש, שהלא מהלך חייו של האדם רצופים כל מיני קשיים ומכשולים העומדים עליו לטרדו מן העולם, וגוזלים ממנו את מעט שלווה הנפש והשמחה אשר כבר נתברך בהם, והעבודה שלנו הוא להתגבר על כל המהמורות הללו ולהיות בשמחה על אף כל המכשולים הללו.

בהמשך אף ננסה לעמוד על כמה וכמה מפריעים למידת השמחה וללמוד כיצד אנו יכולים להתגבר עליהם, גם אם לא תמיד מגיעים הדברים בקל, כי אם הרבה עמל ויגיעה נדרשים לזה, וכמו בכל דבר גם כאן ישנם כסדר עליות וירידות, אולם דבר זה פשוט וברור, שכל מי שיתחזק בדעתו ולא ירפה מן העבודה, בסופו של דבר יזכה לראות אור ולהיות בשמחה תמיד, שהרי אם התורה הקפידה על חסרון השמחה משמע שזהו דבר שיכולים להגיע לזה, כי לא בשמים הוא ואין התורה הקדושה תובעת מאתנו דברים שאיננו מסוגלים לעמוד בהם.

והיות שאנו עומדים עתה על פתחם של ימי חג הסוכות אשר רבותינו ז"ל קראו לו בשם 'זמן שמחתנו', לא מצאנו זמן נאה יותר מזה בכדי לעסוק בענינים אלו, ובפרט לאחר שהנושא של שמחה וחג הסוכות הינם כתרי רעין דלא מתפרשין המשולבות האחת בחברתה, ופעמים שאי אפשר להפריד ביניהם, לכן אמרנו דבר בעתו מה טוב ולהציג לפני מבקשי ה' ותאבי דעת את הקונטרס הלז העוסק בענינים אלו בהרחבה.

וזאת למודעי, שעל אף שמאמרי השמחה האלו מסודרים בין בתרי הקונטרס של חג הסוכות, יחד עם זאת שומה עלינו להדגיש שרוב הדברים המובאים כאן לא נאמרו לשעתם בלבד, אלא כשם שהם נכונים בחג הסוכות ממש כך הם שרירים וקיימים גם בשאר ימות השנה, ורק מאחר שהיה קשה מאד להפריד בין ענייני השמחה הכלליים לבין השמחה המיוחדת הנוהגת בחג הסוכות, היינו צריכים לשלב את כל ענייני השמחה באריגה אחת, אבל מכאן תדרשנו לטובה לכל עת ולכל זמן.

ובל מי שעניי שכל לו משקיע בימים אלו את כל כוחו וכל מרצו להשיג את מידת השמחה כראוי, כי בימים אלו, כאשר שערי השמחה פתוחות לכל, בבחינת 'תרעין פתיחין', בנקל יעלה ביד כל אחד ואחד לקנות בנפשו את עבודת השמחה, וכל הרוצה ליטול את ה' יבוא ויטול, ובוודאי ישתיירו בידו השפעות של שמחה לשאר ימות השנה, כמבואר בספרים הקדושים, ואף מובא בתוך המאמרים, שחג הסוכות הוא זמן לקיטתו של השמחה, ובדומה לפירות השדה שלכל פרי יש את הזמן המסוים במהלך השנה שבו לוקטים אותו מן העץ ומניחים אותו למשמרת לימים רבים.

יעזור השי"ת שנזכה לכוון לאמיתה של תורה ולעורר את לבבות בני ישראל אל אביהם שבשמים להיות בשמחה תמיד, ובטוחים אנו בעזר אלוך ממעל, שכשם ששאר חיבורינו התקבלו באהבה וחיבה בין יראי ה', כך גם

קונטרס זה יעלה על שולחן מלכים ותרבה דעה כמים לים מכסים, עדי נזכה בקרוב ממש לשמחה הגדולה, כמו שנאמר בפסוק (ירמיה לא, יב) "אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם", במהרה בימינו אמן.

זמן שמחתנו

חג הסוכות הוא עיקר הזמן של שמחה ומשפיע שמחה לכל הימים

שמחת הרגל

על אף שהמצוה להיות בשמחה נוהגת תמיד, בכל עת ובכל שעה, כמו שכבר ביארנו בארוכה, מכל מקום מצוה מיוחדת של שמחה ישנו במועדים וברגלים, שהתורה הקדושה ציוותה עלינו להיות בהם בשמחה, כדכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פרק ו הלכה ז): "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך וגו'".

מעיקר הדין של שמחה בחג היינו צריכים להקריב קרבן חגיגה לפני השי"ת ולשמוח בו לפניו יתברך שמו באהבה ובתענוגים, אולם גם עתה כשחרבה בית מקדשנו ותפארתנו ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהקריב לפניו קרבנות שלמים וחגיגה, עדיין נותר לנו החובה לשמוח בשמחת הרגל, והולך הרמב"ם ומפרש את אופני השמחה ואת גדר המחויבים בה.

ובך הוא כותב: "אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בייין".

בך גם פסק ה'שולחן ערוך' (הלכות יום טוב תקט ס"ב) להלכה ולמעשה, שחובה גמורה לקנות לצורך החג דברים המשמחים לכל אחד ואחד מבני הבית כפי ערכו, בין אם זה במאכל ובמשתה ובין אם זה בכסות נאה ומלבוש חדש.

חג הסוכות - שמחה יתירה

ואם כי מצוות שמחת הרגל הוא מצוה השייכת בכל המועדים והרגלים, אבל יותר מהכל היא נוהגת בחג הסוכות, שהרי על חג הסוכות שנתה התורה הקדושה ואף שילשה את הציווי על השמחה, וכדלהלן: א. בפרשת ראה (דברים טז, יד) כתיב: "חג הסוכות תעשה לך וכו' ושמחת בחגך". ב. כך גם כתוב שם (פסוק טז): "והיית אך שמח". ג. ובפרשת אמור (ויקרא כג, מ) כתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים".

חרי לנו ג' פעמים שמחה בחג הסוכות, בעוד שבחג השבועות לא נכתב שמחה אלא פעם אחת בלבד, "ועשית חג שבועות לה' אלקיך וכו', ושמחת לפני ה' אלקיך" (דברים טז, י). ואילו בחג הפסח לא נזכר כלל לשון של שמחה. ומכאן אתה למד שמצוות השמחה בחג הסוכות עולה על כולנה, והשמחה בזמן זה צריכה להיות עשרות מונים משאר כל הזמנים. וזהו גם

הטעם שמכל המועדים רק חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתינו', וכפי שאנו מזכירים זאת בכל התפילות וקידושי היום של חג הסוכות.

בך כתב הרמב"ם מפורש בהלכות שופר וסוכה ולולב (פרק ח הלכה יב): "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'. וכיצד היו עושין, ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה".

זהירות מקלות ראש ושמחת כריסו

לפיכך, כותב ה'מטה אפרים' (סימן תרכה סעיף סה): "יש לו לענג את היום טוב בדגים ובשר ושאר המטעמים ויינות משובחים כפי עושרו ויכולתו. ואף על פי שכל שאר יום טוב מצוה לאכול ולשתות ולשמוח, בחג הזה יש לו לשמוח ביותר, ולכן אומרים בתפלה וקידוש - זמן שמחתינו".

אך יחד עם זה הוא מזהיר שלא להיגרר אחר החלק החומרי של השמחה, וממשיך בלשונו: "ואף על פי שהמצוה להיות בשמחה, מכל מקום צריך לזהר בהרבות שחוק וקלות ראש חס ושלום. ויש מאנשי מעשה שמדקדקים על עצמם שלא לשיח שום שיחה בטלה בסוכה רק בדברי תורה, ומכל שכן בשעת הסעודה. וראוי ונכון לעשות כן אם בני ביתו ואורחיו הם בעלי תורה. ואף בעל הבית שהוא מסב עם אשתו ובני ביתו ואין ביניהם דברי תורה, יש להם לזהר משיחה בטלה רק לדבר מעסק החג הקדוש להודיעם טעם מצוה זו כדכתיב 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי

וגו' (ויקרא כג, מג), ומצות ארבע מינים וכיוצא בדברים אלו של עונג וגם שמחה של מצוה"ן.

בפרט צריך לזכור ולשמח בימים האלה את האומללים ומרי הנפש שלא שפר עליהם חלקם, לפקוח עין שגם להם יהיה לאכול ולשתות בהילולים די צרכם, כי מי שמשמח רק את עצמו ושוכח מאותם נדכאים ושבורי לב, אין כל תועלת בכל השמחה ששמח, ואין זה שמחה של מצוה כלל וכלל.

בדכתב הרמב"ם (פרק ו הלכה יח): "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל (דברים טז) לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו". עד כאן לשונו, ואידך פירושא זיל גמור.

שמחת הגוף והנשמה

מעמים שונים נאמרו מדוע חג הסוכות הוא זמן של שמחה יותר משאר המועדים, והטעם הפשוט יש לומר, שבחג הסוכות ישנו שמחה

הערות והוספות

טוב בשביל זה כי זה גורם בטול מצות שמחת יום טוב, שעל ידי זה בני ביתו הם יושבים ודוממים כאבלים ומנדים ומצטערים, כי פה להם ולא ידברו. ואם הם המדברים והוא כאלם לא יפתח פיו, דומה לאבל בין החתנים, והרבה חשו

א. וכשם שנוזהר שלא יבוא לשחוק וקלות ראש כך גם צריך להיזהר שלא יהיה בכובד ראש יתר על המדה, שלא יפריע את השמחת יום טוב של אנשי ביתו, וכהמשך דברי ה'מטה אפרים' (שם): אבל מי שהוא יושב ודומם לגמרי אין לו שכר

כפולה, ברוחניות ובגשמיות, שכן חג הפסח הוא בעיקרה שמחת הגוף, היות שבאותו הזמן יצאו בני ישראל מעבדות לחרות ונגאלו משעבוד הגוף, ולעומת זה חג השבועות הוא שמחת הנפש, כי בזמן זה קיבלו בני ישראל את התורה הקדושה.

אבל בחג הסוכות ישישו וישמחו שניהם יחדיו, הנפש שמחה היות שעתה מתגלה שיצאו ישראל נוצחין וזכאין בדין של ראש השנה ויום הכיפורים, אך גם הגוף שמח עתה, מפני שזהו זמן האסיף, שמאספים את התבואות מן השדה אל תוך הבית פנימה ומתמלאים האוצרות והאסמים. ועל כן נקרא חג הסוכות 'זמן שמחתנו', היות שהוא שמחה כפולה ומכופלת, שמחת הגוף ושמחת הנפש.²

ובספר ה'חינוך' (מצוה שכד מצות נטילת לולב) ביאר, שהיות והתקופה הזאת הוא בלאו הכי זמן של שמחה גדולה לישראל, לפי שהזמן הנוכחי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן אל תוך הבית, ומדרך הבריות לשמוח בתקופה זו בשמחה רבה, לפיכך ציווה הקב"ה לעשות לפניו חג באותו העת, בכדי לזכות את עמו ישראל ולהעלות את השמחה הגשמית אל הרוחניות, שישמחו ישראל בו יתברך בשמחה דקדושה.³

הערות והוספות

ג. וראה את המשך דבריו שם: ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלקים בעת ההיא, ציונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו. והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם.

חכמים למניעת שמחת יום טוב. וגם כי אין לו לעלות במעלות ומדות של חסידות אם אינו מאנשי השם בענין שהוא נראה כגבר יהיר, אלא יאחז מדה כמותו הכל לפי מה שהוא אדם. ועל כיוצא בזה אמרו (סוטה ה, ב) כל השם אורחותיו זוכה ומקבל פני השכינה.

ב. וראה **באלישיך הק'** (דברים טז, ט) דברים מעין אלו.

והיית אך שמח

בעת הזאת של חג הסוכות מושפעים עלינו ממרום מעיינות של שמחה וחדוה מנהר היוצא מעדן, שהלא התורה הקדושה ציוותה עלינו לשמוח בימים האלה, כמו שנאמר (דברים טז, טו) "והיית אך שמח", אולם רש"י על אתר ביאר את מאמר הכתוב וכתב "לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה", דהיינו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מבטיח לנו שנהיה שמחים, והיית אך שמח - כפשוטו^ד.

ולא זו בלבד, אלא כל מי ששמח באמת בימים האלה, זוכה להמשיך עליו השפעה של שמחה לכל השנה כולה, כדכתב כאן ה'אברבנאל': "והיית אך שמח - להבטיחו שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות יהיה שמח וטוב לב כל השנה", ויותר מכן כתב ה'אבן עזרא' בפסוק זה מפורש, כי מי שיקיים את מצוות שמחת החג כראוי יזכה להיות שמח לעולם.

בדרך זה כתב גם בספר 'פלא יועץ' (ערך סוכה): "וציוונו לשמוח שמחה של מצוה והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח"^ה.

הערות והוספות

לשון הבטחה, אם כן לפי פשוטו הוא ברכה, ודו"ק.

ה. מנהג העולם לזמר בחג הסוכות את הניגון 'ושמחת בחגך' ולכפול ב' פעמים תיבת 'אך אך שמח', ויש לבאר הענין בדרך צחות על פי הכלל הידוע של 'אך מיעוט הוא', ועוד כלל יש, 'שאינ מיעוט אחר

ד. וראה **בחינושי הגר"ז** החדשים (סימן סט) שהובא שם כהדברים האלה: בתפילת רגלים 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכנו'. והיכן הוא 'ואמרת לברכנו'. עיין רש"י על הפסוק 'והיית אך שמח' שכתב 'לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא

גם יש לפרש את הכתוב בדרך רמז, דהנה בשנה רגילה ישנם שס"ה ימים, ומתוכם י"ז ימים של מועדים שיש בהם מצווה של שמחה, ואלו הם: ח' ימים של סוכות (ז' של סוכות ועוד אחד של שמיני עצרת), ז' ימים של פסח, יום אחד של שבועות, ויום אחד של ראש השנה (היום השני של ראש השנה אינו מן התורה)¹.

בעת, אם תפחית י"ז ימים של שמחה מתוך סך כל שס"ה ימות השנה, ישתיר בידך שמ"ח ימים שאין בהם מצווה מפורשת של שמחה. וזהו מה שבא הכתוב לומר לך, אם תקיים את הציווי של 'ושמחת בחגך' כראוי וכנכון, ובימי המועדים תגיל ותשמח כפי שהתורה הקדושה מצווה אותך, אזי תזכה שיתקיים כך גם הכתוב בהמשך 'והיית אך שמ"ח', והיינו שתזכה להיות בשמחה גם בשאר שמ"ח ימות השנה האחרים.

המתקת הדינים על ידי השמחה בחג הסוכות

נשלים את דברינו אלו במאמר נפלא שהביא בספר 'שם משמואל' (סוכות תרע"ג - תרע"ח) בשם אביו מרן בעל 'אבני נזר' זי"ע, דהנה בכל יום

הערות והוספות

1. ה'משנה ברורה' סימן תקצז נקט בפשיטות שיש חובת שמחה בר"ה כבשאר הרגלים, והגם שמעיקרא נחלקו בזה רבותינו אבל למעשה הכריעו שגם ראש השנה בכלל מצוות שמחה, וזה לשונו: אוכלים ושותים ושמחים - ר"ל אף שהוא יום הדין מ"מ מצוה של ושמחת בחגך שייך גם בו (פוסקים), שגם הוא בכלל חג, כדכתיב

מיעוט אלא לרבות', ולכן מנגנים - 'אך אך שמח' - שהם שני מיעוטים בזה אחר זה, כי אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות את השמחה לכל השנה כולה ולא לסוכות בלבד. וראה בהדר זקנים (דברים טז, טו) שדיבר בעניין אחר, אלא שבתוך הדברים כתב ש'והיית' הוא מיעוט ו'אך' גם מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ע"ש.

משבעת ימי חג הסוכות היו מקריבין בבית המקדש ארבעה עשר כבשים, וסך כל הכבשים שהוקרבו במשך ימי המועד הגיע למספר הכולל של תשעים ושמונה, כתב על זה ברש"י (במדבר כט, יח), כי צ"ח הכבשים שהיו מקריבים בחג הסוכות באו לכלות ולהמתיק את צ"ח הקללות המנויות בפרשת 'כי תבא' שבמשנה תורה^ז.

וצריך להבין את הקשר שבין שני הדברים, מה השייכות בין צ"ח הקרבנות של חג הסוכות לצ"ח הקללות שבפרשת כי תבא.

אלא אומר ה'אבני נזר', שכל הסיבה שבאו הקללות על 'שונאיהם של ישראל' אינם אלא בעוון שלא עבדו את השי"ת מתוך שמחה וטוב לבב, כמו שכתוב שם (דברים כח, מה-מז), "ובאו עליך כל הקללות האלה... תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", לפיכך יבואו עבודת צ"ח קרבנות הנקריבים מתוך שמחה וטוב לבב בחג הסוכות שהוא 'זמן שמחתינו', ויתקנו את כל המצוות ועבודת השי"ת משאר ימות השנה שהיו בלי שמחה, וממילא בטלין ומבוטלין כל הצ"ח קללות שבאו בגין חסרון השמחה.

אמור מעתה שבחג הסוכות ישנו המתקת הדינים לכל השנה כולה, ומן הזמן הזה נשפעים נהרות של שמחה לכל ימות השנה, והחכם עיניו

הערות והוספות

ולגבי הנידון אי יש חיוב שמחה ביום הכפורים, ראה בשו"ת 'בצל החכמה' חלק ה סימן קנב.

ז. וכך גם נאמר ביוצר של שחרית בחג השבועות: 'רְצִיתִי שְׂיִים שְׁמוֹנָה וְתִשְׁעִים - קְלוֹעַ בָּם תּוֹכָחוֹת שְׁמוֹנָה וְתִשְׁעִים'.

'תקנו בחודש שופר (ואמרו חז"ל איזהו חג שהלבנה מתכסה בה הוי אומר זה ראש השנה) בכסה ליום חגנו', ונאמר בנחמיה ח', 'אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם', עד כאן דברי ה'משנה ברורה'.

בראשו משקיע לעת הזאת את כל כולו לבקש ולהתפלל להקב"ה אשר עוז
וחדוה במקומו, שישפיע עלינו שמחה ורחמים מאלו הימים לכל ימי השנה
ללא הפסק כלל וכלל, אמץ כן יהי רצון.

ושמחתם לפני ה'

השמחה היתירה בחג הסוכות על שנמחלו עוונותיהם של ישראל

שמחה יתירה בחג הסוכות

כתב הרמב"ם בהלכות לולב (פרק ח הלכה יב), "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, מ) ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", עד כאן לשונו. וכבר עמדו רבים וטובים לבאר מהו השמחה הגדולה והיתירה שאמרו בחג הסוכות, ועל מה ראו לצוות בו על השמחה יותר משאר ימים טובים, ואף אנו נענה ונאמר את חלקנו אשר חנן אותנו השי"ת בזה.

יום הכיפורים מכפר

הן זה עתה, אך לפני ימים אחדים, עבר עלינו לטובה הזמן הגדול והקדוש של יום הכיפורים, שכידוע כל התכלית של יום הכיפורים הוא כפרה ותיקון על כל העוונות, כי לאחר שעבר על האדם שנה שלימה ומתחיל להתבונן על עצמו כיצד עברה עליו השנה, מיד תוקף עליו חלישות הדעת

בראותו שלא העביר את השנה כראוי וכנכון, ופעמים שנכשל באיזה עוון או אפילו בסרך עבירה כלשהו, גם המצוות שקיים במשך השנה היה יכול לקיימם ביתר הידור וביותר שלימות.

ומתוך החשבון הזה עלול האדם לבא לידי שברון לב ויאוש, בחשבו לעצמו מה אני ומה חיי, הן אבדה תקוותי ושברי בעולם, איככה אוכל לתקן עצמי אחר שכשלתי בעוונותי עד כי אין בי מתום, גיהינום כלה ואין עוונותי כלים, איך אעלה אל אבי שבשמים לאחר אריכות ימי ושנותי והנשמה איננו אתנו, הנשמה הטהורה שקיבלנוה זכה וברה נפלה ונתטנפה בתוך טיט הוין ובמצולת העבירות והחטאים.

אולם הקב"ה שהכין ותיכן את האדם ויודע את יצר כל יצוריו כבר הקדים רפואה למכה, וביודעו את נטיית האדם אל החומריות ואת הנסיונות הקשים והמרים אשר לפנייהם צריכים לעמוד אנשים פשוטים הקרוצים מחומר, כמעט ואי אפשר שיעבור האדם את שנותיו עלי אדמות מבלי שידבק בו איזה רבב או לכלוך, "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ)", הילכך קבע יום אחד בשנה שבו כל יוכל איש ישראל לרחוץ ולטהר עצמו מן העוונות והפשעים שבידו, עד שנעשה כבריה חדשה וכקטן שנולד דמי שהוא צח ונקי מכל חטא ועוון^א.

הערות והוספות

ורבנן אמרי, אלו הדורות שהן כמתים במעשיהם, ובאין ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים ואתה בורא אותן בריה חדשה. ומה להם לעשות, ליקח הדס ולולב ולהלל אותך, שנאמר, ועם נברא יהלל י-ה.

א. ראה את לשון **המדדש** (מדרש תהלים) על הפסוק 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא' (תהלים קב, יט): וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר ועם נברא. אמר רבי יוסי ברבי שמעון, זה דורו של מרדכי שנברא בריה חדשה.

ובלשוננו הזהב של ספר החינוך (מצוה קפה): "מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישובו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה".

המלך שמחל על כל שטרי חובותיו

היא הנותנת, שתיכף לאחר שזכו ישראל לאותו מתנה גדולה ויקרה ויום הכיפורים שמו, ואף זכו לצאת זכאים ונקיים מכל העבירות שהיה בידם, נעשים בשמחה גדולה וחדוה יתירה על הזכות הגדולה ומתנת החינם שנפלה בחלקם, ממש אין לך יותר שמחה משמחת התרת הספיקות ומחילת העוונות, וזהו פשר השמחה הגדולה השוררת בחג הסוכות, שמחת מחילת העוונות, ולטעם זה באמת נקרא חג הסוכות בשם 'זמן שמחתינו'.

בעניין זה כבר נודעו דברי המדרש (ויקרא רבה פרשת אמור ל, ז - הובא בטור הלכות ראש השנה סימן תקפא), משל למה הדבר דומה, למלך רם ונישא שהיה שולט על מדינות הרבה והיו כולם מעלים לו מסים וארנוניות תמידין כסדרן, אולם מדינה אחת הייתה לו שתושביה הקילו ראש בחובותיהם ולא הקפידו לפרוע למלך את מיסיהם בזמן, משעבר הזמן ותפח החוב לחשבון גדול ועצום, שלח להם המלך שליח התראה שיזכירם כי הגיע העת שחייבים לפרוע את חובותיהם.

משקבלו בני המדינה את דבר השליחות לא ידעו את נפשם מרוב פלצות, הן החוב כבר תפח לחשבון גדול ונורא, ואפילו אם ימכרו בני המדינה את כל אשר להם לא יהיה בידם די ממון לסלק את חובתם, ועתה אנה הם באים, מצד אחד אין להם עם מה לפרוע את החוב, ומאידך גיסא ידעו היטב שאם לא ישלמו את החוב יקצוף עליהם המלך במאד מאד וחמתו תבער בו עד להשחית.

בתוך כך מגיעים עוד ועוד שליחים מאת המלך שמחוסר ברירה אחרת שבים לביתם ריקם כלעומת שבאו, עד שנוכח המלך לראות שתוחלתו נכזבה ואך לשווא ימתין להם, כי אין בדעתם כלל לפרוע את חובותיהם, על כן גמר אומר לעלות בכבודו ובעצמו בראש חיל גדול אל אותו המדינה וליטול בכח את המגיע לו ביושר.

בני המדינה, בשמעם שהמלך בכבודו ובעצמו מתקרב אל שעריהם, אחז אותם חיל ורעדה איומה, לא ידעו כיצד להשיב את פני הרעה אשר כלתה אליהם כי ממון אין להם, לא נותר להם עצה אחרת אלא לשלוח את גדולי וחשובי המדינה שייצאו לקראת המלך, לקדמו ולחלות את פניו שימחול להם על החוב הגדול, כשמכאן והילך הם מבטיחים לתקן את דרכיהם ולהעלות את המיסים והארנוניות בזמן הנקוב, המלך שהיה רחום וחנון לא יכל לעמוד בפני הפצרותיהם והודיע להם מיד כי שליש אחד מן החוב מחול להם מכל וכל, מוכן שהם שמחו ביותר על כך, אבל רחוקה הייתה שמחתם מלהיות שלימה, כי מנין יפרעו את שני השליש הנותרים.

נמלכו בני המדינה כדת מה לעשות, וכשהתקרב אליהם המלך עוד, יצאו גם האנשים הבינונים לקדם את פני המלך, משהבחינו בהם המלך ושאל למבוקשם, נפלו לפני רגליו בבכי ותחנונים ותיארו את מצוקתם

הנוראה שאינם יכולים לעמוד בחובות הכבירים, כשמוע את דבריהם התמלא המלך רחמים עליהם והודיע להם שמלבד השליש שכבר מחל בראשונה, הריהו מוסיף למחול על עוד שליש מן החוב, ומעתה אין להם לשלם כי אם השליש האחרון מסך החוב הכללי, בני המדינה הודו לו בכל לב על רחמנותו ותשועת לבו אבל בתוך תוכם לא נחה דעתם, כי גם את הסכום הזה אין להם מהיכן ליטול.

לא עבר אלא זמן מועט וכבר עמד המלך סמוך לשערי המדינה, חיל ורעדה יאחזמו מה יעשו כעת והיכן יובילו את חרפתם, עתה כבר יצאו כל בני המדינה למגדול ועד קטן, זקנים ונערים אנשים נשים וטף, לחלות ולפלל לפני המלך שיחוס וירחם עליהם, שיראה את דלותם ואביונותם וישמע את קול זעקתם, אולי יחוס אולי ירחם, כראות המלך את עליבות העם כי כנים דבריהם, נמס לבו כדונג, והודיע להם שעל אף שכבר מחל על רובא דרובא של החוב, אבל עתה הוא מוחל על הכל עד לפרוטה אחרונה ומכאן והילך חושבנא.

במובן שלא היה קץ לאושרם ושמחתם של בני המדינה וכולם כאחד יצאו בהלל והודאה בשירה ובזמרה, לפאר ולרומם את מלכם המהולל בראש כל חוצות, לגלות קבל עם ועדה את שמחתם הגדולה על הישועה הגדולה שהושיעם המלך ברוב חמלתו עליהם.

השמחה של ישראל שנמחלו עוונותיהם

הנמשל מובן מאליו, המלך הגדול הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ואנשי המדינה הם עם בני ישראל עבדי השי"ת, המסים והארנוניות אלו התרי"ג מצוות שכל איש ישראל מחויב לקיים אותם ככתבם

וכלשונם כמצוות המלך, אבל למגינת הלב, בכל השנה כולה מתרשלים קצת בני ישראל ואינם מקיימים אותם כפי הראוי ופעמים שאפילו עוברים על מצוות המלך, אולם הקב"ה, שמדתו הוא קשה לכעוס ונוח לרצות, ממתין להם כל השנה ואינו נפרע מעמהם, ורק ככלות השנה, לאחר שגדשו את סאתם, אז מודיע המלך שיבוא אצל בניו לפרוע את חובותיו.

משרואים בני ישראל כי כלתה אליהם הרעה, מיד מתאספים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ביום ראש השנה, ומתחננים אל הקב"ה שימחול להם על מעשיהם, ומכאן והילך מקבלים עליהם להיות עושים את רצון המלך באמת ובתמים, מיד מתמלא הקב"ה רחמים עליהם, ובזכות הצדיקים מוחל להם על חצי מעוונותיהם, בעשרת ימי תשובה ממשיכים ישראל לבקש רחמים ומחילה ומוחל גם לבינונים, אבל ביום הכיפורים כבר באים ומתכנשים כל בני ישראל כולם כאחד ושופכים לב כמים, אז מודיע הקב"ה שהוא מוחל להם על כל העוונות וקורע את שטרי חובותיו עד האחרון שבהם, כשמעתה יהיה ראשון לחשבון עוונות, מאי דהוה הוה ומכאן ואילך חושבנא.

מיד יוצאים כל בני ישראל בשמחה ובחדווה ולולביהם בידיהם, ונותנים את פיהם בשירות ושבחות הלל וזמירות להקב"ה על שכרוב חמלתו עליהם מחל להם על כל עוונותיהם וכיפר את פשעיהם, עד שנעשו ככריה חדשה וכתינוק שנולד דמי, ממש אין לך שמחה יותר מזו על שנפטרו מכל חובותיהם.

זהו אכן פשר השמחה הגדולה ששוררת בחג הסוכות ועל דבר כן נקראת 'זמן שמחתנו', ומטעם זה הזהירה התורה הקדושה על חובת השמחה בחג הסוכות הרבה יותר משאר המועדים, היות וחג הסוכות הוא המועד שעושים אותו ישראל תיכף לאחר יום הכפורים, ובעת הזאת ששים ושמחים

ישראל עם קדושים על כל החטאים עוונות ופשעים אשר כשנים היו ועתה הלבינו כשלג, ומי לא ישמח כהיום הזה³.

תגלנה עצמות דכית

ובכתב ה'שם משמואל' (יום הכיפורים), שעל כן במוצאי יום הכיפורים יוצאת בת קול ואומרת "לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפילתכם" (קהלת רבה פרשה ט, א - ז), הסיבה לזה פשוטה עד למאד, וכלשונו: 'כי אחר הטהרה והכפרה באה שמחה'. ואף מביא לזה סמך מדברי הגמרא במסכת

הערות והוספות

וראה ביאור נוסף על פסוק זה בכתבי רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע (פרי צדיק פרשת צו), ששופך אור בהיר על תוקף השמחה הגדולה השוררת בחג הסוכות ולאחר מחילת העוונות בראש השנה ויום הכיפורים, וזה לשונו: אבל עיקר שמחה היא כמו שנאמר (תהלים צז, יב) 'שמחו צדיקים בה', ובגמרא (תענית טו.) צדיקים לאורה וישרים לשמחה, שנאמר (תהלים צז, יא) 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', כי צדיק נקרא מי שיש לו מלחמות היצר הרע והוא גבור הכובש את יצרו, ולכן לא יוכל להרגיש השמחה בלבו בעוד שהלב מוטred במלחמה. רק לאחר שנעשה ישרות בלבו להיות כולו לה' וזוכה למה שאמרו (בראשית רבה נ"ד, א') ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו זה יצר הרע אז זוכה לשמחה ונתייחא בלב, והוא ענין ניהום מאבלו ועצבונו שהיה לו עד עתה מצד ההיפוך.

ב. בספרים הקדושים הסמיכו בעניין זה את הפסוק (תהלים צז, יא) 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', וביארו שבימים הנוראים עושים תשובה עד שמתפשט העקמומיות שבלב ונעשים בני ישראל בבחינת צדיקים וישרי לב, ומאחר שנעשו 'ישרי לב' ממילא כבר זוכים לשמחה, וזהו ענין השמחה הגדולה של חג הסוכות שהוא מיד לאחר יום הכיפורים (ראה ב'שם משמואל' - שבת חוה"מ סוכות - תרע"ג שהאריך בזה).

וראה ב'שפת אמת' (סוכות - תרל"ח) שכתב בזה הלשון: זמן שמחתנו. דכתיב 'לישרי לב שמחה'. לכן אחר ראש השנה ויום הכיפורים שנעשין בני ישראל ישרי לב. דכתיב (קהלת ז, כט) 'האלקים עשה את האדם ישר' ורק על ידי לכלוך העונות חשבונות רבים. ולכן אחר ימי הטהרה מתעורר השמחה, עד כאן לשונו.

מנחות (כ.), שהנסכים הבאים עם הקרבן הם בבחינת "כפרה ושמחה", מפרש שם רש"י מהו הלשון 'כפרה ושמחה' (ד"ה אדרבה), "דהכי אורחא, לאחר כפרת דם שכיפר על החטא בא היין המשמח אלקים ואנשים, דמי שנתכפר חטאו שמח", חזינן מכאן ראייה ברורה שכן הוא הטבע, שכפרת העוון ומחילת החטא מביאים שמחה בכנפיהם.

מוסיף עוד ה'שם משמואל' מדברי אביו הגה"ק בעל 'אבני נזר', שכן היה מפרש את הכתוב בתהלים (נא, ט) "תחטאני באזוב ואתה תכבסני ומשלג אלבין, תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית", 'דכית' הוא משמעות של טהרה (שבכל מקום שמוזכר 'טהור' בתורה מפרש התרגום 'דכי'), ודבר זה בא דוד המלך ע"ה לומר לנו, שלאחר שזוכה האיש ישראל לרישא של הכתוב 'תחטאני באזוב ואתה תכבסני ומשלג אלבין', ממילא הוא זוכה גם לסיפא של הכתוב 'תגלנה עצמות דכית', דהיינו שישמחו העצמות שזכו לטהרה, ומסיים ה'שם משמואל' בזה הלשון, "וזה סימן מובהק במוצאי יום הכפורים שמתעוררת שמחה בכל אחד מישראל"¹.

גם רבינו צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק דברים פרשת וילך ושבת תשובה) מפרש את הכתוב הנ"ל בדומה לזה, ומטעים עוד ואומר, שגדולה שמחת החוטא

הערות והוספות

ג. ראה בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה כט) שכתב מעין דברים אלו: וזהו כוונת הפסוק שהתחלנו 'לך אכול בשמחה לחמך' וגו' (קהלת ט, ז), שיאכל האדם מן הדברים המותרים, וזהו 'לחמך וייןך' ממה שחננו השם, לא מעושק וגזל, ויהנה מהם כפי הצורך וההסתפקות. וכל שכן בזמן המועדות שבהן מצוה מן התורה שיאכל אדם בשמחה. ולכן אמר 'אכול בשמחה

לחמך', בחג הסוכות, שהוא זמן שמחתנו, 'כי כבר רצה האלקים את מעשיך', ביום הכפורים, שהתענית לפניו והתוודית וחזרת בתשובה, אתה עתה ברוך ה', מנוקה מעוונות. כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש (תנחומא אמור כ"ב) 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג, מ), וכי ראשון הוא וכו', אלא ראשון לחשבון עוונות. משל למלך וכו'.

ששב בתשובה יתיר משמחתו של אותו שלא חטא כלל, דומה הדבר לבן המלך שנפל שבי ביד צר ולאחר זמן הצליח להימלט מהם ולשוב אל בית אביו כבראשונה, והוא מילתא דפשיטא שהשמחה ששמח בו המלך זה עתה גדול עשרות מונים מן השמחה ששמח בו קודם שנפל בשבי.

בשנכך גם יובן לנו פשר השמחה העצומה ששררה בחג הסוכות בבית המקדש, שהיו עושים שם שמחת בית השואבה ברוב פאר והדר, כשכל ישראל למגדול ועד קטן היו מתאספין שם כלילי המועד לשוב ולשמוח בהקב"ה, ולראות את עבודת הצדיקים שערכו את הריקודין קדישין בטוב טעם ודעת ובאבוקות של אור, והיה זה פועל יוצא ממחילת העוונות של יום הכיפורים, שמאחר שזכו בני ישראל לטהר את רוחם ונפשם מכל הסחי והמיאוס, אזי ממילא התעורר בקרבם שמחה עצומה ונוראה, וכל כך הייתה מבעבעת בתוכם רגשי להבת שלהבת השמחה עד שפרצה מאליה בשמחה הגדולה של בית השואבה^ד.

לפיכך, מזהיר אותנו ה'אור המאיר' (לסוכות) באזהרה מיוחדת, שיהיה האדם ער ברוחו להתבונן האם השמחה ששמח בו בימי הסוכות הוא שמחה של אמת על שהוציאנו הקב"ה זכאים ונוצחים בדין, או שמא חלילה

הערות והוספות

ד. ראה מה שכתב בספר 'דברי חיים' (מועדים - סוכות - ליום ג') על עניין שמחת בית השואבה, והוא דומה למה שהבאנו כאן מרבי צדוק הכהן, וזה לשונו: והנה הרמז, בסוכת בשמחת בית השואבה שהשמחה היתה גדולה שמתרעין בחצוצרות וכלים ובכל כלי שיר (סוכה נא:), הנה הטעם מחמת מחילת העון

שהיה ביום הכפורים, לזה גדלה השמחה כל כך (עי' ילק"ש אמור תרנד), על דרך כששבו בא מבית האסורים לביתו ישמח מאד, כמו כן בחוטא אשר נתפס בידי היצר הרע, וביום הכפורים כשהקדוש ברוך הוא מצילנו מידו ומעבירות נעשו זכיות, ויצא לחפשי מתחת ידי היצר הרע, תגדל מאד השמחה.

אין כל שמחתו אלא בשביל שמחת כרסו על הבשר והיין שאוכל ושותה בימי החג, ומוסיף שם ה'אור המאיר' בזה הלשון, "כי אין לנו לשמוח כי אם שמחת הבורא ברוך הוא, ושמחה כזו יתכן לו לשאוב רוח הקודש, לשלול שמחה זולתה", והדברים האלה עומדים לנו לאור ולעיניים להתבונן בנפשנו ולחשב את חשבוננו.

הימים שבין יוה"כ לסוכות משומרים מן החטא

אכן, אם באמת כנים הדברים שכל ריבוי השמחה השורר בחג הסוכות הוא פועל יוצא מתוך מחילת העוונות שזכינו לה ביום הכיפורים, אם כן מתעוררת השאלה, מדוע אין עושים את חג הסוכות מיד במוצאי יום הכיפורים, בשעה שעדיין נקיים כל ישראל מן העבירות שהיו בידם, הלא במשך ארבעת ימי המעשה שבין יום הכיפורים לחג הסוכות עלולים חלילה להיכשל שוב באיזה חטא או עוון, עד שכשיגיע חג הסוכות כבר לא יהיו נקיים כל כך מן העברות ולא תהיה שמחתם שלימה חלילה שהרי זה כנותן טעם לפגם.

אבל באמת אין זה קשה כלל, שהרי כבר נודעו דברי ה'טור' (סימן תקפא) בגודל ומעלת הימים שבין יום כיפור לחג הסוכות, ומביא שם ה'טור' דברים נפלאים בשם המדרש, שמרוב חביבות המצוות והעסק הגדול שטרודים בני ישראל בימים האלה לבנות להם את הסוכה, ובדרישה וחקירה אחר ד' מינים כשרים ומהודרים בתכלית ההידור והיופי, הרי שאין להם פנאי ואפילו שהות כלשהוא להיכשל בחטא.

ונמצא, שבפרוס חג הסוכות את כנפיו על פני העולם, עדיין נקיים בני ישראל ומצוחצחים מן העוונות ממש כבמוצאי יום הכיפורים,

ועדיין שוררת שמחת מחילת העוונות בכל תוקפה ולא נפגמה אפילו כמלוא נימה, ושוב אין לך זמן ראוי יותר מן הרגל בחג הסוכות בכדי לשוב ולשמוח על שיצאו זכאים בדין ועל שנפטרו מכל העבירות והזוהמה שהיו בידם.

חז"ל אומר, שאלו הימים, מיום הכיפורים ועד היום הראשון של חג הסוכות, הינם חטיבה אחת של דביקות וקשר איתן בהשי"ת שבהם יש שמירה מיוחדת לבני ישראל שלא יחטאו, עד שמחמת זה אין בכח השטן להשטין על ישראל, וממילא אין שום חשש להמשיך את שמחת מחילת העוונות מיום הכפורים ועד לחג הסוכות ללא שום פגם וללא שום חסרון.

הקב"ה שש ושמח על שמחל העוונות

אולם אם עד עתה עסקנו בשמחה הגדולה ששמחים ישראל על מחילת עוונותיהם, הרי שהחידוש הנפלא הוא, שלא רק בני ישראל שמחים על כך, אלא גם הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול שש ושמח על שמחל את עוונותיהם של ישראל, ועד היכן ששמחים בני ישראל על כך, הרי שעל אחת כמה וכמה יש לו להשי"ת שעשועים גדולים ותענוג עליון על שעתה מאירים נפשות בניו אהוביו כאור השמש בצהרים ומבהיקים כזהב צרוף וככסף זקוק שבעתיים.

הבט נא ב'תנא דבי אליהו' (פרק א) שמבאר על נכונה את מהות השמחה הגדולה השוררת אצל הקב"ה לאחר שמחל על עוונותיהם של ישראל, ואף נותן משל למה הדבר דומה, למלך שציווה על עבדיו לנקות ולפנות את הפלטרין שלו מן הזבל והאשפה שנצברו בהם במשך הזמן, והיו העבדים מוציאים את הזבל מן ההיכלות והמבואות וצוברים אותם בערימות ערימות כנגד פתח היכלו של המלך, וכשיצא המלך מהיכלו וראה את היקף

האשפה שפינו מתוך ביתו, נחה עליו רוח של שמחה וחדוה, כי לפי ריבוי האשפה העומדת בחוץ עמד על גודל הניקיון שנעשה בתוך פלטרין של מלך שעתה נעשה נקי ומצוחצח מכל הסחי והמאוס.

אותו הדבר הוא גם אצל הקב"ה, שאחר שמוחל לעוונותיהם של ישראל ורואה את היקף החטאים עוונות ופשעים שפירשו מהם, הריהו שש ושמח על שעתה נקיים בניו מכל אלו, ואף מגלה את שמחתו ברכים וקורא לכל הבריאה כולה שיבואו ליטול חלק בשמחתו, וכדמסיים שם ה'תנא דבי אליהו' בזה הלשון: "ולא זו בלבד, אלא בשעה שהוא מוחל לעוונותיהן של ישראל אין מתעצב בלבבו, אלא שמח שמחה גדולה, ואומר להם להרים ולגבעות לאפיקים ולגאות, בואו ושמחו עמי שמחה גדולה, שאני מוחל לעוונותיהם של ישראל"^ה.

חבוקה ודבוקה בך

עתה, אחר שכבר החילונו לדעת ולהבין - ולו באפס מה - עד היכן מגעת ריבוי השמחה אצל הקב"ה, שיותר ממה שאנו שמחים, שמח הוא יתברך שמו על שמחל לעוונותינו, הרי שכמים הפנים לפנים וגם בקרבנו

הערות והוספות

על ידי הרוח כך עונותיהם של ישראל נמחים בעולם הזה ואין להם תקומה לעולם הבא, שנאמר 'מחיתי כעב פשעיו', ומה תלמוד לומר 'כי גאלתיך' (שם) גאלתיך מספר מיתה ונתתיך בספר חיים, לכך נאמר 'כי גאלתיך'. מה ענין של אחריו (שם, כג), 'רנו שמים כי עשה ה' וגו'.

ה. ראה את המשך לשונו של ה'תנא דבי אליהו': לפיכך יהא אדם זוכר מיום שבחר הקב"ה באברהם אבינו עד אותה שעה כל טובות וצדקות שעשה עם ישראל כל שעה ושעה שנאמר (ישעיה מז, כא) 'זכר אלה יעקב וגו'', ונאמר (שם, כב) 'מחיתי כעב פשעיו וכענן חטאתיך', מה עבים נמחים

עולה השמחה למעלה למעלה ובוקעת רקיעים, עד שמתקטרין ישראל בחד קטירא עם אביהם שבשמים ונעשה שמחתם שמחה שלימה ותמימה.

על פי זה יובן לך ביותר מהו פשר השמחה היתירה ששוררת בחג הסוכות, ומדוע נקראה העת הזאת בשם 'זמן שמחתנו', כי אכן אין לך עוד זמן כהעת הזאת שבו שמחים יחד קודשא בריך הוא וישראל, וכל אחד חפץ ביותר להתקרב ולהתדבק זה אל זה עד שהיו ממש לאחדים, "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" (דברים ד, ד).

מדה זו של אהבה ושמחה מתגלה ביותר על ידי המצוות המיוחדות של חג הסוכות, מצוות סוכה וד' מינים, שהם כולם מכוונים כנגד שמותיו של הקב"ה, ועל ידי שנכנס האיש הישראלי אל תוך הסוכה, הריהו כנכנס לחסות בצל כנפיו של הקב"ה, כקטן שנמלט לחסות מתחת לסינר אמו ושם מרגיש בטח ושאנן, ועל ידי שמנענע את הלולב והאתרוג, שגם הם מכוונים כנגד שמות הקודש, הריהו חבוק ודבוק בשכינה הקדושה בעוז ותעצומות¹.

הערות והוספות

ו. אדנ"י, ואינו רוצה להסתופף בשום צל אחר כי אם רק תחת צלו ומקבל עליו יחודו יתברך באמת ובתמים כנזכר כי כל המצוות שבתורה מורים הכל על יחודו יתברך. ע"כ. **כיצד** בזה ראה **ב'מאור ושמשי'** (שמיני עצרת), וזה לשונו: ואף אנו נאמר כי הנה הידוע אשר עיקר מגמת עבודתנו בימי הסוכות להמשיך אור אלקותו יתברך על כל העולם, ועל ידי שישראל נכנסין לסוכה הם נכסין בצל אימא עילאה הסוככת עליהם מן החיצונים. וידוע אשר על ידי סוכה ולולב

ו. הנה נא לפניכם כמה לשונות מן הספרים הקדושים, שהצד השווה שבכולם הוא, שעל ידי שמקיים המצוות של חג הסוכות זוכה לדבק נפשו בקודשא בריך הוא ושכינתיה. וכה כתב בספר **'באר מים חיים'** (פרשת תצוה - פרק כז): וכמו כן מצות סוכה, הנה גוף הסוכה בדפנותיה וסככה הוא הוא הגוף שבמצוה, אבל לא זה הוא העיקר והעיקר הוא הנשמה שבה, שהוא שהאדם מראה שנכנס כולו עם כל אבריו וגידיו תחת צל סוכה שהוא שמו יתברך הוי"ה

ומדה זו של דבקות וקירבת השי"ת זהו תכלית השמחה של זמן שמחתנו, להתענג על השם וליהנות מזיו שכינתו בנפש נקי וצדיק מכל חטא ועוון, עד שמכח מדה זו של שמחה של מצווה נזכה לשאוב מים בששון ממימי הדעת, להשיג השגות ולהתעלות במדרגות התורה והקדושה, להבין ולהשיג באפס קצהו בגדלות הקב"ה ושכינתיה.^ז

הערות והוספות

אנחנו בני ישראל חביבין לפניו יתברך, שנקראו בנים למקום, ונקרא הכלל הישראלי בן מלך, ומחמת גודל התענוגים שיש לנפש הישראל הכשר והצדיק בעבודת ה' כמ"ש (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה מרוב כל', והעידו על האר"י זלה"ה שכל השגת רוח הקודש הי' לו מחמת גודל השמחה והתענוג בעת למודו ותפלה ועשיית המצוה, ובאמת כששופע על הצדיק הרוחניות בתפלתו ותורתו אין לך תענוג גדול מזה.

הם ממשיכים עליהם אור השמות המקיפין, ועל ידי הנענועים של הלולב הם ממשיכים אור הפנימי שהם שמות הווי"ת ואור המקיף הם שמות אהי"ה. ובכל יום מימי הסוכות מאיר עליהם שם אחד ממילוי שמות הווי"ה ושם אחד ממילוי שמות אהי"ה. ע"כ.

ז. על ידי השמחה בעבודת השי"ת זוכה להשגות גדולות עד אין שיעור, וראה בספר 'צפנת פענח' (פרשת בא) להרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע, וזה לשונו:

הושענא סובלת סבלך

בני ישראל שמחים ביסורים ועושים רצון קונם בתמימות

גשמים בחג - כרב השופך קיתון על פני העבד

שנינו במתניתין (סוכה כח:), "ירדו גשמים, מאימתי מותר לִפְנוֹת - משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה - לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו". הגמרא (כט.) מבארת את המשל של המשנה ואומרת, שדומה הדבר לעבד שהתאוה לגרום קורת רוח לרבו ומילא עבורו כוס מים לצמאו, אולם משבא להגיש את המים לא אבה הרב לקבל את המים מידו, ולא עוד, אלא שנטל את הקיתון והצליף את המים על פני העבד המשתאה, ואין לך סימן מובהק יותר מזה שאין דעת הרב נוחה משימוש של עבד זה.

הוא הדין בשעה שנכנסים בני ישראל אל הסוכה כדי לעשות נחת רוח לקונם ולקיים את המצוה כאשר ציווה אותם הבורא יתברך שמו, והנה, תמורת שיגלה הקב"ה את קורת רוחו מן העבודה שעושים בני ישראל בשבילו, נפתחות ארובות השמים ומטרות עוז ניתכים הימנה עד שאינם

יכולים לשבת בתוך הסוכה, והוי הגשמים כגילוי דעת שממאן במעשיהם שאינם כפי הראוי וכלל אינו חפץ בהם, וזהו מה שאמרו בגמרא (תענית ב:), גשמים בחג סימן קללה^א.

על יסוד זה פסק מרן המחבר ב'שולחן ערוך' (סימן תרלט סעיף ה), שאם התחילו לרדת גשמים צריך לצאת מן הסוכה ולהיכנס אל הבית, והוסיף רבינו הרמ"א (בסעיף ז) וכתב, "וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות", נורא נוראות, לא רק שחייב לצאת משם, אלא אם מתעקש להישאר ולשבת בצל הסוכה מתחת מטרות העז, וזוהי חסידות.

העדות והוספות

א. ודכירנא, שנה אחת שהייתי הולך לקבל פני רבו ברגל באחד מימי המועד, ונכחתי בסוכתו של הגאון האדיר רבי יעקב יצחק ווייס זצוק"ל גאב"ד עיה"ק ירושלים ובעל 'מנחת יצחק', והנה בתוך כך נפתחו ארובות השמים והתחיל ניתך גשמי עז, באותו מעמד השתתף גם אחד מזקני העיר ומנא"ק הדעת שבירושלים, כמדומני שהיה זה הרה"צ המפורסם רבי וועלוויל אייזנבאך זצ"ל, ומשהרגיש בטיפות גשם שהתחילו לרדת מלמעלה, נבהל ביותר וזעק בקול, 'ירדו גשמים בחג סימן קללה', אולם ה'מנחת יצחק' הרגיעו מיד והפיס את דעתו, באמרו שיש דעות הסוברות דמה שאמרו חכמינו ז"ל שגשם בחג דומה לרב השופך קיתון על עבדו לא אמרו אלא אם אירע ביום הראשון של חג הסוכות, וכן באמת כתב **חידושי הריטב"א** (תענית ב:)

בשם רבינו אפרים. **בטעם** הדבר כתבו המפרשים, שהיות ועיקר ישיבת סוכה מדאורייתא הוא ביום הראשון דייקא, לכן אם ירדו בו גשמים אינו סימן טוב, אולם בשאר הימים, אפילו אם ירדו גשמים אין זה מראה על מורת רוח, וכן גם משמע מלשון **הרמב"ם** בפירוש המשניות (סוכה סוף פ"ב), שכתב שם בזה הלשון, "וירידת הגשמים בתחילת הסוכות רמז כי השם אינו מקבל מעשיהם ברצון", ובדומה לזה הוא **במאירי** במסכת תענית (ב).

אף אני אמרתי להוסיף טעם הגון בזה ולבאר מדוע באמת הגשמים שבאמצע החג אינם סימן קללה, כי מאחר שכבר קיימנו פעם אחת את מצוות הסוכה ולא היה אז שום גשם, הרי כבר הוכח בעליל שהקב"ה מרוצה ממעשינו ומקבלם לרצון לפניו, ומעתה אין לנו לחשוש כלל לסימן קללה.

אינו אלא הדיוט. ועל אף שהיו צדיקים שהיו מבכרים להיקרא הדיוט ובלבד שלא לצאת מן הסוכה הקדושה - צילא דמהימנותא, אבל הנהגה זו היא מדריגה שלא נמסרה אלא לצדיקים והקדושים, אולם רובא דעלמא חייבים לצאת מן הסוכה כפי פשטות ההלכה³.

אבל יחד עם זאת כתבו הפוסקים (בית יוסף ושו"ע סימן תרלט), שאחר שנכנס אל ביתו אל יתעכב מלאכול את סעודתו עד שיפסיק הגשמים, אלא יאכל את הסעודה בתוך ביתו, שהרי חייב אדם לשמוח ברגל והמתענה מונע את עצמו משמחת החג. וכמו כן כתבו הפוסקים (חק יעקב סימן תעב ס"ק י), שאפילו

הערות והוספות

בשמחה אז בודאי פטור מהסוכה, אבל הצדיקים ואנשי מעשה אוהבי מצות ה', מיחלים ומצפים כל השנה לאמר מתי תבוא מצוה זו לידי ואקיימה, דבר בעתו ובזמנו, וכאשר יגיע מצוה לידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם, וגשם דולף לא יטרידנם מעשיית המצוה, ואינם מרגישים בנפשם שום צער בעת עשיית המצוה, לצד כלות נפשם וחשקם להמצוה, ואדרבה אם יצאו מהסוכה יהיה להם צער גדול, וכל אוכל תתעב נפשם בעת אוכל בביתם, ודאי מדינא הם מחויבים לישב בסוכה, דהא איתא ברמ"א סימן תר"מ סעיף ד' וז"ל, ואין המצטער פטור אלא אם ינצל מהצער בכניסתו לבית, וכל שכן הכא דיש להם יותר צער כשיוצאים מן הסוכה, ובשעת ישיבתם בסוכה לא יחשב להם שום דבר לצער כהנ"ל.

ב. ראה דברים נחמדים שכתב בספר 'בית יעקב' (לכ"ק הגה"צ רבי יעקב אהרן זצ"ל אבד"ק אלכסנדר - סוכות), וזה לשונו: בשולחן ערוך אורח חיים, "ירדו גשמים הרי זה יכנס לתוך הבית", וע"ש ברמ"א וז"ל, 'וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר, ואינו אלא הדיוט'. והנה להבין אשר שמענו ונדעם גם בעיני ראיתי מהצדיקים אנשי מעשה שהיו יושבים בהסוכה אעפ"י שירד עליהם הגשם מאוד, ושמעתי בשם אדמו"ר הרב הצדיק מו' פישל מסטריקאב שירד עליו גשם רב בהסוכה, ואמר, 'הדיוט אָקרא ולא אצא מהסוכה'.

ונראה לע"ד בעזה"י טעם נכון בזה, דהנה הא דפטור מן הסוכה מבואר דהוא מטעם מצטער פטור מן הסוכה, והנה ודאי זה שייך באדם אשר מצטער בירידת גשמים לישב בסוכה וכשהולך לביתו ניצול מהצער הזה ואוכל סעודתו

מי שחשקה נפשו לדחוק את עצמו ולאכול הסעודה בתוך הסוכה הגשומה, אסור לו לעשות כן היות שהוא מבטל שמחת יום טוב.

לבאורה, אם נתבונן מעט בטיבה של ההלכה הזאת נהיה כמשתוממים, עולם הפוך ראינו כאן, שהרי מצד אחד הצער נוקב ויורד עד התהום, הלא אין זה דבר של מה בכך, הקב"ה שופך עלינו קיתון של צוננים ומגלה לנו שאינו חפץ בנו ובעבודתנו, ממש מחייב אותנו לצאת מן הסוכה, אולם מאידך גיסא, המצווה של 'ושמחת בחגך' עדיין לא פג תקפה ולא נס ליחה, ולמרות הצער הגדול עדיין צריכים אנו לשוש ולשמוח בשמחת החג, עד כדי כך, שמכוח מצוות השמחה אסור לנו להיכנס לסוכה ולאכול את הסעודה כל זמן שהגשמים יורדים. ונמצאנו ממש נבוכים כיצד הצער והשמחה משמשים כאן בערבוביא.

קבלת יסורים באהבה

אולם האמת תורה דרכה שאין כאן שום תרתי דסתרי או שום דבר והיפוכו, כי בני ישראל אמונים באמונת אומן ש'כל דעביד רחמנא לטב עביד' (ברכות ס:), וכל מה שעושה השי"ת עמהם אינו אלא לטובה בעבורם, ומקבלים עליהם עול מלכות שמים באהבה מבלי להתרעם כלל על הנהגת הבורא יתברך שמו, ועל כל גל וגל שעובר עליהם מנענעים בראשם ואומרים 'גם זו לטובה' (תענית כא.).

אפילו כאשר חלילה יבואו עליהם יסורים וחולאים רעים גם יקבלו זאת באהבה, כי זהו מעלת בני ישראל, שיודעים לקבל את היסורים באהבה, ויודעים שלא באו כל היסורים אלא לטובתם בלבד, כדי למרק את נפשותיהם מן העוונות החטאים והפשעים, ולעשותם זכים ונקיים להיות ראויים לחיי העולם הבא.

זהו אם כן ביאור ופשר ההלכה ששינינו כאן, שהן אמת ויציב הדבר שאין לך מכה גדולה מזו, שהקב"ה בעצמו דוחה את העבודה והמצוות שעושים ישראל לפניו ואינו רוצה לקבלה לפניו לרצון, אולם אף על פי כן עדיין אסור ליפול לעצבות ומרה שחורה, אכן צריכים אנו להבין את הרמז מן שמיא ולעורר את לבבנו לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך, אולי באמת עדיין לא הטינו דיו את לבבנו אליו בימי הרחמים והסליחות, אולם יחד עם זאת חייבים אנחנו להישאר בשמחה ובטוב לבב, שהרי אין השמחה והיסורים סותרים זה את זה כלל וכלל, ועל אף שבני ישראל הם בבחינת 'גולה וסורה' ו'מרוטת לחי', אעפ"כ הם 'חבוקה ודבוקה בך'.

אדרבה, עצם הדבר שהקב"ה מייסר את האדם ומכהו בשבט חובלים, מהווה ראייה ברורה והוכחה ניצחת על אהבת הקב"ה אותו באהבה עולמית, כי כן הוא גם דרך האנשים, שמרוב אהבתם את בנם ודאגתם שילך בדרך טובים, הרי הם מייסרים אותו בשבט מוסר, ואילו על מעשי משובה של צאצאי האחרים אינם שמים את לבם ואין זה מעניינם כלל. הלא כן כתוב מפורש בתורה (דברים ה, ה), "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך", ונשנה בכתובים (משלי ג, יב) "כי את אשר יאהב ה' יוכיח ויִכָּאֵב את בן יִרְצֶה", הרי לך מפורש שהייסורים הבאים על האיש הישראלי מגלים על קירבה ועל אהבה שאוהב אותם השי"ת¹.

הערות והוספות

ירא ואוהב את ה'. נמצא שאינו זו מעבודתו, אף בעת הצר לו מקבל היסורין באהבה, ונמצא עובד תמיד בנצחיי, אינו זו מעבודתו בשום ענין. והנה גודל המדה הוא לקבל יסורין באהבה, כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים וגרסין בתלמוד ומבואר בדברי חכמים הראשונים

ג. הא לך דברי השל"ה הק' (בעשרה מאמרות - מאמר החמישי - א) שביאר על נכונה את האהבה המסותרת שנגלית מן התוכחה המגולה, וזה לשונו: פירוש בכל מדה ומדה שמוודד לך השם יתברך, הוי מודה לו. זה נמשך מהעובד האמיתי בראה ובאהבה, שאינו ירא את עצמו ועובד את עצמו, רק

אומות העולם בועטים ביסורים

על דרך זה יתבאר לנו היטב דברי הגמרא במסכת עבודה זרה (ג.) המספרת לנו כיצד ייראה לעתיד לבוא, בעת אשר יתגלה כבוד השי"ת בעולם ויבוא ליתן שכר טוב לכל ישראל על המצוות ומעשים טובים שקיימו משך כל הדורות, מיד יקפצו ויבואו כל אומות העולם ויתמרמרו על הקב"ה מדוע הוא מקפח את שכרם, ואף טענה יש בפיהם, אין אנו אשמים שלא קבלנו התורה ולא קיימנו את המצוות, כי אילו היו כופים עלינו את ההר כשם שכפו על ישראל גם אנו היינו מקבלים עלינו עול התורה והמצוות.

ישמע הקב"ה את טענתם ויבוא אליהם בעצה הוגנת, הנה נא לכם מצווה קלה וסוכה שמה, 'לכו ועשו אותה', אם תעמדו בזה תזכו גם אתם לרב שכר הצפון לצדיקים, וכי למה יגרע חלקכם מישראל. "מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג): 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'."

העדות והוספות

יחשוב כי אין רע יורד מלמעלה, אלא כל מה דעביד קודשא בריך הוא לטב עביד, למרק עונותיו למען הטיב לו באחריתו, כי אין יסורין בלא עון (שבת נה, א). וגרסינן בספרי, תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפרין לו מעונותיו כלום, ועל ידי יסורין הוא מתרצה לפני המקום, שנאמר, כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

והאחרונים בענין יסורין הבאים על האדם, שאין טוב לאדם השלם שיתעצב ביסורים להיות בועט בהם חלילה, רק יקבלם באהבה בסבר פנים יפות ויט שכמו לסבול עול התלאות ומאורעות הבאות לקראתו. **וישיש** וישמח בחשבו כי הוא יתברך דיין אמת כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול, את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך. גם

שואלת מיד הגמרא, הרי ידוע לנו שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ואם באמת הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה הדין נותן שהמצטער פטור מן הסוכה, ומה לנו כי נלין על האומות שיצאו מן הסוכה, הא באמת כך צריך לנהוג.

אלא אומרת הגמרא, שלעולם אין שום טענה על עצם העניין שיצאו מן הסוכה, שהלא פטורים הם וכאמור, אולם תביעה אחרת יש עליהם, כי גם כאשר כבר נפטרו מן הסוכה עדיין היו צריכים לצאת ממנה בנחת ובשופי בדרך של כבוד, אבל הם לא נהגו כן, אלא יצאו מן הסוכה בעזות ובמצח נחושה, ועוד הגדילו עשות שבעטו בסוכה הקדושה בחמת זעם, מזה מוכח שלעולם אין להם כל חפץ בתורה ובמצוות.

מכאן נראה בעליל שאומות העולם היו מוכנים ומזומנים לקבל עליהם עול התורה והמצוות כל עוד שאין צריך להתאמץ עבור זה, וכל ענייניהם הולכים למישרים על מי מנוחות, אולם ברגע שבא עליהם יסורים, אפילו יסורים קלים, כגון שיצאה חמה מנרתיקה, מיד בועטים במצוות ומכחישים בהנהגת הבורא יתברך שמו, כי אינם מאמינים בהנהגת הבורא יתברך שמו שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואינם מוכנים לעבוד את ה' אלא מתוך מנוחה ושלווה, אבל ברגע שיבוא אליהם איזה צער מיד משליכים מעליהם כל עול ורסן^ד.

הערות והוספות

לנסות את הגוים במצות סוכה ויוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וכל אחד יבעט בסוכתו ויצא, והקשו בגמ' והלא באופן כזה ישראל נמי פטור כי מצטער פטור מן הסוכה, ומשני ישראל בעוטי מי מבעט עיי"ש (ע"ז ג:), כי זה מדרך ישראל הגם

ד. ראה בספר 'בני יששכר' (מאמרי חדש תשרי - מאמר י ז) שביאר החילוק בין בני ישראל לאומות על פי דרכו, וזה לשונו: כיון שבאנו לכלל זה בסוד הסוכה שהוא בחינת אור מקין, אדברה וירווח לי להבין במעט קט מה שגילו לנו חז"ל שעתיד הקב"ה

על פי זה נבין גם את ביאור המשך דברי הגמרא שם, "מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן, שנאמר (תהלים ב, ד) 'יושב בשמים ישחק וגו'". אמר רבי יצחק, אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום בלבד". שהקב"ה משחק עליהם על שמבעטים ביסורים ולא ידעו ולא יבינו שכל תכלית היסורים אינם אלא לטובה, ולא עוד, אלא אפילו בשעה שידעו הגוים שבזאת יבחנו, ואם יעמדו בכור המבחן של הסוכה עתידים המה לקבל שכר טוב הצפון לצדיקים, מכל מקום לא יכלו להכיר בטיב הנהגת הבורא יתברך שמו ובעטו בו, על ידי כן נפלטו מב' העולמות, העולם הזה והעולם הבא.

אברח ממך אליך

לעומת זה בני ישראל עם קדושים, גם בשעה שהם בגדר של המצטער הפטור מן הסוכה, עדיין, אילו לא חייבה אותם הדין, לא היו יוצאים משם עד כדי מסירות נפש, ואפילו אם היה מגיע עליהם שטף של מים רבים היו נשארים בתוכה, וכל מה שיוצאים מן הסוכה הוא רק מחמת שההלכה מחייבת אותם לצאת משם, אבל גם עתה אינם בועטים חלילה בסוכה, אלא יוצאים מתוך הכנעה ותשובה^ה, בקרבם בוערים כיסופים

הערות והוספות

וממשיך שם ה'בני יששכר' עוד ומסיים בזה הלשון: ומעשיהם גם בעשיית המצוות הוא רק מה שהוא בהכרח לעול ולמשא, ותיכף כשמוצאין עילה וסיבה להפטר מבעטין במצוה ובורחין, "וזאת היא המבחן", הבן הדבר.

ה. כפי שנפסק **בשולחן ערוך** (סעיף ה'): ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית.

שהוא פטור עם כל זה רצונו ומאווייו לקיים מצותיו ית"ש, והוא ממילי דחסידי לעשות יותר מהמצטרך בחומרות יתירות גם מה שלא נצטווה, מה שאין כן גוי הגם שבהכרח יבוא לקיים איזה מצוה תהיה עליו כמשא ולא יעשה רק ההכרח המוטל עליו, וכשיגיע לגבול שיוכל לפטור את עצמו ממנו יברח ממנה כבורח מן עבודה קשה.

וגעגועים מתי יבוא שוב לידי ואקיימנה, וברגע הראשון שיכולים לשוב אל הסוכה תיכף חוזרים לשבת שם מתוך חביבות והתרפקות על המצווה, בבחינת 'הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך' (שיר השירים א, ד).

אבן, אפילו בשעה שיוצאים בני ישראל מבין הדפנות והסכך, גם אז אינם מתכוונים כלל להימלט מלחסות תחת כנפי הצילא דמהימנותא, שהלא האיש הישראלי בכל מקום אשר לשם פונה ה' אלוקיו עמו, ועל כגון דא כבר שורר המשורר הגדול רבי שלמה אבן גבירול זצוק"ל: "וְאֵם לֹא אוֹחִיל לְרַחֲמֶיךָ. מִי יָחוּס עָלַי חוּץ מִמֶּךָ. לָכֵן אִם תִּקְטְלֵנִי. לֶךְ אֵיחָל. וְאֵם תִּבְקֶשׁ לְעוֹנִי. אֶבְרַח מִמֶּךָ אֵלֶיךָ. וְאַתְּכֶסֶה מִחֲמַתְךָ בְּצִלֶךָ" (סדר כתר מלכות - נמצא במחזורים הספרדיים ליום הכיפורים).

בי זהו החילוק בין בני ישראל לאומות העולם, שבני ישראל לא יזוּזוּ מאמונתם וממשנתם אפילו אם ייסר אותם הקב"ה בשיפודי אש, כי מאמינים המה ויודעים בבירור שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואפילו אם לעת הזאת ובעיניים הגשמיות נראה הדבר כצער ויסורים, אך באמת אין זה אלא לטובה נצחית, לתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, ולטהרנו ולקדשנו בקדושתו העליונה¹.

הערות והוספות

העולם שבועטים ביסורים, וזהו לשון **המאירי** (בית הבחירה - ראש השנה ד.):
האומר סלע זו לצדקה כדי שיחיו בני או כדי שאזכה לחיי העולם הבא אינו מפקיע שכר צדקתו בלשון זה, אף על פי שהדבר דומה כעובד על מנת לקבל פרס, שאין זה אלא כמותעורר לעמוס על עצמו

וכפי שכתב בהג"ה (סעיף ז): וכשיוצא מן הסוכה מכח הגשמים, אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע כעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו.

ו. הנה נא כמה לשונות מרבותינו הקדמונים שהפליגו בשבח ישראל המקבלים היסורים באהבה, ולעומת זה בגנות האומות

כשם שקיימתי וישבתי בסוכה כן אזכה

ויתבן לומר, שעל כן דווקא במצוות הסוכה אנו מוצאים שהזכירו רבותינו מסדרי התפלות את עניין שכר הצדיקים ועונש הרשעים לעולם הבא יותר משאר המצוות, כדרך שאנו אומרים בתפלה קודם שנכנסין לסוכה, "ותתן לי זכות לשבת ולחסות בסתר צל כנפיך בעת פטירתי מן העולם, ולחסות מזרם וממטר, כי תמטיר על רשעים פחים", וכמו גם התפילה הנאמרת בפרידה מן הסוכה, "יהי רצון מלפניך וכו', כשם שקיימתי וישבתי

העדות והוספות

הגוף, ובקדושת הנשמה שאנו מוסרין חיותינו עבורו יתברך בשביל קדושת שמו, 'נחשבנו כצאן לטבחה' (תהלים מד, כג), ועושין בשמחה כענין שנאמר (שיר השירים ב, ה) 'כי חולת אהבה אני', שאני כנסת ישראל אוהב אותך בחליי, כלומר, בעת קבלת היסורין. מה שאין כן באומות העולם כתיב (ישעיה ח, כא) בעבודה זרה שלהם 'והיה כי ירעב והתקצף וקלל [במלכו ו]באלקיו'.

ועל כן רוב המלכים בשלש שעות הראשונות מניחים כתריהם ומשתחוים לחמה כדאיתא בעבודה זרה (ד:), כי החמה לעולם אינה פגומה. אבל ישראל מונין ללבנה (סוכה כט.) שהיא פגומה, ולפעמים מלאה, ועל הכל מברכין, כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה (ברכות נד.), על כן מונין ישראל ללבנה.

עול מצוות מחמת יראת העונש, ואם מגיעה עונש אח"כ אינו קורא תגר ואינו מהרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא בכך, אלא שמצדיק את דינו ומברך על הרעה כעל הטובה, ואם עשה על מנת כן, ר"ל שאם יגיעהו אח"כ שיקרא תגר ויהרהר אחר מדותיו ית', הרי זה רשע וסכל גמור וזהו שאמרו כאן בישראל כאן באומות העולם ופירשו עליה בתלמוד המערב מפני שהגוי קורא תגר אבל ישראל אינו קורא תגר אלא מברך על הרעה כעל הטובה, עד כאן מהמאירי.

ראה גם בדברי השל"ה **הק'** (פרשת ויקהל פקודי תורה אור כה.), וזה לשונו: ולבאר ענין הלבנה, צריך להקדים הקדמה. קדושתינו שאנו מקדישין אותנו יתברך היא כפולה, וכן קדושת השם יתברך שמקדש אותנו גם כן כפול, הרי שתים שהן ארבע. כיצד: אנו מקדישין בקדושת

בסוכה זו כן אזכה לשנה הבאה לישוב בסוכת עורו של לזיתן", וסוכת עורו של לזיתן הכוונה לחיי העולם הבא, שם נתענג על הסעודה הגדולה שעתיד הקב"ה לערוך לצדיקים לעתיד לבוא.^ז

בי דווקא במצווה זו של סוכה אשר מצויה בה גם צער ויסורים, אם מן החמה שיוצאת מנרתיקה או שמא מן הגשמים והמטר, ובכל זאת בני ישראל ששים ושמחים בלי שיעור ובלי גבול לקיים את המצווה, ובוזה הם מוכיחים שמקבלים עליהם את הנהגת שמים באהבה ובשמחה ואוהבים את המצוות ללא שיעור וגבול, בין בצער ובין שלא בצער, על כן בוודאי ראויים המה לשכרם משלם בעולם הבא וניצולים מדינה של גיהנום, אולם רשעי הארץ שברגע הראשון שיבוא אליהם צער כלשהו מיד יבעטו בכל הקדוש והיקר, הם אינם ראויים לשום שכר וגמול, כי רק מי שדבק בהקב"ה בעולם הזה הוא יזכה להידבק בו בעולם הבא.^ח

העדות והוספות

הצדיקים מעלה עליונה יהיו צדיקים אוכלים אותם שיושלמו במדריגתם ובמעלתם עד שיהיו אל ישראל כל המעלות, ודבר זה נקרא אכילה, כי האוכל מקבל האוכל ויושלם באכילה. ח. וכדרך שהבאנו במקום אחר (סוף מאמר 'בסוכות הושבתי את בני ישראל' בהערות) מדברי המהר"ל ושאר ספרים, שתיבת 'לזיתן' מורה על לשון לווייה וחיבור, כי זה האיש שהיה מחובר להשי"ת בהאי עלמא הוא הגבר אשר יזכה לידבק בו גם לעתיד לבוא.

ז. וראה מה שכתב בזה רבינו המהר"ל **מפראג** ז"ע בספר 'חדושי אגדות' (חלק שלישי עמוד קה - מסכת בבא בתרא) וזה לשונו: וזה אמרם שלעתיד יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים מן הלזיתן ומבהמות בהררי אלף, כי מציאות אלו הם מציאות חשובים מאוד, כי אל יעלה על דעתך כי הם מציאות גשמיים כמו הדגים אשר הם אצלינו כמו שמבינים בני אדם וכמו הבהמות אשר הם מציאות העולם, רק יש להם חשיבות בכמה מעלות, ולעתיד כאשר יקנו

ישישו וישמחו בך כל מבקשיך

ונסיים במאמר הידוע אשר מיתאמרא משמיה דהגאון מוויילנא זי"ע, שהיה אומר, כי המצוה הקשה ביותר לקיים מכל המצוות של חג הסוכות, הוא המצוה של שמחה, שהרי קשה לאדם להיות שרוי בשמחה במשך שמונה ימים רצופים ללא שום הפסק כלל, שכמעט ולא ימלט שלא יסיח האדם דעת אפילו לזמן קצר מן השמחה או שיהיה לו איזה עגמת נפש שיטריד ממנו את השמחה.

ולפי מה שביארנו זה עתה, אנו רואים שלא רק בסתמא קשה להיות בשמחה, אלא עוד נוספו סיבות מיוחדות בחג הסוכות המפריעות בעד השמחה, כגון החמה והגשמים, אולם זהו עבודתנו בחג הסוכות, להתגבר על המונעים ולשמוח עם הנהגת הבורא, גם בצער והייסורים, ובזכות זה נזכה לחיי העולם הבא וליום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

יעזור השי"ת שנזכה לשכל הבהיר ולאור האמונה, לדעת ולהכיר שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד ומאתו לא תצא הרעות, ובזכות זה נזכה לישוב שאנן ובטח בעולם הזה ובעולם הבא, ולחסות מזרם וממטר, כי תמטיר על רשעים פחים, ותזכנו לישוב ימים רבים על האדמה אדמת קודש בעבודתך וביראתך.

תשמיעני ששון ושמחה

דרכים ועצות כיצד לזכות לשמחה

שמחה הינה המצוה הקשה ביותר

מצוות השמחה בחג הינה מצוות עשה מן התורה, ועל אף שבהשקפה ראשונה נראית כמצוה קלה ביותר, אולם אליבא דאמת עבודה זו היא מן הדברים הקשים שבמקדש, וכפי ששגור בפי העולם בשם הגאון מוילנא זי"ע, שהתבטא כי מכל המצוות הנוהגות בחג הסוכות המצוה הקשה ביותר הוא מצוות השמחה^א.

זאת משום שקשה עד למאד להיות שרוי בשמחה שבע ימים רצופים בלא היסח הדעת ובלא הפסק כלל, הלא כמה וכמה עניינים ישנם בעולם

העדות והוספות

ורגע שאדם יושב בתוך הסוכה הוא מקיים בזה עוד מצוה, ונמצא שבמשך ימי החג מתקבצים ביד האדם המוני מצוות, רק הידיעה על כך מעוררת את האדם לשמחה עצומה וחדוה עילאה.

א. ויצוין שזקני הגאון הצדיק רבי לוי רבינוביץ זצוק"ל - בעל מחבר הספר הנפלא 'מעדני השולחן', כאשר שמע את המימרא הזאת תמה על כך ביותר, וכי איך אפשר שלא להיות בשמחה, הלא כל רגע

שמונעים את השמחה ומבלבלים את הדעת, חיי האדם רצופים בכל מיני צער ועגמת נפש שמטריפים את דעתו ומרחיקים את השמחה ממנו והלאה, ובפרט כהיום הזה אשר כל לבב דוי וכל ראש לחלי, לכל אחד ישנם דאגות על ראשו, טרדות הפרנסה ועול חינוך הבנים, זה בכה וזה בכה, וקשה מאד לצמצם את המחשבות העגומות ולהיות בשמחה.

אך אף על פי כן, החיוב להיות בשמחה נותר בעינו ולא ישתנה לעולם, הציוריו של "ושמחת בחגך - והיית אך שמח" (דברים טז, יד-טו) חל על כל אחד ואחד מישראל בכל מצב ובכל תנאי, בין אם רוצה בכך ובין אם לאו, גם בשעה שלא כל העניינים מתנהלים למישרים וכפי השורה. 'והיית אך שמח', אך - לשון מיעוט הוא, כלומר, אפילו בשעה שאתה נמצא במצב של מיעוט וחסרון, גם אז עליך להיות בשמחה.²

הערות והוספות

זה יש לפרש את הכתוב 'ושמחת בחגך - והיית אך שמח', דהיינו שהכתוב בא לחייב על מצוות השמחה אפילו בשעה שהאדם נמצא במצב של 'אך' ומיעוט, כי גם כאשר 'והיית אך' כמו נח שהיה מסובל ביסורים עדיין המצוה של שמחה עומדת בתוקפה. **כעין** זה ראה ב'פענח רזא' (פרשת אמור) שכתב בזה הלשון: אך בחמשה עשר יום באספכם וגו'... יש לומר 'אך' בלשון גניחה וצער, כענין שדרשו 'וישאר אך נח' שהיה גונח ממה שהכישו הארי, כך כאן מפני שהכל פונים מן השדה וכו', כלומר, שאף על פי שאתה גונח ומצטער בדבר שקשה עליך לצאת מהבית לסוכה בזמן גשמים מכל מקום צא בגיני.

ב. בפרשת נח, לאחר שנפתחו ארובות השמים והתחיל המבול, כתוב בתורה (בראשית ז, כג) "וישאר אך נח ואשר איתו בתבה", ומדיוק לשון הכתוב 'אך נח' אנו למדים שנח לא ישב שם בשלווה כל כך, שהרי ידוע הכלל של 'אך לשון מיעוט הוא, והמדרש (תנחומא פרשת נח ט) גם מספר לנו מה היה המיעוט של נח, שכל זמן שהותו של נח בתבה היה טרוד לספק את צרכי החיות והבהמות ולטפל בהם כל אחד בזמן שרגיל לכך, עד כדי כך, שביום מן הימים לא הספיק לרצות את הארי כפי כבודו הראוי לו ובשביל זה היכה לו הארי ברגליו, וכלשון רש"י על אתר: "אך נח - היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות". ועל פי

מצוות צריכות הכנה

אך את זאת עלינו לדעת, כי בהכנה נכונה ובהתכוננות מבעוד מועד אין כל ספק שאפשר להקל את כובד המשא ולהכניס את השמחה אל תוך בתינו ושכונתינו, ואם עד עתה ידענו שכל המצוות צריכות הכנה, על אחת כמה וכמה שמצוה זו – שהוא מצוה מדאורייתא – בוודאי צריכה הכנה יתירה, הכנה ברוחניות והכנה בגשמיות, כפי שיתבאר להלן.

ובשם שכל בר דעת ומחבב את המצוות מסבב בערב חג הסוכות ברחובות העיר ובשווקים לתור אחר אתרוג נאה ומהודר שיהיה בתכלית ההידור והנוי, וכמו שכל אחד מבין לבד שאם לא יקים את סוכתו בערב החג לא יהיה לו היכן לשבת בימי הסוכות, כך גם מחויב כל אחד ואחד לעשות הכנה עוד בטרם יתקדש החג ולהתכונן עד כמה שידו מגעת, בכדי שכאשר יתקדש עלינו החג יוכל לשוב ולשמוח במשך שבועת ימים לילה ויום.

הנה איתא בגמרא (פסחים קט.) וכן פסקו הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, יז) והשולחן ערוך (או"ח תקכט, ב): "חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר (דברים טז) 'ושמחת בחגך' וכו', כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין".

חזינן מכאן שהשמחה איננה דבר הבא מאליו, אלא צריך לעשות לזה הכנה רבה מבעוד מועד, שכן כל הדברים המביאים את השמחה שמנו רבותינו בדבריהם, הם דברים שצריך לקנות אותם עוד בימים שלפני המועד,

ורק מי שטרם בערב החג יאכל וישמח בחג, הרי לנו בבירור ששמחה הוא דבר שצריך הכנה זה זמן וזמנים טובא קודם התקדש החג^ג.

מרחיבה דעתו של אדם

ראשית כל צריך לדעת דברים פשוטים בתכלית הפשטות, שכדאי ורצוי מאד להסיר ולסלק את הסיבות המונעות את השמחה, ואחד הדברים שעלולים מאד להטריד את מנוחת האדם וממילא להשבית את שמחתו, הם חסרון התנאים הגשמיים בתוך הסוכה, כגון שהסוכה קטנה מדי ואינו נוח כל כך לשהות בתוכה, או שאין לו בתוך הסוכה את כל דברי הצטרפויותיו השונים וכל כיוצא בזה.

לבן צריך האדם לעשות כל מיני השתדלות וכל טעדיקי שבעולם עוד בימים שלפני חג הסוכות בכדי שתהיה סוכתו מרווחת ככל הניתן, ויכין את

העדות והוספות

האור מבילתי הכנה, שעל ידי ההכנה נעשה כלי לקבל.

וכן אמרו במשנה (אבות ג, יד) 'חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה', דהיינו שמתוך כך שמודיע להם בתחילה נעשה חבה יתירה שיכולין לקבל את האור, ומזה למדו לכל מקבל מתנה וזהו שאמרו (שם ב, יב) 'התקן עצמך וכו' שאינה ירושה לך', כי כמו שקבלו אבותינו את התורה על ידי הכנתם, כמו כן צריך כל אדם לעשות הכנה לקבל חלקו בתורה.

ג. ראה דיבורים נפלאים שכתב **ב'פנים יפות'** (ויקרא א, א) בגודל נחיצות וחביבות עניין ההכנה למצוה, וזה לשונו: כבר פירשנו ענינו בפ' (שמות יט, יא) 'והיו נכונים ליום השלישי' שכל מצוה צריכה הכנה, כמ"ש חז"ל (אבות ב, יב) 'התקן עצמך ללמוד תורה', ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצוות, ומטעם זה אמרו חז"ל (ביצה טז.) 'הנותן מתנה לבכירו צריך להודיעו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי לך והודיעם', והוא אור של שבת הגנוז ואי אפשר לקבל

כל הצטרכויותיו בסוכה שלא יהיה צריך לטרוח ולבקש אחריהם עד שתופרע שלווה ותתקלקל שמחתו, כמובן שכל אחד כפום דרגה דיליה וכפי מסת ידו אשר ברכו ה', והנסיון מוכיח, שהכנה נכונה מבעוד מועד מונעת הרבה עגמת נפש וצער, וכמו שבארבעת המינים אין מי שיחסוך או יקמץ בממון כך גם כאן אין לחסוך בהוצאות, ואף הוצאות הרווחת הסוכה נכללות בגדר צרכי מצוה.

במו כן בימי החג עצמם, ישתדל לנוח כפי הצורך ולאכול כדי שבעו, שלא יהיה עייף או רעב, או כל כיוצא בזה, והגם שהדיבור בעניינים אלו נראה כדבר של מה בכך, מכל מקום האמת תורה דרכה כי בשעה שהאדם אינו שבע או שהוא עייף הרי הוא נוטה מהרה לכעס ורוגז וממילא אינו יכול לשמוח כראוי, והדבר הראשון שצריך לעשות הוא לספק לגוף את כל הצטרכויותיו, היות שהגוף הוא המונע הראשון והמפריע הגדול ביותר לשמחה, ואם נסלק את המפריע הגדול הזה נוכל להמשיך הלאה בעבודת השמחה על ידי התעלות אמתית והתבוננות פנימית כדת של תורה.

די לנו בניסיונות ובהפרעות שהיצר הרע מנסה להערים עלינו בעצם ימי החג, בכל מיני תחבולות ותכסיסים הידועים רק לו, בכדי להשבית לנו את שמחת היום טוב, איננו צריכים להוסיף עוד מניעות מאתנו, כל מה שאפשר למנוע מבעוד מועד צריך למנוע.

היש חייך מתוק מזה?!

עתה נבא לעסוק בדרכי וקנייני השמחה באופן המועיל, יסוד היסודות ועיקר העיקרים, הוא ידיעת החיוב, דהיינו שיידע האדם על נכון שישנו חיוב גמור מן התורה להיות בשמחה בימים האלה, ואין אנו יכולים לסטות מזה ימין או שמאל, וכידוע, שכאשר האדם נחוש בדעתו על איזה

דבר שזהו חיוב גמור, אזי הוא כבר מוצא את הדרך כיצד להגיע לידי כך, כמו כל הצרכים ההכרחיים שעצם הידיעה שהוא חייב להשיג אותם גורם לאדם להשיגם באמת.

והאמת הוא, שאם יעצור האדם להתבונן בתוך תוכו, תיכף יראה שלא חסרים לו סיבות לשמוח, עוד הרבה יותר מן הדברים המשביתים את השמחה, והדברים פשוטים עד למאד, הלא זכינו לעבור את השנה הקודמת בסיעתא דשמיא, זכינו לראות בו ברכה בעמלנו ונחת מצאצאינו, כמה רחמים וחסדים נגלים ראינו במשך כל הימים, כל יום ויום הוא חסד בפני עצמו.

ולא זו בלבד, אלא שעוד הוסיף הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, והעניק לנו במתנה גמורה את ימי הרחמים והסליחות, ראש השנה ויום הכפורים, למחול על כל עוונותינו ולכפר על כל מה שפגמנו במשך השנה העברה, ואילולא הימים האלה כיצד היינו נראים זה עתה.

על כל אלה עוד הרחיב ה' לנו זה עתה וזיכה אותנו בימים הנפלאים האלה, ימי חג הסוכות זמן שמחתנו, לשוש ולשמוח בו באהבה ותענוגים, 'ושמחתם לפני ה'', הלא כל מהות הימים האלה הוא שמחה וששון, הקב"ה בכבודו ובעצמו מכניס אותנו לחסות בצל כנפיו בתוך הסוכה הקדושה, ואף נותן לנו את המצוה החביבה של ארבעת המינים הנחמדים למראה ומשובבים עין ונפש, כדכתב בספר החינוך (מצוה שכד) "ידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם"^ד.

הערות והוספות

ד. ומדברי החינוך האלו יש לנו להתעורר מאד שלא לבוא חלילה לכלל כעס ורוגז על ידי ארבעת המינים, אשר כידוע ישנם הרבה מאד נסיונות בזה, ואפילו אם לא

הסוכה הוא הרי 'צילא דמהימנותא', זאת אומרת שאנו נכנסים להסתופף בצל הסוכה כתינוק קטן שטומן את עצמו תחת סינורה של אמו ומתרפק באהבתה, כפי הנודע מן הזוהר הק' (ח"ג קג:): שהסוכה הוא בבחינת 'אימא עילאה'^ה, וכדרך שהיה הרה"ק הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע מפליג בגודל החביבות שמתגלה בחג הסוכות, והיה אומר שמצוות סוכה היא המצוה היחידה שהמקיים אותה נכנס אל תוכה כמו שהוא, אפילו עם הזוהמא שעל מנעלי רגלו ('רמתיים צופים' תדבא"ר פרק כז אות עז).

בהתבונן בכל אלו הדברים הנפלאים היאך לא נשמח, כמה נחמד הוא לשונו של ה'פלא יועץ' (ערך סוכה) שמזרז אותנו להתבונן ולדעת עד כמה יש לנו לשמוח בימים האלה, וזה לשונו: "כאשר החי יתן אל לבו מה אנו ומה חיינו ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשר בחר בנו ויצרנו ולא זו מחבבנו, וחיבה יתירה נודעת לנו עד אין חקר, ועד מקום שאין יד שכלנו מגעת, ומעט אשר עינינו הן הרואות שיעצנו בעצה טובה ונתן לנו ראש השנה ויום הכפורים לכפר בהם עוונותינו, ואהבתו וחמלתו כאב את בן ירצה, רצה לשמחנו מיגוננו ומצערנו שנצטערנו בימי התשובה ונתן לנו תכף

הערות והוספות

לכלל כעס ורוגז אזי הפסיד את עיקר התכלית של ד' מינים.

ה. ראה הלשון ב'מאור ושמש' (רמזי יום א' של סוכות ד"ה ואברהם זקן): והסוכה עילאה שהיא 'אימא עילאה' תהא מסככת עליהם ומשפיעה אליהם כל טוב, כמאמר הכתוב (דברים כב, ו) 'והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים', שרומז לאימא עילאה שרובצת על אפרוחין דילה.

עלה בדינו למצוא את אותו האתרוג ממש אליו השתוקקנו, או שמא נפסלו המינים בטעות על ידי אחד מבני הבית שלא אחז בהם בזהירות הראוי, אף על פי כן מחויבים להתגבר על הטבעים הרעים המושכים את האדם לעצבות ורוגז, שהלא כל הענין של ארבע המינים - כפי שמבאר בספר החינוך - הוא רק בכדי להביא את האדם לידי שמחת הבורא, אבל אם חלילה בא מזה

את חג הסוכות, וצונו לשמחה ו[ועד] קובע לנו שכר טוב על שמחתינו, היש חיד מתוק מזה?!"

שמחה בכל מידי דמשמחו

אולם גם באופן שמשתדל מאד להיות בשמחה ועדיין עולה לו בקושי, מכל מקום אל יתייאש כלל, אלא יעשה פעולות חיצוניות לעורר את השמחה, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הגמרא והפוסקים שגם הם חייבו לאכול בשר ויין ולחלק מיני מתיקה לילדים הקטנים בימי המועד, וכל זה נועד רק בכדי לעורר את השמחה ולקרבה אל נפש האדם, ובדרך זו יתבונן האדם אלו דברים מביאים אותו לידי שמחה וישתדל לעורר את השמחה אצלו על ידי הדברים האלה.

ובפי שכתב השל"ה (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות נח) בשם ה'יראים' (סימן תכז), וזה לשונו: "למדנו מכאן, שכל שמחה הראויה, וכל דבר שמחה המשמחו, חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח, כאכילה ושתיה וטיול, וכל דבר ששמחה היא לו, חייב אדם לעשות. וכשם שחייב לשמח בעצמו, כך חייב לשמח בניו ובנותיו ובני ביתו, שנאמר (דברים טז, יד) 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך'."

בספר החינוך (מצוה תפח) כתב, ששמחת בית השואבה שהיו עושים בבית המקדש הייתה בכדי לחולל שמחה ולרומם את הלב, ומכאן עצה נפלאה לכל אחד ואחד שמשותק לעורר את השמחה בקרבו, לקחת חלק במעמדים שנערכים בהיכלי הקודש זכר לשמחת בית השואבה, ומתוך הריקודין של מצוה והשמחה הגדולה יתעורר ויתלהב לבו לשמחה של מצוה, אלא שיחד עם זאת צריך זהירות גדולה שלא יישאר רק עם השמחה החיצונית בלבד, אלא ימשיך את השמחה אל תוך תוכו פנימה כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

כמו שהרמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ח) תיאר את השמחה הגדולה "והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגינן בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות"¹.

אני משמח את שלך

עוד עצה נפלאה מאד להגיע לכלל שמחה, הוא על ידי שישמח וירנין את לב העניים והאביונים ושאר כל האנשים אשר לא שפר עליהם גורלם, אשר מלבד החיוב הגמור שיש בזה, כדכתב הרמב"ם (פרק ו הלכה יח) דמי

הערות והוספות

נפש, עדות ה' נאמנה מחכימות פתי, פקודי ה' ישרים משמחי לב, מצות ה' ברה מאירת עינים, יראת ה' טהורה עומדת לעד, משפטי ה' אמת צדקו יחדו, הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים'.

כמו כן ראה בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה מט) וזה לשונו: מכל הלין למדנו, שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל, אלא לשמוח בהם שמחת תורה, כל אחד לפי מה שהוא, אם בעלי מקרא - מקרא, אם בעלי משנה - משנה וכו', או ישמעו הדרשה מפי חכם הדורש להם מענינו של יום, דברי פסח בפסח וכו', בצירוף הזכרת הניסים שעשה לנו השם יתברך בימים ההם.

ו. אך על כולנה אין לנו לשכוח שהשמחה האמתית נמצאת בתוך התורה הקדושה, כנודע שאין שמחה כשמחת התורה, וכדכתיב בתהלים (יט, ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', והדברים פשוטים עד למאד, וכדאי לציין למה שכתב **ב'שאגת אריה'** (סימן סט) שעל ידי תלמוד תורה יוצאים ידי חובת שמחת יום טוב.

וראה גם מה שכתב ב'מנורת המאור' (פרק ח) בענין זה וזה לשונו: שבתות וימים טובים, אף על פי שחייב אדם לאכול בהם ולשתות, צריך גם כן ללמוד תורה בהם ולשקוד על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות, ולא ישב בטל. שאין לך עונג ולא שמחה יותר מתלמוד תורה, שנאמר 'תורת ה' תמימה משיבת

שאִינוּ משמח את העניים בחג אינו מקיים שמחת יום טוב כלל וכלל אלא שמחת כריסו בלבד, ומלבד מה שמשמח את לב הנדכאים, זוכה גם הוא בעצמו לשמחה בשמחה של מצוה ובשמחת אמת.

מקרא מפורש הוא זה, דכתיב (דברים טז, יא) "ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך וכו' והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך", וביאר שם רש"י, מדוע כללה התורה את שמחת בנו ובתו יחד עם הגר והיתום, אלא כתב רש"י בשם רבותינו ז"ל (פסיקתא דרב כהנא פסקא י') שדבר זה בא הכתוב להשיענו: "אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך".

ובכתב בספר 'נועם מגדים' (פרשת אמור), שעיקר השמחה ביום טוב הוא על ידי שמשמח את העניים והאביונים, על פי זה ביאר את הכתוב (ויקרא כג, ד) "אלה מועדי ה' מקראי קדש - אשר תקראו אותם", כלומר, אימתי יהיו המועדים מקראי קודש, כאשר 'תקראו אותם' - את העניים והאביונים לסעוד על שולחנכם, ואמר הכתוב 'אלה מועדי' כי זהו עיקר המועד והיום טוב, וכלשון קדשו: "כי עיקר שמחת המועד בא על ידי הזמנת עניים ואביונים לשולחנו".

וישמחו בך כל מבקשיך

אך עיקר העיקרים אסור לנו לשכוח את חובת התפילה, על כל פרט ופרט צריך לבקש ולהתפלל לפני השי"ת, וגם על עניין זה צריך לשפוך שיח ערב לפני השי"ת, שיזכנו לעשות רצונו בלבב שלם לשוש ולשמח בשמחת הרגל כמו שציוונו בתורת קדשו, ונזכה להמשיך את השפעת השמחה לכל ימות השנה לעבדו בשמחה ובלבב שלם.

וזהו אכן מה שאנו מבקשים בתפלת החג: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך, לחיים ולשלום, לשמחה ולששון, כאשר רצית ואמרת

לברכנו. קדשנו במצותיך, ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך, ושמחנו בישועתך, וטהר לבנו לעבדך באמת, והנחילנו ה' אלקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", ויעזרנו הבורא יתברך שמו שאכן נזכה לזה בתכלית השלמות.

ישמעו ענוים ושמחו

המחזיק את עצמו בעניויות זוכה לשמחה של מצוה

תכלית ענוה שמחה וגיאאות עיצבון

הרבה מן הקשיים והנסיונות שעוברים האנשים בעולם הזה, מקורם נובע ממדת הגאווה שמפעפעת בקרבם ולא נותנת להם מנוח, וההסבר לכך הוא פשוט ביותר, כי הבעל גאווה מדמה בעיניו שכל העולם מגיע לו וכולם צריכים לפעול על פי דעתו והבנתו, וכאשר אין הדברים מתנהלים לפי הסדר שהוא חושב, מיד הוא נשבר ונופל לעצבות ומרה שחורה, ואפילו אם פעם אחת יהיה אכן כפי רצונו גם אז לא יהיה שבע רצון לגמרי, שהרי תמיד יהיו כמה פרטים שלא יעלו בקנה אחד עם חלומותיו, כמו כן מוצא תמיד הבעל גאווה חסרונות אצל הזולת, שהלא אין עוד אדם השלם בארץ מלבדו.

מה שאין כן מי שזכה לחיות עם מדת ההכנעה, רוחו שפלה ודעתו נמוכה, לעולם אינו חושב שהכל שייך לו, ולעולם לא יאמר לאנשים אחרים קבלו את דעתי, כמו כן איננו סובר שהכל צריך להתנהל לפי הבנתו, וממילא לא תחלוש דעתו בשעה שאין העניינים מתנהלים לפי רוחו, אדרבה, כל דבר טוב שיפול בחלקו ישמח ביותר שברוך ה' זכה לזה, כך מתנהלים ימי חיותו

של הנכנע על מי מנוחות ותמיד שורה עליו רוח של שמחה וחיות, וזה חלקן מכל עמלו.

ה'חובות הלבבות' ב'שער הכניעה' (פרק י) מאריך לחשב בששה אופנים את שכרו של האיש הנכנע כנגד הפסדו של המתגאה, בתוך הדברים הוא מסביר שהאיש המתגאה לעולם לא יהיה לו כל צרכו, היות שלפי דעתו צריך להיות לו הרבה יותר, בעוד שהאיש הנכנע מסתפק תמיד במועט, לובש את מה שהשיגה ידו לרכוש ואוכל את מזונו שחננו השי"ת ואין לו תרעומת על שום בריה שבעולם, ועל כגון דא אמר החכם מכל אדם (משלי יג, כה), "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר".

במו כן, לגודל גאוותו לא יוכל הגאה לשאת את צער המקרים הרעים שעוברים על ראשו מזמן לזמן, ועל כל פגע קטן שיתרחש עמו תישבר רוחו מיד ולא ימצא מנוח ונפשו, מה שאין כן הנכנע, כאשר יפקדו אותו מכאובים וייסורים, גם אז יכאב בדומיה ויקבל עליו את הדין באהבה. וממשיך שם ה'חובות הלבבות' לבאר בטוב טעם ודעת את מגרעותיו של הבעל גאה ומעלותיו של האיש השפל ומכפיף את ראשו כאגמון.

תועבת ה' כל גבה לב

אמור מעתה, שעבודת האיש הישראלי בחג הסוכות הוא לשבר את הגאווה הסרוחה ואת היוהרה המאוסה, להתנהג יותר בעניות ובשפלות הרוח, וזאת מכיוון שחג הסוכות הוא הרי 'זמן שמחתינו', ומצווים אנו בימים האלה לשוב ולשמוח בשמחה של מצוה, ומאחר שכבר נודע לנו שהבעל גאווה לעולם לא יוכל להיות בשמחה, תמיד יצטער על דבר זה או אחר, ולעולם ימצא איזה חסרון בשני, ואם חפץ האיש לשמוח בשמחת החג מוכרח שיהיה מקודם ענו ושפל ברוך.

וביותר צריך להיזהר שלא להיות דל גאה בשעה שנכנס אל תוך הסוכה המקודשת בכל מיני קדושות, שהרי הסוכה מכונה 'צילא דמהימנותא' (ראה בזה"ק חלק ג, קד.) והוא מקום השראת השכינה הקדושה, כנודע מכל הספרים הקדושים שהאריכו לבאר את שמות הקודש הנרמזים אפילו בדפנותיה ובקרשיה (ראה בהרחבה במאמר 'תבאינה בהיכל מלך').

וביצר זה יהינן להיכנס אל הסוכה עם גאוותו הסרוחה, הלא השכינה הקדושה מצוות ואומרת (סוטה ה.) "כל אדם שיש בו גסות הרוח – אמר הקדוש ברוך הוא – אין אני והוא יכולין לדור בעולם", הקב"ה כביכול אינו יכול להימצא בכפיפה אחת יחד עם אותו גאה וגס הרוח, ואם בכל זאת נכנס הבעל גאווה אל תוך הסוכה נמצא כביכול דוחק את רגלי השכינה, כי אין הקב"ה חפץ להשרות שכינתו באותו מקום.

ולא זו בלבד, אלא לפי מה שביארנו לעיל, שהאיש הגאה נוטה תמיד לעצבות ומרה שחורה, ואילו השכינה הקדושה אינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה (שבת ל:.) כמו שנאמר (דה"א טז, כז) "עוז וחדוה במקומו", הרי לך עוד טעם מדוע צריך להתגבר בימי הסוכות על מדת הגאות וגסות הרוח ולבערה מן הלב כליל, כי כאשר האיש הגאה נכנס אל תוך הסוכה והוא שרוי בעצבות, הרי הוא כביכול מסלק את השראת השכינה מתוך הסוכה, שהרי אין השכינה שורה במקום של עצבות.

והיית אך - שמח

הא למדת, שבכדי להשיג כראוי את השפעות הקדושה המפכים בימים האלה, מחויב האיש הישראלי קודם כל להכניע את רוחו הגבוהה, רק אז, כאשר יתנהג באמת בשפלות הרוח ובעניות, או אז יזכה להשיג את האורות הנפלאים של החג הגדול והקדוש הזה, ויזכה לשוב ולשמוח לפני

ה' אלוקינו בשמחה של מצוה, למלא את אסמיו בהשפעות הגדולות והאורות הנפלאים הנשפעים בימים האלה כאשר הנחלים, וכל המתנהג כן מעשיו מרוצים לפני המקום ברוך הוא, בפרט באותה שעה שנכנס אל תוך הסוכה לקיים את המצוה כדבעי, בבחינת ישראל אשר כן אתפאר.

דבר זה מדויק מאד בפסוקים (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך - והיית אך שמח", שהלא ידוע הכלל שכל מקום שנאמר בתורה הלשון 'אך' הרי זה בא למעט איזה דבר (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ז), ומבאר בספר 'ישמח ישראל' (פרשת האזינו - מד), שדבר זה נתכוון הכתוב להשמיענו באומרו 'והיית אך שמח', כלומר, רק מי שמכניע את גאוותו וממעט את עצמו להיות בדרגה של 'אך', הוא זה שיזכה להיות בשמחה ובטוב לבב, כשמעתה ייקרא הכתוב באופן הזה, 'והיית אך - שמח', כאשר תהיה בבחינת 'אך' או אז תהיה שמח.

מה מאד יתאמו הדברים עם מאמרו הנודע של הרה"ק מקאצק זי"ע (מובא בספר אמת ואמונה), שאמר כי העניין של מצוות סוכה הוא ביטול, דהיינו שיבטל האדם את עצמו בכל ענייניו אל השי"ת". ואפשר לרמז בכוונתו, שהיות והסוכה הוא עניין של שמחה והשראת השכינה, ואם יכנס אל הסוכה ברגל גאווה ובעצבות תמהר השכינה להסתלק משם ח"ו, לפיכך צריך האדם תחילה לבטל את עצמו מכול וכול, ורק אז יוכל להיכנס אל תוך הסוכה הקדושה ולהתבשם מן האור המופלא רום מעלה.

ואפשר להוסיף עוד ולומר טעמא במילתא, שזהו העניין שסוכות חל מיד אחרי הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכפורים, שכן שבמשך ימי

הערות והוספות

א. והוסיף הרה"ק מקאצק זי"ע, שזהו היות שאם היה מבטל את עצמו אל הטעם במצטער שפטור מן הסוכה, השי"ת כליל, לא היה בו שום ישות

הרחמים והסליחות שב האדם בתשובה שלימה על כל חטאיו ומבטל את עצמו אל השי"ת עד עפר, ולכן מיד אחר כך, בעודו שרוי בתוך הביטול והאפסיות שלו עצמו, הרי הוא נכנס אל תוך חג הסוכות זמן שמחתינו ולתוך הסוכה הקדושה וראוי להשראת השכינה ולשמחה שלא מעלמא הדין.

לב חכם לימינו

ונסיים באמרה נפלאה שמובאת בספרים הקדושים על הפסוק (קהלת י, ב) **"לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו"**², וביארו שהכתוב רמז כאן את המידה שבו נבחן האדם אם חכמה שוכנת בקרבו או שמא הכסילות, שכן לפי סדר האלפא ביתא האותיות שלימין 'לב' הם 'אך' - מיעוט, ואילו לשמאלו של 'לב' נמצאים האותיות 'גם' - ריבוי, ובאלו המידות ניכר האדם האם חכם הוא או להיפך, כי מדתו של החכם הוא להיות בשפלות ובבחינת 'אך', כמו האותיות שהם לימין 'לב', מה שאין כן הכסיל דרכו להתגדל ולהתפאר בבחינת 'גם', כדוגמת האותיות שהם לשמאל 'לב'.

בן יזכנו הקב"ה להשיג את מדת הענוה כראוי, לידע ולהכיר כי אנו בטלים ומבוטלים כלפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכמדתם של האבות הקדושים, אברהם אבינו שאמר (בראשית יח, כז) **"ואנוכי עפר ואפר"** ויעקב

הערות והוספות

הסוכה הוא ביטול היש וזה עדיין לא הגיע לכך.

ב. בספר **'נועם מגדים'** הביאו בשם הרה"ק מוהר"מ מזלאטשוב זי"ע, ובספר **'פרדס יוסף'** הביאו בשם ספר 'חות יאיר' מבעל ה'אור חדש'.

עצמית ולא היה מרגיש בצער כלשהוא, ומאחר שאנו רואים שאדם זה מרגיש בגופו שום צער, הרי זה מוכיח עליו שעדיין לא ביטל את עצמו כל צרכו אל הקב"ה ואין לו שום שייכות אל הסוכה הקדושה ופטור הימנה, שהלא כל עניין

אבינו שאמר (שם לב, יא) "קטונתי מכל החסדים", וכאשר נתנהג במדה זו נזכה שישרה הקב"ה את שכינתו עלינו וידור יחד עמנו בתוך הסוכה הקדושה, ובזכות זה נזכה לשמחה של מצוה ולקבל את פני האושפיזין קדישין עילאין שיבואו לשכון יחד עמנו בצל קורתנו, וכלשונו הטהור של ה'שפת אמת' (סוכות תרס"ד), "ולפי שענוים זוכין להשראת השכינה, כמו שנאמר (ישעיהו נז, טו) 'אשכון את דכא', לכן הם שמחים דהשמחה במעונו"^א.

העדות והוספות

סוכה דחל שם שמים על הסוכה ואומרים אני והו. וכמו שאין הקדוש ברוך הוא דר עם גסי הרוח כמו כן ענוים צריכין דירה מיוחדת. ומשה רבנו ע"ה עניו מכל אדם כו' על פני האדמה ולכן נתעלה לשמים שלא היה יכול לדור למטה. מעין זה בני ישראל ענוי ארץ יותר מכל האומות וצריכין סוכה ודירה מיוחדת להיות מובדלים מגסי הרוח. ולפי שענוים זוכין להשראת השכינה, כמו שנאמר (ישעיהו נז, טו) 'אשכון את דכא', לכן הם שמחים דהשמחה במעונו.

ג. הא לך דברי ה'שפת אמת' בשלמותם, וזה לשונו: אחר יום הכיפורים חג הסוכות, דכתיב (ישעיהו כט, יט) 'ויספו ענוים בה' שמחה', רומז לחג האסיף שזכו בני ישראל לבחינת ענוה ביום הכיפורים במצות ועניתם. והוא בחינת משה רבנו ע"ה ענוה גדולה מכולם. בראש השנה בחינת יראה ויום כיפור בחינת ענוה, דכתיב (משלי כב, ד) 'עקב ענוה יראת ה' - יראה מביא לידי ענוה. ואמרו חז"ל בגסות אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור. אם כן בסוכות שזוכין בני ישראל למצות

על טובותיך שבכל עת

להתבונן בכל הטוב שמשפיע עלינו הקב"ה מאוצר מתנת חנם
ולא בחסדונות

הרגשת מחסור מרחקת את השמחה

באשר באים לדבר על גודל מעלת העובד את השי"ת מתוך שמחה, צריכים קודם כל לדעת ולהכיר היטב את הסיבות אשר גורמים לאדם שלא להיות בשמחה, כי רק כאשר נעמוד היטב ונכיר את מפסידי השמחה, או אז נוכל בסיעתא דשמיא גם לבקש עצות נכונות בכדי להתגבר עליהם ולעלות על דרך המלך העולה בית ק-ל.

ואפשר לומר, שהסיבה המרכזית המונעת את האדם מן השמחה, הוא הרגשת המחסור שמכלה כל חלקה טובה בנפש האדם, דהיינו שהאדם מסתובב עם הרגשה שחסר לו כל מיני דברים שהיה רוצה להשיג אך לא הצליח, בין אם זה בדברים הנוגעים בגוף ובנפש ובין אם זה בממון ובמעש, וכגון שפרנסתו מצויה לו אך בדוחק וצמצום ולא בשפע כל כך כפי שהיה רוצה שיהיה, או שבניו אינם מוצלחים כל כך ואינם עולים בקנה אחד עם שאיפותיו, או שמא אין לו את המשרה ואת המעמד אותו הוא חושק.

ובל אלו הדברים אלו שמנינו כאן, המה רק דוגמאות ספורות מן הסיבות שגורמות לאדם להרגיש מחסור, ואפשר לומר שהם מן הדברים שאין להם שיעור, כל אחד יודע היטב במה דברים אמורים, וכל אחד עם העניינים והסיבות שגורמות לו להרגיש מחסור כלשהו, ואין לך אדם בעולם הזה שיש לו את כל תאוותו בידו, כל אחד יש לו מחסור בדבר אחר, אם זה ברוחניות ואם זה בגשמיות.

הצר הווה של כל ההרגשות האלו, שדרכם לילך ולהזיק את הנושא אותם בקרבם, וגורמים לו עגמת נפש וצער מרובה, ומוכן מאליו שככל שהאדם מתעצב יותר אזי הולכת השמחה ומתרחקת ממנו והלאה, ומפסיד את כל המעלות האמורות במי שעובד את השי"ת מתוך שמחה ונחת, ואפילו אם ישתדל בכל כוחו לעבוד את השי"ת, עדיין אינו מגיע כלל למעלת העובד את ה' בשמחה, שהעובד מתוך שמחה זוכה לאלף ידות יותר ממי שאינו עושה בשמחה (אורחות צדיקים - שער השמחה).

בדרך שכתב בספר התניא (ליקוטי אמרים פרק כו) שכן הוא גם מסדר העולם, שכאשר שני אנשים מתאבקים זה בזה, ואחד מהם שרוי בעצבות ורפיון רוח ואילו השני בשמחה ובטוב לבב, אזי ללא שום ספק יד האיש השמח תהיה על העליונה - אפילו אם הוא החלש יותר, כי מי ששרוי בעצבות נעשה עצלן ומאבד את כל החשק להתגבר במלחמה, עד שאינו מוציא את כוחותיו האמתיים מן הכח אל הפועל.

ממשיך בעל התניא, שכך ממש הוא הסדר בכל אחד ואחד מישראל בנוגע למלחמת היצר שלו, שהרי כל מהלך החיים שלנו הוא מלחמה אחת גדולה בין הנשמה הישראלית - חלק אלוקי ממעל - שרוצה לעשות את רצון אבינו שבשמים, לבין היצר הרע וכל גונדא דיליה, שכל תכליתם להכשיל את האדם בחטאים עוונות ופשעים, והדרך היחידה להתגבר על

היצר הרע הינו רק כאשר הוא שרוי בשמחה תמיד, כי רק על ידי שמחה נעשה זריז במלחמתו וזוכה להכניע את יצרו הרע.

כי ממך הכל ומידך נתנו לך^א

והעצה היחידה להינצל מן העצבות והצער שמסתבכים על ידי מחשבות אלו, הוא רק על ידי שהאדם ישנה את כל מהלך מחשבתו מן הקצה אל הקצה. כלומר, אם עד עתה התבונן בעיקר בדברים שחסרים לו, ומכח זה נפל לעצבות ומרה שחורה, אזי מכאן ואילך יתבונן יותר על הדברים שכן זכה להם, ואם אכן יפקח את עיניו להתבונן בכל הטובות שזכה להם מיום היוולדו ועד הנה, יראה שהם לאין שיעור ולאין ערוך ממה שחסר לו, ועל ידי התבוננות זה יבוא להתרוממות הרוח ושמחת הנפש. ודבר זה אינו תלוי אלא באדם עצמו, שאם יחפוץ באמת לשנות את הסתכלותו ומבטו על מהלך החיים או אז יזכה לשמחה אמיתית.

ויסוד הדבר שאנשים נוטים להסתכל יותר על חסרונותיהם ולא על מעלותיהם, הוא מחמת מחשבת הפסול שרווחת בקרב הבריות, והוא ההנחה הפשוטה אצל האדם שכל חללי דעלמא מגיע לו מן הדין,

העדות והוספות

לנו מידך נתנו לך מקצת. עד כאן לשון רש"י. ומכאן נראה שלעולם אין לנו שום מקום להתלונן כלפי שמיא ח"ו, כי כל מה שיש לנו מגיע רק מכוחו הגדול והקדוש, ואפילו אותו מעט שאנו כבר עושים בעבורו גם זה הוא רק בכוחו הגדול ולא מכוחנו כלל, ונמצא שהקב"ה אינו חייב לנו כלום.

א. לשון הנביא **בדברי הימים** (א כט, יד) ושם נאמר: 'וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב כזאת כי ממך הכל ומידך נתנו לך'. ופירש שם רש"י: וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב - שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך בזאת הנדבה ולא משלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מעט. ומידך נתנו לך - ומה שנתת

פרנסה, נחת, בריות גופא ונהורא מעליא, בית נאה ודירה שמרחבת דעתו של אדם וכו' וכו', כביכול מחויב הקב"ה לספק לו את כל מה שרק העלה על קצה דעתו, וכאשר אחד מן הדברים האלו אינם בשלמות כל כך, מרגיש כאילו דבר זה נגזל ממנו בכח, מעיקר הדין מגיע לו אותו הדבר בתכלית השלמות אלא שלאונסו ניטל ממנו, וממילא אין זה פלא שנופל לעצבות, וכי מי לא יתעצב אל ליבו כאשר גוזלים ממנו את מה שמגיע לו ביושר.

אבל אם האדם יודע שכל מה שיש לו אינו אלא מתנה גמורה מאת הקב"ה, מתנת חינם, ולעולם אין הקב"ה מחויב לתת כלום, וכל מה שיש לו בידו הוא רק במתנה וחסד של חינם, אזי שמח על כל פרט ופרט שזיכה אותו הקב"ה מאוצרו המנוצר, ועל כל מה שמקבל אינו מפסיק להודות ולהלל להשי"ת על רוב טובו וחסדו שהפליא לעשות עמו, וממילא מתחיל להתבונן בעיקר במה שיש בידו והחסרונות אין להם משמעות כל כך.

ודבר זה אנו צריכים להשריש היטב בליבנו, שהקב"ה הוא הוא הנותן ואנו המקבלים, ולא להיפך ח"ו, ואם כי לפעמים מדמה האדם בדעתו שהוא זה שנותן להקב"ה, וחושב לעצמו, הנה אני משתדל תמיד לעבוד את בוראי באמת ובתמים, הנני עורך את תפילותי כדת וכראוי, מתאמץ בכל מאודי להגות בתורת ה' צבקות ולקבוע עתים לתורה ותעודה מתוך מסירות והקרבה, ולבסוף חסר לי דברים כאלו ואחרים, ואין זה מן המידה כלל וכלל, כי אני נותן כל העת להקב"ה מצוות ומעשים טובים ובסופו של דבר איני מקבל טובה כפי מידתי.

לבן צריך לדעת שלעולם השי"ת הוא זה שנותן לנו, וגם התורה והמצוות שאנו מקיימים הכל הם בכוחו הגדול והקדוש ומבלעדי יתברך שמו לא היינו יכולים לנקוף אפילו אצבע קטנה, אנו הקטנים איננו אלא מקבלים, כל רגע ורגע אנו מקבלים חיות ממנו, וכל מה שיש לנו הכל הוא מידו הגדולה והוא אינו מחויב לנו כלום.

אברהם אבינו לא הרחר גם לאחר כל הנסיונות

מעשה אבות סימן לבנים, ומהם אנו צריכים ללמוד אורחות יושר ואת ההשקפה הנכונה על כל מהלך החיים, האבות הקדושים היו ידועים במסירות נפשם כפשוטו עבור כבוד שמו יתברך, הם עברו הרבה נסיונות והרבה צירופים בכדי להגדיל את שמו הגדול והקדוש, וגם לאחר כל אלו עוד לא באו אל המנוחה ואל הנחלה, כי אם טירדות שונות ומשונות מצאו אותם בדרכם.

ובכל זאת לא התרעמו כלל על הנהגת השי"ת עמהם, ולא היה להם שום טענה מדוע לאחר כל מה שעשו למען כבוד שמו יתברך עדיין אינם מקבלים את שכרם משלם (וראה בסנהדרין קיא.), ואין זאת אלא כי ידעו בידיעה ברורה שכל מה שעשו להשי"ת אין זה אלא מכוחו הגדול שהיה בעוזרם לעמוד בכל הנסיונות, וממילא אינו מחויב להם כלום, כי לא המה נתנו להקב"ה אלא הוא זה שנתן להם.

אברהם אבינו, שהיה ראש המאמינים והיה הראשון לפרסם את אלוקותו, יתברך בעולם, התנסה בעשרה נסיונות, האחד קשה מחבירו, ועמד בכל אלו בעוז ובתעצומות, ועל ידי הנהגתו הטמירה זכה לקדש שם שמים באופן גדול ונורא בכל העולם כולו, ולבסוף, כשמתה עליו שרה אשתו לא היה לו כבוד אדמה לקבור אותה, ובכל זאת לא התרעם ולא הרחר אחר מידותיו של הקב"ה כלל, אפילו שהקב"ה הבטיח לו בהן צדק שכל ארץ ישראל תהיה שלו, ולמעשה אין לו אפילו חלקה קטנה להטמין שם את שרה אשתו.

לבאורה היה יכול להתמרמר מאד, הזו תורה וזו שכרה, הלא אני מסרתי את נפשי למען כבוד שמו הגדול ולבסוף זה מה שאני מקבל

בשכרי, אולם לא כן היתה מחשבתו הקדושה, אלא אברהם אבינו קיבל את דין שמים באהבה ובחיבה, כי ידע שהקב"ה אינו מחויב לנו כלום, וכמו שהעיד על עצמו ואמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר".

וסבר אברהם אבינו, שאפילו הפעולות והמסירות נפש שאנו זוכים לעשות בעבור כבוד שמו הגדול, גם המה הם רק בכוחו ובזכותו, וכמה צריכים אנו להודות להשי"ת על שהיה לנו את השכל הנכון שלא להישבר בפני רוח סופה וסערה, גם זה אינו מובן מאליו, הלא כמה בריות ישנם בעולם שלא זכו להתגבר על יצרם הרע, ואם אנו זכינים בוודאי אין זה אלא מכוחו הגדול.

וזהו מה שאמרו בגמרא (בבא בתרא טז.), שהשטן שט בכל העולם ואחר כך חזר לומר: "ריבונו של עולם, שטתי בכל העולם ולא מצאתי כעבדך אברהם, שאמרת לו (בראשית יג, יז): 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה', ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה, ולא הרהר אחר מידותיך"².

הערות והוספות

הגיע אליו, כדי שלא יבוא חלילה לידי תרעומת ח"ו כלפי הנהגת הבורא יתברך שמו, וזה לשונו:
ויקם אברהם מעל פני מתו. במדרש רבה (בראשית נ"ה, ו) מלמד שהיה רואה מלאך המוות מתריס כנגדו... עכ"ל. הנראה בביאור המדרש, כי לכאורה אין להבין מה היה קשה לו לבעל המדרש הזה ואיך מוכח מן המקרא הזה. הנראה לי בכוונת המדרש, כי יש לדקדק בהכתוב שנאמר (בראשית כג, ב) 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה'

ב. נוראות כתב בספר 'תפארת שלמה' פרשת חיי שרה (ד"ה ויקם אברהם), שמלשון הפסוק משמע שבתחילה התכוון אברהם אבינו להספיד את שרה ולבסוף נראה שקם תיכף מעל פני מתו ולא הספיד כלל, ומבאר שם, כי לאחר שמותה שרה אמנו בא מלאך המוות אל אברהם אבינו וניסה לקנטר אותו ולעורר בו ספקות כנגד הנהגת הבורא יתברך שמו, לפיכך קם מיד אברהם אבינו מעל פני מתו ולא הספיד, כי לא רצה לעיין כלל במדת הדין על מה ולמה

עיני יצחק כהו ממעשה העקידה ולא התרעם

אֹתוֹ הדבר היה גם ביצחק אבינו, שבמעשה העקידה פשט את צווארו להיעקד על קדושת שמו יתברך, ובאותה שעה כבר היה בן שלושים ושבע שנים, ובכל זאת הלך בצוואת אביו אל העקידה כאיש אחד בלב אחד, כדכתיב בפסוק (בראשית כב, ח) "וילכו שניהם יחדו", ומפרש

העדות והוספות

הזה ושם לבו לצערן של ישראל לא יכול לסבול עוד וצעק ואמר 'למה הרעות' ונענש מיד באמור לו עתה תראה ולא יותר כמאמר חכמינו ז"ל. וזהו שאמר הכתוב (תהלים לד, יג) 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב', רצה לומר, מי הצדיק אשר כל הימים רואה כי הכל רק טוב מהש"י כנ"ל. אז ממילא על ידי כן יצור לשונו מרע כי לא ירע בעיניו כלל על הש"י. **והנה** כן הדבר היה אצל אברהם אבינו ע"ה כשבא לספוד לשרה ראה מלאך המות מתריס כנגדו, רצה לומר, כשהתחיל להתבונן על מיתת שרה הצדיקת הראשונה אשר בעולם אשר היתה אם כל בני ישראל ותיקון חוה ורוח הקודש מדברת מתוך גרונה, ועתה פתאום מתה עליו אחרי מעלת העקידה שזכתה לבן צדיק כזה ולא הועיל לה כלום. כל זה היה היצר הרע מכניס בלבו של אברהם אבינו לבעבור יוקשה בעיניו וירע על מעשי אלקים אשר עשה לה. לכן כשראה זה מיד פירש ולא הספידה ויקם מעל פני מתו וידבר דברים אחרים כנ"ל.

ולא נאמר שעשה כן והספידה, רק תיכף ומיד כתיב (שם פסוק ג) 'ויקם אברהם מעל פני מתו', למה התנחם מלהספידה, לכן בא הבעל המדרש לתרץ שהיה רואה מלאך המות מתריס כנגדו כו'.

והענין הוא על דרך הכתוב (שמות ג, ו) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים', ורצה לומר, דהנה זה כלל גדול במעלות הצדיקים המתהלכים לפני אלקים בתמים, אף אם חלילה באה אליהם מדת הדין לאיזה יחיד או רבים ח"ו, לא יתנו לבם להתבונן מהות הצרה ההיא ר"ל ולא יפול לבבם להקשות מדוע עשה ה' ככה לארץ הזאת, כי לבם נכון ובטוח בד' כי צדיק וישר הוא אל אמונה ואין עול, ונהפוך הוא כי מפי עליון לא יצאו הרעות רק כולם מכוונים לטובה, ולכן באותו הענין כאשר ראה משה רבינו ע"ה מראה הסנה המורה על הגלות ולא רצה להתבונן מה זה ועל מה זה.

אך ויסתר פניו כי ירא מהביט ולהסתכל אל בחינת האלקים והדין פן יקשה בעיניו על ככה, והא ראייה כאשר הלך בשליחות

רש"י: "ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להישחט - וילכו שניהם יחדו - בלב שוה".

והנה על אחרית ימיו מסופר בתורה הקדושה (בראשית כז, א), "ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות", ומדוע לא היה יכול לראות, אומר רש"י: "כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו". זאת אומרת, שעל ידי אותו מעשה נורא שעקד יצחק אבינו את עצמו למען כבוד שמו יתברך הסתמאו עיניו ולא היה יכול לראות, ולכאורה היה צריך להתמרמר ולהתעצב על כך, איך יתכן שמשום מעשה כזה של מסירות נפש ילקה בפורענות ויכהו עיניו, אולם לא ראינו כלל שיצחק אבינו היה לו איזה תרעומת על כך.

אלא שגם יצחק אבינו לא חשב שמגיע לו איזה שכר כלשהו על מה שעקד את עצמו, הוא היה בשמחה על הזכות הגדולה שהיתה לו, ועל שעלה בידו לעמוד בנסיון בגבורה ולא לברוח מאימת המאכלת, דבר אשר לאו כל מוחא סביל דא. והיה בטוח שכל מה שהצליח לעמוד בגבורה הוא רק מכוחו של הקב"ה שחנן אותו בדעה בינה והשכל להכיר בגודל הענין ולקבל על עצמו להיעקד למען שמו הגדול והקדוש, ואם כן סבור היה שמצד עצמו לא נתן כלום להקב"ה, אין זה אלא מכוחו הגדול ואין כאן שום מקום לתרעומת, כי באמת לא מגיע לו שום שכר על כך.^ג

הערות והוספות

הקב"ה שנתן לו את השכל הישר לעשות את המצוה, ואין שום מקום להתפאר בזה, וזה לשונו: נראה לי הכלל בזה, שהבורא יתברך שמו הוא נותן מתנת חנם לבריות ואין אחד בא בשכרו, אפילו צדיקים גמורים

ג. ראה מה שכתב בספה"ק 'מאור ושימש' (פרשת קרח), שם ביאר שלא רק הטובות הגשמיות הם מתנה מהבורא ית"ש, אלא גם כל המצוות ומעשים טובים שזוכה האדם לעשות הנם במתנת חנם מאת

יעקב אבינו אמר 'קטנתי מכל החסדים'

ובמעשהו בראשונה ובשניה כך גם בשלישית, הלא הוא יעקב אבינו בחיר האבות, שגם הוא היה נתון למשיסה ולבוזזים, ושנים הרבה היה צריך לברוח ולהסתתר מאימת עשו אחיו למען לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ולאחר מכן היה צריך לעבוד אצל לבן הארמי עוד כמה וכמה שנים טובים, שם רימהו וסיבב אותו בכחש, וכל זה היה לאחר שכבר זכה יעקב אבינו לברכות אביו, והנה לא רק שלעת עתה לא נתקיימו בו הברכות, אלא אפילו להיפך, צרות רבות ורעות מצאוהו, שהיה נס ונרדף על נפשו, אולם בכל זאת לא ראינו איזה משמעות של צער ועגמת נפש אצל יעקב אבינו.

כי גם הוא כקודמיו לא היה מצפה לשום שכר על מעשיו, ולא דימה בנפשו שמגיע לו איזה גמול, כל מה שיש לו הוא רק חסד עליון ממדת חסדו יתברך, וממילא לא היה לו שום תרעומת על הנהגת הבורא ברוך הוא ולא נפל בעצבות חלילה, ולעולם היה שמח על עצם הזכות לקבל את הברכות הקדושות מידי אביו עד שלא היה מצפה ליותר מזה, וכמו שהיה שגור על לשונו של יעקב אבינו לומר (בראשית לב, יא) "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך".

הערות והוספות

שגם זה הוא מתנת חנם שחננו הקדוש ברוך הוא חכמה דעה בינה והשכל.... והנה אהרן הכהן, הגם שהיה צדיק גמור - אף על פי כן לא היה יכול להחזיק טובה לעצמו, וגם השגות הקדושה לא היה מצדו, רק מה' היתה זאת.

אין להם לתלות במעשיהם הטובים, רק כל מה שמגיע לאדם טובה - הוא מתנת חנם מחמת שהבורא יתברך שמו רצונו להיטיב לברואיו. ולא זו בלבד שבתענוגי העולם הזה הוא כך, כי אפילו הצדיק הדור העובד ה' ומשיג אלקותו יתברך שמו, צריך לידע

יוסף הורד מצרימה ולא הרחר אחר מדתו

ועל זה הדרך אנו מוצאים אצל יוסף הצדיק בנו, שגם ימי חייו היו מלאים תהפוכות, קודם כל נמכר על ידי אחיו להיות לעבד בארץ מצרים, ולאחר שכבר זכה לאיזה מנוחה והיה יוסף איש מצליח בבית אדוניו המצרי, שוב קפצה עליו רוגזה של אשת פוטיפר שניסתה אותו בנסיון עצום ונורא שאך כפסע היה שלא יכשל ח"ו, רק לאחר שהתנשא כארי וכליש והתגבר בכוחות עצומים ונוראים הצליח לברוח משם כל עוד נשמתו בו.

ואם כי על פי השכל הפשוט היה צריך לקבל עתה שכר גדול ונורא על מה שעמד בנסיון הכביר, אולם למעשה היה ההיפך הגמור, שאשת פוטיפר טפלה עליו עלילות דברים, ונטלו את יוסף והשליכו אותו אל בית האסורים לתקופת זמן של שנים עשר שנים תמימות, איש אחר במקומו של יוסף היה לבטח מתייאש ונופל בעצבות ומרה שחורה, והיה מלין על מצב הביש שנקלע אליו על לא עול בכפו, לא זו בלבד שהיה צריך לעמוד בנסיון הגדול אלא שבגין כך עוד נפל לעומק בור ודות.

אולם לא כן היה יוסף הצדיק, רוח אחרת הייתה עמו, לא היה לו חלילה שום תלונה מדוע הגיע למצב הזה, ולא חשב שהקב"ה מחויב לו איזה דבר על מה שעמד בנסיון, כי סבר שלא בכוחו הצליח להתגבר ולא הוא זה שנתן מנחה להקב"ה, אלא אדרבה, הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו חנן אותו בדעה בינה והשכל לעמוד בעוז ובתעצומות, וממילא היה שמח שזכה להתגבר.

ונתאר לעצמנו אילו היו מציעים לאחד להיחשב בבית האסורים, ועל כל יום ויום שיששה תחת מסגר ובריה יקבל עשרת אלפים כיכר כסף, אין שום ספק שיהיה מוכן לשבת שם לאיזה תקופת זמן, ואפשר שזה היה

ההרגשה של יוסף הצדיק בשעה שישב בבית האסורים, שהיה חשוב בעיניו כל יום כאילו מקבל על כך עשרות מונים יותר מזה, וכי דבר קל הוא להתגבר על היצר המפתה, הלא הקב"ה עצמו זיכה אותנו ונתן לנו את הכח לעמוד בנסיון הקשה ביותר, עד אשר בגין כך זכה לכינוי בשם 'צדיק יסוד עולם', ובוודאי שיש להודות לו על זה ולא חלילה להתמרמר על הנהגתו¹.

האדם מוקף בחסדים - רק יפקח עיניו ויראה

וזהו הלימוד שאנו צריכים ללמוד ממעשיהם של אבות, לדעת תמיד שהקב"ה אינו מחויב לנו כלום, אלא כל מה שנותן לנו הוא רק חסדים גמורים ורחמים מרובים, ואם נתבונן כך על מהלך החיים, אזי לא כל חסרון והיעדר כלשהו יערער את שלוותנו, ולא כל דבר קל יגרום לנו ליפול בעצבות ומרה שחורה, כי מי שיודע שמעיקרא לא מגיע לו כלום, אינו

הערות והוספות

שלא הרהר אחר מדותיו ית', ולא הרהר אחר אביו שגילגלו לידי סיבה זו וחשבו לזכות כי מגלגלי זכות וכו' (שבת לב.).
וכעין זה כתב ב'שפת אמת' (וישב תרל"ד) וזה לשונו: נראה כי יוסף זכה על ידי המכירה שנתבזה מהשבטים ויפשיטו כו'. ועל ידי שלא הרהר אחר השם ית' והאמין כי הכל לטובה. על ידי זה 'וינס ויצא החוצה'. שהיה לו סיוע שיוכל לבזות עצמו עבור רצון הבורא ית'. ויש ללמוד הרבה ממעשיות הללו שבתורה. איך לקבל כל הנהגות השי"ת בשמחה ואהבה. כי הוא נורא עלילה כו'.

ד. וב'אגרא דכלה' (פרשת וישב) כתב שמלשון הכתוב מדויק כי צדקתו של יוסף הצדיק לא נפגמה במאומה בעת שבתו בבית האסורים, ובשעה שיצא מבור שבייתו היה אותו צדיק ממש כבשעה שנכנס לשם, כי מעולם לא הרהר על מידותיו של הקב"ה, אדרבה, כל ישיבתו בבית האסורים היה נראה לו בעיניו כזכות, וזה לשונו: 'וימשכו ויעלו את יוסף וכו' (בראשית לו, כח). לפי משפט הלשון היה לו לומר וימשכו את יוסף ויעלוהו וכו', והנראה להודיע צדקת יוסף, דבא להורות כי בעת העלותו עדיין הוא יוסף הצדיק כבתחילה

מתבונן כל כך במה שאין לו, שהרי בלאו הכי לא מגיע לו, אלא מתחיל להתבונן בכל החסדים והרחמים שהקב"ה משפיע עליו בכל יום תמיד, ואם יתחיל למנות את כל הדברים הטובים שזכה בהם מאז ומעולם לא יסיים.

הלא אנו אומרים שלש פעמים בכל יום, "מודים אנחנו לך... על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים", ובתפילה זו אנו מתכוונים להודות להשי"ת על החסדים המרובים שעושה עמנו בכל יום ובכל רגע ממש, שהרי בכל רגע נותן לנו חיות מחדש, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פרשת בראשית יד, ט) "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא, מאי טעמא, 'כל הנשמה תהלל י-ה' (תהלים קג, ו) כל ה'נשימה' תהלל י-ה".

וכפי שכתב ב'קדושת לוי' (מגילת איכה ד"ה או יבואר), "דכל אדם ואדם מישראל מחויב להאמין באמונה שלימה שבכל רגע ורגע מקבל חיות מהבורא ברוך הוא, כמו שדרשו 'כל הנשמה תהלל' כל נשימה ונשימה תהלל י-ה, שבכל רגע החיות רוצה לצאת מן האדם והקב"ה שולח לו בכל רגע חיות חדש".

על דבר זה לבד אין אנו מספיקים להודות לה' אלוקינו, ועל אחת כמה וכמה שאנו חייבים להודות להשי"ת על כל שאר הטוב שגמלנו מעודנו ועד עתה, ואם כל אחד ואחד יפקח את עיניו להתבונן - ולו במעט - על כל הדברים הטובים שמקיפים אותו מימינו ומשמאלו, לא יוכל לכלוא את פיו וליבו לשבח ולהודות להשי"ת על כל מה שהעניק לו מן האוצר המנוצר במתנת חנם, וממילא יהיה בשמחה תמיד, ואפילו הדברים שאינם כל כך לפי רצונו יהיו נחשבים כאין וכאפס אל מול הטוב המרובה, ולא ידאיבו את רוחו כלל.

ומתאמרי בשם צדיקים, שככל שמרבה האדם להודות להשי"ת על כל הטובה שעשה עמו, משפיעים עליו ממרום שפע ברכות וישועות עוד ועוד, כי מי שאומר כלפי שמיא שטוב לו והוא שמח בחלקו ממה שיש לו, עונים לו לעומתו שעדיין אינו יודע טוב אמתי מהו, ואז פותחין לו שערי שפע בהרחבה גדולה יחד עם כל מיני השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות עד בלי די.

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו

אולם בטרם נכלה את דברינו, נוסיף כאן כמה דיבורים על עוד ענין שטורד את מנוחתם של הרבה יראים ושלמים וגורם להם לעצבות, ולתועלת הענין נרחיב בזה מעט למען ירווח להם, ודבר זה מצוי מאד בקרב יראי ה' דורשי האמת שמשתדלים באמת לעשות חפץ צורם וקונם, אולם תמיד מרגישים שלא יצאו ידי חובתם ועדיין הם רחוקים מאד מאד משלמות בעבודת ה', ומחמת זה עלולים ליפול בעצבות ומרה שחורה, כי הם נוטים להתבונן יותר בכשלונותיהם וחסרונותיהם מאשר בחלק התורה והמצוות שלהם, שלדעתם גם זה אינו בתכלית השלמות, עד שנראה להם כי אין הקב"ה חפץ בהם ובעבודתם ח"ו.

ועתה לא ניכנס כל כך לבאר את מעלת העובד ה' ואת החשיבות של כל מצוה ומצוה לפני הקב"ה גם כאשר לא נעשה כל כך בשלמות, אלא נשתדל יותר להתבונן בחשיבות של כל איש ישראל לפני המקום ברוך הוא באשר הוא שם, ואין זה נפקא מינה כלל באיזה מצב הוא נמצא, ואפילו הוא מלא בחטאים עוונות ופשעים, וכדאמרו בגמרא (סנהדרין מד.), **"אמר רבי אבא בר זבדא, אף על פי שחטא - ישראל הוא"**, וכמו שנאמר (דברים לב, ט) **"כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"**.

איך לא נשמח כאשר אנו יודעים שהקב"ה אוהב אותנו וחפץ בנו בכל מצב שהוא, הלא לא מצאנו בכל השולחן ערוך והנושאי כלים פטור מחובת התפילה למי שחטא, אפילו החוטא הגדול ביותר מחויב לבוא ולהתפלל לפני השי"ת, ואם באמת לא היה חפץ השי"ת בתפלתו של הרשע לא היה מניח לו להתפלל לפניו, שהרי התפילה חשובה כעומד לפני המלך ומדבר אליו (רש"י ברכות כה. ד"ה אבל לתפלה).

והנה, לא זו בלבד שהחוטא אינו פטור מתפילה, אלא שיש לו חיוב כמו הצדיק הגדול ביותר, משמע מזה שהקב"ה חפץ בו ביותר. וכמו שמובא בשם הרה"ק מקאברין זי"ע (מזקנים אתבונן ח"א, עניני תפילה), שמי שנכשל אפילו בעבירות חמורות ביותר, ואינו מסוגל לעמוד בתפילה לפני השי"ת ולהתפלל לפניו כבן המתחטא לפני קונו, עדיין לא דרך על מפתן החסידות.

יתירה מזה, אם נתבונן בדברי הימים של כלל ישראל, נראה שכל היצירה של כלל ישראל הייתה מתוך חושך ואפילה, בזמן שהיו שרויים במ"ט שערי טומאה בתוך ארץ מצרים – ערות הארץ, ובכל זאת לא שת ליבו הקב"ה לכל הטומאות והגילולים שהיו משוקעים בהם, אלא קרא להם 'בני בכורי ישראל' וירד בעצמו לאותו מקום שאפילו מלאך או שרף היה מתגשם שם, והעלה אותנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.

ועתה צא וחשוב, אם באותו מצב שפל ונבזה בחר בנו השי"ת וקירב אותנו אליו, על אחת כמה וכמה שכהיום הזה בוודאי שבוחר בנו, וכמו שאנו מברכים בכל יום ויום את ברכת 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', ובוודאי שאין זה ברכה לבטלה ח"ו.

הערות והוספות

ה. וראה דיבורים נפלאים בספה"ק 'תפארת שלמה' (פרשת ויגש) שבא לחזק ברכים כושלות

ברגע אחד יכול כל איש ישראל להתהפך לטוב

ואף גם זאת שבכל רגע ורגע יכול האדם להתהפך מן הקצה אל הקצה ולהיות טוב, עד שלא יזכור לו השי"ת כיצד היה נראה עד לרגע זה, כאילו נעשה כבריה חדשה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ז הלכה ו): "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך'... התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד".

ומעשה פלא היה עם הרה"ק בעל ה'בית ישראל' מגור זי"ע, שפעם אחת הגיע בשעות המאוחרות של הלילה אל מקום שריד בית מקדשנו, שם מצא בחור מהישיבה הקדושה 'שפת אמת' שבאותו הלילה היה צריך לחזור לביתו שבמדינת הים, וה'בית ישראל' הושיט את ידו אל הבחור בחביבות ושאל אותו 'מהו השבח הגדול ביותר שאפשר להגיד על הקב"ה?'

הערות והוספות

כבר אמר הכתוב (ויקרא טז, טז) 'כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם', אף על פי שחלילה הם טומאים אף על פי כן השכינה שרוי' ביניהם. ולכן ישים נא האדם אל לבו הלא רוח אלקי בקרבי אשר הוא מחיה את כל בשר כמו שאמר הכתוב (הושע יא, ט) 'בקרבת קדוש' (וראה בגמרא תענית יא: לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר 'בקרבת קדוש'). וכל איש מבני ישראל יש בו השראת השכינה ואור ה' השופע עליו מעולמות העליונים גבוה מעל גבוה.

ולעודד ענוים, שידעו את גודל מעלת ערכו של כל איש ישראל בכל מצב שהוא ולא יתייאשו חלילה, וזה לשונו: 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני וגו'. הנראה לי דהנה מצינו הגשה לתפלה ולמדנו מזה ערך תפלתו של אדם לבל יתיאש ויפול בדעתו לאמר מה אני ומה חיי שאזכה להתפלל לפני השי"ת. וכי ישמע קולי הלא אני רחוק ממנו יתברך שמו מאד. כי זהו מעשה היצר כי יניא לבבו בשעת תפלתו דוקא. כי האמת אינו כן, כי

ותוך כדי כך השיב הבית ישראל מיניה וביה ואמר, 'השבח הגדול ביותר שאפשר לומר על הקב"ה שלעולם אינו צוחק'. סתם ולא פירש, ומיד הלך הבית ישראל מן המקום, כדרכו בקודש.

הבחור לא ידע את נפשו ולא הבין מה הרבי רוצה ממנו, ולאחר ששב אל בנין הישיבה וראה שהאור דולק עדיין בחדר לימודו של הראש ישיבה באותם הימים, הלא הוא הרה"ק בעל ה'פני מנחם' מגור זי"ע, ניסה לדפוק על הדלת אולי יוכל הראש ישיבה לפרש לו את הדברים הסתומים שזה עתה שמע מן הרבי.

הפני מנחם קיבלו בסבר פנים יפות, ולמשמע הדברים נתחייך ואמר לו שהרבי נתכוון לומר שהקב"ה לעולם אינו צוחק על מי שבא לעשות תשובה ולבקש סליחתו, אפילו אם לפני זמן קצר מאד כבר היה עם אותו בקשה ושוב חזר לסורו, הלא בכל יום ויום אנו מתפללים 'סלח לנו אבינו כי חטאנו', והנה לא עובר אלא זמן קצר ושוב אנו באים עם אותו בקשה, כך חוזר ונשנה הדבר בכל יום שלש פעמים, ובכל זאת אין הקב"ה צוחק מאתנו אלא שומע את בקשתנו כאילו היה זה פעם ראשונה, ואפשר שלזה נתכוון הרבי כאשר אמר שהשבח הגדול ביותר שאין הקב"ה צוחק.

ובמו כן גם לענייננו אנו, שאפילו כאשר נדמה לנו שאנו נמצאים בשפל המדרגה ממש וכבר אפסה תקוותנו, אף על פי כן מחויבים אנו להיזהר כהנזהר מאש שלא ליפול לידי עצבות ויאוש ח"ו, שכן ברגע אחד יכולים אנו לשוב אל השי"ת, והוא מקבל אותנו אליו כאילו לא היה כלום, ואף אינו מזכיר לנו כיצד היינו נראים עד עתה, אלא מכאן ואילך חושבנא, ובוודאי שאנו צריכים לשמוח עם כל מצוה ובכל דבר טוב שאנו עושים, ואפילו אם לא היה בשלמות כל כך, מוטב להתבונן בצד החיובי שמביא לידי שמחה, מאשר בצד השלילי שמביא רק עצבות ויגון, כמובן שיהודי

צריך לשאוף תמיד להתעלות עוד ועוד ולהשלים עצמו בכל מידה נכונה, אבל אין זה אומר שצריך לבטל את כל הדברים הטובים שעשה עד עתה.

להיות בשמחה תמיד

ויעזור השי"ת שנזכה להשקפה הנכונה ולהתבוננות ראויה על החיים, לשמוח עם מה שיש לנו ולהודות על זה, לא להיבהל ולחרוד מכל דבר שחסר לנו, כי באמת לא מגיע לנו כלום, וכל מה שיש לנו הוא מתנת חינוך וחסד גמור שעושה עמנו השי"ת בכל עת, וגם נזכה להרגיש את קרבת השי"ת ולדעת שה' חפץ בנו בכל מצב שהוא, ובזכות זה נוכל תמיד להיות בשמחה גדולה ונזכה לעבוד את השי"ת ביתר שאת וביתר עוז, אמן ואמן.

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו

במעלת המנהג לעשות זכר לשמחת בית השואבה

שמחת בית השואבה - שואבין רוח הקודש

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו, השמחה העילאה שהייתה שוררת במקום בית מקדשנו וחמדת לבבנו, כאשר בלילי חול המועד של חג הסוכות נקהלו ובאו אלפי אלופי ראשי בני ישראל אנשים נשים וטף, להשתתף ולקחת חבל בשמחה הגדולה של שמחת בית השואבה, לא בכדי אמרו (סוכה נא.) כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, כי באותו מעמד הרקיע השמחה שחקים ובקעה רקיעים, שמחה של קדושה ורוח הקודש.

מן התיאורים הנפלאים שאנו מוצאים בדברי חז"ל יכולים אנו לקבל מושג, ולו באפס מה, להבין את השמחה הגדולה שריחפה באותו שעה, כמובא במתניתין במסכת סוכה (פרק החליל וראה בגמרא שם) שבמוצאי יום טוב ראשון היו יורדים לעזרת נשים להתקין שם תיקון גדול ולהכין את המקום לקראת בואם של רבבות אלפי שלומי אמוני ישראל, ברחבת העזרה העמידו מנורות עצומות עשויות זהב טהור, ועליהם קבועים בזיכי ענק שכל אחד מחזיק

בתוכו מאה ועשרים לוג שמן, המנורות האלו הפיצו אור יקרות על פני כל הסביבה, עד שלא היה חצר בירושלים שלא האירה מאור בית השואבה.

הלויים המשוררים עמדו על חמש עשרה המעלות המובילות לעזרת נשים עם כינורות ונבלים, מצלתיים וחצוצרות ושאר כלי שיר ללא מספר, והחסידים ואנשי המעשה נשאו את רגליהם בריקודין קדישין עילאין, משבחים ומפארים לבורא יתברך שמו ומעוררים את כל הקהל הקודש לתשובה ותיקון המעשים, וכלשונו של הרמב"ם (הלכות לולב פרק ח הלכה יד): "מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

על כל אלה היו מוסיפים הצדיקים להשתעשע ולעלוז לכבוד שמחת בית אלוקינו ולרקד לפני הקהל באורות ולפידים, כמו שמובא על התנא רבן שמעון בן גמליאל שהפליא עשות בשמחת בית השואבה, הוא נטל שמונה אבוקות של אש וזרקם לאויר בזה אחר זה, תופס אחת וזורק את חברתה כלפי מעלה, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בוערים באש ותירב השמחה עד לב השמים.

כל כך הייתה רוח הקדושה מרחפת על פני אותו מקום, עד שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סוכה פרק ה הלכה א) ששמחה זו נקראת 'שמחת בית השואבה' - **שמשם שואבים רוח הקודש**, ומסופר שם על יונה בן אמיתי שהיה מעולי הרגלים, ובשעה שנכנס לבית המקדש להשתתף בשמחת בית השואבה, שרתה עליו רוח הנבואה ומאז נעשה לנביא ה', הגמרא שם מסמיכה לזה את הפסוק (מלכים ב ג, טו) "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'", ועל כגון דא אנו מקוננים בפיוטים של סדר העבודה ביום הכפורים ואומרים: "אשרי עין

ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקדש רוח נדיבה, הלא למשמע
אוזן דאבה נפשנו"^א.

ושאבתם מים בששון

אבן בעיקר ושורש השמחה של שמחת בית השואבה מצאנו מחלוקת הראשונים, רש"י (סוכה מב: ד"ה החליל) סובר שכל עיקר השמחה לא הייתה אלא לכבוד שאיבת ניסוך המים, ולפי זה - כך מבאר מרן הגרי"ז מבריסק - מובן היטב חובת הריקוד שיש בחג הסוכות יותר משאר המועדים, כי על שאר המועדים כתוב בתורה רק העניין של שמחה, ושמחה הוא עניין פנימי ומוצנע.

אולם בחג הסוכות נוסף שמחה על שמחתנו, ומלבד עצם השמחה של יום טוב ישנו גם השמחה של שאיבת וניסוך המים, ובניסוך המים הרי כתוב (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון", ואם כן יש לנו כאן שני עניינים, 'שמחה' מחד גיסא ו'ששון' מאידך גיסא, ויש חילוק ביניהם, כי 'שמחה'

הערות והוספות

שהמשיכו עליהם בבית השואבה. וחסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן - ידים רומזים לאהבה ויראה כידוע, ורומז שעל ידי גודל תבערת יקוד אהבתם ויראתם שהיה דולק בלבם - בזה היו מרקדין. ומפני זה היו שואבים שם רוח הקודש - מפני שהמשיכו עליהם אור פנימיות אלקותו ונתדבקו באין סוף ברוך הוא.

א. ראה דיבורים נפלאים ב'מאור ושמש' (רמזי יום ב' של סוכות) שרמז רמזין טמירין ומלהיבים בכל סדר תהלכות שמחת בית השואבה, הבאנו כאן חלק מדבריו וראה שם ביתר הרחבה, וזה לשונו: ולא היה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה רומז, שלא היה בירושלים שום קיבוץ מבני ישראל שלא היה מאיר עליהם אור קדושה מקדושת אלקותו יתברך

הכוונה לשמחה פנימית בתוך הלב פנימה, אולם 'ששון' הוא שמחה גלויה ופומבית על ידי פעולות חיצוניות וגילויי השמחה לעין כל, ולכן בשמחת בית השואבה שבא על מצוות ניסוך המים היה חובה לרקוד ולפזז בכדי לצאת ידי החובה של ושאתם מים ב'ששון'.

וסמך מרן הגר"ז את דבריו על העובדה המובאת בספר 'מעשה רב' (אות רלג) על מרן הגר"א מווילנא זי"ע, שבשמחת תורה, בשעה שהוציאו את ספרי התורה מתוך ארון הקודש, היה מטפח את ידיו כף אל כף ומכרכר ומפזז בכל עוז לפני ספרי התורה, וביאר הגר"ז את הנהגתו, שבשעה נשגבה זו הוא זמן של ששון ואי לכך צריך לעשות גם פעולות חיצוניות של שמחה.

ושמחתם לפני ה'

אולם ברמב"ם משמע ששמחת בית השואבה לא באה משום ניסוך המים, אלא רק מפני שהתורה הדגישה את העניין של שמחה בחג הסוכות, וכן כתב הרמב"ם (הלכות לולב פ"ח הלכות יב, יג, יד): "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה שנאמר (ויקרא כג, מ) 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים'... והאיך היתה שמחה זו... רוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שירות ותשבחות וכו'. מצוה להרבות בשמחה זו וכו' שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות".

ולפי זה הציע הגר"ד זצ"ל לפני אביו מרן הגר"ז מבריסק ביאור חדש לפי שיטת הרמב"ם מדוע יש חובת ריקוד דווקא בחג הסוכות, וביאר כך, כאשר כתוב שמחה בלבד אזי הכוונה באמת לשמחה פנימית, אולם כאשר יש חובה לשמוח כנגד איזה דבר, אז צריך לגלות את שמחתו כלפי חוץ

ולעשות פעולות חיצוניות של שמחה, ומביא ראיה לזה מדוד המלך שהיה רוקד כנגד ארון האלוקים, וכתוב שם (שמואל ב ו, יד) 'ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה'.

חזינן מזה, שכאשר שמחים לנוכח וכנגד איזה דבר צריכים לרקוד ולפזז, וזהו הסיבה שבחג הסוכות יש חובת רקידה, היות שהשמחה של חג הסוכות איננה שמחה לעצמו בלבד, אלא הוא שמחה לפני ה', שהרי כתוב 'ושמחתם לפני ה'', ואם כן חייב לבטא את שמחתו על ידי רקידה ומחול קמיה קודשא בריך הוא ושכינתיה. והסכים מרן הגריי"ז עם חידושו של בנו, ואף הוסיף, שאולי זהו טעמו של הגר"א שרקד ופיזז לפני הספר תורה, כי גם כנגד הספר תורה הוא בחינה של 'לפני ה'.

זכר לשמחת בית השואבה

אפם כי בגוף העניין לא פליגי כלל, וכולי עלמא מודי שבחג הסוכות שררה שמחה עצומה בחצר בית מקדשנו, שמחה שלא מצאנו בזמנים אחרים, וכפי שתיארנו לעיל את השמחה הגדולה שהתחוללה במעמד שמחת בית השואבה, אלא שבעוונותינו הרבים חרבה עירנו ונשרפה היכלנו, ואין אנו יכולים לקיים את שמחת בית השואבה כפי שהיה בזמן שישבנו בטח בארצנו וזכינו לעלות וליראות לפני ה' אלוהינו.

אך גם כיום התקבל המנהג בכל מקהלות ישראל מכל העדות, ללא שום יוצא מן הכלל, לעשות זכר לשמחה הגדולה שהייתה בימים ההם, ואף אנו מתאספים כולנו כאחד זקנים ונערים בבתי מקדש מעט, הלא המה בתי כנסיות ובתי מדרשות, לשורר ולרנן בשירות ותשבחות לפני מלך קל חי וקים, בריקודין קדישין ובמחולות צוהלות.

אף בספרים הקדושים הפליגו בחשיבות המעמד שעושים לזכר שמחת בית השואבה, וכה כתב בספר 'יסוד ושוורש העבודה' (שער יא, האיתון, פרק יד): "החסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות נעורים כמעט כל לילות של חול המועד בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו. גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרכות בנרות בתפילת ערבית דחול המועד בחג הזה, זכר לשמחת בית השואבה. וכל מי שעושה זכר למקדש, אשרי חלקו, כדאיתא בגמרא (סוכה מא.) על פסוק 'ציון היא, אין דורש לה' (ירמיה ל, יז) - מכלל דבעי דרישה".

"לבן" יזדרז האדם בלילות אלו בשבחים ובזמירות אף ביחיד, ויהא חלקי עמו, דהינו יזמר השבחים של פיוטים דראש-השנה ויום-הכפורים: 'אתה הוא ה' אלקינו בשמים ובארץ', 'מלך עליון' וכיוצא², גם מזמורי תהלים שהם שבחים נפלאים, היינו מזמורים של קבלת-שבת ושבת ברכות וכיוצא, גם החמש בבות ד'אין כאלקינו', ואחר כל השבחים ראוי לומר הפסוק: 'מי ימלל גבורות ה' וגו'', ויגיל וישמח שמחה עצומה מאד בגדל אלקותו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד", עד כאן לשונו.

גם ה'משנה ברורה' - שהוא ספר ההלכה הנודע והמקובל ביותר - מזכיר את המנהג הנפלא הזה, וכתב (סימן תרסא ס"ק ב) בזה הלשון: "חסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה להיות נעורים בלילות של

הערות והוספות

השמחות ששמחנו לא לשם שמים, וזה לשונו: מנהג ישראל לזמר פיוטים של יום הכיפורים בליל שמחת בית השואבה. והענין הוא, כי בבכיות של יום הכפורים מתקנים הבכיות שהן מסטרא אחרא ר"ל,

ב. אודות המנהג לזמר את הפיוטים של יום הכיפורים בשמחת בית השואבה, כתב בספר 'ישמח ישראל' (חג הסוכות יב) דבר נפלא, שבכה המנהג של שמחת בית השואבה לתקן ולהעלות לקדושה את כל

חול המועד סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו, גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחול המועד בחג הזה".^א

ובשכר זה שאנו עושים זכר לשמחת בית השואבה, הקדוש ברוך הוא ישמרנו ויצילנו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו, ונזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחינו, ולשמוח שם בשמחת בית השואבה יחד עם כל חכמי ישראל החסידים ואנשי מעשה, ונאמר אמן.

הערות והוספות

בית א-ל יב"ץ, ואלו דבריו: עושים זכר לשמחת בית השואבה בלילות מליל א' חול המועד עד ליל ז' ולא עד בכלל, חוץ מליל שבת קודש, משוררים בפיוטים ושירים ותשבחות וזקנים ואנשי מעשה קמים ומרקדים שנים שנים ומרקדים ואבוקות בידיהם, ומאריכין כמו שעה בשמחה ואומרים שיר המעלות וקדיש, ע"כ.

ובספר 'משמרת שלום - קוידינוב' (סימן מה) מביא שאף הגר"א מוילנא זי"ע נהג לערוך זכר לשמחת בית השואבה אפילו בהושענא רבה, וכה כתב שם: ושמעתי שהגר"א היה מקפיד לעשות שמחת בית השואבה אפילו בליל הושענא רבה". ומוסיף שם. ובבית הכנסת של אבותי הקדושים היו המדקדים נוהגים לזמר ולרקד בין ספר לספר שבתהלים לצאת שמחת בית השואבה.

ובשמחה של שמחת בית השואבה מתקנים השמחות וההוללות של כל השנה שהיו שלא לרצון ד'.

ג. הנה נא לפניכם כמה עדויות מגדולי הדורות נשמתם עדן שנהגו לעשות זכר ולשמוח בשמחת בית השואבה, וכה נאמר באיגרת שכתב ה'אור החיים' הק' בכתב יד קדשו בשנת תק"ג מירושלים עיר הקודש לבני קהילתו בליוורנו שבארץ איטליה, וזה לשונו: וליל מוצאי שבת עשינו שמחה בבית הכנסת, וכל הרבנים והחסידים מרקדים לפני התורה בכל עוז ותעצומות, והיתה הארה גדולה אשר כמוה לא נהיתה ובחול המועד עשינו שמחת בית השואבה והייתי אני מדליק לילה אחת, ועשינו שמחה גדולה, עד כאן.

כיוצא בזה רשם הגה"ק **רבי שלום שרעבי** זי"ע בקובץ מנהגי בית הכנסת וק"ק

הבל הבלים הכל הבל

באשר יבין שכל ענייני העולם הם הבל יוכל לשמוח באמת

טעמים לאמירת קהלת בשבת חוה"מ סוכות

בבר פשט המנהג בקרב ישראל לומר מגילת קהלת בשבת של חול המועד סוכות, כמו שכתב הרמ"א (או"ח תרסג, ב) "ונוהגין לומר קהלת בשבת של חול המועד". כמה וכמה טעמים נאמרו בביאורו של מנהג זה, בספר אבודרהם כתב שתי טעמים בזה (והובאו דבריו בדרכי משה ובאליה רבה). הטעם הראשון, היות שבספר קהלת נאמר (יא, ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה", והרי זה רומז על חג הסוכות, 'תן חלק לשבעה' - שבעה ימים של חג הסוכות, 'וגם לשמונה' - שמיני עצרת, ואשר על כן קורין אותה בימי הסוכות.

המעם השני, מפני ששלמה המלך - שחיבר את ספר קהלת - אסף את כל בני ישראל במעמד הקהל שנערך בחג הסוכות של מוצאי שנת השמיטה, וקרא בפניהם בספר דברים - משנה תורה, כדכתיב בתורה (דברים לא, י) "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות וכו'", הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'", ובאותו מעמד אמר להם שלמה המלך גם את מגילת קהלת, כדכתיב (מלכים

א ח, ב) "וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירוּחַ הָאִיתָנִים בַּחֵג הוּא הַחוּדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי"^א, ועל פי זה נתקבל המנהג לומר את מגילת קהלת בכל שנה ושנה בימי חג הסוכות.

מַעֲמָם שלישי כתב ב'מגן אברהם', היות שהימים האלה הם ימים של שמחה – 'זמן שמחתנו', וגם במגילת קהלת נזכר העניין של השמחה, כמו שנאמר (שם ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה", לפיכך קורין את המגילה הזאת בימים של שמחה, ואלו הם הטעמים המובאים בדברי קדמונינו.

מַרְבֵּה נִכְסִים מַרְבֵּה דַּאגָּה

אוֹלָם לדרכנו ייאמר עוד, דהנה בחג הסוכות נצטוונו על השמחה, כמו שכתוב בתורה "ושמחת בחגך – והיית אך שמח" (דברים טז, יד-טו), אולם כיצד נוכל לשמוח, הרי לב יודע מרת נפשו וכל לבב דוי וכל ראש לחלי, כל אחד עם חבילת הצרות שהוא נושא על שכמו, זה בכה וזה בכה, ובפתע פתאום באים אליו ומצווים אותו להיות בשמחה, וכיצד יכולים לשמוח בשעה שסובל מצער כזה או אחר, כל מיני עניינים שאינם מסתדרים לו כפי הצריך ועוד כהנה וכהנה.

הַעֲדוּת וְהוֹסֵפוֹת

ויתכן לומר כי שלמה המלך ע"ה חיבר ספר קהלת על שם מצות הקהל שהיא בסוכות, וכשראה שיתבטל בית המקדש ומצות הקהל שנתחדש אז הארת התורה בכל שמיטה, הניח זה הכח בספר קהלת שחיבר על ימי הסוכות.

א. וכפי הלשון שמובא במדרש (קהלת רבה א): למה נקרא שמו 'קהלת', שהיו דבריו נאמרין בהקהל, על שם שאמר (מלכים א, ח) 'אז יקהל שלמה'.
וראה דבר נפלא שכתב ב'שפת אמת' (פרשת וילך - תרמ"ב) בזה הלשון:

ואפילו שלמראית עין נראה, שבזה העולם השמחה שייכת רק לאנשים שהצליחו בגשמיות, צברו נכסים לרוב ואגרו ממון הרבה, הם יושבים תחת גפנם ותחת תאנתם באין מחריד, ללא דאגות של פרנסה ומחיה, אלו הם המאושרים ושבעי רצון מן החיים. אולם אין זה נכון כלל וכלל, שכן אליבא דאמת אין איש יודע אלו ענינים לוחצים עליהם ומצערם אותם, כל אחד בכל מצב שהוא יש לו את הדברים שמעיקים עליו ומטריפים את דעתו, ומרבה נכסים מרבה דאגה (אבות ב, ז).

כמו כן כבר קבעו חז"ל (אבות ד, כא) שהתאווה הקנאה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, וככל שהאדם משיג יותר מחומריות העולם הזה הרי שכנגד זה מתגברים גם הקנאה והכבוד ואינו מסתפק עם מה שיש לו, כדאמרו רבותינו ז"ל (קהלת רבה א, יג) שאין אדם מת מן העולם וחצי תאוותו בידו, ואם יש לו מנה רוצה מאתיים, כללו של דבר, תוחלת האנשים נכזבה מאד וכתולדה מזה הרי הם מלאים מרירות ושברון לב ואינם יכולים לשמוח אפילו בשעה שהתורה מצווה אותם לשמוח בשמחה של מצוה.

דיא וועלט איז נישט ווערט איין קרעכץ

ואפשר שלכן קבעו לקרוא את מגילת קהלת בימים האלו של חג הסוכות, ימים שאנו מצווים בו על השמחה, שכן אם יאמר האומר, כיצד אוכל לשמוח, הלא זה חסר לי וזה חסר לי, עדיין לא הצלחתי להשיג את כל מה שחשבתי בדעתי להשיג, ומכח זה מרגיש צער ועגמת נפש, לפיכך אומרים לו, קרא את מגילת קהלת שבו אומר לנו שלמה המלך החכם מכל אדם (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הבל".

חוי אומר, שלא ממון ולא צבירת רכוש או כל הישג גשמי כזה או אחר, לא על אלו יחיה האדם ולא זה מה שקובע עבור האדם האם יהיה שמח או

לאו, שהרי כל אלו הם הבלים והבל הבלים, כי אפילו מי שהצליחה ידו להשיג כל מה שלבו חפץ עדיין אינו מובטח לזכות לשמחה, שהרי כל מה שיש לו הוא הבל ומה יתרון לאדם בזה שצובר לעצמו הרבה הבלים.

ואמרו במדרש (דברים רבה א, ה), שאילו אדם סתם מן השוק היה אומר לנו שהכל הוא הבל הבלים היינו דוחים את דבריו, כי היינו אומרים שאדם זה עני ואביון שאינו בקי בהוויות העולם הזה, לכן הוא אומר שכל העולם הוא הבל, אבל לאחר ששלמה המלך אומר זאת, והוא כבר זכה לטעום מכל מחמדי תבל ותענוגיו, כדכתיב (מלכים א י, כג ושם) "ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעושר ולחכמה וכו'", ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים", ובכל זאת הוא אומר שהכל הבל מחויבים אנו להאמינו².

ובאשר שלמה המלך בעצמו אומר לנו שכל העולם ומחמדיו הם הבל הבלים, אזי הם הבל הבלים כפשוטו וכמשמעו, ולא החסרון

העדות והוספות

וראה גם מה שכתב ה'פלא יועץ' (ערך סיפוק) וזה לשונו: ויתן הודאה על חלקו ואל יחוש כלל על חסרונו מהתענג בדירות נאות ומלבושים ואכילות, כי באמת כל תענוגי העולם הזה הבל המה מעשה תעתועים, וכבר העד העיד המלך הגדול אשר טעם וראה כל התענוגים, סוף דבר אמר הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל, ואיזהו עשיר השמח בחלקו, ואמרו רז"ל שמי שאינו שמח בחלקו עליו נאמר כל ימי עני רעים ועל השמח בחלקו נאמר וטוב לב משתה תמיד.

ב. ראה לשונו הנפלא של הרה"ק בעל '**אוהב ישראל**' מאפטא זי"ע (פסח ד"ה מתחלה עובדי), וזה לשונו: כמו שכתבו המפרשים דשלמה המלך ע"ה לבדו היה יכול להבייל את כל עניני העולם הזה ולומר הבל הבלים הכל הבל (קהלת א, א). מפני שמלך על כל העולם כולו ולא היה חסר כלום מאיזה מין תענוג שיכול להיות בעולם הזה, ועם כל זה הבין בשכלו הזך והקדוש והטהור שהכל הבל. לכן מהראוי לו להעיד על זה ונאמין באמונה שלימה שדבריו כנים ואמיתים.

בתענוגי העולם מונע את השמחה, וכמאמרו הידוע של הרה"ק מקאצק זי"ע (אמת ואמונה עמוד מט) שאמר, "דיא גאנצע וועלט איז נישט ווערט מען זאהל אויף איהר אפילו איין קרעכץ געבען", כלומר, כל העולם כולו על כל תחלואיו וצרותיו אינם ראויים אפילו בכדי להוציא אנחה אחת, ואפילו אם אחד מתייגע בעולם הזה וסובל יסורים ומכאובים עדיין אין לזה ערך כל כך שיצטער עליהם.

איזהו עשיר השמח בחלקו

בפי העולם מורגל מעשה נאה על מלך אדיר שהיה לו מכל טוב הארץ, לא היה תענוג אחד בעולם שלא טעם ממנו, אולם השמחה הייתה ממנו והלאה, כל כמה שניסה והשתדל למלא את סיפוקיו עדיין לא הצליח להרגיש שמחה, כל ימיו היו מלאי צער ומרירות הרבה דאגות נשא על ראשו, שריו ועבדיו השתדלו להביא לפניו כל מיני בדחנים וכלי זמר, אך הוא באחת ועצבותו לא תמוש מפניו.

עד שהגיע לאזני המלך השמועה על חכם גדול ורופא נפשות המתגורר בארץ רחוקה, הבטיח לו המלך ממון הרבה בכדי שיבוא אליו ממרחקים וימצא מזור למכאובו, לאחר שהגיע אליו וישב עמו למשך איזה זמן, הגיע הרופא למסקנה שאם ילבש המלך בגד שהולך בו איש שמח אזי יכנס השמחה בלבו ותהי לו לישועה.

בירר המלך אצל שרי המלוכה מי מהם הוא איש שמח באמת ויוכל להשאל לו את כותנתו, אך כולם כאחד התחמקו מפניו וטענו שעל אף שכלפי חוץ הם נראים כשאנשים שמחים, אולם באמת בתוך תוכם למרות עושרם ומעמדם המכובד אין להם שמחה כלל, פנה המלך לשועי הארץ ונגידי העם ושאל להם האם יוכל אי מי מהם למסור לו את בגדו, אולם גם הם

כקודמיהם השתמטו ממנו ונאלצו להודות שאין להם שמחה בלב, כל אחד עם הטרדות והדאגות שלו שמרחיקים מהם השמחה.

בך הלך המלך וירד ממדרגה למדרגה ופנה לכל מיני האנשים, בעלי בתים ופשוטי העם, אנשי שררה ודלת הארץ ועדיין לא מצא את שאהבה נפשו, כל מי שפנה אליו המלך התנצל בטוב טעם ודעת מדוע חסר לו שמחה, זה כי חסר לו בית נאה וזה כי לחברו יש יותר ממנו, כל אחד היה לו איזה מחסור שהעיב על שמחתו.

משראה המלך כי באופן הזה לא תצמח לו ישועה, גמר אומר בלבו לרדת בעצמו אל העם ולתור את הארץ, אולי יעלה בידו למצוא את האיש השמח באמת, לבש בגדים פשוטים והסווה את פניו באופן שלא יהיה ניכר כי הוא הוא המלך, יצא את מבצרו וטרקלינו והחל לסובב בין הערים והכפרים, אולי יעלה בידו למצוא אדם שמח, בכל המקומות בהם עבר בא בדברים עם האנשים שמצא בדרכו, מנסה לגלות את לגלות את מצפונו לבם, אך בכל פעם נכזבה תוחלתו כאשר גילה שחסר להם שמחה.

לאחר תקופה ארוכה בה נוכח לראות שכל מאמציו עולים בתוהו ואינו מוצא את מבוקשו, ביקש המלך להתייאש ולסובב על עקבותיו בידיים ריקות כלעומת שבא, והנה על אם הדרך, בין הערים והיערות, גילה באקראי פועל פשוט שעובד קשה בשדה, כל כולו מתאמץ ומתיגע, אך על פניו נראתה רוח של שמחה ובפיו מתנגן ניגון שמח, המלך פונה אליו ושואלו, האם שבע רצון אתה ושמח בשמחת החיים, עונה לו בוודאי, שמא יש לך איזה דאגות שאתה נושא עמך, ומשיב שב"ה אין לו שום דאגה וחשש על ראשו, הוא מרוצה מן החיים.

המלך הבין מיד שמציאה כשרה נקרתה בדרכו, וברגע זה גילה את מה שהוא מחפש זה עידן ועידנים, לכן קפץ כנשך נחש ובקש מיד מן

הפועל הפשוט שישאיל לו את כותנתו לזמן קצוב והוא ישלם לו על כך טבין ותקילין, השיב הפועל שהוא היה שמח מאד להשאיל את כותנתו ואפילו ללא שום תשלום, אלא שפשוט אין לו שום כתונת, המלך התרעם עליו וטען לו הכיצד זה הנך יכול לומר לי שאין לך כתונת בעוד אתה לבוש בו, אך ההוא לא נותר חייב והשיב למלך שלגודל עניויותו אפילו הכתונת שעל גופו אינה שלו אלא שאל זאת מאיש אחר.

או אז הבין המלך את הכוונה של אותו חכם ורופא נפשות, הוא לא התכוון שבאמת ילבש בגד של איש שמח, אלא רצה שיראה שכל שיש לאדם יותר ממון ויותר רכוש, כתוצאה מזה יש לו גם תוספת של דאגות ויותר עצבות, ולא צבירת רכוש והרחבת גבולו תרבה את שמחתו, אדרבה, ככל שיש לאדם פחות עולם הזה יש לו גם פחות דאגות.

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

בוה נבין מדוע דווקא בעת הזאת של זמן שמחתנו ציווה אותנו הקב"ה לצאת מדירת הקבע ולהיכנס בדירת עראי, היות שמדרך האנשים כאשר דומה להם שחסר להם דבר זה או אחר, מיד הם נופלים לעצבות וכבר אינם יכולים לשמוח, והאדם בטוח שרק אם ישיג כהנה וכהנה ויצבור הון אז ישמח לבו ויגל מאד, לפיכך באה התורה הקדושה ואומרת לנו (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים" – "כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי (סוכה ב.).".

כדי לידע ולהודיע שלא דירות של קבע וריבוי נכסים תביא לנו את מדת השמחה ומנוחת הנפש אשר אנו כה נכספים אליה, אלא אדרבה, 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי', בוא והיכנס אל תוך דירת הארעי, הסוכה, הפשוטה בתכלית הפשטות שנעשית מכמה נסרים ומפסולת של גורן ויקב,

או אז, כאשר תהיה פנוי מן הרדיפה אחר קנייני החומר והגשם תוכל לשמוח באמת ובתמים.

ובעין זה היה הגה"צ רבי מנחם מונדרר זצ"ל נוהג לומר, שישנם אנשים שקשה להם להיות בשמחה, הם חושבים שאילו היה להם את הממון של פלוני ואת הנחת של אלמוני ואת ההשגות של פלמוני, רק אז היו יכולים להיות בשמחה, אבל עתה שלא זכו לכל אלו היאך יהיו בשמחה, ומי מדבר שלפעמים עוד נוספים כל מיני מכשולים כאלו או אחרים שמפריעים לאדם להיות בשמחה.

לבן באה התורה הקדושה ואומרת לנו 'ושמחת בחגך' - בחג שלך, כפי שאתה נראה ובאותם התנאים והמצבים בהם העמיד אותך הקב"ה, גם אז מחויב אתה להיות בשמחה, ואין השמחה תלויה רק אם הכל הולך אצלך כשורה ויש לך את כל מה שאתה חושב שצריך להיות שלך, ולעולם אין זה נפקא מינה כל כך כיצד נראים כל העניינים מסביב, כי בכל מצב שהוא ציוותה עלינו התורה הקדושה להיות בשמחה, ואם התורה מצווה אותנו וודאי שיש לנו גם את הכח להוציא את השמחה מן הכח אל הפועל. כן יעזרנו הבורא יתברך שמו לקיים ולחוג את החג הזה מתוך שמחה של מצוה ללא שום מניעות וטרדות ובאין מחסור כל.

הושע נא והושיעה נא

גודל מעלת קדושת היום של הושענא רבה וענין גמור החתימה

נידונים על המים

מבל הימים של חג הסוכות, שהם כולם קדושים ונעלים עד אין תכלית, התייחד לו היום האחרון של החג ליום מיוחד וחשוב בפני עצמו, ובלשון הקדמונים (ספר המנהיג הלכות סוכה עמוד תב) מכונה היום הזה 'תכלית החג'. עוד בזמן שבית המקדש היה קיים נוהגים היו לירד כל יום מימי החג למוצא שבסמוך לירושלים, ליטול משם מורביות של ערבה ולהעמידם בצדי המזבח. בכל יום הקיפו את המזבח פעם אחת ואילו ביום השביעי הקיפו את המזבח שבע פעמים, ובעת ההקפה אומרים 'אני והו הושיעה נא'.

לזכר אותו מצוות ערבה הנהיגו הנביאים שגם בזמן הזה יטלו ערבה ביום השביעי של חג ואף יעשו שבע הקפות בבית הכנסת, והסדר הוא, שקודם מקיפין העם את התיבה עם ארבעת המינים ואומרים סדר ההושענות, ואחר כך מניחים את הלולב מידיהם וכל אחד ואחד נוטל בידו חמשה בדים של ערבה וחובט אותם אל הקרקע, ומאחר שביום זה נוטלים ערבות ומרבים בתפילת הושענות, לפיכך נקרא היום הזה 'יום ערבה' או 'הושענא רבה'.

ומאחר שהיום הוא גמר החתימה על המים, שהרי בחג הסוכות נידונין על המים והיום הוא אחרון של חג, וכל חיי האדם תלויים במים, לפיכך יש להרבות בתפלות ותחנונים לפני הבורא יתברך, שיפתח את אוצרו הטוב מן השמים ויעריף עלינו טל ומטר לברכה על פני האדמה, לבל יחסר המזג ויצמחו יקבים וקמה ויפרחו כרמים ושקמה (ראה טור או"ח סי' תרס"ד). וכתבו הראשונים טעם למה שנהגו ליטול ערבה בהושענא רבה, לפי שהערבה גדילה על המים ועתה נידונין על המים (רוקח הלכות סוכות סימן רכא).

יום תפילה לכל

על גודל החשיבות של הושענא רבה שהוא יום של תפילה ובקשה אנו מוצאים בירושלמי (ראש השנה פרק ד): "אמר רבי יונה, כתיב (ישעיה נח, ב) 'ואותי יום יום ידרושון' – זו תקיעה וערבה". ופירשו המפרשים (קרבן העדה): 'שני ימים בשנה הכל דורשין את ה' מגדולים עד קטנים, והם יום טוב של ראש השנה ויום ז' של ערבה, שהכל שומעין תקיעת שופר והכל נוטלין הערבה'. עוד פירשו שם (פני משה), שזהו 'יום של תקיעה ויום של ערבה' שהכל באים להתפלל יחד בבית הכנסת.

ובספר המנהגים לרבי יצחק אייזיק טירנא (וכן במטה משה) הביא מאמר נפלא, שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו: "למה נקרא שמו הושענא רבה – אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותיהם וזהו הושענא רבה". ומבאר שם השייכות בין אברהם אבינו ליום הושענא רבה, שהלא שמו של הקב"ה הוא אהי"ה – בגימטריא כ"א, כמו כן אברהם אבינו היה כ"א דורות מבריאת העולם^א,

הערות והוספות

א. באמת יש כ' דורות מאדם הראשון עד לאברהם אבינו, אולם לפי לשון המשנה במסכת

הלכך נתן הקב"ה את יום הכ"א מראש השנה - דהיינו הושענא רבה שחל בכ"א תשרי - שיכפר על בני ישראל. וכך אמר הקב"ה לאברהם אבינו: "אם אין כפרה לבניך בראש השנה יהיה ביום כיפור, ואם לאו יהיה בהושענא רבה, וזהו אחדותו של שמי וזהו הושענא רבה".

גמר החתימה - חותם בתוך חותם

ובכתבי האריז"ל (פרע"ח שער הלולב ד ובשער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ו) כתב שיום זה הוא גמר החתימה של הימים הנוראים, כלומר, בראש השנה דנים את האדם לפי מעשיו עד כמה הוא ראוי ולפי זה קובעים מה מגיע לו, אז קוצבים עבורו את כל העניינים עבור השנה הבאה לקראתנו לשלום, בני חיי מזוני וכל שאר ההצטרפויות הצריכות לו לאדם בהאי עלמא, על הכל יבוא במשפט עמנו, ואם אכן מעשיו נאים ומתוקנים, או ששב בתשובה שלימה על חטאיו שחטא, פוסקים לו שנה טובה ומתוקה כפי הראוי לו.

אבל אם יתברר שעוונותיו עלו למעלה ראש וגברו מנו עד מאד, ואפילו תשובה לא עשה על כל אלו, אזי אי אפשר לפסוק לו את כל הטובות האמורות, ולכן נשאר דינו תלוי ועומד עד יום הכיפורים, לראות האם יתעורר לתשובה ותיקון המעשים, שהרי תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, ואם אכן נוכחים לראות שאדם זה שב בתשובה שלימה אזי

הערות והוספות

בין במנין הראשון מאדם ועד נח ובין במנין השני מנח ועד אברהם, וממילא הווי כ"א דורות מאדם הראשון ועד אברהם אבינו.

אבות (פרק ב משנה ה) 'עשרה דורות מאברהם ועד נח' ו'עשרה דורות מנח ועד אברהם', משמע שמונים את נח ב' פעמים,

משנים לאלתר את גזר דינו לטובה ולברכה, אבל אם לא השכיל לעשות תשובה חותמים לו את גזר דינו כמו שהוא, וזמן החתימה הוא ביום הכיפורים בשעת נעילה, כמו שאנו אומרים בתפילת הימים הנוראים 'בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמו'.

אולם השי"ת הוא הרי מלך רחום וחנון שחפץ מאד להיטיב עם ברואיו, ומצפה תמיד שישובו אליו בניו אהוביו ויתנחמו על מעשיהם הרעים, בכדי שיוכל לקרוע את גזר דינם הקשה גם לאחר שכבר נכתב ונחתם בטבעת המלך, לכן, לפני משורת הדין קבע עוד זמן של חתימה, בחצות הלילה של הושענא רבה, שעד אותו הזמן ישנו שעת הכושר לכל אחד ואחד מישראל להתחזק שוב ולעשות תשובה באמת ובתמים, ועל ידי זה משנים עבורו את גזר דינו לטובה ולברכה ואף נכתב ונחתם בטבעת המלך, וחתימה זאת נקראת 'חותם בתוך חותם', דהיינו החותם השני לאחר שכבר נחתם בראשונה בנעילה של יום כפור.

מיד לאחר שפסקי הדין נשלמים ונחתמים בחותם האחרון, נמסרים הפתקים עם הגזר דין בידי שלוחים מיוחדים שתפקידם להוליך את אלו הפסקים ולקיים את מה שנאמר בהם, אם לטוב ואם לרע ח"ו, ולכן הוי יום זה של הושענא רבה זמן מאוים ביותר ומכריע עבור העתיד של כל אחד ואחד מישראל, היות שהיום הוא החותם האחרון של פסק הדין.

אפם כי כל כך גדולים רחמיו של הקב"ה, עד שאפילו לאחר שיצאו הפתקים מאתו יתברך שמו בחצות הלילה של הושענא רבה, וכבר נשלחו למחוז חפצם, עדיין אינו נותן רשות לשלוחים לקיים ולהוציא לפועל את הפסק המופיע בפתקא, אלא מורה להם להמתין עד למחרת היום, בשמיני עצרת, בכדי שאם בכל זאת יקבל איזה אחד ישראל הרהורי תשובה, מיד קורעין את הפיתקא עם גזר דינו הרע ולא יתקיים בו שום רעה ח"ו.

הושענא רבה כיום הכיפורים

זהו הטעם למה נהגו לעשות עסק גדול ביום הושענא רבה כמו בימים נוראים, ומעוררים את לבבנו לתשובה שלימה ותיקון המעשים כראוי, כיוון שבליל הושענא רבה בחצות כבר נחתם גזר הדין בחתימה האחרונה ואף נמסר ביד השלוחים שממתינים עם זה עד שמיני עצרת, וצריך לנצל את הזמן המועט שנותר לנו ביום הושענא רבה בכדי לקרוע שערי שמים ולקבל על עצמנו להשתנות למוטב וללכת מעתה בדרכי ישרים.

ומובא בספרי הפוסקים שהרבה הנהגות בהושענא רבה דומים ביותר לסדר ההנהגה ביום הכיפורים, וכן כתב השולחן ערוך (סימן תרסד סעיף א), שבהושענא רבה יש להרבות בנרות כמו ביום הכיפורים, ומוסיף הרמ"א שיש ענין מיוחד לטבול קודם עלות השחר כעין הטבילה בערב יום כיפור, וכן נוהגים ללבוש הקיטל כמו בימים נוראים². ואף על פי שהם כתבו את הטעם מאחר שביום זה נידונים על המים, אולם כוונה אחת עולה לכאן ולכאן, וכמו שגילו לנו המקובלים שהיום הזה הוא גמר החתימה ומסירת הפתקין ביד השלוחים, ולכן יש להתנהג היום בדומה לסדר ההנהגה של יום הכיפורים.

בספרים הקדושים הפליגו ביותר בעלת קדושת היום כי הוא נורא ואיום, וכל גורלו ועתידו של האדם תלוי לפי התנהגותו בהושענא רבה, וכפי שכותב לנו בעל 'סדר היום' (סדר יום הושענא רבה): "יום שביעי של חג נקרא 'יום ערבה' ונקרא יום 'הושענא רבה'... ולהיות היום הזה נורא מאד,

הערות והוספות

ב. אם כי המשנה ברורה על אתר (ס"ק ט) כותב, שמנהגינו ללבוש בגדי שבת ורק השליח ציבור לובש הקיטל.

ובו נחתמים כל הספרים כולם, והפסקי דינים ניתנים ביד כל תובע ומשטין, ולכן צריך להרבות בו צדקה תפלה ותחנונים לעורר הרחמים העליונים ירחמו עלינו ויחתמו אותנו בספר חיים ובספר צדיקים לגאולה וישועה".

תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רע הגזירה

הלכך צריך זהירות גדולה ביום הזה, והחכם עיניו בראשו שלא לאבד אפילו רגע אחד מגודל קדושת היום, אלא כל היום כולו יעסוק בתשובה ותיקון המעשים, כי היום הזה הוא הזמן האחרון והמכריע של הימים הנוראים, גם התפילות יהיו בכוונה גדולה ובפירוש המילות, בפרט בחלקי התפילה העוסקים בענייני תשובה, כגון בברכת התשובה בשמונה עשרה, "החזירנו בתשובה שלימה לפניך", או ב"יהי רצון" שאחר חבטת הערבה, שם אנו מבקשים ואומרים: "ותמחול לי חטאי ועונותי ופשעי, ותפשוט ימינך וידך לקבלני בתשובה שלמה לפניך". וכבר כתב בספר 'מחברת הקודש' מרבינו האריז"ל (שער הושענא רבה): "ויזהר אדם מאוד מאוד בתפילותיו ובכל מעשיו, כי הדבר תלוי בתשובה בזמן ההוא ומשם והלאה אין תקנה יותר".

לפיכך נהגו הרבה להיות נייעורים כל הלילה של הושענא רבה ולעסוק בתורה ותשובה, כמו שכתב בעל 'סדר היום': "ולהיות היום הזה נורא מאד ובו נחתמים כל הספרים כולם והפסקי דינים ניתנים ביד כל תובע ומשטין, ולכן צריך להרבות בו צדקה תפלה ותחנונים לעורר הרחמים העליונים ירחמו עלינו ויחתמו אותנו בספר חיים ובספר צדיקים לגאולה וישועה. ונוהגין להרבות נרות בבית הכנסת, ויש שלובשים בגדים לבנים כמו ביום הכפורים, ויש שעומדים כל הלילה ואין ישנים כלל, מרבים בזמירות ותחינות וקורין ספר תילים (-תהלים) כולו... וכל המרבה להתחנן הרי זה משובח".

כיוצא בזה מובא בעוד הרבה ספרים על התיקון הגדול שלא לישן בליל זה כלל, וכן כתב בספר 'נוהג כצאן יוסף' (עמוד רצז): "וצריך להעיר כל הלילה ולעשות כתקון שהובא מארץ ישראל, והטעם הוא מפני שהוא חתימת הדין ועיקר הדין בלילה... ונוהגין אנשי מעשה שלא לישון כלל באותה לילה... ומשכימין לילך לבית הכנסת מיד כשהבריק השחר"^ג.

הערות והוספות

להתייר הגדול מהר"ם זכות ז"ל, המאזין ומעיד בנו שבעה"ק צפת ת"ו היו קורין ספר תהלים. אף הוא ראה והתקין תפלות אחר כל ספר תהלים כנודע, ונתפשט בקרב כל ישראל בארץ ובחוצה לארץ כמפורסם. **והנה** הרב בספר טור ברקת שם הבריק ברקאי, אזהרה שמענו לעסוק כל הלילה בתורה, ושלא להפסיק בדברים בטלים שיחת דקלים מאליהם ומעלה עשן, כי אז יעשן אף וכו'. ואם ילמוד כל הלילה כדחזי וכנימוס, יצל מכרת, כמו"ש ז"ל, והאריך הרב בזה ע"ש באורך.

ואשר נגע אלהים בלבו, יראה ורעד יבא בו, ובאימ' רבה בקרבו ישים או'ר בו כיקוד אש מאימות הדין, וימהר לשוב אל ה', ואת העוסי' אשר עס'ק בתורה, תהיין חוברות יראה ואהבה בהכנעה וגילה ברעדה, וכל הלילה אל יתן דומי לו, ובכללות יכוין כי הכל לעשות נחת רוח ליוצרו דוקא, לתקן שרש הלימוד במקום עליון, וגמירי הבא ליטהר מסייעין אותו.

והכל הולך אחר החיתום להתפלל תפלתו בזמנה ובכוונה שלימה,

ג. עם זאת צריך כל אחד להיזהר שלא יצא חלילה שכרו בהפסדו, והמכיר בנפשו שאם יהיה ניעור כל הלילה יפריע לו הדבר למחרת בכוונת התפילה, שלא יוכל להתפלל למחרת היום בשוב הדעת, מוטב לו ללכת לנוח לאחר חצות הלילה כדי שיקום לקראת בוקר עם כוחות מחודשים ורעננים, כי עבודת התפילה של הושענא רבה הוא עבודה גדולה עד מאד וצריך שיהיה בחיות דקדושה ולא מתוך עייפות ואפיסת הכוחות. והרב החיד"א ז"ל בספרו '**לב דוד**' (פרק לב), לאחר שמעורר על גודל הענין של משנה תורה ואמירת תהלים כל הלילה, מוסיף להזהיר על זה הענין, שחלילה לא יהיה מניעת השינה על חשבון התפילה של שחרית, וזה לשונו:

וכבר נפתחו שערי אורה זו תורה, ופשט המנהג ללמוד אור הושענא רבא והיה משנה התורה, ככל אשר דיבר בקדשו רבינו האר"י זצ"ל. והגם דהרב עיר וקדיש מהר"ח הכהן זלה"ה בספרו החשוב טור ברקת סימן תרס"ד כתב דאין ללמוד אחר משנה תורה אלא זוהר ואגדה, ע"ש, עין רואה

בני העיר שחטאו לפני המלך

הרה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמאר זי"ע, כשהיה רוצה להמחיש את גודל הנחיצות לשוב היום בתשובה שלימה, נהג לספר משל שקיבל במסורת מאבותיו ורבותיו הקדושים, ובשעה שסיפר זאת היו עיניו זולגות דמעות ונותן קולו בבכי גדול, כאשר יחד עמו בכו כל העם הנמצאים אצלו, והיתה ההתעוררות מגעת עד לב השמים.

מעשה בתושבי אחד הערים שחטאו נוראות למלך, לא פעם אחת ולא שתי פעמים, אלא כסדר היו עוברים על מצוות המלך ודתו. אולם המלך, למרות שידע את כל אשר נעשה באותו העיר וכיצד מתנהגים תושביה, לא מיהר להענישם על מעשיהם כפי שהיה צריך לעשות, שכן ארך אפיים היה רב חסד, אלא ביקש להמתין לשעת הכושר, שמא עד אז יתנחמו ממעשיהם הרעים וישובו למוטב.

באשר עבר זמן מרובה והבין המלך שתושבי העיר אין בדעתם לשוב ממעשיהם הרעים, גמלה בלבו ההחלטה לצאת בעצמו אל העיר הסוררת בראשות שריו ויועציו עושי דברו יחד עם אנשי הצבא מלומדי מלחמה, וכאשר ישהה באותו עיר יראה לטפל בכל חומר הדין בתושבים החוטאים, לראות מה ייעשה בדינם ולהעמידם על מקומם הראוי, למען ישמעו ויראו הם ובניהם אחריהם כי את דבר המלך ודתו חייבים לקיים בלי

הערות והוספות

הוא לאדונינו. ואחר אשר ינוח לישן מעט, יתגבר כארי ללמוד ולעשות צדקה כפי כחו, וישום ארחותיו ככל אשר תשיג ידו.

ולחיות עינא פקחא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה, ויצא שכרו בהפסדו. ואחר תפלה יתן חלק ביום הנורא הזה לעסוק בתורה, כי יום קדוש

תחבולות, וכך הוי, המלך חגר עוז ויצא לדרך הארוכה, ואף דאג לשלוח שליחים אל אותה העיר, להודיע כי בקרוב עתיד להופיע בקרבם ולדון אותם על מעשיהם.

הפקחים הקדימו לבקש מחילה

הראשונים שהבינו את המצב לאשורו היו החכמים והנבונים מבין אנשי העיר, אימתה ופחד נפל עליהם, הם ידעו שאם המלך הטריח את עצמו בדרך רחוקה עד אליהם, בוודאי רע ומר יהיה גורלם אם לא יתעוררו עתה לשוב על מעשיהם הרעים. ישבו החכמים וטכסו עצה כדת מה לעשות בכדי לקדם את פני הרעה, ובאו לידי מסקנה שלא טוב יהיה אם ימתינו עד שהמלך כבר יהיה בעיר, אלא עדיף שיקדימו הם לצאת אל מחוץ לעיר להקביל את פני המלך ולהתחנן על נפשם ונפשות ביתם.

בך אכן עשו, הם יצאו את העיר והמתינו זמן רב על אם הדרך, עד שראו את פעמי מרכבות המלך מתקרבים לקראתם, וברגע שהגיע המלך סמוך ונראה אליהם, הפילו את עצמם לארץ בכביה גדולה והתחננו אליו שימחול להם על חטאותיהם, תוך שמבטיחים בהן צדק כי לא ישובו לכסלה עוד, המלך נהנה מאד מהם והבין אל לבם, ותיכף הביע בפניהם את מחילתו וסליחתו, ואף הוסיף ליתן להם משאת ודורון לרוב כיד המלך.

מאידך גיסא היו עוד תושבים שאמנם לא יצאו להמתין מחוץ לעיר, אבל ברגע שהגיע המלך אל תוך העיר והתיישב שם, עלו למעונו ועשו גם הם כקודמיהם, התנפלו לרגליו ובקשו ממנו סליחה ומחילה, והמלך אשר טוב לב היה, מחל להם במחילה גמורה ואף שמע מהם את צרכיהם ומה שחסר להם והבטיח למלא את כל אשר עם לבכם לטובה.

בך ישב לו המלך בעיר ודן עם שריו וחכמיו מה צריך לעשות בדינו של כל אחד ואחד מבעלי העבירה, לטוב ולמוטב, ובמשך כל אלו הימים עולים ובאים עוד אנשים אשר אימת המלך נפל עליהם ומבקשים הימנו סליחה וכפרה ומקבלים עליהם להיות טובים מעתה, והמלך שומע את אשר עם לבבם ומוחל להם בלבב שלם.

אלא שבקרב אנשי העיר היו גם אנשים אווילים, טיפשים ונבערים מדעת, אשר לא הבינו כלל את חומר המצב ואת רוע גזר הדין המצפה להם בקרוב, הם התעצלו לעלות אל המלך ולבקש את סליחתו, חשבו שהנה אך ישוב המלך לביתו ואותם יעזוב לנפשם ויוכלו לשוב ולעשות ככל העולה על רוחם, הם סמכו על טוב ליבו של המלך שבוודאי לא יעשה להם כל רע, אך לא ידעו ולא יבינו כי בימים אלו ממש יושב המלך ודן כדת מה לעשות באלו האנשים אשר לא התחרטו על מעשיהם, ואת הפסק דין המגיע להם רושם עלי פיתקא אשר יימסר ביד משרתי המלך אשר עומדים הכן ליום פקודה להעניש את כל מי שהמלך יצווה להם ללא שום פשרות.

הבטלנים נזכרו ביום האחרון

והנה הגיע היום האחרון לשהותו של המלך בעיר, משרתי המלך כבר החלו לארוז את חפציו ולהתכונן לקראת הנסיעה, המלך עומד לשוב לביתו, והנה אותם טפשים ונבערים מדעת החלו לתפוס את עצמם, הם הבינו את גודל החרפה שבהתנהגותם, המלך הטריח את עצמו בדרך רחוקה עד אליהם והם לא יצאו מפתח ביתם לקבל את פניו, גם לאחר מכן לא התאמצו לעלות לביתו ולו לרגע קט לחלות את פניו ולבקש הימנו מחילה, הלא אין לך מרידה במלכות גדול מזה, ותוך שעמדו על חומר מצבם החלו לעשות כל טצדקי שבעולם בכדי להתקבל אצל המלך לפחות עתה ביום האחרון שנמצא בעיר ולבקש ממנו מחילה סליחה וכפרה.

אמנם, איזה פנים יהיה להם לבוא אל המלך לאחר שכבר נמצא בעיר זה כמה שבועות והם לא הטריחו את עצמם אפילו רגע אחד לקבל את פניו, הלא בושא וכלימה תכסה את פניהם בעת בואם אל המלך לבקש הימנו מחילה, שהלא אם הם מבינים את הגדלות של המלך ואת חומר מעשיהם כנגדו, מתעורר התמיהה ביתר שאת מדוע לא באו עד הנה, וכלשון הגמרא (גיטין נז.) "אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי".

אבל בסוף נמלכו, כי מוטב להיות שוטה ומבויש שעה אחת ובלבד שלא להיחשב כמורד במלכות ואז יהיה רע ומר שבעתיים, לפיכך התחזקו כולם כאחד ופנו אל המלך בשברון לב ובבושה גדולה לבקש ממנו מחילה סליחה וכפרה, תוך שהם מבטיחים נאמנה כי מעתה יתנהגו בדרכי ישרים ולא יחטאו עוד. והמלך, אשר כאמור מלך רחמן הוא, אינו מביט על כבודו המושפל, אלא בו ברגע מוחל ומבטיח שלא יאונה להם כל רע, אפילו שכבר יצאו עליהם הפתקים לרעה אין להם מה לדאוג, כי עדיין נמצאים הפתקים ביד השלוחים ויוציא המלך פקודה לשליחים לקרוע את הגזר דין ולא לקיימו.

אם לא עכשיו אימתי

הנמשל מובן מאליו, הן במשך כל השנה כולה התנהגו הבריות ככל העולה על רוחם, לא פעם ולא פעמיים עברו על מצוות מלך מלכי המלכים הקב"ה והפרו את תורתו, ביודעים ובלא יודעים, רק הלב יודע מרת נפשו עד היכן הדברים מגיעים, אולם הקב"ה הוא ארך אפים ורב חסד ואינו ממהר להעניש, הוא ממתין לשעת הכושר שמא יתעוררו בני ישראל לעשות תשובה ולהתחרט על מעשיהם הרעים, כדי שלא יצטרך להגיע לידי כעס וחרון אף ח"ו.

לְגֹדֶל רחמיו וחסדיו קבע השי"ת את חודש תשרי לזמן שבו יבוא לשכון בקרב בני ישראל ולשפוט אותם בדין בימי ראש השנה ויום הכיפורים, ולא זו בלבד, אלא כבר בחודש אלול מבשר הקב"ה על ביאתו הקרבה, ומודיע לכל מי שחפץ כי הנה הנה הוא בא וכל מי שרוצה לשוב בתשובה זהו הזמן המובחר, כמו שנאמר (ישעיה נה, ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב'.

והנה, הצדיקים והחכמים אשר עיני שכל להם, אינם ממתינים עד ראש השנה, אלא מיד בראש חודש אלול, כאשר אך נשמע קול השופר שואג כארי² ומבשר על הופעת הימים הנוראים, כאילו זועק מסוף העולם ועד סופו - 'מה לך נרדם', מקדימים המה לבוא ופותחים בעבודת התשובה, וביותר כאשר מגיעים ימי הסליחות, אז נמס ליבם כדונג לפני המקום ברוך הוא, ובאים לפניו בתפילה ובתחנונים שיחוס וירחם עליהם ויתן להם את מחילתו בחן בחסד וברחמים, והקב"ה שרואה את שברון לבם ואת רצונם האמתי לשוב בתשובה שלימה, מוחל להם באמת ובתמים ועוד מוסיף לגזור עליהם גזירות טובות ישועות ונחמות וכל טוב סלה.

לְצַד אלו ישנם אנשים שאינם מתעוררים מיד, רק בהגיע ראש השנה, שבו מגלה הקב"ה את כבוד מלכותו עלינו וכבר נמצא בתוך העיר, או אז באים אף הם לדרוש את ה' בחזקה ומתעוררים לבקש רחמים ותחנונים מעומק הלב שימחל להם על עוונותיהם וחטאיהם, גם עמהם שש הקב"ה ושמח לראות את בניו רחומיו משליכים מעליהם את עוונותיהם ומבקשים רחמים על נפשותיהם, ומוחל אף להם בחסד וברחמים ועוד גזור עליהם שנה טובה ומתוקה ושאר דברים טובים.

הערות והוספות

ד. בשל"ה הק' הביא רמז מן הקדמונים על הפסוק (עמוס ג, ח) 'אריה שאג מי לא ירא', וכתב שתיבת 'אריה' ראשי תיבות: א'לול, ר'אש השנה, י'ום כפור, ה'ושענא רבא.

לְצַד אלו ישנם עוד כת של אנשים שגם בראש השנה עדיין לא התעורר לבם אל השי"ת, אבל לפחות במשך עשרת ימי תשובה מקיץ ליבם מיוחד ויראת הדר גאוננו, בכל יום מעשרת ימי תשובה מתעוררים עוד אנשים מתרדמתם ובאים לדרוש את השי"ת באימתה ופחד, ומבקשים סליחה וכפרה, ומי מדבר מיום הכיפורים שעיצומו של יום מעורר את רובא דרובא של כלל ישראל לשוב בתשובה שלימה ולהודות על חטאם, לב מי לא יחרד בחרדה גדולה ומי הוא זה אשר לא יתעורר כהיום הזה.

אֵלֵא שבכל זאת נמצאו כמה אנשים אשר אמרו שלום עלי נפשי, ומשך כל ימי הרחמים והסליחות לא נעו גם לא זעו, ואפילו שבאו לבית הכנסת להתפלל ואף אמרו את כל הסליחות והפיוטים, מכל מקום היה זה בלא התפעלות ובלא הרגש, כי בתוך תוכי הלב שקועים היו בתרדמה עמוקה ושום דבר לא עורר אותם, ואף על פי שהקב"ה משרה את שכינתו ביותר בימים האלו ונמצא קרוב אלינו יותר מתמיד, ואף יושב ומצפה שיבואו אליו בניו אהוביו ויתחרטו על מעשיהם הרעים, בכל זאת ישנם יחידים אשר כאילו ואין זה נוגע אליהם כלל.

בְּךָ עוברים חולפים להם כל הימים של חודש תשרי, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום כיפור, סוכות, והנה אתא ובא היום האחרון של חג, הושענא רבה, היום שבו חותמים את הפסקים והמלך כבר מתעתד לשוב למקומו, ומורה המלך להוציא כרוז בכל העולם כולו לידע ולהודיע כי היום זהו הזמן האחרון שהמלך נמצא באתרא הדין.

בְּלִי אחד מבין לבד, שאם לאחר כמה שבועות שהקב"ה בכבודו ובעצמו יושב כאן ומצפה לכל אחד ואחד שיבוא לפניו, ועדיין נמצאים כמה אנשים אשר עדיין לא באו, אין לך מרידה במלכות יותר מזה, עד שמגודל הפחד אשר נופל על אותם אנשים, מתעורר לבם לרוץ אל המלך ליפול לפניו

ולתחנן לו שימחול להם על כל חטאיהם ואף מוכנים להבטיח שלא ישוב לכסלה עוד, אולם בושה גדולה מכסה את פניהם, היאך ירהבו עוז לבוא אל המלך לאחר שישב והמתין להם עד בוש, עד שלבסוף מתחזקים בליבם ואומרים מוטב יבושו שעה אחת מלפני הקב"ה ובלבד שלא יצא עליהם גזר דין לרעה ח"ו, ואם לא עכשיו אימתי.

הקב"ה יושב ומצפה לאלו הדומים לערבה

מכאן מוסר השכל לכל אשר רוח בו, שאפילו אם עד עתה חטפתו שינה ולא שב בתשובה, אזי לפחות היום הזה, בהושענא רבה, יתעורר לבו אל ה' ויקרא אליו בחזקה, לבקש ממנו סליחה ומחילה על כל חטאיו ופשעיו, ואפילו אם בושה וכלימה תכסה את פניו, כי איך נישא פנים אל ה' לאחר שעבר עלינו חודש אלול ותשרי ולא באנו אליו, אף על פי כן נתגבר על הבושה ונשנס מותניים לבוא אל הקב"ה בתפילה ובתחנונים שימחול על עוונותינו ויקרע את רוע גזר דיננו, והקב"ה שהוא קל מלך רחום וחנן בוודאי ישמע לצעקתנו ויחון אותנו בחן ובחסד וברחמים.

מלבד זה יש לומר עוד, דבאמת אין לנו מה לפחד ולהתבייש כלל, שהרי מבואר בספרים הקדושים, שביום הזה יושב הקב"ה ומצפה דווקא לאותם אנשים חלושי הדעת ורפוסי המוח שיבואו אליו ולבקש על נפשם, לא בכדי נקרא יום זה 'יום ערבה', שכן ידוע לנו מרבותינו ז"ל (ויקרא רבה ל, יב) שארבעת המינים הניטלים בחג הסוכות רומזים על ארבע כיתות שיש בישראל, האתרוג שיש בו טעם וריח רומז על הצדיקים והחכמים שיש בהם תורה ומצוות, הלולב וההדסים, שיש בהם או טעם או ריח, מרמזים על אישי ישראל שאינם מושלמים כל כך ויש להם או תורה או מצוות, ואילו הערבה שאין בו לא טעם ולא ריח, מכוון כנגד פשוטי ישראל שאין בהם לא תורה ולא מצוות.

והגם שבמשך כל ימי החג נוטלים את כל המינים כאחד, ואין לערבה שום חשיבות בפני עצמו מלבד מה שמתחבר ומתבטל אל שאר המינים החשובים, אבל כל זה הוא רק עד שמגיע הושענא רבה, כי ביום זה מתהפכים היוצרות וכל העם שומטים את לולביהם ואתרוגיהם ונוטלים את הערבה לבדו ואף חולקים לו כבוד גדול, ומבואר בספרים הקדושים שדבר זה בא לרמז כי ביום הזה של הושענא רבה יושב הקב"ה ומצפה דייקא לאותם אנשים דלים וריקים הדומים לערבה וממתין לתפילתם ועבודתם, והקב"ה שש ושמח עם כל עבודה של איש כזה, אפילו שאין לו השגות גדולות ואינו יודע לקרוא אל ה' בחזקה כי אם במעט מעט.

במו שפירשו צדיקים (שיח שרפי קודש - תפילה אות לב) את לשון התפילה (נשמת כל חי) 'צעקת הדל תקשיב ותושיע', ואמרו שהקב"ה שומע ומקשיב לכל צעקה של איש ישראל אפילו כאשר היא דלה (-דאס ארימע גישריי), דהיינו שתפלתו לא הייתה כראוי וכנכון, מכל מקום הקב"ה מקשיב ומושיע, ועל אחת כמה וכמה ביום זה של הושענא רבה שהקב"ה ממתין לתפלת הדלים בדווקא, כמו הערבה שהיא הדלה והריקנית מכל שאר המינים והיום נוטלים אותו בלחודוהי.

ואציגה נא כמה לשונות נוראים של מרן בעל ה'שפת אמת' בענין זה, וכה כתב בקדשו (סוכות תרמ"ה ד"ה 'להושענא רבה'): "מה שקבעו חז"ל רוב הבקשות ביום הזה. כי הערבה הוא אותן שאין להם טעם וריח רק תפלה. ועל זה כתיב (תהלים קב, יח) 'פנה אל תפלת הערער' שהוא עָר (ערייר) וריק מכל [והרמז כערער בערבה], ותפלתו מתקבלת ביותר כדכתיב שם (פסוק א) 'תפלה לעני כי יעטוף'. ואיתא שהקב"ה מניח כל התפלות ומקבל מקודם תפלת העני. ויש לומר בזה פירוש הפסוק 'פנה אל תפלת הערער' ולא בזה את תפלתם', ומדייק במדרש (רבה פרשת) אמור (ל, ג) ד(לכאורה) הוי ליה למימר 'תפלתו' (שהרי ערער

הוא (לשון יחיד), רק שבאמת כל הד' מינים אותן שיש בהם טעם וריח כו' כולם נושעו על ידי הערער".

עוד כתב השפת אמת (סוכות תר"מ), שלתפילתם של פשוטי העם ישנו כח חזק מאד וקרובים להתקבל, היות שאינם ניגשים לתפלה מחמת איזה זכותים שבידם, רק בכח התפילה לבד, וזה לשונו: "ערבה נגד אלו שאין להם טעם וריח, אם כן מה חשיבותם. אך (יש להם את כח) הפה שהוא עיקר כחן של ישראל 'הקול קול יעקב'... אם כי בודאי קול הצדיקים שיש להם טעם וריח עולה למדריגות רבות ביותר, אף על פי כן יש להם (בתפלתם) תערוכות מעשים טובים, ומי שאין לו טעם וריח הוא רק תפלה בלבד. וזהו שכתוב 'תפלה לעני כי יעטוף', היינו שמתעטף כולו בתפלה, כמו שנאמר 'ואני תפלה'. וזה עָרַב לפניו ית' ונקראת 'ערבה' (מלשון מתיקות ועריכות). ולכן נקרא 'הושענא רבה' כי ביום זה נושעים בו גם השפלים שאין להם טעם וריח כנ"ל. והוא ישועה גם לדורות השפלים שלנו שאין לנו רק תפלה. וביום זה נפתח שערי תפלה בפייהם של ישראל. והוא גמר יום הכפורים... והמשכיל יבין"ה.

הערות והוספות

להשפיל את עצמם עד עפר, ודווקא מחמת השפלות שמשפילים את עצמם חושק בהם השי"ת יותר מכל עם ולשון, וזה לשונו: ע"י אור הקדושה שמופיע עלינו בימים הקדושים האלה, אנחנו באים לידי הכנעה יתירה וביטול ממש איש נגד רעהו, ואנו יודעים שעל ידי זה כל חיותנו וזכויותינו, על ידי התכללותנו בכלל ישראל, עד יום השביעי לחג שאז עיקר עסקינו בערבה, שאנחנו יודעים היטב שאין לנו

ה. לאור הדברים האלו אפשר לומר בדרך צחות אודות המנהג שנתפשט לאחרונה, ליטול עבור ההושענות ענפים גדולים ושלמים של ערבות הנקראים 'מורביות', שיתכן ואין בזה הידור מצוה כל כך, כי ביום הזה של הושענא רבה חפץ הקב"ה דווקא בקטנים השפלים בעיניהם ולא בגדולים וחשובים, כפי שביארנו היטב. וראה **בישמוח ישראל** (חג הסוכות אות לב) שכתב במעלת בני ישראל שיודעים

שואגים הושענא

לבן אל יעצור איש בנפשו כלל ביום הזה, ובעת ההושענות ישפוך את נפשו בתפילה ותחנונים לפני בורא כל העולמים, שיחוס על נפשותינו ורוחותינו וימחל לנו על כל עוונותינו, ויזכה אותנו בשנה טובה ומתוקה בלא שום מחסור ומניעות ח"ו, ועל דבר זה צריך לזעוק ולבקש בקול רעש גדול 'ה-ו-ש-ע-נ-א', לא בקול רפה ומתנמנם אלא ישאג כארי מנהמת הלב.

במו שכתב בספר שפתי צדיק (הושענא רבה אות לב) בשם זקנו הגדול בעל החידושי הרי"ם זי"ע, שמעצם הדבר שהתורה חייבה את הנערה המאורסה על דבר אשר לא צעקה, אנו למדים על החובה לזעוק על כל צר ומריע, וכל מי ששותק הרי זה דומה כאילו הסכים עם הגזירה ומתחייב בנפשו, וכתב בזה הלשון: "שמעתי מפה קדושת אא"ז מו"ר (החידושי הרי"ם) זצ"ל, אצל נערה המאורסה שחייבה התורה כל העונש על דבר אשר לא צעקה, משמע כשהאדם יכול לצעוק ואינו צועק מקרי רצון, וכן תיקנו חז"ל לצעוק כל איש ישראל היום הושענא, משמע שאם יצעוק יענה לו בוודאי, ומחויב כל אחד לצעוק אף שאינו יודע מה צריך, ומה חסר לו, יצעוק סתם הושענא...".

הערות והוספות

המעט מכל העמים, ודרשו חז"ל (חולין פט. ע"ש) בזכות שאתם ממעטים עצמכם, ועל כן אחר יום הערבה כנ"ל יאמר השם עכבו לי עוד יום אחד, אני ואתם נשמח עוד יום אחד ולא באומות העולם, כי האומות אינם יכולים לבוא לידי ביטול והכנעה.

כלום כערבה הזאת, ועל ידי זה אנו וחיינו רק מה שאנו מחברים את עצמנו בכלל ישראל, והתמעטות וביטול כזה ספון ויקר בעיני ד', וזה הוא דבר הגורם חשק להש"י לחשוק בנו עם קודש, וכמו שנאמר (דברים ז, ז) 'לא מרובכם חשק ה' בכם וגו' כי אתם

מִי שאִינוֹ צוֹעֵק לָמָּה הוּא דוּמָּה, לְאוֹתוֹ רּוּפָא שֶׁהִיָּה מִמּוֹנָה לְהִישָׁאָר בְּלִילָה בְּבֵית הַחוּלִים, לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַחוּלִים וּלְדַאֵג לְכָל צְרִכֵיהֶם, אֲלֹא שְׂאִיתִרְעַמְזֵלוּ וְדוּוּקָא בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה הַחֲמִיר מִצָּבֶם שֶׁל הַרְבֵּה חוּלִים שֶׁהִגִּיעוּ עַד שְׁעָרֵי מוֹוֹת, בְּרוּב דַּאֲגָתוֹ נִיסָה לְהַתְרוּצֵץ בֵּין הַמִּיטוֹת וּלְעֻזּוֹר לְכָל אֶחָד עַד כְּמָה שִׁידוּ מִגַּעַת, אֶךְ מֵאַחֵר שֶׁהִיָּה יַחִיד וּבְלִי שׁוּם עֲזָרָה מִשָּׂאָר הַרּוּפָאִים שֶׁנִּמְנוּ אֶת שִׁנַּת הַלִּילָה לֹא הִצְלִיחַ לְהַתְגַּבֵּר עַל רִיבּוּי הַחוּלִים, וְעַד שֶׁהֵאִיר הַבּוֹקֶר כִּבְר הִשִּׁיבּוּ כְּמָה חוּלִים אֶת נִשְׁמַתָּם ל"ע.

בְּמוֹבָן שֶׁהֶעֱמִידוּ אֶת הַרּוּפָא לְדִין עַל הַהִתְרַשְׁלוֹת בְּתַפְקִידוֹ, וְעַל כֵּךְ שֶׁבִּמְסַגֶּרֶת אַחֲרֵיתוֹ נִפְטְרוּ כְּמָה אֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִם הִגִּישׁוּ לָהֶם עֲזָרָה מִבְּעוֹד מוֹעֵד אוֹלִי הָיוּ מִתְגַּבְּרִים עַל מַחְלָתָם וְיוֹצֵאִים מִכָּלִל סִכְנָה, אוֹלָם הַרּוּפָא טָעַן לְהַגְנָתוֹ שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ מַה רוֹצִים מִחַיּוֹ, הֲלֹא הוּא הַתְּאֵמֵץ לְמַעֲלָה מִכּוּחוֹתָיו לְשֵׁרֵת אֶת הַחוּלִים וּלְעֻנוֹת עַל צְרִכֵיהֶם, וְמָה הוּא אִשֵּׁם שֶׁבִּמְשָׁךְ הַלִּילָה לֹא נִמְצְאוּ עוֹד רּוּפָאִים בְּבֵית הַחוּלִים.

אֶךְ הַשּׁוּפֵט לֹא הִתְרַשֵּׁם כָּלִל וְכָלִל מִטַּעֲנָתוֹ, הוּא גַּעַר בּוּ בְּכָל חוֹמֶר הַדִּין, שׁוֹטָה שֶׁבְּעוֹלָם, בְּמִצָּב כְּמוֹ זֶה הָיָה לָךְ לְצַעֲוֹק לְעֻזָּרָה וּלְהַזְעִיק עוֹד רּוּפָאִים שִׁיְהִיו לָךְ לְעֻזָּר, מִדּוּעַ שִׁתְּקָתָ, הַעוֹנֵשׁ מִגִּיעַ לָךְ לֹא מִשׁוּם שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ כָּכָל אֲשֶׁר לֹאֵל יָדְךָ, אֲלֹא עַל שֶׁהִיִּית צָרִיךְ לְצַעֲוֹק וְלֹא צַעֲקָתָ.

לְמַדִּים אֲנוּ מִזֶּה שֶׁבְּהוֹשָׁעֲנָא רַבָּה, שֶׁהוּא יוֹם גִּמְרַת הַחֲתִימָה וּמִסִּירַת הַפִּתְקִין, אֲסוּר לְשַׁבֵּת בְּנַחַת וּלְדַמֵּן שְׁלוֹם עַלֵי נַפְשִׁי, כִּי אִם מִי עָרַב בְּעֵדוֹ, אֲלֹא יִצְעֹק וִירִיעַ אֶל הַשִּׁי"ת בְּכָל כּוֹחוֹ שִׁימְתִּיק לוֹ אֶת גִּזְרֵי דִּינוֹ בַּחֵן וּבַחֲסֵד וּבְרַחֲמִים, כִּי כִשְׁכּוֹאֵב בְּאַמַּת צוֹעֲקִים, וְהַקִּב"ה שֶׁהוּא קָל מֶלֶךְ רַחֲמָן וְשׁוֹמֵעַ צַעֲקָה בּוֹדָאִי יִקְשִׁיב וְיִשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם לַחוֹן אוֹתָנוּ וּלְרַחֵם עֲלֵינוּ וּיקָרַע אֶת רֹעַ גִּזְרֵי דִּינוֹ.

הושע נא והושיעה נא אבינו אתה

לב יודע מרת נפשו, וכל אחד יודע היטב היטב אלו הם הדברים אשר מעיקים עליו, בין בעניינים של גשמיות והעולם הזה, ובין בעניינים של עבודת השי"ת, ואם היום הזה יבקש ויפציר בתפילות ותחנונים להסיר ממנו את כל החבלין דמעיקין שמצירים עליו וטורדים את מנוחתו, יזכה בסיעתא דשמיא לתשועה גדולה, ואין לנו לחסוך כלל בתפילות ובקשות, כי כלום חסר בבית המלך, הכל מונח בידו הגדולה של הקב"ה, אנו רק צריכים לשאול ממנו ולבקש שישפיע עלינו מאוצר המנוצ'ר¹.

סדר ההושענות של הושענא רבה מלא וגדוש בהרבה בקשות לפני הקב"ה שיושיע אותנו בכל מיני ישועות ורפואות, ואם נדקדק בנוסח הבקשה נראה כי הבקשות הולכות בסדר של מוסיף והולך, מן הקל אל הכבד, בתחילה אומרים "אנא הושיעה נא", אחר כך מוסיפים ואומרים עוד "אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא", עד שלבסוף מוסיפים לומר: "אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה", וכאילו מזכירים להקב"ה שאבינו הוא.

הערות והוספות

הק' ושאר ספרים הקדושים שיום זה הוא גמור החתימה ומסוגל מאוד לקבלת התפילות, ועל יסוד זה נתקנו הבקשות המרובות ברוחניות ובגשמיות שבסדר ההושענות, ולפי שראו חז"ל כי יום זה מסוגל ביותר לבקשת צרכינו, עמדו וקבעו שלא יחול הושענא רבה ביום השבת קודש, בכדי שלא ימנעו הבריות את עצמם מבקשת צרכיהם ותפילותיהם ביום הגדול והמסוגל.

ו. חכמינו ז"ל העמידו את קביעות המועדים באופן שלעולם לא יחול הושענא רבה ביום השבת קודש (ראה במס' סוכה מג:), כי אילו היה חל הושענא רבה בשבת היה מצות נטילת ערבה דוחה את השבת, ומאחר שלא רצו חכמים להגיע לזה קבעו שלעולם לא יחול הושענא רבה בשבת קודש.

ובדרך רמז אפשר לומר עוד טעם, על פי מה שנתבאר כאן מן הזוהר

וַיִּתְבָּאֵר הענין על פי מעשה במלך רם ונישא שבנו חטא לפניו בחטא גדול ונורא, עד שהיה המלך צריך לשלח אותו מעם פניו ולגרשו מבית המלוכה, בן המלך שמצא את עצמו באחת ללא בית וללא משען ומשענה, החל מתחבר בחברת עניים מצורעים ושאר מיני ארחי פרחי, מתגולל באשפתות ומחפש לו מקלט ומחסה, עד שמרוב הרפתקי דעדרו עליה נשתנה לגמרי צורתו ונהפכו כשולי קדירה, שוב לא ניכר עליו כי זהו בן המלך אשר חוט של חן וחסד היה משוך עליו כל היום.

יִוָּם אחד נפוצה שמועה בין העניים שהמלך פתח את דלתי ביתו לרווחה, וכל אחד יכול לעבור אצלו בסך ולבקש ממנו איזה דבר שצריך לו וישתדל למלא את בקשתו, גם בן המלך הצטרף אל שאר העניים שהתגודדו על הפתח והמתין לשעת הכושר, והנה, כשהגיע זמנו לעמוד לפני המלך לא הכיר בו המלך כי בנו הוא זה, כי מאז עזב את בית אביו והלך לחבוק אשפתות נשחתה צורתו לגמרי, אולם בכל זאת הרגיש המלך שאותו עני אינו מרפה ממנו ומבקש הרבה יותר משאר העניים, וכל מה שניסה המלך לפייס את דעתו התעורר עם בקשה חדשה שלא ביקש מקודם, סבלנותו של המלך התחילה לפקוע וכמעט שלא שילח את העני הטרדן הלזה.

אִן אז פתח העני את פיו בחכמה ואמר, אינני עני סתם כשאר העניים הצובאים על דלתי ביתך, אבי אתה, ואם כן צריך אתה למלא את בקשותיי כמו אבא שמשפיע על בנו כל טוב ומיטב ללא שום קצבה. המלך התבונן היטב בפני העני הלזה ותפס כי אכן נכון הדבר ואין זה אלא בנו יחידו ששילחו מאז ומקדם מביתו, מיד נתעוררו רחמי האב על הבן, בפרט לאחר שראה את שפל המדרגה אליו הגיע בנו עצמו ובשרו, וכמובן שהמלך פתח לפניו את כל אוצרותיו ונתן לו לקחת משם כל מה שחפץ ועולה על לבו.

אֹתָנוּ הדבר הוא גם עתה בהושענא רבה, היום של גמר החתימה ומסירת הפתקין, אנו באים אל הקב"ה בבקשה ותחנונים - "אנא הושיעה נא", ומשדומה לנו שעדיין אינו די בבקשה זו אנו מוסיפים לבקש עוד ולבקש רחמי שמים מרובים מאלוקי השמים והארץ - "אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא", ורק לבסוף, כאשר אנו רוצים להיות בטוחים לגמרי כי שמע ה' לקול תפילתנו אנו מעוררים את הזכות הגדולה שיש לנו אצל הבורא יתברך שמו, שהלא אבינו הוא, ולכן זועקים אנו ואומרים - "אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה".

רבונו של עולם, זכור כי אב היית לנו מאז ומקדם והיינו יושבים בביתך כבנים הסמוכים אצל שולחן אביהם, ואף על פי שבעוונותינו הרבים חרבה בית מקדשנו ונשתלחנו מבית אבינו, ולמך אותו היום אנו מתגוללים באשפות בין אומות העולם, עד שאבד תארינו והושחת צורתנו מרוב חטאים עוונות ופשעים, אולם סוף כל סוף בנים אנחנו למקום, ולבנים נותנים ומשפיעים עוד ועוד בלי שום גבול וקצבה, אף על פי שכמעט ולא ניכר עליו צורת בן, וכדכתב הרב החיד"א ז"ל בפירושו על תהלים (יוסף תהלות קג, יג), "כרחם אב על בנים ריחם ה' על יריאיו - אפשר דדרך האב דאף דמתכעס על בנו, בראותו צער בנו יהמו רחמיו לרחם עליו".

ועצה טובה קמשמע לך, שכל אחד ואחד יקבל על עצמו איזה קבלה טובה, למען לא יבוא אל השי"ת בידיים ריקניות, אלא כל אחד יפשפש במעשיו ויערוך בדק ביתו לראות איזה דבר צריך תיקון והטבה, ובזה יקבל על עצמו להיטיב את דרכיו ולתקן את מעשיו, אבל בכדי שיוכל להתמיד בקבלתו ולא יתרפה ממנו, לא יקבל על עצמו דבר גדול יותר מדי, אלא רק דבר שיוודע ומכיר בנפשו שיוכל לעמוד בזה לאורך ימים ושנים טובים.

שמחתי מתוך יראתי

והעיקר הוא, שעל אף ריבוי העבודה והיראה השורר בהאי יומא קדישא עילאה, ישמר ויזהר לבל יבוא מתוך כך לעצבות חלילה, כי עצבות הינו דבר שאסור תמיד אבל ביום זה על אחת כמה וכמה, סוף כל סוף הושענא רבה הוא חלק בלתי נפרד מחג הסוכות שאנו מצווים בו מן התורה על השמחה, זהו מצוה דאורייתא של 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם', וממילא מחויב כל אחד להיות בשמחה גדולה.

גם כל התפילות וההושענות יש לאמרם מתוך שמחה וחדוה, ואין זה סותר כלל לכובד ראש שצריך להיות מנת חלקנו בשעת התפילות המרוממות, אדרבה ואדרבה, האחד משלים את השני, וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (פרק ג) שהיה דוד המלך נוהג לומר "יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי", השמחה והיראה יחדיו משולבות כאשה אל אחותה. מה גם שהחוש יעיד, כי כל אב חפץ יותר למלאות את בקשות בנו כאשר הוא מבקש זאת מתוך שמחה מאשר אם היה מבקש את אותם בקשות באופן של עצבות.

חסד גדול עשה עמנו הקב"ה שקבע את זמן החתימה דייקא ליום זה של הושענא רבה, כי כבר כתב ה'שם משמואל' (סוכות תרע"ג - תרע"ח) משמיה דאביו ה'אבני נזר' זי"ע, שעל ידי השמחה בחג הסוכות יכולים אנו לתקן את כל העבודות של כל השנה כולה בהם עבדנו את השי"ת בלא שמחה (וראה בהרחבה במאמר 'זמן שמחתנו'), ובכח שמחה זו ממתיקים את הצ"ח קללות שבפרשת כי תבא שבאו בגין חסרון השמחה, כמו שמפורש שם בתורה (דברים כח, מה-מז) "ובאו עליך כל הקללות האלה וגו' תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".

וּלְבָן טוב עשה עמנו הקב"ה שקבע את החתימה האחרונה בהושענא רבה, כי אילו היינו נחתמין ביום הכיפורים אזי מי יודע מה היה עולה עמנו בגורלנו, מאחר שסוף כל סוף העבודה ביום הכיפורים הוא מתוך יראה ופחד ולא מתוך שמחה וטוב לבב. אבל עתה, בהושענא רבה, שהוא בעיצומו של זמן שמחתנו, בוודאי שהקב"ה חותם את דיננו לטוב ולרחמים ומהפך עלינו את כל הקלות לברכות ולישועות ונחמות, כי מידה טובה מרובה, דכאשר עובדים את השי"ת בשמחה ובטוב לבב משפיע עלינו הקב"ה במלא החופניים רחמים וחסדים מרובים.

אֵין לנו אלא לייחל אל השי"ת שיפן אלינו ברחמים ויחוס עלינו ממרום להשפיע לנו חן וחסד ורחמים, ויוציא את פתקתנו לטובה ולברכה, וכרחם אב על בנים כן ירחם עלינו להיכתב ולהיחתם בפתקא טבא ולשנה טובה ומתוקה, אך טוב וחסד ירדפוני כל הימים, אמן ואמן.

למען באי לך היום

ביאור הענין מדוע נתגלה הסוד של הושענא רבה דק בדורות האחרונים

תוקף קדושת היום

ידוע ומפורסם מן הספרים הקדושים ומן הזוהר הק' (ח"ג פרשת צו לא:) על גודל קדושת היום של הושענא רבה, שבו ביום מסתיים החתימה של הימים הנוראים, ובהאי יומא נשלם גזר דינו של האדם לקראת השנה החדשה לדעת מה יעלה בגורלו, ובכתבי האריז"ל (פרע"ח שער הלולב ד ובשער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ו) איתא שהחתימה ביום זה הינו בבחינת חותם בתוך חותם, החותם הראשון נעשה בזמן נעילה של יום הכיפורים, ואילו החותם השני נגמר בהושענא רבה בחצות הלילה.

בעקבות כך כתבו הפוסקים שביום זה נוהגים קדושה כביום הכיפורים, והרבה מנהגים בהאי יומא מקורם קדוש מהנהגות יום הכיפורים, כגון מה שנהגו ללבוש קיטל לבן בהושענא רבה ולהרבות בנרות בבית הכנסת, ועוד כמה וכמה מנהגים שנועדו להזכיר את חרדת הדין ביום זה, ולעורר את העם להיקהל על נפשם ולהתפלל בתפילה

ובתחנונים שיזכו בפיתקא טבא וחתימה טובה לקראת השנה החדשה
הבאה עלינו לטובה ולברכה.

הושענא למען סודך

אלא שלעולם יש כאן פלא גדול, כי אם אכן גדלה מעלת היום עד למאוד
ומה נורא הזמן הזה אשר בו נחתמים כל באי העולם לכאן ולכאן,
למה זה היה עניינו של היום טמיר ומכוסה במשך כל הדורות הראשונים
שלא ידעו כלל את מעלת היום הזה כי קדוש הוא לאדונינו, ומדוע התגלה
הדבר רק בדורות המאוחרים יותר יחד עם גילוי ספר הזוהר הק'.

אכן הגאון האדיר רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל עמד על השאלה
הזאת (ראה הליכות שלמה מועדים עמ' רמא), ומבאר בטוב טעם ודעת את
החילוק הגדול בין הדורות הראשונים לאחרונים, דהנה בני הדורות
הראשונים היו פנימיים ביותר, ובזמן שהגיעו לימי הדין הייתה רוחם נסערה
עד למאד, עד שלא היו יכולים למצוא מנוח לנפשם מגודל החרדה, ואילו
היה נודע להם שהושענא רבה הוא יום של דין ומשפט, הייתה הידיעה
הזאת משביתה לגמרי את שמחת החג שלהם, ועלולים היו להתבטל מן
המצוה דאורייתא של "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ),
אי לכך היה עדיף להעלים מהם את הידיעה הזאת ובלבד שלא יטרדו
משמחת הרגל.

אולם לאחר שראו את ירידת הדורות, ובני ישראל כבר אינם נטרדים עד
כדי כך מאימת הדין, הגיע הזמן לגלות להם את תוקף קדושת היום
כי הוא נורא ואיום, בכדי שיעבירו את היום בתורה ותשובה ויקרעו שערי
שמים ברחמים ותחנונים, ובזכות זה יזכו לשנה טובה ומבורכת, כן ביאר
מרן הגרש"ז זצ"ל.

לאהבה וליראה את שמך

אבן לאחר העיון אמרנו ליישב את הקושיא דלעיל בעוד אנפין, דהנה ידוע לנו מרבתינו ז"ל שישנם שתי אופנים בדרכי התשובה למי שחטא ורוצה לשוב עליהם, האחד הוא תשובה מיראה והשני תשובה מאהבה. 'תשובה מיראה' הכוונה שיש לו פחד שמא ייענש על חטאיו, עד שמגודל הפחד הלזה מתחרט על העוונות ומתוודה עליהם. 'תשובה מאהבה' היינו לא מחמת יראת העונש, אלא רק מפני שמתעורר בליבו אהבת הבורא יתברך שמו, עד שמגודל האהבה נופל עליו בושה גדולה, היאך היה מסוגל לחטוא לפני הקב"ה בכאלו עוונות ופשעים ומתחרט עליהם מעיקרא.

וזהו פשוט שהדרגה של תשובה מאהבה מעולה וחשובה הרבה יותר מהדרגה של תשובה מיראה, כי זה שעשה תשובה מיראה לא היה עושה זאת אילו לא היה חושש על נפשו, אבל העושה תשובה מאהבה אינו חושב כלל על עצמו ועל עתידו, כל מחשבתו נתונה אך ורק לכבוד מלכותו יתברך שמו, וזהו מה שאמרו בגמרא (יומא דף פו:), שכל העושה תשובה מאהבה מתהפכין לו זדונותיו לזכויות, מה שאין כן מי ששב מיראה אין מחשבין לו זדונות כזכויות אלא רק כשגגות.

ושמחתם לפני ה' אלוהיכם

ועל פי הקדמה זאת יתבאר לנו ענייננו כראוי וכנכון, כי באמת, אם היה לנו היכולת, היינו צריכים לעסוק בתשובה מאהבה אף בימים הנוראים של ראש השנה ויום הכיפורים, שהרי זהו תכלית התשובה, כמבואר בספרים הקדושים, אבל מה נעשה שבפועל לא כל אחד מסוגל להגיע לזה, בפרט לאחר שאנו יודעין שבראש השנה ויוה"כ ספרי חיים וספרי מתים

פתוחים לפניו, ומי לא נפחד כהיום הזה, כל אחד חושש לגורלו וחפץ שיגזרו לו שנה טובה ומבורכת עם כל מילי דמיטב, והפחד הזה גורם שרוב בני האדם יעשו תשובה מתוך יראה, וממילא יוצא שרוב האנשים אינם משלימים כלל את עבודת תשובה שלהם, כי חסר להם עיקר התשובה שהוא תשובה מאהבה.

אבל כאשר מגיע חג הסוכות זוכים בני ישראל להשפעות גדולות של שמחה שהקב"ה מרעיף עלינו ממרום עד בלי די, בכל המצוות הנוהגות בחג הסוכות נרגש ביותר אותה אהבה וחיבה אשר השי"ת רוחש לבניו אהוביו, שבמשך כל ימי החג מסתירנו אבינו רועינו תחת צל כנפיו בתוך הסוכה שהיא 'צילא דמהימנותא', כאם הרובצת על בניה באהבה וחמלה, ואותו הדבר גם במצוות ד' מינים שהם כולם שמותיו של הקב"ה ויש בהם גילוי נפלא של אהבה וחיבה לבני ישראל^א.

ובל זה הוא מלבד ריבוי השמחה הנוהג בחג הסוכות יותר משאר כל המועדים והזמנים האחרים, וכלשונו הידוע של הרמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח הלכה יב) שכתב: "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר (ויקרא כג, מ) 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'".

הערות והוספות

עבודה באהבה, ולכן מקיפין בחג השמחות את התיבה בלולב בכל יום מששה ימים הקפה אחת, וביום הושענא רבה שבעה הקפות, הרי סך הכל הם שלשה עשר הקפות כמנין 'אהבה' וכמנין 'אחד', כנגד י"ג מכילן דרחמי.

א. ראה דבר נפלא שכתב בספר 'בן איש חי' (שנה ראשונה פרשת וזאת הברכה), וזה לשונו: ולכן ישראל נקראו 'גוי אחד בארץ', על שם שהם עובדים את השי"ת מאהבה שהיא מספר אחד, ולכן אנחנו נשפיעים ע"כ מן י"ג מכילן דרחמי בזכות

וממילא, כאשר בני ישראל מרגישים את האהבה הגדולה הזאת שהקב"ה משפיע עליהם, אזי נמצאים אף הם בהתרוממות הרוח ושמחה גדולה, וכמים הפנים לפנים משיבים הם באהבה גדולה להשי"ת עד אין קץ, ומתקרב לבם אל השי"ת יותר ויותר.²

ובאין מצא בעל חוב מקום לגבות את חובו, דהיינו שרוצה הקב"ה שבני ישראל ינצלו את הזמן המרומם הלזה של חג הסוכות לתשובה ותיקון המעשים, כי אין לך זמן מוכשר יותר מן העת הזאת בכדי להשיג את המדרגה של תשובה מאהבה, וכפי שכתב בשם משמואל (סוכות תרע"ו), "השם יתברך ברוב רחמיו הכניס את ישראל לסוכה תחת צל כנפיו, וזה יעורר בישראל תשובה מאהבה".

מחמת זה הטעם קבעו את היום האחרון של סוכות ליום של תשובה ותיקון המעשים - מלבד ימי התשובה של ראש השנה ויום הכיפורים - כי עתה הוא הזמן המוכשר ביותר לזכות לדרגה הנעלית של תשובה מאהבה, על ידי השמחה בחג הסוכות.

תכלית התשובה - תשובה מאהבה

ומקום אתנו לומר שזהו כוונת הדברים במה שכתב בספר 'המנהיג' (הלכות סוכה עמוד תב), שם הפליג לבאר את גודל מעלת היום של הושענא רבה וכתב בזה הלשון: "בהושענא רבה תכלית הכפרה".

הערות והוספות

א. פקוחות על כל דרכיו לשוב אל ה', איש לפי שכלו יהולל, ולפי מדריגתו מפתח ה' ומהדר גאונו בקומו לשפוט הארץ, כי קרוב יום ה', ומי יכול להצטדק בדין, ומי הגבר אשר לא

ב. וראה מה שכתב בספר **קדושת לוי** (שבת תשובה) בזה הלשון: והנראה, כי באמת נכון הדבר שבימים האלו מראש השנה עד יום הכפורים, כל איש ואיש בוודאי עיניו

ויש לומר שהושענא רבה הוא אכן 'תכלית הכפרה', מאחר שביום זה זוכים להשיג את המדרגה של תשובה מאהבה, שהוא התכלית והעיקר של עבודת התשובה, כפי שכתב רבינו ה'נודע ביהודה' (צל"ח מסכת ראש השנה ח.). בזה הלשון: "והנה התחלת התשובה שהיא ע"י פורענות אין בה התכלית, וצריך לעלות ממדרגה למדרגה, וכמו כן תשובה מיראה אינה התכלית, וצריך לילך אחריה למדרגה שהיא תשובה מאהבה, וזהו התקון האמתי ואותה אנו מבקשים".

מעתה לא יקשה לך מדוע התגלה הסוד של הושענא רבה רק בדורות המאוחרים, כי בשנים קדמוניות היו בני ישראל במדרגה הרבה יותר גבוהה, והיה בכוחם להשיג את הדרגה של תשובה מאהבה אפילו בימי הדין של ראש השנה ויום הכפורים, ולא היו צריכים לתוספת העבודה של הושענא רבה.

אבל לאחר שבמשך הדורות וכל המאורעות שעברו על ראש בני ישראל, נתמעטו המוחות ונחלשו מזגי הבריות, ורוב האנשים אינם מסוגלים להשיג את המדרגה של תשובה מאהבה, מגודל הפחד והיראה של ימי הדין, לפיכך גילה הקב"ה את סודו אל עבדיו שיום הושענא רבה הוא יום של תשובה ותיקון המעשים, וביום זה מסוגל כל אחד מישראל להגיע לידי תשובה אהבה, על ידי השמחה הגדולה של חג הסוכות.³

הערות והוספות

מינים, וצדקה כיד ה' הטובה בנדה, וחיבה לעבוד את עבודת ה' בשמחה וטוב לב, אזי התשובה הזאת 'תשובה מאהבה'.
ג. וראה עוד מה שכתבנו בענין זה במאמר 'תוכו רצוף אהבה' הנמצא בשער 'עניני של יום', עיין שם ותמצא נחת.

ירא, ואיזהו נפש אשר לא תעונה, כי יבוא להיות נשפט לפני שופט כל הארץ על כל מעשיו, הלא החרד על דבר ה' יעשה במרום הר שכלו לתקן את אשר עוות, והתשובה נקרא 'תשובה מיראה'. ואחר יום הכפורים כשעוסקין במצות סוכה ולולב וד'

אין מים אלא תורה

בהושענא רבה נידונין על התורה שאינה נקנית אלא במי שבולם שפתיו

בחג נידונין על המים

המשנה במסכת ראש השנה (פרק א משנה ב) מגלה לנו שבימי החג של סוכות נידונין על המים, ומובא בספרים, שאף על פי שעצם הדין נמשך כל ימי החג, אולם עיקר החיתום הוא ביום האחרון של חג, שאז נגמר הדין על המים, וזהו גם הטעם הפשוט המובא בפוסקים מדוע נהגו להדליק נרות בהושענא רבה וללבוש הקיטל כמו ביום הכיפורים, כיוון שהוא זמן של דין (שו"ע תרס"ד ס"א), ולכן נוטלים ערבה ביום זה, 'לפי שהערבה גדילה על המים ואז נידונין על המים' (לשון הרוקח הלכות סוכות סימן רכא).

ובתב ה'שפת אמת' (סוכות תרמ"ג - תרמ"ד), שמה שאמרו חז"ל שבחג נידונין על המים אין הכוונה רק למים גשמיים כפשוטם, אלא הכוונה גם על המים הרוחניים, כלומר, על התורה שנקראת מים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל בגמרא (בבא קמא יז.) 'אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה.) 'הוי כל צמא לכו למים'', וכשם שהמים הפשוטים הם יסוד קיום הבריאה הגשמית, שאם לא המים היורדים על האדמה אין בכח האדמה להוציא פירות ולא יהיה לבריות

מה לאכול, כך גם התורה הקדושה הוא יסוד קיום קומתו הרוחנית של האדם, שאלמלא התורה לא היה לו שום תקומה.

הוי אומר, שהתורה והמים הם ענין אחד בשרשם, אלא שהמים הגשמיים מקיימים את חיצוניות הבריאה, ואילו התורה הקדושה מקיימת את פנימיות הבריאה, וכשם שביום הושענא רבה נחתם הדין על המים הגשמיים, באותו מידה ממש מכריעים גם על התורה הקדושה, והיום נחתם גזר דינו של כל אחד מישראל עד כמה יהא כלי ראוי ומוכן לזכות לאור התורה הקדושה.

הוי גולה למקום תורה

ואומר ה'שפת אמת', שלכן יוצאים בחג הסוכות מן הבית והולכים אל הסוכה, כי תורה אי אפשר לקנות על ידי ישיבה בנחת בתוך הבית, התורה אינה מגיעה אל האדם, אדרבה, כל הרוצה לזכות לקנייני התורה צריך קודם לנדוד מביתו ומהרגליו הקבועים וללכת אל התורה הקדושה, כמו הצמא שהולך אחר המים ואין המים באים אליו, וכבר אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות (פרק ד משנה יד), "הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך".

ובשם שבטרם קבלת התורה היו צריכים בני ישראל לצאת קודם אל מדבר ציה ושממה ולקבל שם את התורה, כך גם בחג הסוכות בזמן שדנים כל אדם מישראל על חלקו בתורה, צריך לעזוב תחילה את הבית הנעים ולנדוד אל הסוכה, שיציאה זו חשובה כמי שהולך בגלות (כמבואר בפסיקתא דרב כהנא - נספחים ב), ורק לאחר מכן יכולין לזכות לתורה, וזהו הענין שעושין שמחת תורה תיכף לאחר חג הסוכות, כי אך זה עתה בהושענא רבה נסתיים הדין על המים ואין מים אלא תורה.

ומכאן יש להביא סמך גדול למה שנהגו להיות ניעורים בהושענא רבה ולעסוק בתורה כל הלילה (מובא במגן אברהם סימן תרסד), כי מאחר שביום זה נידון כל אחד מישראל מה יהיה חלקו בתורה, לפיכך אין אנו נותנים תנומה לעפעפינו ועוסקים כל הלילה בתורת ה' צבאות, כדי שבזכות זה נזכה לצאת זכאים בדין עם חלק גדול ונכבד בתורה הקדושה, והוא דומה למנהג הידוע בחג השבועות וזמן מתן תורתנו, שגם אז שוהים בני ישראל בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כל הלילה ועוסקים בתורה הקדושה, שאין לך הכנה יותר מזה בכדי לזכות לתורה.

פה שעוסק בתורה דומה לכלי שרת

אפם כי על מנת לזכות לתורה הקדושה לא יצא ידי חובתו רק עם תפילות ותחנונים, אלא בנוסף לזה מחויב כל אחד ואחד לעבוד על עצמו ולזכך את נפשו שיהיה ראוי לכך באמת, כי לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ואחד מן הדברים היסודיים אשר נדרש מן האדם עבור זה, שישמור את מוצאי פיו מכל משמר שלא יחללנו ח"ו, ולא באנו להזהיר כאן על דיבורים של איסור, שעל זה אין צריך לעורר כלל מאחר והם אסורים בתכלית האיסור^א.

הערות והוספות

ואדרבא מקבל עונש עליהם. כי הוא כמביא דורון חשוב למלך ונותן הדורון בכלי מלא קיא צואה, הנה מתקצף עליו המלך בכפליים. ואמרו רבותינו ז"ל (דרך ארץ רבה, פ"ג) (אמר) רבי אליעזר [בן יעקב אומר], אדם נאה ומשובח ומוציא דבר מגונה מפיו למה הוא דומה, לטרקלין נאה וביב של בורסקי קבועה בו, כל

א. וראה דיבורים נוראים בשל"ה הק' (שער האותיות אות ש"ן - שתיקה אות כב) בחומר מי שמטמא את פיו בדיבורים אסורים ואחר כך עוסק בתורה עם אותו פה, וזה לשונו: עוד ידוע ידע המטמא פיו ולשונו בטומאת הדיבור, מאחת מהנה שהוזכרו, אז כל דברי תורה ותפילותיו כולם נטמאו, ומחוץ למחנה מושבם,

אלא אפילו דיבורים שאינם של איסור גמור, אבל יש בהם דברי הבל וסרק, גם דיבורים כאלו אינם ראויים שיצאו מפה קדוש שעוסק בתורה, כי פה שעוסק בתורה הוא בבחינת כלי שרת שהיו משרתים בהם בבית המקדש, ואיך ראוי להשתמש בכלי שרת עבור דברי חולין שמרחיקים את לב האדם מן התורה הקדושה.

דברים נוקבים על כך כתב באור החיים הק' בפירושו על הפסוק (במדבר כו, כג) "לְפָנָה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי", וזה לשונו: "פְּנֵה' הוא לשון פה... ואומרו 'משפחת הפוני', פירוש, שצריך לפנותו ממותרות המורגשות גם מהשחוק ומדברים בטלים כי הם מונעים קיום התורה באדם, ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו (אלשיך תצוה כח, לא), כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ קודש, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמז במאמר 'לְפָנָה' שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך ('פנה' נוטריקון פה - ו"ה), 'משפחת הפוני', פירוש, צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות בתורה, ובזה נכללים חלק אחד מהמ"ח מעלות שהם במיעוט שיחה במיעוט שחוק במיעוט תענוג וכדומה להם שבענף המותרות".

ערבה דומה לשפתיים - שמירת הפה

ענין זה של שמירת הפה והדיבור מרומזים היטב בשמו ובמצוותו של הושענא רבה - יום הדין על תורה, דהנה מצוות היום הוא ליטול

העדות והוספות

של בטלה, הוא פוגם בפיו, שלא נברא אלא להיות כלי שרת שבו יניח קדושת התורה והתפלה.

העובר ושב אומר כמה נאה טרקלין זה, אלא שביב של בורסקי בתוכו, עד כאן. ואפילו דיבור שאינו של איסור, אלא הוא

ערבות, ועל שם זה אף מכונה האי יומא בשם 'יום ערבה', וכבר מקובלים
 אנו מרבתינו ז"ל (ראה מדרש תנחומא אמור - פרק יט) שהערבה דומה לשפתיים,
 ובא לרמז על שמירת הפה והשפתיים מדיבורי סרק, וכדרך שכתב בספר
 החינוך (מצוה שכד), "הערבה דומה לשפתיים, שבהן יגמור האדם כל
 מעשהו בדיבור, לרמז שישים רסן בפיו ויכוון דבריו ויירא מהשם יתברך
 אף בעת השמחה".

ולענייננו יש לומר, ששמירת הפה והדיבור הינו ההכנה הטובה ביותר
 לזכות להארת התורה, ובהאי יומא אשר על פי הספרים
 הקדושים אנו נידונים על עסקי התורה, וודאי שיש לנו ללמוד מן הערבה
 המורה על חשיקת השפתיים מדיבורים שאינם הגונים, שחלילה לא יתחלל
 הכלי שרת העוסק בתורה עם דברי חולין ומיאוס.

דברים נכוחים וערכים אנו מוצאים ב'שפת אמת' (סוכות תרנ"ד), שמפרש
 בטוב טעם ודעת את הרמז שאמרו חז"ל 'ערבה דומה לשפתיים',
 דהנה לכל אחד ואחד ישנם ב' שפתיים בפיו, שפה עליונה ושפה תחתונה,
 ובא לרמז על שני כוחות הנמצאים בפה והשפתיים, כח הדיבור וכח
 השתיקה, ואם כי הם שני כוחות המנוגדים זה לזה, אבל בכדי להגיע
 לשלמות צריך לדעת להשתמש בשניהם, מחד גיסא צריך להיות פה המתגבר
 בתורה ולהוציא מפיו של דיבורים של תורה, ומאידך גיסא צריך להיות בולם
 פיו בשעת מריבה ולנצור את הפה מכל דיבור של הבל וסרק, ועל אחת כמה
 וכמה מדיבורים של איסור ח"ו.

אכן, רק כאשר שומר על כוחות הפה כראוי, מדבר בשעה שצריך
 לדבר ושותק בזמן שצריך לשתוק, או אז יכול לזכות לקנין
 תורה באמת ובתמים כי הא בהא תליא, וכלשון ה'שפת אמת': "כי
 כפי שמירת הפה כך יכולין לפתוח הפה בתורה", ובזה פירש הפסוק

במשלי (כד, כו) "שפתים ישק משיב דברים נכוחים", דהיינו מי שמשיק וחותם שפתיו שלא לדבר דברים בטלים הוא זוכה לדבר דברים נכוחים לאמתה של תורה^ב.

הערות והוספות

גדולים. וערבה בפני עצמה היא כח השתיקה ושמירת הפה, לכן אמרו (סוכה מד:) חביט ולא בירך כי היא בחי' השתיקה כנ"ל.

ב. ומוסיף שם השפת אמת בזה הלשון: ואולי זה החילוק בין ערבה שבלולב שהוא בחינת הדיבור בתורה ומתחבר בד' מינים שהם עמודים

קשה עלי פרידתכם

הקירוב הנורא שמתקרבים בני ישראל אל הקב"ה בשמיני עצרת

שמיני רגל בפני עצמו

שבעת ימים בשנה אנו חוגגים את חג הסוכות בשיר ורננים על כל מצוותיה ודקדוקיה, סוכה, ד' מינים, שמחה, ושאר כל הענינים הנוהגים בחג, קשה מאד לצייר עלי גויל את הוד יפעת הימים הללו, הרוממות הנפלאה והאוויר דקדושה השוררת בחללו של עולם, כל אחד מישראל מתרומם באותו זמן בטפח וטפחיים מעל גבי הקרקע.

אולם למרות שחג הסוכות הוא רק שבעה ימים, בכל זאת, גם בהגיע היום השביעי של חג עדיין אין אנו יוצאים מקדושת המועדים אל ימי החולין, אלא עומד ומצפה לנו עוד יום אחד של חג, והוא זה הנקרא 'שמיני עצרת', כדכתיב בתורה (במדבר כט, לה): "ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו". ואף על פי שהיום הזה מחובר בקשר בל ינתק אל חג הסוכות, מכל מקום אין נוהג בו הדינים וההלכות של סוכות, אלא הוא רגל בפני עצמו עם הלכות אחרות, כמאמר הגמרא (סוכה מז.) 'שמיני רגל בפני עצמו'.

אך לא רק הדינים של סוכות אינם נוהגים בו, אלא בשונה מכל המועדים והרגלים האחרים שיש להם מצוות מיוחדות, כגון מצה בפסח, סוכה ולולב בסוכות ושתי הלחם בשבועות, אזי בשמיני עצרת אין בו שום מצוה מעשית מיוחדת מלבד מצוות שמחה וקרבן מוסף בזמן שבית המקדש היה קיים.

עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך

רבותינו ז"ל הפליגו מאד בגודל קדושת האי יומא, דברים אשר לא שמענום ולא ידענום בשום מועד אחר, ומדבריהם נמצאנו למדים שהחג הזה הוא ביטוי נפלא ועמוק לאהבה הגדולה והקירבה המיוחדת אשר הקב"ה מגלה דווקא אל עם בני ישראל אהוביו רחומיו, ולא לשאר כל אומות העולם הפזורים וממלאים כל קצוות תבל.

המקור לזה הוא מדברי הגמרא במסכת סוכה (נה:), שם מבואר שבהאי יומא של שמיני עצרת מתייחד הקב"ה עם בני ישראל לבדם בלי שום תערובת עם זר, זאת מלבד הקירבה הגדולה שהראה להם בשבעת ימי החג, שגם אז היו בני ישראל קרובים ביותר אל השי"ת וסמוכים על שולחן אביהם, אלא שעדיין לא היה זה בתכלית השלמות, מאחר שגם אומות העולם נטלו איזה חלק בשמחה זו, על ידי השבעים פרים שהקריבו הכהנים במשך ימי הסוכות, כי השבעים פרים האלו באו לכפר על עוונותיהם של אומות העולם.

ממשיכה הגמרא להמשיל למה הדבר דומה: "משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, 'עשו לי סעודה גדולה', ליום אחרון אמר לאוהבו, 'עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך'", עד כאן המשל.

והנמשל הוא, שלאחר שהסתיימו אסיפת כל ההמון והסעודות הגדולות שכל באי העולם נהנו ממנו בחג הסוכות, מבקש הקב"ה להישאר בצוותא חדא רק עם בני ישראל עם קרובו, ואף אומר להם, שבאמת אין לו שום הנאה מכל האספסוף הזה אלא מהם לבד, ולכן מתייחד עמם בסעודה קטנה, הם לבדם בלא שום אחר עמם, וזהו המהות של שמיני עצרת, תוספת יום אחד שבו נותר הקב"ה עם בני ישראל לבדם לשמוח בינם לבין עצמם.

ובזוהר הק' (ח"א פרשת נח סד.) מדייק יותר ואומר, שכל ענין הקרבת השבעים פרים עבור השבעים אומות לא היה בכדי לדרוש את טובתם, אלא רק בכדי לתת להם את חלקם ולהיפטר מהם מבעוד מועד, שבשעה שיבקש הקב"ה להתייחד עם בני ישראל בשמיני עצרת ולשמוח עמם, לא יבואו האומות להתערב בשמחתם, ולכן היה צריך הקב"ה להקדים בחג הסוכות ולזרוק אף להם ולהמונם איזה חלק, ועתה יוכל המלך להתענג בשלווה עם אוהבו בלא חשש שמא יבואו השרים האחרים להתערב בסעודתם.

עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם

על פי הדברים האלו ביאר רש"י הק' בפרשת אמור (ויקרא כג, לו) את הענין של שמיני עצרת ואף הוסיף על כך נופך מדיליה, וכתב רש"י, שעניינו של האי יומא דומה למלך שהיו בניו מתגוררים בריחוק מקום ממנו, כל אחד בביתו ובנחלתו, ולאחר שעבר זמן רב בהם לא התראה המלך עם בניו, והגעגועים כבר בערו בקרבו כאש אוכלת, זימן אותם המלך שיבואו כל אחד ממקומות מושבותיהם לשהות עמו במחיצתו למספר ימים קצובים, להשתעשע בכניתשא חדא ולהתעלס באהבים.

הבנים אכן נענו להזמנה הנרגשת, וכולם כאחד באו ברנה אל בית אביהם, שם ששו ושמחו באהבה ותענוגים עד שכמעט ולא הרגישו כי הימים עוברים וחולפים, והנה הגיע היום האחרון בו היו אמורים לשוב כל אחד לארצו ונחלתו, אלא שממש לפני שחשבו ללכת עצר אביהם המלך בעדם ואמר להם: "פְּנִי, בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם".

הנמשל ברור מאד, ובא רש"י הק' לומר שהיום טוב של שמיני עצרת הוא ענין של 'קשה עלי פרידתכם', לאחר שבחג הסוכות אסף הקב"ה את בני ישראל, כל אחד מאיזה מקום שרק לא היה שם, והביא את כולם אל תוך ביתו והיכלו להתענג שבעת ימים על ה' וליהנות מזיו שכינתו, אבל גם בהגיע היום השביעי עדיין לא מניח הקב"ה לבני ישראל להיפרד ממנו ולשוב כל אחד לביתו ולמקומו, כי מגודל הגעגועים והכיסופים אליהם מבקש הקב"ה לבניו אהוביו להתעכב במחיצתו עוד יום אחד, רק לאחר מכן ישובו, בבחינת 'עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם'.

ואף על פי ששמיני עצרת אינו אלא יום אחד בלבד, וקשה להבין איזה תועלת כבר יש בזה, שהלא בין ובין כך ישובו הבנים למחרת אותו היום אל ביתם ונחלתם בעוד האב נשאר בביתו, ומה הרווח של כל זה.

אולם באמת אין זה קושיא כלל, כי הגם שהיום הנוסף הוא רק יום אחד, אבל המשמעות שלו גדולה הרבה יותר מזה, שכן הוא בא לגלות שלעולם היה האב רוצה להישאר עם בניו בלי שום קצבה של זמן, אלא מאחר ומציאות הדברים שכל אחד צריך לשוב לביתו ולעסקיו, לכן מוסיפים יום נוסף שלא היה מן המניין, ויום זה על הכלל כולו יצא ללמד.

מאן דיתבי עם מלכא כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה

ונשאלת השאלה כמאליה, מדוע מבקש המלך מאוהבו שיעשה לו רק 'סעודה קטנה' - כפי המובא בגמרא דלעיל - לכאורה היה צריך לערוך סעודה גדולה ומפוארת, לא פחות מן הסעודה בהם השתתפו כל השרים והפחות, שהלא הכל היה רק הכנה לסעודה זו.

אלא מפרש ה'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי מאמר יג - יחודא שלים אות א) על פי חכמת האמת כפי מה שהובא בזוהר הק' (פרשת פנחס ריד:) ובשאר ספרי המקובלים (שער הכוונות - דרושי ראש השנה דרוש א' ובחג הסוכות הקדמה), שבשמיני עצרת נעשה היחוד השלם והעליון ביותר, ולכן אין המלך ואוהבו רוצים להאריך בסעודה יותר מדי, שכן העיקר הוא עצם היחוד והקירוב ולא הסעודה שטפילה לזה.

הזוהר הק' (ח"ג פרשת צו לב.) מפליג ביותר במעלת קדושת היום הזה ובקירבה העצומה השוררת זה עתה בין בני ישראל וקודשא בריך הוא, וכתב הזוהר הק', שבאותו זמן בו מתייחד המלך עם אוהבו בסעודה אחת וקרובים הם בדעתם האחד אל השני, יכול האוהב לבקש מאת המלך כל מה שיעלה על רוחו, והמלך מרוב חביבותו וקרבת דעתו לא יוכל לסרב לו אלא ימלא את כל מבוקשו, וכלשון הזוהר הק': "ומאן דיתבי עם מלכא ונטל ליה בלחודיה כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה".

כל החגים מסובבים לשמיני עצרת - הנקודה המרכזית

דברים פלאיים, בבחינת מגלה טפח ומכסה טפחיים, אומר לנו הרמ"ע **מפאנו זי"ע** (עשרה מאמרות - מאמר חקור דין - חלק ב פרק כז), שיום שמיני

עצרת הוא המרכז והנקודה של כל המועדים, וכל שאר המועדים הם רק סובבים ומקיפים לנקודה המרכזית שהוא שמיני עצרת.

ועל כן נקראו כל המועדים בשם 'חג' – מלשון חוגה ועיגול – ואילו שמיני עצרת גופא לא נזכר בשום מקום בתורה בשם 'חג', כי אכן שאר המועדים מסבכים וְחָגִים לשמיני עצרת, מה שאין כן שמיני עצרת גופא עומד על נקודת המרכז ואינו מסבך לשום מועד אחר, ומכאן תבין מה נורא קדושת היום הזה עד שאין אנו יכולים להשיג את גודל מעלת היום.

וראה נא את לשון קדשו: "ואין שמיני עצרת נקרא חג בכל התורה כולה ולא בדברי קבלה, וזה מעלתו, שכולם חוגגים וסובבים על נקודת המרכז שהוא מקומו, והרמז בו על השלמתם והשגת תכליתם של כל יעודי התורה והנביאים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לעיני כל ישראל, ובו בלע המות לנצח נצחים, וכאן סייג לחכמה שתיקה".

על יסוד דברים אלו מוסיף מרנא ורבנא החתם סופר זי"ע דברים נוראים (דרשות חת"ס שמיני עצרת ושמחת תורה – דרוש ט שנת תקפ"א), ואומר, ששמיני עצרת גדול יותר אפילו מיום הכפורים, וראיה לזה מן הקרבן של שמיני עצרת שדומה לקרבן של יום הכפורים, שבשניהם הקריבו פר אחד, ובכל זאת עולה הקדושה של שמיני עצרת על קדושת יום הכפורים, כי הקדושה של יום הכיפורים הוא על ידי עינויים וסיגופים ואילו הקדושה של שמיני עצרת הוא על ידי 'שמחה חדותא דמלכא עם ישראל', ושמחה כזאת שאינה תלויה בשום מצוה ובשום הנהגה מעשית, אלא רק בדבקות ושמחת הקב"ה וישראל, הוא מעלת הקדושה הגבוהה ביותר.

עוד כתב החתם סופר במעלת האי יומא רבה (שם), שבכל המועדים צריך עזר וסיוע מלמטה בכדי להמשיך את קדושת המועדים על בני ישראל,

ולכן בכל מועד ישנו איזה מצוה המיוחדת רק לחג דנן, כגון מצה בפסח וסוכה בסוכות וכן הלאה, בכדי שעל ידי זה יימשך קדושת המועד מלעילא, אולם בשמיני עצרת אין שום מצוה מיוחדת מלבד המצוה של 'והיית אך שמח', כי בשמיני עצרת מתעורר הקדושה מאליו ונשפע על בני ישראל ואין צריך שום סיוע מלמטה^א.

עתה נתברר למפרע שעבודתנו רצויה לפניו

ולעולם יש כאן עוד עומק לשמחה זו, שכן האהבה שהקב"ה מראה אלינו ביום שמיני עצרת מגלה לנו על חיבתו של הקב"ה לא רק על עצם היום הזה, אלא גם למפרע, שכן במשך כל חג הסוכות היינו טרודים הרבה בעסק המצוות, סוכה וד' מינים וכו', אולם גם לאחר שהשתדלנו לקיים את המצוות ככל משפטם וחוקתם, עדיין אין אנו יכולים לדעת האם התקבלה עבודתנו לרחמים ולרצון לפני אדון כל.

אך בהגיע יום שמיני עצרת, והקב"ה בכבודו ובעצמו מבקש מאתנו 'עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם', או אז נודע לנו בבירור

הערות והוספות

עצרת שיש בו שמחה גדולה לישראל למה לא היה ניטל בו, התשובה, כי יום שמיני עצרת כולו לשם, וכמו שאמרו זכרונם לברכה, משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במדרש, ולבסוף אמר להם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם, ולפיכך נקרא עצרת, ואם כן אין צריך זכרון אחר.

א. וראה בספר החינוך (מצוה שכד - מצות נטילת לולב) שמבאר שם הטעם למצוות נטילת לולב בחג הסוכות, ובתוך דבריו כתב גם מדוע ביום האחרון של חג לא ציוותה עלינו התורה ליטול ד' מינים, וזה לשונו: וטעם שאינו נוהג במדינה אלא יום אחד, לפי שידוע כי עיקר השמחה ביום ראשון הוא. ואם תשאל, שמיני

שהשי"ת רצה בנו ובמעשינו וקיבל את כל מה שעשינו לפניו לרחמים ולרצון, והראיה, שהוא מבקש מאתנו להישאר עמו עוד יום אחד, וכל בר דעת מבין לבד שאם לא היה חפץ במעשינו ח"ו לא היה מבקש מאתנו בקשה כגון דא. אמור מעתה, שאין אנו שמחים היום רק על עצם הבקשה להישאר עמו עוד יום אחד, אלא גם על כל הימים שקדמו לזה שעתה נודע לנו כי נתקבלו לרצון.

וב'סדר היום' כתב (סדר יום הושענא רבה שמיני עצרת ושמחת תורה), שהיום טוב של שמיני עצרת הוא שמחה והודאה להשי"ת על כל המצוות וכל הטוב אשר הרעיף עלינו במשך ימי הסוכות, וזהו תורף דבריו: "אפשר לתת טעם לשמחה, כי אחר שכל ז' ימי הסוכה נטלנו לולב בדינינו בד' מינים שהם אות לנו שאנו חלקו ונחלתו י"ו, וישבנו בסוכה ז' ימים תחת כנפי השכינה, ואין לנו חלק עם סמא"ל וסיעתו, ולכך ראוי לנו בזה היום לשמוח שמחה של מצוה בזכרנו את טוב ה' אשר עשה עמנו ועם אבותינו, לבחור בנו מכל האומות ולקדש אותנו מכל הלשונות ויחדנו לעם סגולתו".

יזהר לא לאבד את סגולת היום

לאור כל הדברים האלה, וודאי שמחויבים אנחנו לשמוח בשמחה גדולה על כל הטוב אשר הנחיל אותנו השי"ת ביום זה, וגם על הגילויים הנוראים של אהבה וחיבה, ממש עין לא ראתה, ולכן יש לנו לשוש ולשמוח ללא שיעור וגבול, וכפי שהעידו על הגאון החסיד מוילנא זי"ע (מעשה רב סוכה רלג), 'שהיה שמח מאד בחג הסוכות וביותר בשמיני עצרת, כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג על פי הסוד... ושמחים שמחה גדולה'.

אלא שיחד עם זה אסור לנו לשכוח את הכח הגדול והנשגב של 'כל מה דבעי שאל ויהיב ליה', וביום זה יש לנו להרבות בתפילה ובתחנונים

על כל העניינים ברוחניות ובגשמיות, בכלל ובפרט, לא חסר דברים שאנו נצרכים להם, אם רק נתבונן נראה עד כמה צריכים לבקש ולהתפלל להשי"ת שיזכנו וישפיע עלינו בטובו רוב רחמים וחסדים, ובעיקר לבקש ולהתחנן אל השי"ת שנוכל תמיד להישאר קרובים אליו ולא נתרחק ממנו חלילה, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים עג, כח) "ואני קרבת אלקים לי טוב".

ובבר נודע הקבלה שהיה ביד הצדיקים (שער יששכר מאמר זמן שמחתנו אות לב) מאת הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע, בשם מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' זי"ע, שקיבל מפי אליהו הנביא זכור לטוב, שכל מי שמתפלל ומכוון לבו כראוי בשלושת הימים האלו, הושענא רבה, שמיני עצרת ושמחת תורה, יהיה מסוגל להתפלל כל השנה כראוי ובכוונת הלב, ומי פתי לאבד הזדמנות נדירה זו².

בך גם יש לנו לבקש על הגאולה העתידה, שכבר ירא ה' ויחוס עלינו ויראה את המצב בו אנו שרויים, ויוציאנו מהרה מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, וישלח לנו את בן דוד משיחו במהרה בימינו, ואין שום ספק שבשעה שאנו יושבים עמו במחיצתו באהבה ותענוגים, בוודאי לא ישיב את פנינו ריקם וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים.

הערות והוספות

א. (סוכה מח.). שמעתי בשם אדמו"ר ה"ה כבוד הרב הקדוש רשכבה"ג מ' מנחם מנדל מרימנוב זצלה"ה פירוש, פז"ר - היינו התפלות הנפזרין, קש"ב - עתה עונה אותן תפילות ונקשבים לפני המקום, ודפח"ח.

ב. וראה עוד בספר 'שובע שמחות' שכתב בשם הרה"ק מוהרמ"מ מרימנוב זי"ע דשמיני עצרת הוא זמן קיבול התפלות מכל השנה שעדיין לא נתקבלו, וזה לשונו: שמיני עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב

שישז ושמחו בשמחת תורה

תכלית דביקות ישראל בהשי"ת בשמיני עצרת הוא על ידי התורה

המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'

היום האחרון של החג עושין אותו ליום של שמחה וצהלה, ימים ונהרות של שמחה ודבקות בהשי"ת ובתורתו נשפכים ביום הזה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בני ישראל מסבבים את התורה הקדושה ומתרפקים עליה בדבקות וגעגועים, בבחינת חבוקה ודבוקה כך, לב מי לא ימס בראותו אנשי צורה ובני עליה יחד עם יגיעי כפיים ופשוטי עם, זקנים ונערים בחורים וגם באים בימים, כולם כאחד יוצאים במחולות וריקודין קדישין לכבודה של התורה הקדושה, הארה של קדושה וטהרה ניכרת על זיו איקוניהם, והכרת פניהם ענתה בהם כי קודשא בריך אורייתא וישראל חד הם.

גדולי וצדיקי הדורות ראו בכך עניין נורא ונשגב, ואף הם עצמם הכניסו בזה עבודה קדושה ויגיעה עצומה, כפי שכבר העיד מורנו רבי חיים ויטאל ב'שער הכוונות' (דרושי חג הסוכות הקדמה) על רבינו האר"י הק': "וראיתי למורי ז"ל נוהר מאד בדבר זה להקיף אחר הספר תורה או לפניו או לאחריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו כליל מוצאי יום טוב אחר תפלת ערבית, והיה מקפיד מאד לעשות אז ז' הקפות שלימות". עוד כתב שם: "מה שנהגו

להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ובמנחה ובערבית דבמוצאי יום טוב, מנהג אמיתי הוא. וכבר נכתב בספר הזוהר (פרשת פנחס רנו:) וזה לשונו, 'ונוהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקראת שמחת תורה, ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה כו'".

בך גם מסופר בספר 'מעשה רב' (הלכות סוכה רלג) על הגאון החסיד מוילנא זי"ע שיצא מגדרו לרקד ולפזז בכל עוז אל מול התורה הקדושה, וכה מסופר שם: "הגאון ז"ל היה שמח מאד בחג הסוכות וביותר בשמיני עצרת, כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג על פי הסוד... ושמחים שמחה גדולה. ובשמחת תורה היו מקיפים הבימה עם הס"ת שבעה פעמים... ומנגנים התשבחות הנ"ל... והוא ז"ל היה הולך לפני הס"ת שמח מאד ברוב עוז וחדוה, וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת ומספק כף אל כף ומפזז ומכרכר בכל עוז לפני הס"ת".

הפלגות נוראות הפליגו הצדיקים במעלת היום ובעבודת ההקפות, כפי שהובא בספר 'אמרי פנחס' (שער ד - שבת ומועדים - רי) שהיה הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע לובש את הקאפיטא הלבן עם החגורה והמצנפת הלבנה לכבוד ההקפות כמו שהיה לובש ביום הכיפורים ובליל פסח, ואמר: "כי ביום הכיפורים אנחנו מתאמצים להתעלות ולהשתוות להמלאכים שנוכל לעמוד עמהם מעורבב ביחד ועל כן אנו לובשים לבנים כמו המלאכים, ובעת ההקפות בא השי"ת וכל פמליא דיליה לעולם הזה לשמוע ההקפות עם הזמירות והריקודין של ישראל כמו שבאים בליל פסח לעולם הזה לשמוע ההגדה כדאיתא בזוה"ק, ועל כן אנו לובשים לבנים בליל פסח להשתוות אל המלאכים שבאים בבתינו, וכן גם בעת ההקפות שייך טעם זה".

ובל מי שמשתדל להרכות בשמחה וריקודים לכבוד התורה ונותנה, בסופו זוכה לכתרה של תורה, כפי שכתב ב'פלא יועץ' (ערך חתן): "ומנהגן של

ישראל תורה שעושים חתני תורה בכל שמחת התורה, וזמן שמחה הוא לכל ישראל, ישמח ישראל בעושיו שמחה של מצוה לגומרה של תורה, וכן המרבה לשמוח ובפרט בעת שעושים השבע הקפות מנהג חסידים ואנשי מעשה לפזז ולכרכר לפני הספרים בשירות ותשבחות ושמחות וגיל, והיא סגולה נפלאה לזכות לו ולזרעו לכתרה של תורה.

בל כך גדול הוא כח השמחה ביום זה, עד שלצורך כן הקילו בכמה וכמה עניינים שבזמנים אחרים נזהרו בהם מאד, כגון מה שכתב בהג"ה (שולחן ערוך אורח חיים - סימן תרסט): "ונהגו עוד להרבות הקרואים לספר תורה, וקורים פרשה אחת הרבה פעמים ואין איסור בדבר, עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה, וקורים להם פרשת המלאך הגואל", זאת על אף שבכל השנה מקפידים שלא לחזור על הפרשיות ולא להרבות בקרואים, וגם נזהרים שלא להעלות נערים קטנים לתורה^א. כך גם הקילו מאד לעניין מחולות ומחיצות כף אל כף לכבודה של תורה (בית יוסף סימן של"ט בשם המהר"י קולון וראה במשנ"ב שם ס"ק ח).

שמחת תורה - על שם הסיום וההתחלה של התורה

המקור לשמחה נפלאה זו שאנו עושים ביום זה הוא בספר אבודרהם (סדר תפלת סוכות ופירושה), שם כתב הטעם, "לפי שמסיימין בו התורה וראוי

הערות והוספות

א. ולשנן תמיד על מה שכבר למד, וכמאמר הגמרא (ברכות מ.) על הפסוק (שמות טו, כו) "ויאמר אם שמוע תשמע" - 'אם שמוע בישן תשמע בחדש, ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע', וכתב ברש"י 'אם תשמע בישן - ששנית ושלשת מה ששמעת אשתקד'.

א. ובדרך רמז עלה בדעתנו ליתן טעם הגון מדוע נהגו בשמחת תורה לחזור על הקריאה שוב ושוב, ואפשר לומר שבא לרמז, כי מי שרוצה לזכות לידיעת התורה ולקנותה בקנין עולם, לא די לו בעצם הלימוד, אלא בנוסף לזה צריך גם לחזור

לשמוח בסיומה". וביאור דבריו, שבכל שבת משבתות השנה אנו קורין בתורה פרשה אחת מפרשיות התורה על פי הסדר, כפי תקנת חכמינו ז"ל, והיות שביום שמיני עצרת ושמחת תורה אנו זוכין לסיים את הפרשה האחרונה של 'ויזאת הברכה', לכבוד זה אנו עושים שמחה גדולה לגומרה של תורה.²

בשתיבה לאחר הגמר והסיום אנו מתחילים לקרוא שוב מתחילת התורה - 'בראשית ברא', שלא לפתוח פה חלילה לשטן ולא יוכל לקטרג על ישראל כאילו סיימו התורה ואינם חפצים עוד להגות בה, לפיכך סומכים את ההתחלה אל הסיום, בכדי לסתום את פיו. ועוד טעם, דכשם שזכינו לסיים את התורה הקדושה עד סופה, כך גם אנו רוצים לזכות ולהתחיל אותה מהתחלה.¹

אלול ותשרי הם הכנה להגיע ל'אתה הראת'

ולבאורה היה נראה לומר, ששני המועדים הללו של שמחת תורה ושמיני עצרת הם שני עניינים נפרדים שהזדמנו לפונדק אחד, היות שיום

העדות והוספות

כ"ק זקני זצלה"ה מקאצק שהוא על מה שנלמוד להבא, כי על לשעבר מי הוא זה שיכול לומר שכבר למד, עכ"ד. ואף שמצינו (שיר השירים רבה א, ט) שעושין סעודה לגמרה של תורה, זה נלמד משלמה המע"ה, שראה שהחלום נתקיים צפור מצוץ ויודע מה אמר, אבל לא כן אנחנו השפלים, ואולי גם שם הפירוש על קבלתו על להבא.

ב. בארץ ישראל עושים את 'שמיני עצרת ושמחת תורה' ביום אחד, ובחוץ לארץ מחלקים אותם לשני ימים, ביום הראשון 'שמיני עצרת' ולמחרתו 'שמחת תורה'.
ג. וכן כתב בספר 'שם משמאל' (שמיני עצרת ושמחת תורה תרע"ב ובעוד כמה מקומות) בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, שעיקר השמחה הוא על ההתחלה מכאן ואילך, וזה לשונו: ענין שמחת התורה אמר

'שמחת תורה' הוא על שם סיום התורה, ואילו 'שמיני עצרת' הוא על שם היחוד הנורא והאהבה הגדולה שמגלה הקב"ה אלינו ביום זה, כפי שביארנו בארוכה (במאמר 'קשה עלי פרידתכם'), שביום זה יושב הקב"ה רק עם בני ישראל לבדם בלא שום מחיצה ומסך המבדיל, ואומר להם 'כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה' (-כל מה שאתם רוצים יכולים אתם לבקש), ובהשקפה ראשונה היה נראה לומר כי אכן אין כל שייכות בין שני עניינים האלו שאך במקרה נזדמנו ליום אחד.

אולם בהתבוננות מעט נראה כי שני הדברים האלה הם כתרי רעין דלא מתפרשין ואיתקטירו בחד קטירא, לא לחינם אמרו הצדיקים וכן מובא משמו של הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (אמרות משה), שהתכלית של כל העבודות והיגיעות שהתייגענו בחודשים האחרונים, מתחילת ימי בין המצרים, חודש אלול וראש השנה, תקיעת שופר ועשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, ואחר כך חג הסוכות וכל המצוות הנוהגות בו, הכל הוא בכדי להגיע אל הרגע הנכסף הלזה של שמחת תורה, בשעה שעומדים באימה מול ארון הקודש ואומרים בדבקות ובגעגועים 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו', כי ברגע זה נעשה היחוד העליון והשלם, ובשביל רגע זה היה שווה כל העבודות הנוראות, שהכל היה רק הכנה להגיע אל התכלית של 'ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו'.¹

הערות והוספות

ד. וראה מה שכתב בספר 'מאור עינים' (פרשת האזינו) בזה הלשון: והנה כל העובדות שאנו עושים בחודש זה, ראש השנה ויום הכפורים שופר סוכה ולולב, תכלית הכל הוא בשביל שמיני עצרת שאנו מתייחדים עם הבורא ברוך הוא באחדות הגמור...

וראה עוד ב'שם משמואל' (הושע"ר תרע"ד) שכתב בזה"ל: ודוגמא לזה הוא שמיני עצרת, שהוא הנקודה הפנימית מכל הימים שעברו ראש השנה יום הכפורים וסוכות, והוא קבלת עול מלכות שמים באמת ובלב תמים, וביחוד הכוונה להשי"י בלי שום עירוב כוונה וזהו תכלית הכל.

ד. וראה מה שכתב בספר 'מאור עינים' (פרשת האזינו) בזה הלשון: והנה כל העובדות שאנו עושים בחודש זה, ראש השנה ויום הכפורים שופר סוכה ולולב, תכלית הכל הוא בשביל שמיני עצרת שאנו מתייחדים עם הבורא ברוך הוא באחדות הגמור...

התקשרות בני ישראל עם הקב"ה על ידי התורה

ואפשר לומר הכוונה בזה, שיסוד הקשר ועיקר הדביקות בין ישראל להשי"ת הוא רק על ידי התורה הקדושה, שעל ידי העסק והיגיעה שהאיש ישראל משקע את עצמו בהוויות דאביי ורבא, על ידי זה הוא זוכה להתדבק בהאור אין סוף ברוך הוא, שהרי התורה הקדושה הוא שמותיו של הקדוש ברוך הוא (ראה בהקדמת הרמב"ן לפרשת בראשית), ואת אורו הבהיר גנו בתוך אותיות התורה, וכל מי שיש בו דעת לעסוק בתורת ה' תמימה הוא אכן זוכה להתדבק באור קדושתו.

ולבן בשעה שבני ישראל פותחים את הארון להוציא את ספר התורה ואומרים 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו', זהו תכלית היחוד והקשר שבין הקב"ה וישראל, אלא שבחודש אלול ותשרי התייגענו לנקות ולצחצח את חדרי לבבנו שיהיו נקיים ובוהקים כראוי וכיאות לשכן בו את המלך ולהתקשר עמו בקשר עליון.

מה מאד תואמים הדברים עם מה שכתב בספר הק' 'מאור ושמש' (רמזי שמיני עצרת), שם היטיב לבאר את גודל העסק שעושים ביום זה מן התורה הקדושה, וזה לשונו הבהיר: "והנה כל מגמתנו ביום השמיני עצרת שיתייחד הקב"ה עם הכנסת ישראל ולהמשיך כל אורות העליונים אל המלכות שמים, ועיקר היחוד הוא על ידי התורה ואורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד, ועל ידי עסק התורה והבל פיו של האדם הוא מייחד את הקב"ה עם הכנסת ישראל, שנשמותיהם של ישראל הם קשורים באותיות התורה".

דהיינו, שכל מה שמצאנו בדברי חז"ל הקדושים, שבהאי יומא נעשה יחוד נורא בין בני ישראל לאביהם שבשמים, הכל הוא רק על ידי התורה

הקדושה, שבאמצעות התורה מתייחדים ישראל עם הקב"ה ביחוד עליון, כמו המלך שעושה סעודה מיוחדת אך ורק לבניו רחומיו, ואז מתייחד עמהם וממלא להם את כל משאלות לבם לטובה^ה.

העדות והוספות

קדושת תורת' תורת אמת והשכינה תהא שורה בקרבם...

ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת 'אשר בחר בנו', על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתינו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו... עד כאן לשונו.

וראה גם מה שכתב בהקדמה לספר 'המקנה' (אות יב) וזה לשונו: אמנם כל הקדושין והדביקות הוא על ידי עסק התורה ושעשוע יום ויום, ודביקות בתורה הוא ממש דביקות בה' אלהים חיים, והוא מה שאמרו חז"ל 'ובו תדבקון - וכי אפשר לדבק בשכינה אלא הדבק בתלמיד' חכמים', ובדאי מצוה זאת נאמרה אף לתלמידי חכמים עצמם, מובן מזה כי תלמידי חכמים הם מקיימין ובו תדבקון על ידי עסק התורה שהוא דביקות שמו יתברך, כמו שאיתא בזהר כולא אורייתא שמא דקב"ה הוא.

ה. ראה דיבורים נפלאים מלהבות אש שכתב הב"ח (אורח חיים סימן נז) לבאר את עוצם הקשר והדבקות בין ישראל לבין קודשא בריך הוא ושכינתיה שנעשה בכח התורה, וזה לשונו:

דכונתו יתברך מעולם היתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם, כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד...

וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד ב, מילהא ריש משפטים) על פסוק (שמות כא א) 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', וכוונתי שיתקשרו בעצם

התכלית של אלול ותשרי להגיע לתורה

מכאן אנו למדים על גודל החשיבות של התורה הקדושה שהוא למעלה מכל העניינים ושאר העבודות, שהרי כמה חודשים שאנו פרושים מהבלי עולם הזה ומשוקעים לגמרי בעסק המצוות ובשאר כל עניינים של קדושה וטהרה ופרישות, החל מחודש אלול ובהמשך ראש השנה ויום הכיפורים, שבהם עבדנו את הבורא מתוך יראה וחרדה, מלכויות זכרונות שופרות וחמשה עיניים, ואחר כך בחג הסוכות קיימנו את מצוות בוראנו בשמחה וברננה, סוכה וד' מינים, ועדיין אינו די בכל אלו, אלא המטרה של כל אלו העבודות הוא להגיע אל התכלית, התורה הקדושה.

כי באמת אין לנו שיור אלא התורה הזאת, וכל מה שהתייגענו עד עתה היה רק למען נגיע אל התורה הקדושה, כי היא חיינו, כמו שכתוב (משלי ד, יג) "החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חיך", ופירש רש"י: "החזק במוסר – אחוז בתורה", כלומר, אחוז בתורה ואל תרף כי היא חיך, כך גם כתב בזוהר הק' (ח"א קסח.), "דכל מאן דאשתדל באורייתא, קודשא בריך הוא משיך עליה חיין עלאין ואעיל ליה לחיי עלמא דאתי, דכתיב 'כי היא חיך ואורך ימך', וכתיב (שם לב) 'ובדבר הזה תאריכו ימים' חיין בהאי עלמא וחיין בעלמא דאתי (-כל מי שמשתדל בתורה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חיים עליונים ומכניסו לחיי העולם הבא, שכתוב 'כי היא חיך ואורך ימך', וכתוב 'ובדבר הזה תאריכו ימים'. חיים בעולם הזה, וחיים בעולם הבא).".

נגילה ושמחה בך - בך בתורתך

בענין זה מצאנו מדרש נפלא בילקוט שמעוני (פרשת פינחס רמז תשפב), שם מבאר את המהות של שמיני עצרת, ומביא משל על מלך גדול שהזדמן לו שמחה בתוך ביתו, ולכבוד השמחה הגדולה ערך משתה גדול

לשריו ועבדיו מכל מדינות מלכותו ואיי הים, במשך כל אלו הימים היה בנו חביבו של המלך טרוד עם האורחים הרבים, לקבל את פניהם לפי כבודם הראוי ולראות בשלום כל אחד ואחד לבל יחסר לו המזג, אך מרוב שהיה טרוד עם האורחים לא היה ליבו פנוי כל כך לשמוח עם אביו, רק כחלוף שבעת ימי המשתה, כאשר כל האורחים והמוזמנים עמדו לשוב אל ביתם ומולדתם, פנה המלך אל בנו אהובו ואמר לו: 'יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד'.

ממשיך המדרש וכותב: "כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקים בקרבנותיהן של אומות העולם, דכל אותן שבועים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג כנגד שבועים אומות... וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, עכשיו אני ואתם נשמח יחד... וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה ב'ו' (תהלים קיח, כד), אמר ר' אבין, אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש (שיר השירים א, ד) 'נגילה ונשמחה ב"ך', כך בתורתך, כך בישועתך... בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורתך, ב' - תרי, ך' - עשרים".

חזינן מכאן ביתר שאת ממש כאותם הדברים אשר אמרנו, שאותו סעודה קטנה שאנו יושבים עם הקב"ה בשמיני עצרת הוא באמצעות התורה הקדושה, 'נגילה ונשמחה בך - כך בתורתך', שעל ידי קדושת התורה אנו זוכים להתקשר ולהתדבק באור קדושתו יתברך שמו, חבוקה ודבוקה בך, וכדכתב בזוהר הק' (ח"ג עג, א) "קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא", ואם חפצים אנו באמת ליטול חלק באותו סעודה קטנה, יש לנו להידבק בתורה הקדושה, וכדאיתא עוד בזוהר הק' (ח"ב ס, א) שהקב"ה נקרא תורה ואין תורה אלא הקב"ה, וכאשר אנו שמחים עם התורה הקדושה אנו שמחים בעצמותו יתברך שמו ללא שום מחיצה ומסך המבדיל.

ואכן יסוד החילוק בין ישראל לאומות העולם הוא התורה הקדושה, שרק לבני ישראל יש חלק בתורה ואילו אומות העולם אין להם נגיעה כלשהיא בתורה הקדושה, עוד בשעה שסיבב הקב"ה על פני הארץ לבקש אחר אומה ולשון שיהיו מוכנים לקבל את התורה, סירבו כל האומות מלבד בני ישראל, ולכן באותו שעה שמשלחים את שבעים האומות והקב"ה נפנה להיות עם בני ישראל בלחודוהי, או אז מוציאים בני ישראל את התורה הקדושה וששים ושמחים עמה בעוז ובחדוה, כי התורה הזאת הינו עצם הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים ואין לשאר האומות שום חלק בזה – 'ובשמחתו לא יתערב זר' (משלי יד, י).

בני ישראל מוסיפים תענוג להקב"ה עם התורה

שמחה זו שאנו שמחים זה עתה בתורה הקדושה הוא בבחינת 'כמים הפנים לפנים' (שם כז, יט), שכן מדרך הבנים לדעת מהו הדבר אשר אביהם אוהב ומה מעורר אותו להיות בשמחה, וכאשר הבנים רוצים להכיר טובה אל אביהם ולהראות את חיבתם אליו, הם מביאים לו את הדבר אשר הוא אוהב, וכאשר האב רואה כי בניו אוהביו השקיעו כח ומחשבה להשיג לו את המגדנות ואת המנחת שי אשר חביבים עליו, מתרבה קירוב הדעת ביניהם וניתוסף אהבה על אהבתו הקודמת.

וזוהו הענין של שמיני עצרת, שמאחר וביום הגדול הזה הקב"ה מגלה את חיבתו הגדולה אלינו ויושב רק עמנו לסעודה, לפיכך אנו רוצים לשמחו ולהביא לפניו את הדבר אשר חביב עליו ביותר, ואיזה דבר חביב על הקב"ה יותר מכל, הלא זהו התורה הקדושה, שהתורה הוא חמדתו הגנוזה של הקב"ה ואין לו להקב"ה יותר שעשוע ותענוג מאותו שעה בו בניו אוהביו שמחים בתורה הקדושה ועוסקים בה בחדוה, ולכן אנו עושים

את היום הזה של שמיני עצרת ליום של שמחה בתורה הקדושה, להרבות רעות ואהבה בין ישראל למקום¹.

בכח התורה להמשיך את קדושת המועדים

ועל ידי כח התורה יכולים אנו להמשיך את קדושת המועדים ואת האור הבהיר של המצוות הקדושות שזכינו לקיים בירח האיתנים אל תוך ימי השנה, בפרט לעת הזאת כאשר אנו עומדים בפתחו של תקופת החורף והלילות הארוכות שבו, ואילולא התורה הקדושה לא היינו מוצאים את ידינו ורגלנו בלילות סגריר אלו, ורק בזכות היום הזה של שמיני עצרת, שאנו שמחים בו עם התורה הקדושה, אנו שואבים את הכח והעוז לימים הבאים לקראתנו לשלום.

וראה דברים המאירים כספירים שכתב הרה"ק רבי שלמה הכהן מראדומסק זי"ע בספר 'תפארת שלמה' (מועדים - שמיני עצרת), וכה כתב שם: "מפני כי החודש הזה הוא ירח האיתנים דתקיפו במצות, כי רבים המה המצות שנעשים בו, שופר וצום העשור ולולב ומיניו וישיבת סוכה. ולאחר כי עברו

העדות והוספות

הוא ביום הזה אהבתו שהיתה לו עם ישראל מכל האומות, וכן כתיב 'עצרת תהיה לכם', לכם דוקא ולא לשאר עמוּין, משל לבן מלך וכו', ומטעם זה עושין שמחה יתירה היום הזה אם לתורה אם לעם ישראל, והוא מן הד' פרקים שמשחיתין את הטבח בעל כרחו שחייב אדם לשמח אז ואין שמחה בלא בשר.

ו. וראה ב'סדר היום' (סדר יום הושענא רבה שמיני עצרת ושמחת תורה) שם כתב כעין זה, שהטעם לשמחת התורה הוא מאחר שאנו רואים את האהבה של השי"ת אלינו, לפיכך אנו עושים שמחה בתורתו ובישראל עם קדושו, וזה לשונו: ובספר הזהיר יש ענין סגולה לענין זה בפני עצמו שהוא נקרא שמיני עצרת, והראה הקדוש ברוך

הימים האלה אם ירצה האדם לקיים מצוות האלו אינו מועיל בזה כלום, ואם כן כל אדם יפול בדעתו כי חלף ועבר ממנו נועם המצות היקרים האלה".

ממשיך ה'תפארת שלמה' וכותב: "בזה מורה לנו ביום שמחת התורה כי התורה הוא למעלה מן הזמן, כי בכל המועדים אנו אומרים 'מקדש ישראל והזמנים', כי בני ישראל הם המקדשים הזמנים ומועדים, אבל התורה היא נצחיות, ותמיד בכל עת ועונה אשר הוא לומד בהלכות שופר ולולב הוא חשוב בעיני הבורא כאלו עשה המצוה בפועל ממש, כמו שנאמר (הושע יד, ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', כי מי שהוא עוסק בהלכות עבודת יום כיפור הרי הוא כאלו הקריב הקרבנות היום, וכן הוא בכל המצות, לזאת נכון הדבר לקרוא שמו שמחת תורה כי אין לנו שיוור רק התורה הזאת והיא כלולה מכל המצות", עד כאן.

העולה מתוך דבריו, שעל ידי עסק התורה הקדושה אנו יכולים להמשיך את תוקף קדושת המצוות של חודש תשרי אף אל שאר ימות השנה הרגילים, והגם שבכל ימות השנה אין אנו יכולים לקיים את כל המצוות החביבות של חודש תשרי בפועל ממש, אבל על ידי עסק התורה שאנו עוסקים בסוגיות של המצוות האלו נחשב לנו הדבר כאילו קיימנו אותם להלכה ולמעשה, ועל כן אנו שמחים בשמחת תורה עם התורה, כי התורה הקדושה ממשיכה לנו את קדושת המצוות ואת שמחת המועד אל תוך ימות השנה ומקל עלינו את קושי הפרידה, כי על ידי התורה נשארים אנו דבוקים בקדושת ירח האיתנים.

עשה לי קיטון אחד שאדור אצלכם

וידוע המשל שכתב המדרש (שמות רבה תרומה לג א) על מלך שהייתה לו בת יחידה וחביבה, יקרה הייתה לפניו כבבת עינו, בהגיעה אל פרקה לא

השיא אותה עם אחד מן השוק, אלא בחר עבורה מלך ממדינה אחרת, כראוי וכיאות לבת מלכים שכמותה, שמחת הנישואין התקיימה ברוב פאר והדר בהשתתפות שרים רבים ואנשים חשובים שבאו מכל מקומות מושבותיהם, והייתה השמחה עולה למעלה למעלה.

אולם עם סיום ימי המשתה הגיע הזמן שבו היה החתן צריך לחזור למקומו ומלכותו יחד עם הכלה החשובה בת המלך, או אז קרא המלך לחתנו, גילה אליו את מצפוני ליבו ואמר לו, דע לך שבתי שנתתי לך יחידית היא ואיני יכול לפרוש ממנה, אבל לומר לך אל תטלה גם איני יכול שהרי אשתך היא, אולם טובה אחת אבקש ממך, שכל מקום שאתה הולך שם עשה עבורי קיטון אחד (-חדר קטן) שאוכל לדור אצלכם, כי איני יכול להניח את בתי, עד כאן תורף דברי המדרש.

ולענייננו נוכל לומר, שזהו גם המצב שלנו בתקופת הזמן שאנו עומדים בו זה עתה, כי בחג הסוכות היינו חוסים בצלו של הקב"ה כבן יחיד השוהה אצל אביו, והנה כבר הגיע שמיני עצרת, הזמן שאנו צריכים לצאת מבית אבינו רוענו ולחזור כל אחד למקומו ולמושבו, אלא שהמלך – אבינו שבשמים – אינו יכול להיפרד מאתנו, קשה עליו פרידתנו, ורוצה שנעשה עבורו איזה קיטון ומקום שם יוכל לשהות עמנו תמיד, גם בעת שאנו נוסעים מביתו.

וזהו הטעם שאנו עושים ביום זה שמחת תורה, היות שהתורה הקדושה הינה הקיטון ומקום השראת השכינה, ואת התורה הזאת אנו לוקחים אתנו יחד אל המשך ימות השנה, ונמצא שלעולם הקב"ה נמצא סמוך אלינו, כי הקב"ה משרה שכינתו בתוך דברי התורה.

הידיעה הזאת שהקב"ה נמצא אתנו תמיד, נותן לנו את הכח לעבור את כל המכשולים ואת כל המהמורות העומדים לנו בדרכנו, ולהתגבר על

כל המקרים הרעים והנסיגות אשר אותו מלך זקן וכסיל מזמן אל פתחינו בכל יום תמיד, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:): שהקב"ה ברא יצר הרע במטרה לפתות את האדם לדבר עבירה, אך כנגד זה ברא לו גם תבלין, התבלין זהו התורה, וכל מי שעוסק בתורה אינו נמסר בידו.

שמחת תורה - התורה שמחה שנפלה בחלק ישראל

אם כי לא נוכל לסיים את דברינו מבלי שנברר אל נכונה מדוע נקרא יום זה בשם 'שמחת תורה', לכאורה היה נכון יותר לכנותו בשם 'שמחה בתורה', דהיינו שאנו שמחים בתורה, ולא 'שמחת תורה' שמשמעו כי התורה עצמה שמחה ואנו רק שמחים בשמחתה.

אלא מובא בזאת משמו של הרה"ק מוהר"ש מסלונים זי"ע, וכן מטי משמיה של הגאון רבי חיים מבריסק צוק"ל, כי אכן כן, התורה עצמה היא היא ששמחה, התורה שמחה על שנפלה בחלק ישראל. שהרי בשעה שאתא ובא הקב"ה למסור את התורה, סיבב תחילה בקרב אומות העולם ושאל אותם האם הם חפצים לקבל את התורה הקדושה, כדכתיב (דברים לג, ב) "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרכבות קודש", ואיתא עלה בגמרא (עבודה זרה ב:), מלמד שהחזיר הקב"ה על כל אומה ולשון והציע להם את התורה ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה.

ועל דבר זה ששה התורה הקדושה ושמחה בחדוותא עילאה, על עצם הדבר שלא עלה אז על דעת שום אחת מאומות העולם לבקש את התורה לעצמה, שהרי מי עוד היה הוגה בדת שעשועים כמו בני ישראל, מי היה מתייגע עליה כל כך להבין את כל פרטותיה ודקדוקיה, ומי כמו בני ישראל היו מוסרין את עצמן למיתה ובלבד שלא יימחה אפילו תג אחד מדברי

תורה, רק בני ישראל מסוגלים לזה, ולכן באמת קוראים ליום זה בשם 'שמחת תורה', כי התורה גופיה שמחה שנפלה בחלק ישראל ולא אצל שום אומה אחרת^ז.

שאל ויהיב ליה - לבקש לזכות לתורה

לאור כל אלו הדברים אין לנו אלא להתכונן בהכנה דרבה לקראת היום הגדול והקדוש של שמחת תורה, לשוש בו ולשמוח בשמחת התורה על דרך שראינו אצל רבותינו הקדושים מאורי ישראל בכל הדורות, שהיו מתאמצים לשוש ולשמוח בשמחת התורה הרבה למעלה מכוחותם, וכפי שהבאנו לעיל בראשית דברינו מהנהגת רבינו האריז"ל ועוד צדיקים שמתם עדין.

העדות והוספות

ישלוט עין הרע. וכל אחד מע' שרים שמח בחלקו שחוטפים לעצמן משפע היורדת לכל השנה.

אבל בני ישראל עיקר שמחה שלהם בתורה שהיא כולל כל החיים. ומרמז להם הכתוב שהם יקחו משורש העליון ולא יתדבקו בגשמיות השפע. רק ביום השמיני עצרת כו'. והיא התורה שורש כל הבריאה כמו שאמרו (בראשית רבה א, א) בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית. על ידי ששורש וראשית הכל בתורה.

וכמו דאיתא שהחזיר הקדוש ברוך הוא לבני עשו כו' שיקבלו התורה כו'. כעין זה מתקיים עתה בחג שיש קצת

ז. וראה מה שכתב **בשפת אמת** (סוכות תרל"ט), שבכל שנה בחג הסוכות מקרב הקב"ה להשבעים אומות ונוכח לראות שאין להם כל חפץ בתורה זולת בני ישראל עם קרובו, ולכן עושין 'שמחת תורה' תיכף לאחר חג הסוכות, שהתורה בעצמה שמחה על שנפלה בחלקם של ישראל כי הם נאמנים באמת להשי"ת ולתורתו, וזה לשונו:

אחר ימי תשובה זוכין בני ישראל ללוחות אחרונות והם בהסתתר. לכן אין זה מפורש בתורה. וגם הוא בא על ידי ההסתתר בימים הנוראים שהם ימי הדין. לכן נאמר על זה בכסה ליום חגיגו. לכן יש מקודם ימי הסוכות פרי החג הכל כדי שלא

כמו כן צריך לנצל את הזמן המרומם של ההקפות בכדי להפיל תפילה ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שיאיר את עינינו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו, הלא כמה תפילות צריכים על דבר זה, עלינו ועל צאצאינו ועל צאצאי צאצאינו, שתהא התורה ערבה ומתוקה בפינו ונהיה כולנו יודעי שמו יתברך ולומדי התורה לשמה, וצריך לבקש בין על חלק הנגלה שבתורה ובין על חלק הנסתר שבה, כי ללמוד את שניהם אני צריך והאחד משלים את השני עד שנעשה לחטיבה אחת.

הלא ביום זה קרוב ה' אלינו יותר מכל הזמנים, הקב"ה בעצמו, מלך מלכי המלכים, נמצא אתנו בסעודה אחת, ומי פתי לאבד שעת הכושר שכזה שבו יכולים לבקש על הכל, ואם בעסקי גשמיות אמרו כן אזי בעניינים של רוחניות על אחת כמה וכמה, כדכתב בזוהר הק' (ח"ג פרשת צו לב.), "מאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה", וכבר כתב הרה"ק בעל התניא זי"ע (ליקוטי תורה' דרושים לשמיני עצרת) בלשון קדשו, 'הנה בשמיני עצרת מקבלים כל ישראל שפע הנהגתם בתורתם ועבודתם על כל השנה'.

וראוי לכל אחד לכוון את פירוש המילות של הניגונים שמנגנים לכבוד התורה, שהרי רוב הניגונים שמנגנים בשעת ההקפות הם תפילות

הערות והוספות

שיש לבני ישראל כל כך דביקות לתורה. עד שעל ידי ביטול שלהם מתורה יש עלבון ח"ו לתורה. מכל שכן להיפוך לטובה תנו עוז לאלקים כביכול. ע"ז שבני ישראל נטהרו בימים אלו אחר יום הכפורים שמחה התורה מה שיעסקו בטהרה בתורה מכאן ואילך.

התקרבות לע' אומות. וכשרואה כביכול הבורא יתברך שאין בהם ממש מחזיר הכל לבני ישראל. והוא שמחת תורה ממש. שהתורה שמחה במה שנתברר כי בני ישראל נאמנים ונבחרים להשי"ת. וכמו שאמרו (אבות ו, ב) אוי לבריות מעלבונה של תורה. ופרשנו שם

ובקשות לזכות לאור התורה הקדושה, או פסוקים ומאמרים שמבטאים את גודל החשיבות ויקר התורה, ובשעה שמנגנים את אלו הניגונים כדאי מאד לכוון את הלב ואת המוח ולהתבונן היטב במה שאומר ובמה שמוציא מתוך פיו.

ואפילו במקומות שנוהגים לזמר ניגונים בלבד ללא מילים, אזי על ידי הניגון וההתעוררות יכול להגיע לדבקות בהשי"ת, כידוע⁷, וראוי לבקש בשעה זאת - לכל הפחות במחשבה - על כל העניינים הנצרכים לו, בין אם זה בתורה ובעבודה ובין אם לזכות לבנים צדיקים וכשרים המאירים

הערות והוספות

הקדוש אהי"ה במילוי אלפין השופע בהיכל הזה, ועולה במספרו קמ"ג כמנין מנגן. והנה כבר ידוע לנו שכל עיקר שורש ומקור הניגונים שאנו מנגנים ומזמרים לשמו ית' באתערותא דלבא הוא בא מכח הלויים שהיו במקדש עומדים בדוכנם לשירם ולזמרם, ועל ידי זה היו מדובקים בו ית' יותר מכל עדת בני ישראל. וזה שמם המוכיח עליהם, שלכך נקראו לויים מלשון הכתוב (י"ב) וילוו עליך וישרתוך, שהוא לשון דביקות. וגם הראשי תיבות של ראשי משפחות שלהם גרשון קהת מררי עולה גם כן כמנין מנגן, כהמספר של השם הק' כנ"ל המאיר בהיכלא דניגונא. ולכן כל מי שמנגן לשמו ית' במחשבה קדושה ומדבק את עצמו בכוונות הלויים הקדושים אזי הוא מקבל גם כן הארה וקדושה מהשם הק' הזה.

ח. בגודל ענין השירה והזמרה ובמעלת המדרגות שיכולים להשיג על ידי הנגינה בקדושה ובטהרה, ראה בספה"ק 'אהבת שלום' (פרשת בהעלותך ד"ה ואחרי כן יבואו הלויים) וזה לשונו: ופירש רש"י, נתונים למשא, נתונים לשיר. והנה כתיב (מלכים ב ג טו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'. ונראה דיש ללמוד מזה איך יכול כל אדם להידבק בו ית' על ידי השירות והתשבחות שאנו מנגנים ומזמרים לפניו באתערותא דלבא ובכוונה הראויה. והוא, דהנה מבואר בזהר הק' (תקו"ז כו ע"ב) שיש בעולם העליון היכל אחד גבוה מעל גבוה הנקרא היכלא דניגונא, וכל בני היכלא הרשומים שם הם נשמות ישראל הקדושים היודעים ומכוונים לשיר בקול נעים בגילה ורנן כדי ליתן שבח יקר וגדולה לא-ל מלך יוצר כל. והם מקבלים אורה ושמחה לנפש רוח ונשמה על ידי שם

את העולם בתורה ובמעשים טובים, לא חסר על מה לבקש, ובטח לא תשוב תפילתנו ריקם ביום גדול וקדוש שכזה, ובפרט בשעה שארון הקודש פתוח ומכוון כנגד שער השמים.

סעודה לגמרה של תורה

גם את חלק הגשמי של שמחת יום טוב אין לנו לשכוח, שהרי ענין גדול לערוך ביום זה סעודות גדולות לכבודה של תורה, לשוב ולשמוח בו בשמחה ובתענוגים בשר ודגים וכל מטעמים, וכדכתב הרמ"א (סימן תרסט) שלכן קורין ליום זה של שמיני עצרת בשם 'שמחת תורה', 'לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה'. וביותר נהוג שהעולה האחרון המסיים את פרשת וזאת הברכה ומכונה 'חתן תורה', וכך גם העולה הראשון שמתחיל בפרשת בראשית הנקרא 'חתן בראשית', שהם מזמנים את כל אוהביהם וידידיהם ועושים סעודה גדולה לכבודה של תורה.

ובמו שכתוב אצל שלמה המלך (מלכים א ג, טו) "ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו", ואמרו על כך במדרש (שיר השירים רבה פרשה א, ט) "אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה", וכבר כתב במשנה ברורה (תרס"ט ס"ק ו) בשם הפוסקים, דיש להרבות בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה, וחם וחלילה שלא לבטל איזה מנהג של שמחה ביום שמחת תורה, ואף מושך את שבט ביקורתו על אותם שביטלו את המנהג לעשות משתה ושמחה.

אולם יחד עם זאת יש לזכור כי לא המאכל הוא העיקר, אלא כל עיקרו של הסעודה בא לעורר את השמחה הפנימית ולמשוך את הגוף ליטול חלק בשמחת התורה שהוא כולו רוחני, דמאחר שהגוף הוא כולו חומר ומושך לארציות וגשם, על כן צריך ליתן לו את חלקו ולשמח אותו במידי

דמשמחו, וכאשר הגוף נמצא בשמחה אזי אינו מפריע לנשמה לשוב ולשמוח בשמחת התורה ובנותנה.

מה מאד יותאם לזה המשל הידוע מאת הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' (בפרשת קדושים ועוד) בשם המגיד הרה"ק רבי מענדל מבאר זי"ע, מעשה בבן מלך יקיר וחביב שלדאבון לב הצליחו שונאי אביו ללכדו נפש ונטלוהו בכוח הזרוע למדינתם הרחוקה, שם הניחו אותו למשמר בין אנשים כפריים פשוטים ונבערים דעת, מי יוכל לתאר את יסורי בן המלך הענוג שהיה מורגל מבית אביו לשהות בחברת אנשים מכובדים ומלומדים, בעלי גינוני מלכות, והנה עתה נגזר עליו להסתובב בין אנשים פשוטים ונבערים מדעת, ההיפך הגמור ממה שהיה מורגל מאז ומעולם.

צערו היה קשה מנשוא, בפרט לאחר שכבר עברו עליו כמה וכמה שנים ועדיין לא קיבל שום אות או סימן מבית אביו, הוא לא ידע האם אביו עדיין מחפש אחריו או שמא כבר התייאש ממנו לגמרי, והיו יסורים אלו מכלים את שארית תקווה ושוברים את ליבו עד דק, וכמאמר הכתוב (משלי יג, יב) "תוחלת ממושכה מחלה לב".

יום אחד הגיע אליו שליח ובידו מכתב סתר, הוא פותח את המכתב ונרעש לגלות לא פחות ולא יותר איגרת כתובה וחתומה על ידי לא אחר מאשר אביו בכבודו ובעצמו, במכתב מגלה המלך לבנו שזה עתה עלה בידו לגלות את המקום בו הוא מוחזק בשבי, ולא ירחק היום בו יבוא אליו בראש צבאו ויתירו מכבלי שבייתו, בינתיים הוא מבקש ממנו להתחזק ברוחו פי שניים ולשמור על עצמו מכל משמר שחלילה לא ישכח את גינוני המלכות, כי קרוב היום בו ישוב לביתו ולממלכתו כבראשונה.

לא היה קץ לשמחתו, סוף סוף קיבל ידיעה ברורה מבית אביו שחלילה לא נשכח ממנו, וקרוב היום בו יצא לחופשי מתחת עולם של רשעים

ואפלתו תיהפך לאור גדול, וכל כך בערו בקרבו רגשי השמחה עד שלא היה יכול להסתירם בתוכו פנימה, אולם מאחר והיה חושש שמא הכפריים המקיפים אותו ירגישו בשמחתו ויחשושו להודיע לממונים כי משהו מתרחש עמו, לכן התחכם להזמין את כולם לבוא עמו אל בית המזיגה, קנה משקה המשכר וכיבד אותם בכוסות הגונות, ואכן לא עבר אלא זמן מועט עד שניכר בהם השפעת היין ויצאו הכל בריקודים ומחולות סוערים כשבן המלך מצטרף אליהם ורוקד יחד עמהם בהתלהבות אין קץ.

והגם שכלפי חוץ לא היה ניכר שום חילוק בין כל האנשים המרקדים, אולם באמת רחוקה שמחתו משמחתם כרחוק מזרח ממערב, כי הכפריים הנבערים מדעת היו שמחים על כמה טיפות של משקה שהוריקו אל גרונם, ואילו בן המלך שמח בשמחה שאין בדומה לו, שהרי זה עתה קיבל אגרת ופרישת שלומים מבית אביו שבו מודיעו כי יודע היכן הוא ואל תייאש מן הרחמים.

הנמשל מובן לכל, נשמתנו הקדושה והטהורה חוצבה מתחת לכיסא הכבוד והשתלחה להאי עלמא לשהות בתוך גוף גשמי ומלא חומר, והנה ביום זה של שמחת תורה, כאשר אנו זוכים לסיים ולהתחיל את התורה הקדושה, שהיא כאגרת השלוחה לנו ממרום להאיר את דרכנו בתוך עולם החומר ולקרב את נשמתנו אל יוצרה, משתוקקת הנשמה הקדושה לשוב ולשמוח בשמחת התורה הכתובה מסיני, אלא שמתוך שנשמתנו כבולה ואסורה בתוך גוף גשמי שאינו מבין כלל בטיב שמחה זו, אזי הוא מונע מאתנו לשמוח בשמחה קדושה ורוחנית גבוה מעל גבוה.

לפיכך אנו עושים סעודות גדולות ושותים יין, בכדי לתת לגוף את מנותיה הראויות לה שתשמח גם היא עם מעט בשר ויין, דכאשר הגוף הגשמי יהיה בשמחה מן הדברים הנוגעים אליו תוכל גם הנפש

האלוקית לשמוח בשמחת התורה הקדושה בלא שהגוף ימנע בעדה, אלא שיחד עם זאת מחויבים אנו לזכור מהו העיקר ומהו הטפל, כדי שח"ו לא נחליף ביניהם.

ונדבק בך ובתורתך תמיד

יעזור השי"ת שבזכות השמחה שאנו שמחים בתורה הקדושה, ובזכות הריקודין קדישין שאנו מרקדין לכבוד התורה ולומדיה, שיעלו המה לרצון לפני אדון כל ויפעלו בהיכלות העליונים את פעולתם לתקן עולם במלכות ש-ד-י, וכפי הנוסח שתיקן החיד"א ז"ל לומר לפני ההקפות, "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו. שבכח הקפות אלו תפיל חומת הברזל המפסקת בינינו לבינך, ונהיה מוקפים מתורה ומצות מבית ומבחוץ, ונדבק בך ובתורתך תמיד, אנו וזרענו וזרע זרענו. ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו".

די גאלדענע נעכט

הלומד תורה בלילה זוכה לבתרה של תורה

הימים שעברו עלינו לטובה

זה עתה יצאו להם הימים המקודשים והמאירים בהם עלו ונתעלו כל אחד מישראל בטפח וטפחיים מעל גבי הקרקע החומרי והמגושם, באלו הימים זכינו להשראת השכינה ולהרגשת קרבת אלוקים לי טוב, ימי ירח האיתנים תקיפים במצוות חביבות ובמועדי קודש לאין שיעור ולאין ערוך, רגשי קודש אפפנו כל הימים האלה עד למאד, ממש כבנים המתרפקים אצל אביהם.

אולם כעת, עם עבור הימים הנפלאים והנחמדים האלה, עלולים מחשבות קדורניות ועגומות לחמוק אל בין מפתני הלב ולקנות שם שביתה, הכיצד זה נוכל להמשיך אל עבר הימים המעוננים, ימות החורף והסגריר בהם מתארכים הלילות והאפילה לבלי היכר, בעוד והימים מתקצרים והולכים ושוקעת בהם החמה בטרם עת, הלא רק זה עתה הורגלנו לאור מופלא רום מעלה והיאך נוכל לסגת עשרה מעלות אחורנית לימים אפלים ופשוטים ביותר? !

בעת הזאת כדאי לנו להתבונן בדברי רבותינו הצדיקים והקדושים מאורי הדורות, לדעת ולהשכיל בינה כיצד הביטו המה באספקלריא המאירה על הלילות הארוכים והחשוכים העומדים לפתחינו, ומהם ניקח גם אננו לעבוד את השי"ת.

לילה כיום יאיר

בך מצאנו בספר 'שי למורא' (להגה"צ מקרעניץ זצוק"ל, תלמיד הרה"ק מבלאזוב זי"ע) שכתב: "כאשר שמעתי שאמר כ"ק רבינו הקדוש מרן הבני יששכר נ"ע, אחר שעברו הימים הנוראים והימים טובים הללו אמר שאינו יכול למצוא מרגוע לנפשו מגודל הגעגועים והשתוקקות מהימים הקדושים והמצות הקדושות, רק בזכרו אשר הלילות הארוכות דחורף ממשמשים ובאים ויהיה לו יכולת לדבוק נפשו בלימוד תורתנו הקדושה אז מצא מרגוע לנפשו, ואמר בדרך צחות: 'הן עברו ימים קדושים, אבל יבואו לילות קדושים', עד כאן תוכן דבריו הקדושים".

גם משמו של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע מתאמרא, שהיה מתבטא בגעגועים על הלילות הארוכות של החורף, והיה אומר, 'ווען קומט שוין די גאלדענע נעכט פון ווינטער?' [= אימתי כבר יגיעו לילות הזהב של החורף], דהיינו שהיה משתוקק ומצפה ללילות החורף הארוכים בהם יוכל להגות בתורה שעות הרבה מתוך השקט ובטח ללא טרדות ומניעים.

כיוצא בזה ראה בספר 'תפארת שמואל' - אלכסנדר (לשמיני עצרת) שם כתב כלשון הזה: "ויכיין את עצמו לימי החורף ללילות הארוכים הבאים עלינו לטובה, לעבוד בהם את ה' ולהוסיף לימוד התורה, וכמו שאמר בקדשו הרבי ר' בונים מפרשיסחא בזלה"ק: **דיא זיסע געסט דיא לאנגע ווינטער נעכט קוממען אהן** [= האורחים המתוקים - לילות החורף הארוכים

ממששים ובאים], צריך להכין לקבלם בטהרה ולעבוד בהם את ה' בתורה ומעשים טובים".

הפלא הוא, שאחר העיון בדבריהם הקדושים נוכחים אנו לראות כי כל הצדיקים התנבאו בסגנון אחד בשבח ובמעלת העסק בתורה בלילות החורף הארוכים, וחייבים אנו לדרוש ולחקור בשל מה ראו כל אלה הצדיקים לצפות ולהשתוקק כל כך לאותם הלילות ולתורה הנלמדת בהם, הלא גם בימים יכולים לעסוק בתורה הקדושה, עסק התורה איננו דבר המוגבל לזמן מסוים, כל עת וכל שעה שיכול האדם להגות בתורה מחויב הוא בזה, ובשל מה יצאו מגדרם כל כך ללילות החורף.

הלומד בלילה זוכה לכתר תורה

ולחבין את זאת על נכון נתבונן נא בלשון הרמב"ם, מה שכתב בחיבורו 'יד החזקה' הלכות תלמוד תורה (פרק ג), וזהו לשונו: "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך, מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים (שמות רבה מז, ה) 'אין רינה של תורה אלא בלילה', שנאמר (איכה ב, יט) 'קומי רוני בלילה', ו'כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום' (עבודה זרה ג:), שנאמר (תהלים מב, ט) 'יוםם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לא-ל חיי'".

העדות והוספות

בלילה שיהו פניו זועפות ביום, אמר בעוסק בתורה ומנדד שנתו בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד שהוא מאירת

א. ראה **מהרש"א** במסכת עבודה זרה (ג:), וזה לשונו: כל העוסק בתורה בלילה כו'. לפי שמדרך המנדד שינה

רבינו ה'טור' בחיבורו על 'יורה דעה' (סימן רמו) שונה על דברי הרמב"ם האלו, וכותב בזה הלשון: "מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה, באכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהם, אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה". גם ב'שולחן ערוך הרב' (יו"ד הלכות תלמוד תורה פרק ד) מביא את אותם הדברים, וכותב, שהחפץ לזכות לכתרה של תורה יזהר להעביר את לילותיו בתלמוד תורה.

אבל לא רק ב'הלכות תלמוד תורה' כתב ה'טור' בחשיבות של תלמוד תורה בלילה, אלא גם ב'אורח חיים' (סימן רלח) מפליג הטור בזה העניין, ומביא כמה וכמה מאמרים מדברי חז"ל שגם מהם עולה כעניין הזה, ואלו דבריו: "ובענין לימוד הלילה יותר ויותר מבשל יום - בני היזהר, כמו שאמרו חז"ל 'אין רינה של תורה אלא בלילה, שנאמר קומי רוני בלילה'. גרסינן בעירובין בפרק הדר (סה.), אמר ריש לקיש, 'לא איברא ליליא אלא לגירסא'. וגרסינן בפרק עושין פסין (עירובין יח:), 'אמר ר' ירמיה בן אלעזר, 'כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה אינו חרב', הלכך כיון ששעות הלילה נוחין ורצויין ללמוד המבטלן עונשו מרובה".

מן הראוי להביא, שרבינו בעל ה'משנה ברורה' (בסימן רלח ס"ק א) לא הסתפק במאמרים שהביא ה'טור', אלא הוא הניף את ידו שנית ללקט עוד מאמרי חז"ל בשבח ההוגה בתורה בלילה, וזה לשונו: "עוד אמרו (מנחות קי.), 'תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן הכתוב כאילו עסוקין בעבודה', ומייתי שם מקרא (תהילים קלד, א), 'שיר המעלות הנה ברכו את ה'".

הערות והוספות

משך עליה חוט של חסד, שהיא מאירת פנים שתהא נראית יפה כפרש"י, וקרא התורה שירה דכתיב 'כתבו לכם את השירה וגו'.

פנים ביום כי היא ממדת החסד, כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, והכי אמרינן בפרק קמא דמגילה (יג.), אסתר ירקרקת היתה אלא שהקב"ה

כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות³. עוד אמרו (תמיד לב:), 'כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו', שנאמר (איכה ב, יט), 'קומי רוני בלילה' היינו לעסוק בתורה, וכתוב בתריה (שם) 'שפכי כמים לבך נוכח פני ה'".

הרי לנו דברים מפורשים וברורים ביותר בכל ספרי רבותינו, למן הגמרא ועד להרמב"ם הטור והשולחן ערוך, שדווקא הלומד תורה בלילה הוא הוא זה אשר זוכה לכתרה של תורה, ולא עוד, אלא שהלומד תורה בלילה זוכה לדברים הרבה.

בהגותו בתורה בלילה מוכיח כי ראוי לכתרה של תורה

ובבדי לבאר את העניין שאין זוכים לכתרה של תורה אלא בלילה יש לומר כך, כי על אף שגם הלימוד ביום הוא דבר החשוב עד למאוד, עד שאין אנו יכולים כלל להשיג את גודל מעלת ערכה, מכל מקום עדיין לא מוכח בזה כל כך ההקרבה והמסירות נפש לתורה, שהרי הוא לומד בשעה שדרך בני אדם לעסוק בענייניהם, ובעוד שזה עוסק בפרקמטיא עוסק הוא בתורה.

מה שאין כן בשעה שדרך כל העולם לעלות על יצועיהם ופונים לשינה ערבה, ואילו הוא מתגבר כארי לדחוק את חבלי השינה ממנו והלאה,

הערות והוספות

בלילה כו', דביום האדם טרוד בעסקיו ובלילה הוא פנוי, כדאמרין יזיף ביום ופרע בלילה, וקאמר כאילו עסוקים בעבודה דעיקר קרא מיירי ביה, אלא דמלת בלילות הוא רמז על עסק התורה שהיא כעבודה וק"ל.

ב. ראה עוד במהרש"א (מנחות קי:): 'בבית ה' בלילות', מאי בלילות, אמר רבי יונתן אלו תלמידי חכמים כו'. דלפי פשוטו דקאי אעבודת בית המקדש מאי בלילות הא עיקר עבודה בימים הוא ולא בלילות, אלא אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה

כשתמורת זאת יושב והוגה באורייתא מבלי לעצום את אשמורות עיניו, בזה הוא מגלה בהוכחה ברורה, שלו יאתה תהילה והוא ראוי באמת לכתרה של תורה, שהרי מוכן הוא להקריב מעצמו ומטבעיו האנושיים למען לימוד התורה הקדושה.

אך מלבד כל זה, הרי שמעלה נוספת יש להם ללילות ובפרט ללילות החורף הארוכים, שבשל אורכם והתמשכותם מעבר ללילות הרגילות, יש בהם יותר זמן לעסוק בתורה הקדושה מתוך רגיעה ומנוחה ללא טרדות שונות ומשונות שדרכם להתרחש ביום, ומעצם טבעם גורמים להסיח ולהטריד את מנוחת הדעת ושלוות הנפש, אבל בלילה, בזמן שכל היקום נותן תנומה לעיניו, אז יש את צלילות הדעת ומנוחת הנפש לעסוק בתורה בשלוה.

ובזה באנו להבין מעט על מה ולמה השתוקקו כל כך הצדיקים לקראת לילות החורף, ולאור הדברים הנכוחים האלה צריכים אף אנו להשתדל לקדש ולטהר את לילות החורף הארוכים ולהרבות בהם בעסק ועמל התורה, כי כאשר יהיו לילותינו מאירים כדבעי יוכלו אכן להתקרא אלו הלילות 'די גאלדענע נעכט' ו'לילות קדושים', ומתוך כך נזכה בסייעתא דשמיא ל'כתרה של תורה'.

כל ערום יעשה בדעת

ברם, אין כוונתנו לומר שצריך להפך את הסדרים וללמוד כל הלילה עד שעל ידי זה לא יוכל ללמוד ביום בצלילות הדעת כראוי, שהרי וודאי אין בזה רצון השי"ת, ואפילו מי שמכיר בנפשו שגם אחר הלילה יוכל להמשיך את חוק לימודיו ביום כראוי, אבל אם מיעוט השינה יתש וירופף את גופו שוב אין בזה מן הדרך הראויה שיכור לו האדם.

במו שמצאנו במסילת ישרים (פרק יג - ביאור מדת הפרישות), שאחר שמאריך בחובת הפרישות הוא מוסיף להזהיר שלא ינהג כן אלא מתוך זהירות ומתינות, וכך כתב שם: "הרי לך הכלל האמיתי - שכל מה שאינו מוכרח לאדם בעניני העולם הזה ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה כלל נאמן, אך משפט הפרטים על פי הכלל הזה אינו מסור אלא אל שקול הדעת ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם ואין שכל האדם יכול להקיף על כולם אלא דבר דבר בעתו".

גם ממרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' איתא בדרך זה, כפי שמוכא בשמו בספר 'צוואת הריב"ש' (הנהגות ישרות - אות צו): "כאשר גופו חולה גם הנשמה נחלשת ואינו יכול להתפלל כראוי אף על פי שהוא נקי מעבירות, לכך צריך לאדם לשמור בריאות גופו מאוד".

לפיכך, כל אחד כפי דרכו יחשב לעצמו את כוחותיו עד כמה הוא יכול להוסיף בלימודו בלילה באופן שעדיין ישתיר בידו זמן למנוחת גופו כפי הדרוש לו, והאמת תורה את דרכה, שכאשר יעשה האדם את חשבון נפשו ביישוב הדעת ובמתינות, יראה שעדיין יש לו זמן די והותר להרבות בעסק התורה בלילה, ועדיין יישאר לו זמן ברווח למנוחת הגוף בכדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא יתברך שמו.

ופשוט הדבר, שעל ידי שיוסיף האיש ישראל בעסק התורה בלילה, בוודאי יזכה לכל אלו המעלות שמנו רבותינו בזכות ההוגה בתורה בלילה, אך למעלה לכל לראש יזכה לכתרה של תורה.

ספר זה מוקדש

לזכר ולעילוי נשמת בננו היקר, ילד שעשועים,
נטע נעמנים, נפש נקי וצדיק, שלא טעם טעם חטא,

התינוק רפאל בנימין הכהן ז"ל
בן יבלחט"א הרב יעקב עקיבא שליט"א

נולד ביום שב"ק ח' אייר תשס"ב
ונלקח מאתנו בחטף במוצאי שב"ק
ג' טבת התשס"ד
והוא בן שנה ושמונה חדשים בלבד

ישמשו נא דברי תורה אלו כנר זכרון לצרור נפשו
בצרור החיים באהבה תחת כנפי השכינה ולנוח
בשלום על משכבו עדי יעמוד הכהן לאורים

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת כ"ק אדונינו מורינו ורבינו,
בוצינא קדישא עמודא דנהורא,
מנורה הטהורה, עמוד צלותהון דישראל
השריש אמונת אלוקי עולם בלבות ישראל
משירי כנה"ג, בעוז ובגבורה שפט את ישראל
הרביץ תורה לאלפים

מרנא ורבנא הקוה"ט

רבי בנימין רבינוביץ זצוקללה"ה

בן הגה"ח רבי אריה מרדכי זצוקללה"ה

חבר בי דינא רבה בעיה"ק ירושת"ו

ומנהיג קהלא קדישא "משכנות הרועים"

עלה בסערה השמימה

ראש חודש שבט תשס"ב

זכותו יגן עלינו וימליץ במרומים טוב בעדינו

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

זקני הגאון הצדיק
רבי לוי הכהן רבינוביץ זצוק"ל
בעל המעדני השלחן
בן הגה"ק רבן גמליאל זיע"א
נלב"ע ב' אדר תשע"ה

זקנתי הרבנית הצדקנית
מרת מיכלא איטא ע"ה
בת ר' יחיאל מאיר זצ"ל
נלב"ע י"א ניסן תשנ"ז

זקני הרה"ח רבי ישראל דוד אברהם זצ"ל
בן רבי מאיר זצ"ל
נלב"ע י"ד אדר ב' תשמ"ט

זקנתי האשה הצדקנית מרת נעכא סאסע ע"ה
בת הרב יהושע הכהן זצ"ל
נלב"ע כ"ב אדר א' תש"ס

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמות

זקני הגאון הגדול
רבי זונדל קרויזר זצ"ל
מח"ס אור החמה
בן הרה"צ ר' אליהו צבי זצ"ל
נלב"ע ח' אייר תשע"ד

זקנתי הרבנית הצדקנית
מרת אלטע מלכה יענטא ע"ה
בת הרה"צ רבי אהרן יעקב זצ"ל
נלב"ע ז' תשרי תשס"ה

זקני הגאון הצדיק
רבי רפאל בנימין זצ"ל
בן הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל
נלב"ע ו' אייר תשס"ב

זקנתי הרבנית הצדקנית
מרת הענא ליבא ע"ה
בת הרה"צ חיים שרגא פייבל פרנק זצ"ל
נלב"ע ה' אייר תשע"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת
האי גברא רבא
הרה"ח רבי אהרן ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע ליל שבת קודש י"ג אב תש"ע
וזוגתו האשה החשובה והצדקנית
מרת פריידא ע"ה
בת הרה"ח רבי יוסף אריה ז"ל
נלב"ע ז' אדר ב' תשס"ג
ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת
הרב יוסף בן הרב שמואל זנוויל זצ"ל
נלב"ע י' תמוז תשס"ו
וזוגתו מרת חיה הענא ע"ה
בת הרב יהודה דב ז"ל
נלב"ע כ"ד מרחשון תשנ"ג
שעסקו בצרכי ציבור באמונה כל ימי חייהם
ת. נ. צ. ב. ה.
נתרם ע"י בנם
שמואל וינצלברג וכל משפחתו